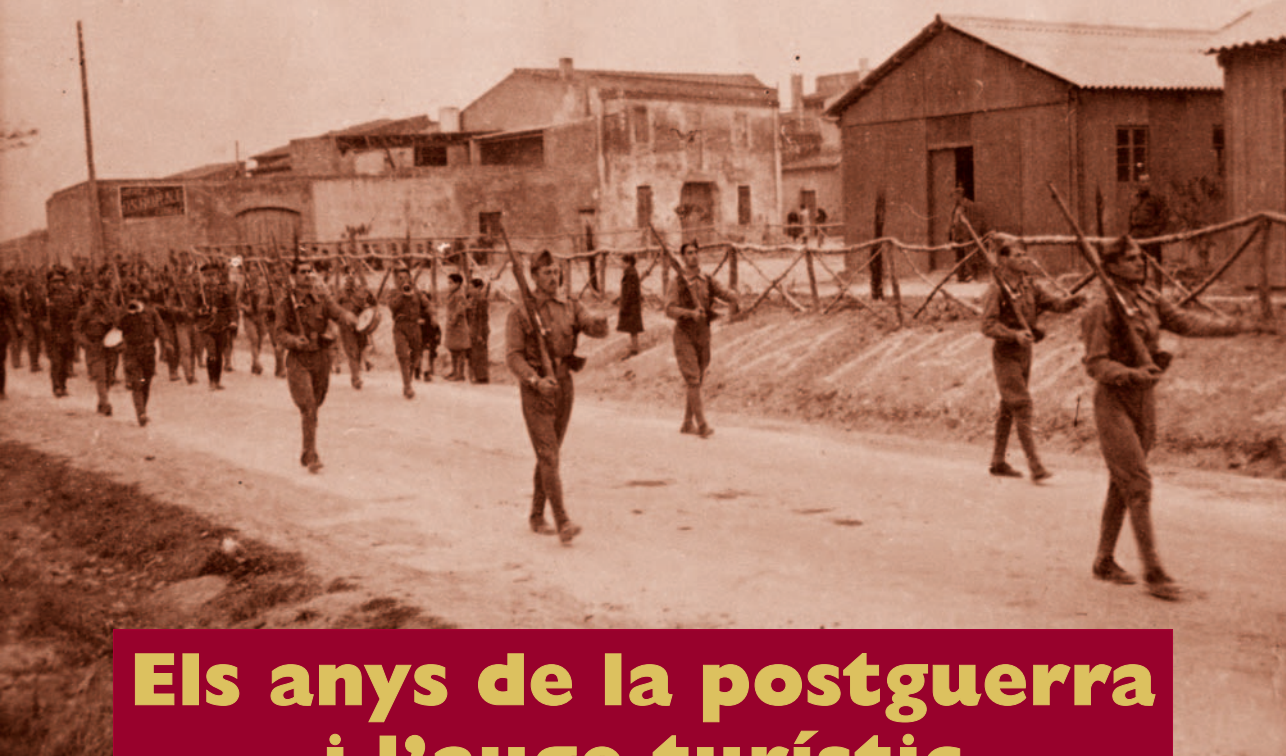


Xavier Martínez • Joan Vidal



Els anys de la postguerra i l'auge turístic a Cubelles (1939-1970)

De la repressió a l'especulació



Premi d'Investigació Local de la Vila de Cubelles

Xavier Martínez i Roig
(Barcelona, 1970)

Llicenciat en Ciències Econòmiques i Empresariales, exerceix de Director Financer d'una multinacional de la restauració. Membre del Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell, ha publicat els treballs *El Banc de Vilanova, L'Esquerra Republicana de Catalunya de Cubelles (1932-2007)* i ha participat en el llibre *Història Gràfica de Cubelles (1970-2000)*. De la mateixa manera ha col·laborat en diferents investigacions històriques editades pels Amics del Castell.

Joan Vidal i Urpí
(Cubelles, 1951)

Professor de l'IES Camí de Mar (Calafell). Vinculat a la vida cultural i esportiva del seu poble natal des de ben jove. En l'àmbit polític va ser alcalde i regidor de Cultura. Presideix el Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell des de la seva fundació, l'any 2000. Autor i coautor de nombrosos llibres entre els quals destaquen *El Círcol Cubellenc (1890-1939)*, guardonat amb la Beca d'Investigació Local 2004 de Cubelles, i *Un segle de futbol català (1900-2000)*, editat per la Federació Catalana en commemoració del seu centenari.

Aquest llibre és la continuació de la història de Cubelles entre 1890 i 1939 que Joan Vidal va escriure a través del treball sobre el Círcol Cubellenc. El mateix autor i Xavier Martínez han investigat a fons els difícils anys de la postguerra i l'auge turístic experimentat pel municipi, tres dècades que van des de l'arribada de l'exèrcit d'ocupació, el 21 de gener de 1939, fins al punt culminant del boom del turisme, esdevingut a finals dels seixanta.

En el repàs d'aquests anys es reviu alguns fets històrics d'extrema duresa, els de la repressió franquista, i d'altres que van representar moments inesborrables de la nostra memòria col·lectiva. Hi destaquen la creació del Centre Catequístic, l'anhel per les noves escoles o la Clínica Rural, el sentit homenatge al Dr. Estapé, el retrobament de Charlie Rivel amb la seva vila natal, el rodatge de la pel·lícula *El aprendiz de clown*, l'estrena dels gegants Abdon i Assumpta o la gran nevada del Nadal de 1962. També cal esmentar l'enderrocament del pont del campanar el 1968, un dels símbols més estimats de la fesomia urbana cubellenca, i la construcció de l'Hotel Principat el 1970, el paradigma de la política turística impulsada per les autoritats de casa nostra.

L'etapa estudiada explica en gran mesura la vila d'avui: creixement urbanístic, immigració, noves fonts d'ingressos econòmics, infraestructures hoteleres, etc. Documents, imatges i aportacions personals han permès reconstruir trenta anys del nostre passat que van de la repressió a l'especulació.



Els anys de la postguerra i l'auge turístic a Cubelles (1939-1970)

De la repressió a l'especulació



Xavier Martínez • Joan Vidal

Premi d'Investigació Local de la Vila de Cubelles 2007

Beca d'Investigació Local de la Vila de Cubelles 2007

© 2009 Xavier Martínez i Roig

Joan Vidal i Urpí

Edita: Ajuntament de Cubelles

Primera edició: abril de 2009

Dipòsit Legal: B-18.021-2009

Disseny portada: Javier Rodríguez

Realització: Litocrom Preimpressió s.c.p., Cubelles

Tiratge: 600 exemplars

Portada: Desfilada de soldats, a la carretera, en els primers temps de la postguerra i una vista de la platja, a la segona meitat dels anys seixanta (*Arxiu d'Antoni Pineda*)

“Navidad, bendita seas”. Per a la meua estimada mare, el meu referent a la vida, que em mira des del cel. Esperava que hagués vist aquest llibre acabat, n’haviem parlat moltes vegades. I per a tu, pare, la persona que sempre he intentat humilment seguir.

Xavier

Als meus pares, Josep i Maria, que en aquells temps difícils van forjar tants somnis i tantes il·lusions. Per la seva generositat i bonhomia, pel caliu amorós que van saber crear a casa... i per transmetre’m l’estima pel nostre poble.

Joan

Als qui van patir injustícies i a totes les persones de bona voluntat que en el període estudiat van viure o van estar vinculades a Cubelles.

Pròleg

Esteu a punt d'encetar la lectura d'un molt bon llibre, llibre amb el que ens han obsequiat en Joan i en Xavier, en Xavier i en Joan. Un i altre, com aquells reis que van ser anomenats els catòlics, es complementen i entre l'un i l'altre arriben a tot arreu, especialment si de Cubelles es tracta.

Entre tots dos han bastit un llibre complet, detallat i amè, que com a llegat per al futur suposa un exhaustiu estudi de la vida de Cubelles en el període immediatament posterior a la incivil guerra, fins a la dècada dels 70. És aquest un llibre que només pot escriure algú que estigui molt i molt enamorat de Cubelles, i que com a bon enamorat, sigui capaç de dedicar-li temps i amor.

En ser aquest un llibre "localista", probablement tots els seus lectors en coneixin els autors, però fidel a l'honorable compromís amb què en Joan i en Xavier m'han obsequiat, no puc menys que fer-ne una minúscula presentació de tots dos: la seva vinculació a Cubelles ha estat i és plena; tots dos han intervingut en la vida política de la vila –en Joan com a batlle i regidor, i en Xavier com a màxim responsable d'un dels partits polítics amb representació a l'Ajuntament–; tots dos han escrit anteriorment sobre la seva estimada Cubelles, bé com a objecte únic de l'obra, bé com a població integrada en la comarca del Garraf; tots dos sembla que tinguin el do de la ubiqüitat puix que no hi ha activitat cultural que es faci a Cubelles on no hi siguin. En Joan i en Xavier, en Xavier i en Joan, han representat a Cubelles tots els papers de l'auca, i sort en tenen la vila i els seus habitants que així sia, doncs l'un i l'altre són el paradigma del seny, de la cordialitat, de la intel·ligència aplicada amb amor a tot allò que fan en relació "al seu poble".

El llibre a través del qual coneixerem més i millor el passat recent de Cubelles, passat determinant d'aquest efímer moment que és el present i condicionant del futur, està dividit en diversos capítols que ens il·lustren pràcticament de tot allò que configura la vida d'una població. La ingent tasca que es tradueix en les pàgines la lectura de les quals estic demorant, ha suposat l'estudi de la vida política de la vila en uns moments en què poca gent en els pobles i ciutats del nostre país volien assumir el compromís de regir els destins dels seus conciutadans, degut a la pressió que la "superior política" governamental suposava, i el reflex d'aquest estudi representa un munt de dades objectives, que s'acompanyen amb sentits comentaris que en Joan i en Xavier han posat "negre sobre blanc" després d'escoltar les paraules de la gent gran que les visqué en primera persona.

Aquesta nova obra ens fa arribar una àmplia, documentada i fidedigna referència al que fou la vida de Cubelles en moments històrics tan llunyans i tan propers com ho foren la immediata postguerra (esperem que sigui la darrera postguerra del nostre país), i l'aparent monòtona i lenta, primer, i vertiginosa després, evolució cap a allò que s'ha convertit: una petita ciutat a mig camí entre l'entorn de la sempre activa Barcelona i no se sap ben bé què. Gràcies a aquest magnífic treball recordaran uns pocs, i podem saber la resta dels lectors, que Cubelles fou una precursora en el tractament igualitari dels sexes masculí i femení, atès que temps ha tingut ja una alcaldessa: la venerada Verge del Roser.

Gràcies a l'escrupolós estudi que es reflecteix en el llibre, tenim notícia fidel i documentada de l'evolució demogràfica viscuda per Cubelles, i la incidència que a la vila tingué el canvi de costums socials que en forma d'estiueig experimentà el nostre país, i ben especialment les localitats de la costa més propera a Barcelona. Les explicacions sobre el flux migratori experimentat per Cubelles –paral·lel i molt similar al que es produí al conjunt de Catalunya– ens aporten curioses dades com ho és l'arribada, es pot dir que en massa, de persones procedents de Chimeneas o d'Oliva de la Frontera, adornant la referència a tan remarcable fet amb al·lusions concretes a persones amb nom i cognom que encara viuen a Cubelles o la veïna Vilanova i la Geltrú.

El capítol referit als estiuejants em toca de ben a prop, ja que com a estiuejant vaig trepitjar per primera vegada els –aleshores– polsosos carrers de Cubelles. La presència d'estiuejants a Cubelles es remunta a les primeries del segle XX, però de manera quantitativament important es dona a finals dels anys cinquanta, gairebé al mateix temps que arribaren els suïssos, que també hi anaren a estiuejar però que mereixien consideració a part, com també a part dels vilatans consumien els seus dies d'esbarjo i sol a la platja, hostatjant-se a l'hotel que tothom coneixia com “el dels suïssos”.

Els estiuejants que s'anaren instal·lant a Cubelles els xafogosos mesos de vacances escolars, ho feren inicialment “de lloguer” a les cases del poble, i poc a poc, fruit d'aquest contacte amb qui els hi llogaven les cases, s'anaren integrant a la vida del poble. Primerament els “senyors de Barcelona” convulsionaren Cubelles: el seu parlar, la seva forma de vestir, sovint la seva supèrbia, els seus hàbits, la dèria que ja aleshores tenien per anar a la platja... Inicialment els estiuejants vivien en un món distanciat al que configurava el poble que els acollia, i les relacions –per norma– entre estiuejants i vilatans es reduïen a les purament comercials, a les quatre botigues del poble.

La progressiva integració, o si més no, el cada cop més intens contacte entre “els del poble” i “els estiuejants” acabà per convertir en cubellencs molts dels antics estiuejants. Qui, de més de 40 anys i amb vinculació a Cubelles de fa temps, no recorda els èpics partits entre els joves estiuejants i “els del poble”? Els partits, propis del més sonat dels derbis, constituïen l'acte central de la Festa Major, i congregaven el tot Cubelles i la pràctica totalitat dels estiuejants, fomentant el coneixement entre uns i altres, a base de rebre i repartir puntades de peu. Els

partits acabaven de manera similar a com acaben els partits de rugbi, amb un “tercer temps” de companyonia que enfortia les relacions entre els dos bàndols.

La Cubelles política, la Cubelles creixent demogràficament, la Cubelles en constant transformació, però en definitiva, l'única Cubelles, ens és explicada amb tot luxe de detalls per dos estudiosos de la vila que com el granadí Manolo que esmenten en el capítol dedicat a la immigració, ben segur que tenen com a lema “a mi Cubelles, que no me la toquin”.

Havent llegit aquests pocs paràgrafs (si és que algú té la gosadia d'haver-ho fet), ha arribat ja l'hora de gaudir de la lectura d'un llibre que dins de la seva senzillesa, conté la riquesa de l'esforç realitzat pels seus íntegres i responsables autors, i la grandesa de l'homenatge que ells fan al que fou un petit poble, i avui és una petita ciutat que ben arrelada en un país –Catalunya– malda per acollir amb dignitat tothom que s'hi vol estar.

Josep Niubò i Claveria

Des de Barcelona, amb el pensament a Cubelles, febrer de 2009.

Introducció

Els anys de la postguerra i l'auge turístic van ser la base del creixement demogràfic, econòmic i urbanístic que experimentà el municipi de Cubelles a partir dels anys seixanta. El període de tres dècades que va des de l'arribada de l'exèrcit d'ocupació a Cubelles, el 21 de gener de 1939, fins al punt culminant del *boom* turístic, esdevingut a la segona meitat dels anys seixanta, va significar una apassionant part de la nostra història més recent.

La motivació principal d'aquest estudi és poder continuar amb la història de Cubelles entre 1890 i 1939 publicada el 2006 en el llibre del Círcol Cubellenc, l'entitat pionera de la nostra vila. Si bé la finalitat inicial era investigar a fons els anys de la postguerra, és convenient estendre l'abast de l'obra fins a una època que, a nivell general, va ser molt remarcable, marcada pel *boom* turístic i tot allò que per a Cubelles va representar: creixement urbanístic, immigració, noves fonts d'ingressos econòmics, infraestructures hoteleres, etc. Tot plegat ens ha permès resseguir la nostra història durant trenta anys, una etapa que s'inicià amb la foscor del primer franquisme, sinònim de repressió contra tot tipus de llibertats individuals i col·lectives. Uns anys caracteritzats per la persecució del catalanisme polític, l'intent de genocidi de la cultura i la llengua catalanes i per la supressió de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. En aquestes pàgines hem volgut reflectir a nivell local tot allò que va passar després de la derrota del poder legalment constituït, la República, a mans de l'exèrcit feixista, i la implantació de la ideologia franquista i les seves conseqüències.

El llibre es divideix en les dues etapes ben diferenciades que marcaren la vida cubellenca entre l'acabament de la guerra i el final de la dècada dels seixanta. La primera part l'hem fet coincidir amb l'anomenat *primer franquisme*, un terme indefinit que varia en la seva durada segons els diferents historiadors que l'han estudiat i que nosaltres l'hem fet arribar fins al 1955, just a la meitat dels anys cinquanta. La segona part s'inicia el 1956, quan començaven a arribar els primers turistes estrangers i acaba el 1970, un any que tanca una dècada i que hem triat voluntàriament com a punt àlgid del turisme. Haguéssim pogut allargar la història fins al final de l'etapa franquista o de l'alcaldia de Josep Maria Batet, l'home que liderà la transformació de Cubelles durant els anys seixanta. Però això ens hagués portat a abordar la polèmica sobre la construcció de la central tèrmica, cosa que hagués dilatat en excés aquest treball i que, per altra banda, és un tema que per la seva importància mereixeria un estudi monogràfic.

La primera part resta dividida en set capítols. El primer dóna a conèixer, en versió cubellenca, el patiment d'un país, Catalunya, i de la seva gent immediatament després del desastre que va significar la Guerra Civil: repressió, odi, empresonaments, persones afusellades, carestia, racionament i persecució ideològica.

Els primers anys de la dictadura des del vessant polític ocupen el segon capítol. L'endemà mateix de l'arribada dels "nacionals" a Cubelles es va constituir la Comissió Gestora Municipal encapçalada per Josep Rovirosa, qui substituïa el batlle legítim, Joan Amorós. S'imposà un nou ordre social i polític, amb el control de la vida pública i privada dels cubellencs per part de la nova autoritat política franquista i amb una Falange que vigilava des de Vilanova i des de Cubelles l'adhesió obligada al nou règim. Els primers anys es dedicaren també a reconstruir allò que una guerra injusta havia destrossat, en una etapa dirigida des de l'Ajuntament per Josep Marsé, entre 1945 i 1949, i per Joan Albet, entre 1949 i 1960.

El tercer capítol està dedicat a la reconstrucció de l'església. El temple havia estat incomprendiblement destruït a l'inici de la contesa pels grups anomenats "incontrolats" i de seguida es constituí la Junta de Reconstrucció de l'Església de Santa Maria, que aconseguí tornar a cobrir i dignificar el nostre lloc de culte cristià durant les dècades dels quaranta i cinquanta.

Els capítols quatre i cinc es dediquen a la demografia i l'economia. Cubelles tenia poc més de 700 habitants i una situació econòmica delicada basada en la seva pràctica totalitat en l'agricultura. En la vida econòmica, els primers anys del franquisme van venir marcats per l'autarquia i les cartilles de racionament, oficialitzades el maig de 1939. Això no obstant, la naturalesa pagesa cubellenca aconseguí reduir els efectes de la carestia de productes de primera necessitat.

La situació geogràfica de Cubelles, banyada per la Mediterrània, amb llargues platges, i la proximitat a les grans ciutats de Barcelona i Tarragona van afavorir l'aparició del contraban i l'estraperlo. Hom mirava d'esquivar el ferri control governamental sobre el comerç i consum dels diferents productes, principalment el tabac. El contraban suposà una de les etapes més interessants i singulars de la nostra història local en tot el segle XX. Carregaments, detencions, corrupció, represàlies i diners fàcils van acompanyar una activitat il·lícita en les platges i amagatalls de diverses cases i masies cubellenques. Per la seva banda, la pràctica de l'estraperlo sorgí com a solució a les circumstàncies precàries de la postguerra, amb la consegüent escassetat d'aliments. De tot això en parla el capítol sisè.

Tanca la primera part un extens capítol titulat *Vida social i cultural* on s'aborden temes com l'educació, la sanitat, la vida quotidiana o les festes, al costat de fets puntuals remarcables com van ser l'homenatge al doctor Estapé i el retrobament de Charlie Rivel amb Cubelles. Dediquem especial atenció al cor de caramelles Flor del Foix i també al Centre Catequístic Parroquial, impulsat per mossèn Miquel Estruch, el capellà que l'any 1946 substituï mossèn Jaume Rosell, prevere de Cubelles des d'abans de la guerra. L'entitat feia teatre, dansa, cant coral i representà el primer intent reeixit de trencar la divisió social entre els de

“dalt” i els de “baix”. Pel que fa a l’escola pública, veurem com es retornà a les antigues normes de separació dels alumnes per qüestió de sexe i a l’ensenyament en castellà. Els intents dels governs republicans de construir noves dependències escolars es van veure aturats durant més de dues dècades per manca de finançament, fins a la inauguració de les noves escoles, l’any 1960. Quant a l’oci, aquest va venir molt lligat a la celebració de la Festa Major i a les escasses festes populars, amb actes que amb el pas del temps guanyaren prestigi i popularitat.

La segona part s’estructura en sis capítols més. Durant la segona meitat dels anys cinquanta i tota la dècada dels seixanta, Cubelles i el país van viure una transformació econòmica i social afavorida per l’obertura del règim franquista, l’arribada de divises dels treballadors marxats a fora de l’Estat i l’inici del turisme de masses i de segona residència.

El capítol vuitè tracta de l’arribada del turisme i la cada cop més important incidència dels estiuejants a la vila. En aquests anys es construeixen les primeres infraestructures hoteleres i Cubelles esdevé un lloc destacat d’estiueig i vacances. A meitat dels anys cinquanta s’inaugura l’“hotel dels suïssos”, el 1961 iniciava la seva activitat l’Hostal del Foix, el 1962 obria les portes el càmping de la pineda de mar i el 1970 era l’any de l’obertura de l’Hotel Principat. La trajectòria destacada en aquest sector va motivar que Cubelles fos distingida amb la placa de bronze al mèrit turístic, el 1966, pel Ministerio de Información y Turismo.

El capítol novè fa un repàs detallat de la població. En l’aspecte demogràfic, els anys seixanta contempnen l’arribada d’una nova onada migratòria, aquest cop procedent del sud peninsular, amb la qual la població cubellenca passà dels 721 habitants que tenia el 1939 als 1.563 de 1970.

En el següent, el capítol desè, es parla d’economia. Un cop acabada l’etapa del racionament i amb els nous condicionants demogràfics, Cubelles va viure la davallada definitiva de la pagesia i el pas de la població activa cap als sectors secundari, amb la indústria local i comarcal –les Salines, i la Griffi i la Pirelli, respectivament– i la construcció, i posteriorment cap al sector serveis.

A continuació, el capítol onzè ressegueix l’activitat municipal, on destaca l’arribada a l’alcaldia de Josep Maria Batet, amb els pros i els inconvenients d’una etapa en què, comptant el darrer període de Joan Albet, hi hagueren consecucions notables: el nou edifici de la Casa de la Vila, els col·legis o la Clínica Rural.

El penúltim capítol, el dotzè, torna a incidir en la vida social i cultural de Cubelles, ara en el període 1956-1970. Seguim parlant de temes idèntics als de la primera part i de fets puntuals ben diversos que van deixar petjada: l’estrena dels gegants, el futbol, la nevada de 1962, l’homenatge a Charlie Rivel o la pel·lícula protagonitzada pel nostre pallasso universal, *El aprendiz de clown*, rodada a Cubelles. El final de la dictadura va permetre una certa revifada de la cultura catalana, que va començar a ser parcialment tolerada i que a Cubelles va manifestar-se amb els concerts de diferents autors de la Nova Cançó.

Al darrer capítol s’estudia el desenvolupament urbanístic. Amb els nous condicionants demogràfics i amb la millora de la situació econòmica, la fesomia ur-

banística cubellenca inicià un procés de modificació a partir dels anys cinquanta, sovint condicionat per l'especulació immobiliària, dins d'una conjuntura general favorable. El poble s'expandia per mar i muntanya i els extensos camps de vinyes, garrofers i ametllers florits deixaven pas a un nou tipus de paisatge, ara ja urbà.

Fetes aquestes ressenyes, volem agrair l'ajut i la col·laboració de tots aquells que ens han ajudat amb els seus testimonis orals i amb l'aportació de fotografies. En aquest sentit volem fer un esment especial de l'eminent historiador i director del Centre d'Història Contemporània de Catalunya, Josep Maria Roig Rosich, amb els seus consells mesurats; del també prestigiós historiador penedescenc Francesc X. Puig Rovira, per les seves aportacions i revisió d'alguns aspectes de l'obra; de l'amic Antoni Pineda, que un cop més ens ha donat accés al seu generós arxiu fotogràfic, una de les joies culturals de Cubelles d'on han sortit la major part de les imatges que il·lustren aquest llibre; i del també amic des dels anys d'infantesa d'un dels autors, Josep Niubò, que ha escrit amb mestratge un pròleg meritori. Un record és també per als regidors de Cultura de l'Ajuntament que han donat suport a la realització de l'estudi, Miquel Padreny i Pruden Carasco. No ens voldríem oblidar per últim dels membres del jurat assessor de la Beca que, igual com va passar amb el llibre del Círcol Cubellenc, s'han pres amb molt d'interès la supervisió i seguiment del treball. Es tracta de l'esmentat Antoni Pineda, Xavier Pons, Carme Dastis, Joan Freixas, Juanjo Pineda i Joan Martínez.

Ja per acabar, direm que l'etapa en qüestió és una de les més importants de la nostra història més recent. Les pàgines que aquells cubellencs van escriure expliquen en gran mesura la vila de Cubelles del present. Documents, imatges i aportacions personals ens han permès reconstruir trenta anys del nostre passat que van de la repressió a l'especulació. Alguns dels aspectes estudiats van obrir ferides, sobretot els de la immediata postguerra, que encara avui no han del tot cicatritzat. Hem intentat analitzar els fets històrics amb rigor i cercant totes les fonts, mirant de no ferir sensibilitats i dibuixant una visió prou àmplia per descriure els fets tal i com van succeir.

Un dels autors va néixer just l'any en què acaba aquest treball històric. L'altre va viure la seva infantesa i part de la seva joventut durant bona part dels anys estudiats, els de més placidesa. El record que aquest últim en guarda –la platja, el poble rural, la gent, els jocs al carrer...–, és en molts aspectes idíl·lic, un enamorament que inevitablement es deixa entreveure en molts dels paràgrafs del text. Ja se sap que el temps tendeix a idealitzar les experiències viscudes i, per aquesta raó, és important el contrapunt de qui no va compartir els anys que s'estudien. Entre tots dos hem intentat conjuntar la visió dels fets des de dos vessants complementaris, amb una voluntat d'anàlisi sense prejudicis.

Només ens resta esperar que aquest llibre serveixi de referència per a totes aquelles persones que vulguin estudiar aspectes concrets del passat recent de Cubelles i que el període que narrem a continuació, equiparable en moltes situacions al d'altres poblacions del nostre país, contribueixi a un millor coneixement de la història de Catalunya.

PRIMERA PART

Cubelles, durant el primer franquisme

1939 - 1955

Capítol I

La repressió franquista

La Guerra Civil, iniciada el juliol de 1936 arran del cop d'estat realitzat pels militars que traïren la legalitat vigent, s'acabà de decantar clarament a favor dels insurrectes després de la batalla de l'Ebre, que tingué lloc entre els mesos de juliol i novembre de 1938. A partir del 23 de desembre de 1938, l'exèrcit franquista va anar ocupant Catalunya de manera fàcil i, dins aquest context, va entrar al nucli urbà de Cubelles el vespre del dia 21 de gener de 1939, a quarts de sis de la tarda, pel pont de la carretera. Hores abans les tropes franquistes havien arribat al Mas Trader, en una avançada de camí al Mas Palau de Vilanova, per a preparar la presa de la capital de la comarca. Molts veïns s'havien amagat als masos, alguns havien fugit per por a les represàlies i d'altres restaren a llurs cases, mentre els militars anaren per totes les llars per robar en aquelles que trobaven buides. Els ocupants de les cases habitades cridaven "*Viva España*" per salvar-se de la rapinya quan els soldats colpejaven les portes amb les culates de llurs fusells. Els soldats s'instal·laren en alguns habitatges abandonats del poble i al teatre del Círcol Cubellenc. Malgrat tot, no va haver-hi incidents greus.

El mateix dia 21 de gener, a primera hora del vespre, els "nacionals" van entrar a Vilanova i la Geltrú, a la vista de les columnes de fum de l'empresa Pirelli, cremada per les tropes republicanes abans de la seva retirada de la ciutat.¹

La conquesta del territori català per l'exèrcit franquista acabà el 10 de febrer i el dia 1 d'abril finalitzà la Guerra Civil. S'implantava un règim dictatorial que posà en marxa una dura política repressiva, planificada i sistemàtica contra els vençuts del bàndol democràtic. Els trets distintius de la major revenja que s'havia viscut a Catalunya en els darrers dos-cents anys foren el caràcter d'exemplaritat, generalitat i durabilitat en el temps. Es tractava d'inspirar por i marginalitzar socialment els que havien defensat la legalitat republicana, justificant la venjança amb arguments morals i correctius.

L'Estatut d'Autonomia va ser derogat, els partits polítics i els sindicats foren abolits, la llengua catalana prohibida. El 9 de febrer de 1939 es promulgà la Llei de Responsabilitats Polítiques, que inculpava les persones que havien militat a les organitzacions polítiques i sindicals democràtiques durant la República i els que havien ocupat càrrecs públics. Els que patiren represàlies van agrupar-se en tres classes: els detinguts per les forces policials per les denúncies de caire polític, els



21 de gener de 1939: Els “nacionals” passen per la cruïlla de la carretera amb la Rambla (Foto:AAP)

que hagueren de marxar a l'exili i els militars capturats per l'exèrcit franquista que foren internats en camps de concentració.

Els cubellencs encausats

De seguida van començar les delacions i les denúncies contra diferents ciutadans cubellencs que haurien de respondre davant la farsa de la justícia franquista. Els encausats van ser Ramon i Salvador Estalella Romeu, Antoni Armengol Travé, Ramon Rovirosa Ferrer, i els membres del Comitè de Defensa, Salvador Ricart Dalmau, Joan Ivern Trillas, Francesc Raspall Bolet, Pedro Cuenca i Josep Agustí Bombui. A la llista cal afegir el nom de Salvador Ivern Torres, nascut a Cubelles encara que resident al Prat de Llobregat. Tots van ser sotmesos a consells de guerra que, pel que fa als cubellencs, van ser de gran celeritat.

En els judicis que s'incoaren contra els veïns del nostre poble, el cas més dramàtic va ser el de Joan Ivern Trillas, el cap del Comitè de Defensa durant els primers mesos de la contesa i regidor municipal. Els que el varen conèixer el recorden com una bona persona, que mai no va fer mal a ningú. Aquest és l'argument que ell defensà quan decidí no marxar i quedar-se a Cubelles malgrat l'arribada dels feixistes. Segons d'altres, va actuar amb ingenuïtat.

En Joan Ivern va ser detingut l'1 de febrer de 1939, onze dies després que l'exèrcit d'ocupació arribés a Cubelles. Va ser traslladat a Vilanova on prestà declaració davant la Guàrdia Civil el 28 de febrer i davant el jutge (sic) el 14 de març. En les seves exposicions, Ivern defensà la seva innocència i donà els noms

Les víctimes de la Guerra Civil

El tribut, en forma de vides humanes, que Cubelles va pagar per culpa de la Guerra Civil va ser aquest:

Soldats morts durant el conflicte

Salvi Alba Giralt
 Florenci Fontanals Rovirosa
 Pere Freixas Romagosa
 Pere Freixas Ventosa
 Joan Granell Torrents
 Joan Imbernon Imbernon
 Lluís Mendo López
 Josep Pedro Rovirosa
 Ciril·lo Poch Olivella
 Jesús Riera Clos
 Julià Raventós Rius
 Florenci Rosell Fontanals
 Pere Rovirosa Safons
 Artur Serra Nogués

Assassinats a la reraguarda

Narcís Bardají Torrabadella
 Remigi Juncà Calvet
 Josep Marsé Mestres

Morts en els bombardeigs a la població

Josep M. Carbonell Rovirosa
 Jaume Estalella Mestres

Executats en la repressió de postguerra

Joan Ivern Trillas

Morts en camps de concentració a l'exili

Josep Agustí Bombui

Notes:

- Josep Marsé Mestres va ser assassinat dins el terme municipal de Cunit juntament amb tres familiars que vivien a Vilanova: un germà seu i dos fills d'aquest.
- En la relació de morts al front que vam donar en el llibre del Círcol Cubellenc no van aparèixer, per omissió involuntària, Florenci Rosell Fontanals i Artur Serra Nogués. Tampoc hi eren Lluís Mendo López, Jesús Riera Clos i Julià Raventós Rius, noms que hem trobat en recerques posteriors.

de mossèn Jaume Rosell i Florenci Fontanals per avalar la seva postura. El rector va argumentar que no tenia res a favor ni en contra de l'acusat perquè ell havia estat amagat fora de Cubelles durant els anys de la guerra. Per la seva banda, Florenci Fontanals va redactar una declaració on atacava el Comitè i digué que, malgrat no ser-ne testimoni de cap delictes obra de Joan Ivern, alguna responsabilitat penal hauria de tenir en haver estat el president del Comitè.² El cas d'Ivern, com tot seguit veurem, segueix fil per randa les anàlisis de l'historiador Borja de Riquer:

“La repressió fou superior al que la majoria dels vençuts esperaven. Pecaren certament d’ingenus els que no s’exiliaren pensant que la justícia dels vencedors no cauria sobre ells ja que no havien participat en cap delictes de sang i únicament s’havien limitat a defensar la causa que consideraven legítima. ... La realitat fou que la justícia dels vencedors no filà gaire prim respecte de responsabilitats directes de bona part dels processats en els “delictes” de què eren acusats; amb els antecedents polítics n’hi havia prou per a ser condemnat”.³

El 15 de març de 1939 era traslladat a Barcelona i el 29 d’abril d’aquell mateix any començaria el seu consell de guerra.

El següent a ser detingut i portat a Vilanova a declarar va ser Ramon Estalella Romeu, el batlle de Cubelles per l’Esquerra Republicana de Catalunya els anys 1933, 1934 i 1936. Era el 28 de febrer de 1939 i se l’acusava d’adhesió a la rebel·lió militar per ser l’alcalde en el moment dels brutals assassinats de Bardají i Juncà i de la crema i saqueig de l’església. Sobre la seva causa declararen com a testimonis l’alcalde Josep Roviroa Guasch, el mestre i jutge de pau Josep Martín Juanola i el cap local de Falange, Claudio Ferrer Artigas. Altres testimonis foren Florenci Fontanals Vivó, Josep Albet Aviñó i Pau Aviñó Riera, en un primer moment, i mossèn Jaume Rosell, Josep Arnau Soler, Josep Alba Romeu i Frederic Travé Alfonso, uns dies més tard. Cap d’ells no parlà malament de Ramon Estalella, essent un dels arguments més importants que es va poder presentar a favor seu una carta de mossèn Jaume Rosell, on aquest descrivia com Ramon Estalella li havia salvat la vida el 22 de juliol de 1936 quan uns incontrolats volgueren assassinar-lo per motivacions religioses.⁴

Malgrat aquests antecedents, Ramon Estalella seria novament detingut el 9 d’abril de 1939. Diversos dies més tard, el 28 d’abril de 1939, prestava novament declaració a Vilanova on manifestà la seva innocència i, malgrat tot, es dictava el seu trasllat a Barcelona el 2 de maig.

Salvador Estalella Romeu, germà de Ramon Estalella, va ser també detingut el mateix dia 28 de febrer de 1939. El càrrec que se l’imputava era la seva participació a les Milícies Antifeixistes, grups de ciutadans armats que defensaren la República durant els primers mesos de la guerra. Les persones que aportaren llur testimoni sobre Salvador Estalella no van dubtar d’involucrar-lo amb les activitats dutes a terme pel Comitè de Defensa durant els inicis de la contesa. Això implicava greus dificultats per a l’encausat, que restà detingut als calabossos de Vilanova fins al seu trasllat a Barcelona el 2 de maig de 1939.

El cas d’Antoni Armengol Travé, *l’Antonet*, es va veure condicionat pel fet que havia marxat a Barcelona quan els militars franquistes entraren a Cubelles. Això no li serví per evitar d’ésser citat a declarar l’1 de març de 1939 i ser detingut el 10 del mateix mes a la capital del Garraf. Els càrrecs contra l’Antoni Armengol eren la seva militància a l’Esquerra Republicana de Catalunya i que la seu d’aquest partit i del Comitè de Defensa es trobaven al local de la seva propietat, l’anomenat Cafè de Baix. El 16 i el 21 de març de 1939 rebé testimonis favora-

El tancament del Círcol Cubellenc

El 6 de febrer de 1939 el consistori disposava el tancament de la seu del Círcol Cubellenc. La primera entitat local, fundada el 1890, havia canalitzat durant gairebé cinquanta anys actuacions socials, econòmiques, culturals i lúdiques de la vila. A partir de 1932, els membres més destacats del Círcol Cubellenc van entrar a formar part de l'Esquerra Republicana de Catalunya. La persecució que la nova dictadura va fer contra aquest partit i les entitats que li donaven suport va portar al cessament de l'activitat del Círcol Cubellenc i del seu sindicat agrícola, La Salvadora.

El 26 de setembre de 1939 l'Ajuntament va autoritzar l'obertura del cafè, amb l'advertència de

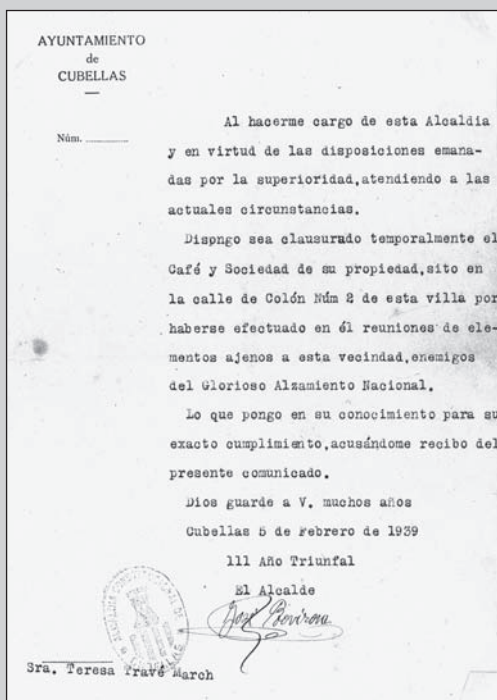
"las sanciones correspondientes en caso de que se formen en el mismo sociedad o se quebrantasen las órdenes emanadas de la autoridad gubernativa". L'any 1948, els propietaris demanaren la reobertura de la sala del Cafè Armengol. L'Ajuntament declarà que el local havia romàs tancat des de la "liberación" i que la represa de l'activitat podria suposar el "resurgimiento de luchas políticas que se acabaron con el Glorioso Movimiento Nacional".

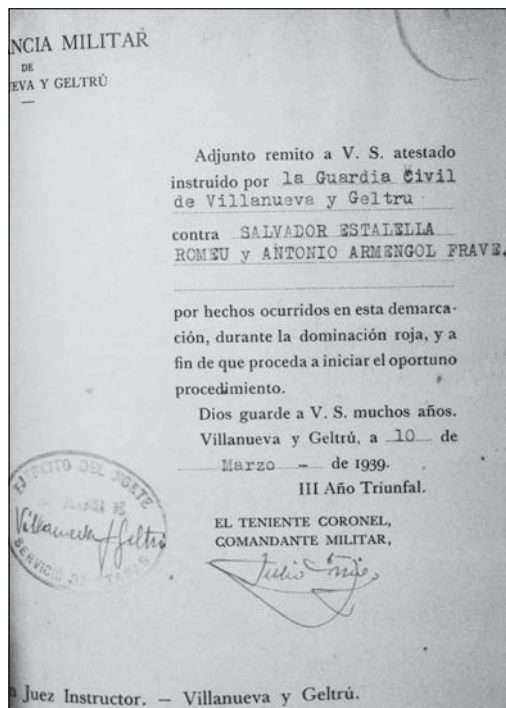
Una altra mostra de la pervivència d'aquesta repressió fou la negativa que el Govern Civil de Barcelona donà el 1954 a la sol·licitud feta per Antoni Armengol Travé per celebrar balls al seu local. La resposta es feu prèvia consulta a l'Ajuntament i l'alcalde, el 21 de juny de 1954, respongué en aquests termes a la demanda d'informació que li va fer el governador:

*"...no es conveniente autorizar el funcionamiento del citado local, ya que fue la sede del partido de izquierdas de esta villa el año 1936 y anteriores, y en caso de autorizarse su funcionamiento volvería a revivir el citado partido político y la consiguiente división de la juventud en dos bandos".**

Només a partir de l'any 1955 es va permetre celebrar el concert-vermut de la Festa Major al jardí del Cafè Armengol. Però la resta de les activitats que constituïen el cor de l'entitat van restar suprimides per sempre.

* Correspondència municipal 1952-56. AHMC, caixa 44.





Un document dels processos (TMTTB)

bles de Josep Montaner Ferrer i Josep Arnau Soler, en un primer moment, i de Joan Montaner Ballester, Isidre Fontanals Vidal, Tomàs Planas Aviñó i Jaume Pedro Ramírez, posteriorment. Àdhuc l'encausat Salvador Estalella va exonerar Armengol de qualsevol responsabilitat malgrat les pressions que va rebre per declarar contra l'*Antonet*. Davant la inconsistència dels càrrecs va ser posat en llibertat el 21 de març, però hagué de presentar-se diàriament davant el jutjat municipal. El jutge de Vilanova va continuar no obstant amb les diligències i mercès a nous testimonis que no li foren massa favorables va mantenir l'acusació de rebel·lió militar per "*tener grandes amistades con los dirigentes marxistas, habiéndose efectuado varias reuniones en el café de su propiedad y actuado como Concejal durante el dominio rojo*".⁵

El militant de l'Esquerra Ramon Rovirosa Ferrer va ser jutjat en un procés que s'inicià el 10 d'abril de 1939. A banda de la seva pertinença al partit de Macià, a Rovirosa se l'acusava de fer tasques de vigilància al ferrocarril –per la seva professió de ferroviari– i de que anava armat. Va rebre referències favorables de l'antic mestre Joan Arnau i de Francesc Safons. Això no obstant, els testimonis negatius de Claudio Ferrer, cap de Falange a Cubelles, i de Santiago Díaz, alcalde de Vilanova, que van declarar que Rovirosa era un "*roig consumat*" i que feia ostentació de les armes que utilitzava per custodiar l'estació de tren de Cubelles, van servir per enviar-lo a un consell de guerra.

Pel que fa als altres membres del Comitè de Defensa cubellenc, el cas de Salvador Ricart Dalmau, conegut com el *Puces*, va ser una clara demostració de la parcialitat de l'aparell repressor espanyol. Els testimonis que va rebre del nou alcalde franquista Josep Rovirosa i del nou regidor Florenci Fontanals van ser favorables, donat el parentiu que els unia amb l'encausat. Àdhuc va rebre informes positius del cap de Falange local, Claudio Ferrer, però aquests avals no li evitaren entrar en un posterior consell de guerra per la seva participació al Comitè en els inicis de la guerra, malgrat que sí serviren per salvar-li la vida.

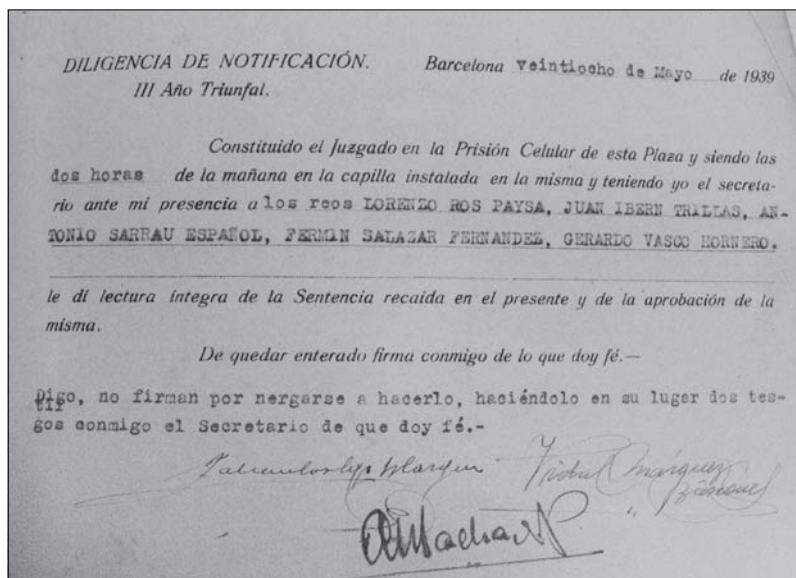
En el cas del masover del Molí de la Palma, Francesc Raspall Bolet, no hem pogut documentar la seva situació jurídica durant la repressió, mentre que Josep Agustí Bombui va emprendre el camí de l'exili, un aspecte que tractarem més endavant.

Els consells de guerra i l'execució de Joan Ivern Trillas

Els judicis il·legítics i radicalment il·legals funcionaven de manera ràpida i arbitrària, amb la més absoluta indefensió per part dels acusats, que sovint desconeixien els càrrecs fins abans de l'inici de les vistes. Per accelerar el procés i dificultar la defensa, els sumaris s'instruïen de forma conjunta per a diferents causes, normalment deu i dotze a l'hora. Les condemnes habituals eren d'entre sis i dotze anys per a l'auxili a la rebel·lió militar, d'entre dotze i vint anys per rebel·lió militar i de vint anys a pena de mort per adhesió a la rebel·lió militar. Les estadístiques més rigoroses xifren en 1.150 el nombre de consells de guerra que se celebraren a la ciutat de Barcelona durant l'any 1939 i diferents historiadors xifren en 40.000 el nombre total de processats per consells de guerra a tot Catalunya.⁶

El primer consell de guerra on s'acusà un cubellenc és el de Ramon Rovirosa Ferrer. Va ser el dia 10 d'abril de 1939. Una actuació de Ramon Rovirosa en defensa de diferents membres de L'Aliança, l'agost de 1936, li reportà informes molt positius. Aquest fet, unit a declaracions favorables de diferents cubellencs i a que no havia tingut actuacions destacades durant la contesa li portaren l'absolució i la llibertat. Malgrat aquesta sentència, Ramon Rovirosa va ingressar a la presó Model de Barcelona el 6 de juliol de 1939 i l'abandonà el 15 d'octubre de 1939, un cop acabats tots els tràmits burocràtics per al seu alliberament definitiu.⁷

El consell de guerra més tràgic fou el que s'instruï a Joan Ivern Trillas. L'endemà de declarar a Vilanova ja era traslladat a la capital. Era el 15 de març de 1939 i el 29 d'abril s'iniciava contra ell un procediment sumaríssim que el condemnaria a la pena capital el dia 1 de maig de 1939.



Notificació de la sentència de mort a Joan Ivern i quatre persones més (TMTTB)

La seva mare, Teresa Trillas, per aquelles dates ja vídua, va anar a una família influent de Cubelles a demanar clemència per al seu fill i la resposta que va rebre fou: “Al teu fill no li haurien d’aplicar una sentència de mort, li n’haurien d’aplicar quatre!”⁸.

Els afusellaments eren una de les eines de terror més emprades pels feixistes i a cada poble hi havia d’haver algun per poder donar exemple de la justícia que aplicaven els vencedors sobre aquells que no combregaven amb llurs ideals.

La lectura de la documentació d’aquell judici provoca ràbia i indignació. L’acusació va ser de “*rebelión contra el Alzamiento Nacional*” –fina ironia– malgrat que els militars que el volien incriminar no van poder trobar cap delictes en l’actuació de Joan Ivern. La farsa de judici incloïa declaracions d’alguns cubellencs per donar solidesa a les acusacions dels militars i cap d’elles va poder demostrar en primera persona una sola conducta criminal per part d’Ivern. Les declaracions acusatòries dels cubellencs que col·laboraren en el judici il·legal estaven plenes de frases com “*jo no hi era però m’ho van explicar*” o “*jo no ho vaig veure però com que era del Comitè, segur que ho va fer*”.

La sentència es va executar la matinada del 28 de maig de 1939, al Camp de la Bota de Barcelona. Joan Ivern fou assassinat per un pilot d’afusellament juntament amb quatre persones més. No va voler signar la notificació de l’execució que li fou lliurada tres hores abans de matar-lo. A Cubelles la notícia va causar un gran trasbals entre la gent de bona fe. Joan Ivern havia nascut el 7 de setembre de 1902, tenia només trenta-sis anys.

A Catalunya es calcula que el bàndol franquista executà, un cop acabada la guerra, un total de quatre mil persones, mentre que la xifra arribà als cinquanta mil arreu de l’Estat.

El consell de guerra més important, pel nombre d’encausats, que es va fer contra cubellencs fou el que jutjà Ramon Estalella, Salvador Estalella, Antoni Armengol i Salvador Ricart. Inclosos en un sumari amb altres catorze encausats, les actuacions s’iniciaren el 15 de juny de 1939, amb un tribunal presidit per cinc militars. El fiscal era el capità espanyol Mamerto Cerezo Abad que sol·licità les següents condemnes: pena de mort per a Salvador Estalella, cadena perpètua per a Ramon Estalella i per a Salvador Ricart, i quinze anys i un dia per a Antoni Armengol. Com a advocat defensor actuava un alferes anomenat Tomás Coberro, que va sol·licitar l’absolució per als quatre cubellencs “*por no estimar cargos en su contra*”. L’actuació de l’advocat era poc habitual, car normalment es limitaven a demanar la pena immediatament inferior apel·lant a la “*magnanimidad del Caudillo*”.

A banda de Salvador Estalella, el fiscal demanà també la mort per a uns altres set processats. La posterior sentència va dictar set penes màximes de les vuit sol·licitades. Qui se’n lliurà fou, precisament, Salvador Estalella, que seria sentenciat a presó perpètua per la intercessió del seu advocat defensor, Martí Fusté, germà del metge Oleguer Fuster que va tractar molt bé Salvador Estalella.⁹ Era militar d’Infanteria i advocat i per aquesta doble condició va poder actuar com a defen-

sor en tribunals militars. Segons informacions verbals, des de la defensa va ajudar moltes persones de Vilanova i l'entorn.¹⁰

Aquesta mateixa condemna va ésser dictada contra Salvador Ricart, mentre que a Ramon Estalella li fou rebaixada la petició del fiscal fins als dotze anys de reclusió. Qui en resultà més ben parat va ser Antoni Armengol, que va ser absolt, no sense que el tribunal recomanés li fos imposada una "*pena gubernativa, privativa de la libertad*".¹¹ Malgrat aquesta absolució, Antoni Armengol va estar-s'hi un mes empresonat a la Model de Barcelona, entre el 24 de juliol i el 22 d'agost de 1939. Es produeix la curiositat que el mateix dia que ingressa a presó es feia l'anotació al seu expedient penitenciari indicant que el pres havia estat absolt i que havia de ser posat en llibertat.¹²

El compliment de les condemnes

Les presons eren plenes de confinats polítics. L'any 1940 hi havia a Catalunya poc més de 25.000 empresonats i 214.000 a tot l'estat, encara que hi ha dades que eleven aquesta darrera xifra fins al mig milió de presos polítics.¹³ El règim, col·lapsat, es va veure obligat a recular en la seva política de repressió generalitzada i injustificada que havia portat a penes de privació de llibertat que en cap cas es corresponien amb delictes reals. Així, el juny de 1940 es decretà la llibertat condicional per als condemnats a fins a sis anys. L'1 d'abril de 1941 es feia efectiva per als que tenien penes de fins a 12 anys, i de fins a 14 anys i 8 mesos el 16 d'octubre de 1942. Durant el 1943, concretament el 17 de desembre, la mesura es va estendre als condemnats a 20 anys.

D'aquesta forma, Ramon Estalella, que havia estat condemnat a 15 anys, va sortir en llibertat provisional l'hivern de 1941, després de complir més de dos anys i mig de reclusió. L'inici de la seva estada a la presó Model va ser el 17 de maig de 1939, tot començant el compliment de la condemna el 20 de juny de 1939. Amb els tres mesos i vint-i-dos dies que havia passat com a preventiu, hauria d'haver sortit de la presó el 27 de febrer de 1954. El 18 de juliol de 1941 se li va decretar presó atenuada, mentre que el 28 de juliol del mateix any se li comunicava la reducció de la condemna a 6 anys i un dia, motiu pel que s'iniciava el tràmit del seu expedient de llibertat provisional. Dins el seu informe penitenciari hi figuren cartes del capellà i el mestre de la presó Model indicant que el reclus sabia llegir i tenia instrucció en el catecisme. El mes de desembre de 1941 va sortir finalment en llibertat provisional, però no seria fins al 15 de setembre de 1950 quan se li comunicà el llicenciament definitiu i se li lliurà el certificat d'alliberament.¹⁴

Els casos de Salvador Estalella i Salvador Ricart van discórrer per altres camins en ésser condemnats ambdós a cadena perpètua, i en llurs situacions calia recórrer a la figura de l'indult per poder reduir la sentència. Diversos veïns de Cubelles van tornar a demanar clemència el 4 de maig de 1940 en favor de Salvador Ricart, però no va obtenir la llibertat provisional fins l'indult total promulgat el 9 d'octubre de 1945 per a les condemnes referides a delictes de rebel·lió (sic) comesos entre el 18 de juliol de 1936 i l'1 d'abril de 1939. El règim feixista es va

veure obligat a donar semblança de benevolència davant el perill d'invasió per part de les potències democràtiques occidentals. Ricart deixaria el presidi el novembre d'aquell 1945.

Salvador Estalella ingressà a la Model el 17 de maig de 1939, i va començar el compliment de la cadena perpètua el 26 de juny de 1939. El 31 de març de 1943 se li commutava la perpètua per una pena de privació de llibertat de 30 anys i la data d'excarceració es fixava per al 27 de febrer de 1969. Salvador Estalella va romandre a la presó Model de Barcelona fins que el traslladaren a la penitenciària de Lleida el 27 de maig de 1943, a "*efectos de trabajo*", com "*penado trabajador*". A la nova presó, donades les rebaixes de condemnes que començaven a aplicar-se, se li concedí el règim de semilibertat. No refiant-se que la dictadura arribés a donar-li l'indult, decidí fugir i amagar-se a Reus, a casa d'uns parents. De tant en tant venia a Cubelles, a la seva propietat de Cal Baró. Aquestes estades van portar la denúncia per part d'alguns falangistes de Cubelles, i Salvador Estalella va tornar a ser detingut el 6 de març de 1950. Va ser portat a la Model, i d'allà traslladat novament a la presó de Lleida. Les pertinences que va declarar a la sortida de la Model van ser un abric, una jaqueta, una camisa i samarreta, uns calçotets i uns pantalons, i un parell de sabates¹⁵. El seu pelegrinatge de presons i fugides finalitzà poc després quan li fou concedit l'indult que havia demanat. Les males experiències el portaren a marxar de Cubelles i, per desgràcia i tristesa per a ell, va haver de vendre la finca familiar de Cal Baró, que havia pertangut a la seva família durant set generacions.

Reprement les vicissituds de Salvador Ivern Torres, del qual desconexim els fets del seu consell de guerra, va ser condemnat a sis anys i un dia de presó. Va ingressar a la Model el 27 de maig de 1939 i començà el compliment efectiu de la sentència el 22 d'agost de 1939, amb el que duia dos mesos i vint-i-set dies de condemna preventiva. Les dades penitenciàries indicaven aleshores que la previsió de sortida en llibertat era per al 25 de maig de 1945. D'ell només sabem que el 23 d'octubre de 1939 va ser traslladat a la presó de Valdemoro, amb destinació a la Comandància d'Enginyers de Madrid, per a fer treballs forçats.¹⁶

Tots els represaliats anaven sortint de mica en mica de la presó. El 7 de setembre de 1945 s'anunciava a l'alcalde de Cubelles l'alliberament de Jaume Mestres i Jané, ferroviari cubellenc, i de Agustí Frías i Càmara, de qui es desconexia el parador. La notícia arribava amb cert retard car Jaume Mestres feia ja alguns mesos que havia retornat a Cubelles.¹⁷

El camí de l'exili

La repressió exercida pel bàndol "nacional" en els territoris ocupats va empenyer milers de ciutadans cap a l'exili. Es calcula que entre el 27 de gener i el 20 de febrer de 1939 prop de mig milió de persones passaren a Catalunya Nord. El govern francès acceptà l'entrada dels refugiats per les pressions de l'opinió pública gal·la, molt més favorable a la causa republicana que llurs mandataris.

Enmig del cru hivern de 1939, els exiliats van ser agrupats en camps de triatge (*triage*). Els llocs de reclusió es concentraren a les poblacions rosselloneses d'Argelers, Sant Cebrià de Rosselló i, més endavant, al Barcarès i Prats de Molló, en condicions inhumanes i humiliants. També n'hi hagué a Gurs, a la regió d'Aquitània i a Bram i Septfonds, a Occitània, entre d'altres. El govern francès es trobà amb un problema humà i econòmic de gran magnitud. Malgrat la penosa situació, els dirigents francesos tractaren els refugiats d'indesitjables, afavorint la reemigració a tercers països, sobretot Mèxic, Colòmbia, Xile i la República Dominicana, el retorn a l'Estat espanyol –es calcula que en tornaren la meitat– o l'ingrés a la Legió Estrangera.

Els exiliats cubellencs van ser estudiats en el llibre *Un pas per la Guerra* de Neus Capdet i Anna García. Segons llurs investigacions, els militars cubellencs que hagueren de marxar a l'exili francès van ser Eduard Granell Torrents, Arturo Sánchez Herrera, Josep Fontanals Montaner *Garvat* i Joan Urpí Aviñó.

El pas de Puigcerdà i la Guingueta d'Ix va ser el punt fronterer que creuà Eduard Granell Torrents l'hivern de 1939 amb la seva unitat fugint de les tropes franquistes. De seguida va ser deportat a Septfonds, Occitània, a un camp de concentració que es conegué com el *camp de Judes*.¹⁸ Un cop internat va rebre la notícia que podia tornar a casa seva i s'arriscà amb l'aval de mossèn Jaume Rosell. El 22 de juny de 1939 creuava la frontera per Irun i el 15 de juliol de 1939 arribava a Cubelles, d'on havia marxat cap al front el novembre de 1938. Malgrat l'experiència bèl·lica, el 1942 va haver de fer tres anys i mig de servei militar.¹⁹

El camp de Sant Cebrià del Rosselló va ser la destinació d'Arturo Sánchez Herrera. Marxant amb el gruix de les tropes en retirada, travessà el pas fronterer l'11 de febrer de 1939. Donat que el seu alistament a l'exèrcit republicà no va ser voluntari, va pensar en tornar a Catalunya per evitar les penalitats dels camps de refugiats. L'entrada a la península la va fer també per Irun, d'on el van portar en vaixell fins a Sevilla i, curiosament, va ser retornat a la Corunya, on ingressà al camp de concentració de Betanzos, una fàbrica en runes. Va estar empresonat



Eduard Granell Torrents, un dels joves que varen patir les vicissituds de l'època (Foto: Família Granell)

durant un any i mig per les dificultats de trobar els avals necessaris per resoldre la seva situació. Finalment els suports arribaren i va poder abandonar el seu confinament de Betanzos i tornar a Cubelles.

Josep Fontanals Montaner, amb els seus companys d'armes, també creuà la frontera administrativa amb l'Estat francès per Puigcerdà, on restà reclòs al camp de concentració de la Guingueta d'Ix. Dies després acceptà la proposta de retornar a casa i agafà un tren de passatgers en direcció a Hendaia, al País Basc francès. D'allà marxà a Irun, Bilbao i Deusto, on va rebre els avals des de Cubelles signats per l'alcalde i el cap local de la Falange. L'alegria li durà poc car no pogué retornar perquè les autoritats feixistes l'obligaren a fer sis anys de servei militar, els tres darrers, però, a Barcelona, Sitges i Vilanova.

Els que van tornar de l'exili van patir els primers anys la persecució de les autoritats militars. Van quedar marcats per sempre. A mitjan anys quaranta, el Govern Civil de Barcelona envià un telegrama a l'Ajuntament de Cubelles on es deia:

*“Por orden superioridad despache esta alcaldía carácter preferente urgente peticiones informes que reciban de capitanes generales cuarta quinta sexta regiones militares sobre individuos presentados o encarcelados procedentes de Francia”.*²⁰

Els cubellencs que marxaren cap a l'exili sense ésser militars van ser Josep Agustí Bombui, Jaume Andreu Romeu i Josep Miró Guibernau.

El cas de Josep Agustí és un dels més singulars, car morí a un camp de concentració nazi d'Àustria el 1941.

Josep Agustí Bombui, un cubellenc a Mauthausen

Una de les experiències més dures de la repressió va ser la viscuda per Josep Agustí i Bombui, conegut popularment per *Tit*. Nascut a Almassora, a la comarca castellonenca de la Plana Alta, el 28 de desembre de 1896, va ser treballador de l'empresa vilanovina Griffi i membre del Comitè de Defensa que es constituí a Cubelles els primers mesos de la contesa bèl·lica de 1936. Abans que acabés la guerra, Josep Agustí va emprendre el camí de l'exili i anà a França. Allà fou internat al camp de refugiats de Frontstalag 184 Angulema, a l'oest d'Occitània, des d'on seria enviat a Mauthausen, Àustria, el 20 d'agost de 1940. La França de Petain acabava de signar la rendició davant l'Alemanya nazi i iniciava l'etapa col·laboracionista amb els nous ocupants. Franco havia donat indicacions a Hitler de fer el que volgués amb els republicans exiliats, i el règim francès de Vichy començà a enviar presoners als camps de concentració nazis. Els francesos van envoltar amb l'exèrcit el camp de refugiats d'Angulema. Agustí, juntament amb 926 republicans més —dones, nens, gent gran, famílies senceres— va formar el famós Comboi dels 927, el primer enviament massiu de deportats civils enregis-

trat a la Segona Guerra Mundial, abans que els jueus, gitanos o russos. No se'ls donà cap explicació.

El viatge en tren durà quatre dies, arribant a la seva destinació el 24 d'agost de 1940. A Mauthausen, Agustí rebé el número de matrícula 3923 i un vestit de ratlles amb un triangle blau —identificatiu dels apàtrides— amb una S a dins —indicant l'origen espanyol. La causa al·legada per a la detenció al camp va ser Rotsperianer, que significava “roig voluntari de la Guerra d'Espanya”. Van empresonar la meitat dels deportats, els homes de més de 10 anys, aptes per als treballs forçats. L'altra meitat dels membres del comboi van ser separats dels seus familiars i enviats a la frontera espanyola per a ésser lliurats a la policia franquista. De seguida començaren a treballar com a esclaus a les pedreres que proveïen el material per a la construcció i ampliació dels camps que poc després servirien per a implementar el genocidi i l'Holocaust. Molts dels homes del comboi van morir durant l'hivern de 1940 a 1941. Les condicions eren inhumanes i les vexacions de les SS, terribles. Injeccions de benzina al cor, afusellaments amb música d'orquestra, presoners devorats pels gossos dels vigilants com a divertiment, forns crematoris —es posaren en marxa l'estiu de 1941—, ... tot servia per aplicar la política de Nacht und Nebel (nit i boira), eufemisme provenient d'una òpera de Wagner per indicar que cap republicà exiliat havia de sortir viu.

Agustí resistí aquest primer hivern. El tristament conegut camp d'extermini nazi tenia altres camps de concentració satèl·lits, situats al seu voltant, com ara el de Gusen, on traslladarien Josep Agustí el 24 de gener de 1941, juntament amb molts altres republicans catalans. El número de presoner al nou camp fou el 8977. Allà va trobar la mort el 29 de novembre de 1941, a l'edat de 44 anys. La raó de la defunció que figura a la fitxa d'Agustí va ser una pericarditis, encara que sovint la causa exposada no responia a la realitat.

Posteriorment, el govern francès democràtic, reconeixent i assumint honestament els seus errors del passat, decretà el pagament de pensions per als familiars dels éssers humans que havien estat deportats des de territori gal. La vídua de Josep Agustí cobrà un subsidi de l'erari francès mentre va viure. El govern espanyol mai no ha reconegut la seva participació en els fets.

Nota: Records de Jesús Tello, deportat a Mauthausen amb el Comboi dels 927 i informació facilitada per l'Amical de Mauthausen de Barcelona.

4625	Span.	8977	Agusti - Bomboi, Jose'	28.12.96. Amazon
Herbert Gutkind			29.11.41	10.25

Fitxa de Josep Agustí al camp de concentració de Gusen, (Mauthausen Memorial Archives)

Jaume Andreu era nascut el 17 d'octubre de 1914 a la masia del Salze, on hi va treballar com a pagès. Va ser mobilitzat en una de les lleves forçoses i allistat des de Cubelles. Després va passar a França i no va tornar més. Les causes de l'exili no estan clares, encara que d'ell es recorda que era un xicot una mica inquiet. Una informació verbal, procedent dels propietaris del Salze, deia que havia participat en els fets del 6 d'octubre de 1934 a Vilanova. En la decisió de no tornar de França hi devia influir algun altre motiu de tipus familiar; potser el desig de fugir de la família i de l'ambient rutinari i sense expectatives de la vida a la masia. A França va entrar com a treballador en una finca agrícola rural i hi va passar tota la vida.²¹

Pel que fa a Josep Miró Guibernau, va marxar a França el 6 de gener de 1939 i va tornar a Cubelles a mitjan anys 40. Havia nascut el 3 de juny de 1899 a Cunit, el Baix Penedès. Quan arribà a Cubelles es presentà davant el cap de la Guàrdia Civil a Cubelles, Antonio Gómez Flores, qui, després de verificar que no tenia delictes de sang amb l'alcalde, Josep Marsé, i el cap de Falange, Claudio Ferrer, li comminà a no preocupar-se per les pressions dels falangistes locals.²² Segons li manifestà Miró a Gómez Flores, havia marxat perquè així li ho havien aconsellat. El qui va ser jutge de pau en el decurs dels darrers dies de la guerra, moriria a Cubelles el 4 de juny de 1965.²³

Els camps de concentració i de treballs forçats

El tercer grup de represaliats foren els militars que havien estat fets presoners per l'exèrcit franquista i que van ser internats en camps de concentració. Els més coneguts i temuts eren els Miranda d'Ebro, Barbastre, San Marcos (Lleó), Deusto –on ja hem dit que va estar internat Josep Fontanals–, Saragossa i València. A Catalunya hi havia els de Lleida, Cervera, Tarragona, Reus, Mollet, Girona, Figueres i Barcelona. Una part molt important dels detinguts anaven als batallons de treballs forçats que es dedicaven a la reconstrucció d'infraestructures i edificis públics de tota mena. L'historiador Borja de Riquer afirma que “no creiem equivocar-nos si diem que al llarg de 1939 passaren per camps de concentració franquistes més de 100.000 catalans, tal vegada uns 150.000”.²⁴

L'any 1937 els franquistes havien creat la Inspecció de Camps de Concentració de Presoners (ICCP), que l'any 1940 passà a ésser la Prefectura de Camps de Concentració i Batallons Disciplinaris. Es calcula que a tot l'estat en va haver-hi prop de dos-cents. Alguns dels cubellencs, entre d'altres, que van ser fets presoners durant la guerra van ser Lluís Aviñó Socias, Francesc Bertran Graells, Joan Capdet Fontanals, Rafael Ibàñez Sabater, Pere Fuster Marcé i Josep Fontanals Montaner *Boringues*.

Peralada (Alt Empordà) va ser on Lluís Aviñó Socias va ser fet presoner. De seguida va ser traslladat a Villanueva de Sigüenza, als Monegros, on es dedicaren a restaurar un antic cenobi cistercenc.

La retirada de les tropes republicanes va trobar Francesc Bertran Graells a

Jaén. Després de passar per Rodríguez, va ser enviat a un camp de concentració de la província de Sòria, on va romandre catorze dies abans de poder tornar.

Joan Capdet Fontanals va ser fet presoner a Serós, al Segrià, l'any 1938 en plena ofensiva franquista sobre les terres de Ponent. Va passar per Bilbao, Santoña i Miranda d'Ebre, des d'on va ser portat a Granada, on va restar fent treballs forçats fins el juliol de 1939, quan retornà a casa.

El tifus va impedir Rafael Ibàñez Sabater poder passar la frontera i allunyar-se de l'empresonament que de ben segur l'esperava. Quan els feixistes el varen detenir, el gener de 1939, l'enviaren a Barbastro (Osca), on restà fins al gener de 1940. Va poder tornar a Cubelles, però el maig de 1940 va ser enviat a fer el servei militar com a "*desafecto al régimen*" i va haver de fer treballs forçats a Figueres, Gandesa i Tortosa.

Un dels periples més llargs i durs el va viure Pere Fuster Marcé. Caigut presoner a Mora de Rubielos (Terol), el portaren al camp de concentració d'Aranda de Duero, d'on el conduïren a Algesires, camí de Tetuán, al nord d'Àfrica, on el van obligar a fer una via de tren. Va poder tornar a la seva llar tres anys i mig després d'haver marxat al front el 1938.

Durant la guerra, alguns cubellencs van ser destinats a la construcció de fortificacions a les platges de la vila. Els búnquers situats davant el Racó de Santa Llúcia, el Prat de Vilanova, la banda esquerra –ja desaparegut– i dreta del riu Foix, i al Clot del Bassó –construït amb totxanes i canyes i també perdut– van ser aixecats per un batalló on hi havia Josep Adrià Guansé, Josep Cibiach Pedro i Josep Castellví Ivern. Al tram final de la contesa van ser enviats al front i, acabada la guerra, van ser reclosos al camp de concentració de Cervera (la Segarra). Guansé i Cibiach reberen ràpidament els avals. En el cas de Castellví, regidor democràtic de l'Esquerra Republicana, els jerarques falangistes de Cubelles li negaren els informes positius –li digueren a la seva dona: "El teu marit es podrirà a la presó!"– i només abandonà la reclusió quan la fam generalitzada obligà la Dictadura a dictar la llei que permetia els agricultors sense delictes de sang tornar a llurs cases per poder dedicar-se al camp.²⁵

La continuïtat en el temps

La repressió arribà aviat a la Casa Gran cubellenca amb la instrucció de l'expedient de depuració de funcionaris. Va iniciar-se el 25 d'abril i Lluís Poch Creus va ser nomenat Jutge Instructor. Els treballadors municipals jutjats van ser el secretari municipal Joan Pedro Ramírez, el nunci Josep Ivern Escardó, l'encarregada de la neteja Josepa Gavalrà Granell, l'enterrador Jaume Escardó Mestres, el responsable de l'escorxador Joan Alba Romeu i el guàrdia urbà jubilat Joan Fontanals Navarro. El 4 de maig de 1939 eren tots readmesos en llurs llocs de treball. Els falangistes es vantaven de controlar qui i on treballava a Cubelles, la qual cosa algun cop generà certa tensió. El ferroviari cubellenc Joaquim Pineda Soriano es reincorporà a la seva feina de factor a l'estació el febrer de 1939. Els

de Falange li digueren que era llur potestat decidir si podia o no treballar-hi, amb la qual cosa Pineda contactà amb la Prefectura Militar Ferroviària de Barcelona, que obligà els falangistes a no intervenir-hi. Aquesta desautorització enrabia els feixistes, la qual cosa li portà molts problemes a Pineda i la seva família durant molt de temps.²⁶

Els primers anys de la dictadura van ésser els més durs en la repressió del règim. A Cubelles, amb motiu de la “celebració” (sic) del *Día de la Liberación*, recordat cada 21 de gener –com veurem més endavant–, hi havia alguns veïns que marxaven a Barcelona amb el tren per no haver de participar en aquest acte d'exaltació del Règim. Per aquesta raó, alguns caps de la Falange local anaven a l'estació del ferrocarril a controlar i amenaçar els que decidien no ser-hi. El Cap d'Estació de Cubelles, Rafael Ibàñez Domingo, va ser destituït durant la immediata postguerra, i enviat a l'estació del Passeig de Gràcia, per negar-se a facilitar els noms dels que havien abandonat el poble un 21 de gener.²⁷

La vigilància i el zel de les autoritats es va mantenir encara amb força durant la segona part de la dècada dels quaranta i, amb una major transigència, durant els anys posteriors.

Una de les obsessions del Règim va ser l'adoctrinament de la població. A banda de les actuacions que en aquest sentit es feien a l'escola, i que veurem més endavant, poc després d'acabada la guerra, cada diumenge els joves cubellencs eren “instruïts” (sic) al passeig de Narcís Bardají, amb Pere Marsé Solé, per als nois, i Mercedes Cibiach Pedro, per a les noies, com a responsables de la “formació”.²⁸ A més, les sessions de cinema de L'Aliança eren interrompudes pels caps de Falange per a cantar el *Cara al Sol* amb el braç aixecat, tot seguint la simbologia nazi. Una veïna de l'Estació fou una vegada sancionada per no aixecar el braç. La seva protesta venia motivada per l'arbitrària concessió dels avals per part dels falangistes.

El 22 de setembre de 1944, el Delegat Comarcal d'Informació i Investigació reclamà a l'alcalde de Cubelles una llista amb els noms de totes les persones que s'havien instal·lat a la vila des de gener de 1939. També el governador civil de Barcelona, Bartolomé Barba Hernández, va demanar el 15 de maig de 1945 a tots els ajuntaments de la seva jurisdicció la recollida de signatures de tots els ciutadans majors de catorze anys de la “*región de Cataluña*” (sic) adherint-se a la figura del dictador Franco. Un fet curiós va ser que en el document lliurat als ajuntaments, al punt quatre deia: “*No se ejercerán presión o coacción de ningún tipo, mostrándose, por contra, idéntico respeto y atención que a aquellos que otorguen su adhesión, a aquellos que pudieran negarla*”.²⁹ El 3 de juny de 1945, el delegat governatiu de Vilanova demanà a l'alcalde cubellenc l'enviament de les signatures obtingudes.

Durant el mandat de Josep Marsé a l'Ajuntament es va produir la visita del dictador Franco a Vilanova. Des d'un ban municipal signat per l'alcalde s'instava tots els veïns a participar en l'enaltiment del petit general gallec, no sense acabar el comunicat amb l'amenaça: “*...cualquier actitud contraria, tanto activa como pasiva, será tomada muy en cuenta*”.³⁰

Fins aquelles dates, els ajuntaments tenien la potestat i l'arbitrarietat d'emetre salconduits, documents que permetien sortir fora de la pròpia localitat als condemnats pels tribunals militars. El 14 de desembre de 1947 el Govern Civil va prohibir al consistori cubellenc d'estendre'n per als presos que gaudissin de llibertat condicional.

La censura va continuar controlant els diferents actes i esdeveniments que se celebraren a Cubelles durant aquestes primeres dècades. La Falange demanava així les dates i activitats de la Festa Major de l'any 1948 per valorar-ne la idoneïtat. Aquest mateix any, concretament el mes d'abril, va ser derogat l'estat de guerra proclamat pels feixistes el juliol de 1936. S'acabava l'etapa més dura i intransigent de la repressió que, això no obstant, va durar fins la mort de l'infame dictador com a mitjà de subsistència del seu règim dictatorial.

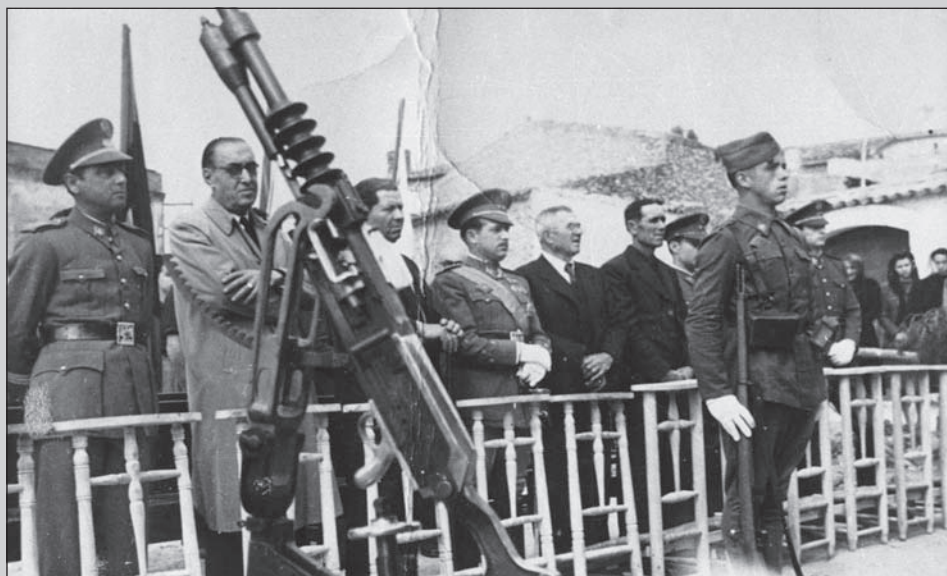
La repressió que acabem de veure va ser dura i va condicionar les consciències dels que la varen patir i dels seus descendents. Aquella repressió aconseguí, amb assassinats i empresonaments, aniquilar uns ideals i una forma de pensar que mai no es van recuperar a Cubelles, ni a Catalunya.



Desfilada de membres de la Falange de Vilanova i la Geltrú pel carrer de Sant Antoni, a mitjan dècada dels quaranta (Foto:AAP)

Els militars instal·lats al poble

Amb l'entrada de les tropes franquistes a Cubelles, una part dels soldats restaren a Cubelles, ocupant el poble i sojornant al local del Círcol Cubellenc i als immobles abandonats o requisats. Acabada la guerra, l'any 1943 es construïren tres barracons que s'instal·laren al davant del castell. Les construccions eren de fusta i tenien lliteres de dos pisos per a la tropa. Hi havia una companyia, composta de tres seccions, amb un total de prop de 150 homes fent el servei militar, que depenien del regiment amb seu al Vendrell. Els comandaments dormien a cases particulars, com ca l'Arnan o cal Castell de Cunit, i acostumaven a menjar a la Fonda de Cal Saragossa. La cuina la tenien a l'edifici de l'antiga cooperativa La Salvadora, on ara hi ha el Casal de Cultura, i els soldats menjaven el ranxo a peu dret o asseguts al mateix carrer de Colom. La companyia cubellenca, que sovint desfilava per la carretera, estava comandada per un capità, el primer d'ells de cognom Valiente. A banda dels militars dels barracons, a Cubelles també destinaren un destacament de transmissions, amb sis homes, que pujaven dos cops al dia al campanar per a controlar el pas d'avions, vaixells i les carreteres i els camins del poble.* Alguns dels soldats es van casar amb joves del poble, com el tinent Fortunato Barja, conegut a Cubelles com *Borja*, que ho faria amb la Rita Pedro Almirall. Barja va arribar a tenir posteriorment la graduació de tinent-coronel i, anys més tard, va fer servir les seves influències per ajudar molts cubellencs que feien el servei militar, cosa que li comportà àmplies simpaties entre la gent del poble. Altres soldats que van contraure matrimoni amb cubellenques van ser



Missa de campanya, a sota del castell, presidida pels militars i les autoritats locals: Josep Rovirosa, alcalde; Florenci Fontanals, regidor, i Pau Aviñó, jutge de pau (Foto: AAP)

Gonzalo Melendo –amb Maria Pedro Aviñó–, Joan Pou Gulart –amb Maria Fontanals Montaner–, i Antoni Amat Escurriola –amb Odila Fontanals–. El destacament va abandonar Cubelles el 4 de maig de 1944. Els barracons van ser desmantellats, i un d'ells va ser aprofitat i traslladat per Josep Marsé Solé a un dels seus terrenys com a magatzem, on va romandre encara uns anys.

* Entrevista a Joan Pou Gulart (27 de gener de 2009).



A dalt, desfilada per la carretera dels soldats instal·lats al poble. S'hi observen els barracons on dormien. A sota, una altra escena de la missa oficiada per mossèn Jaume Rosell (Fotos: AAP)

Notes

- 1 Vidal, Joan: *El Círcol Cubellenc (1890-1939). Mig segle d'història de Cubelles a través de la seva entitat pionera*. Ajuntament de Cubelles. Pàg. 229.
- 2 Joan Vidal: *El Círcol Cubellenc...* pàg. 238.
- 3 De Riquer, Borja: *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, d'Edicions 62. Volum 7è, pàgina 89.
- 4 Joan Vidal, Joan: *El Círcol Cubellenc...* pàg. 232-233.
- 5 Joan Vidal: *El Círcol Cubellenc...* pàg. 236.
- 6 Borja De Riquer: *Història de Catalunya...* pàg. 88.
- 7 Arxiu de la presó Model de Barcelona. Arxiu Històric Nacional de Catalunya. Expedient de Ramon Rovirosa Ferrer.
- 8 Martínez, Xavier: *L'Esquerra Republicana de Catalunya de Cubelles (1932-2007)*. Editat per la Secció Local d'ERC-Cubelles. Pàg. 40.
- 9 Joan Vidal: *El Círcol Cubellenc...* pàg. 237.
- 10 Informació facilitada per l'historiador vilanoví Francesc X. Puig Rovira.
- 11 Joan Vidal: *El Círcol Cubellenc...* pàg. 237.
- 12 Arxiu de la presó Model de Barcelona. Arxiu Històric Nacional de Catalunya. Expedient d'Antoni Armengol Travé.
- 13 Borja De Riquer: *Història de Catalunya...* pàg. 88.
- 14 Arxiu de la presó Model de Barcelona. Arxiu Històric Nacional de Catalunya. Expedient de Ramon Estalella Romeu.
- 15 Arxiu de la presó Model de Barcelona. Arxiu Històric Nacional de Catalunya. Expedient de Salvador Estalella Romeu.
- 16 Arxiu de la presó Model de Barcelona. Arxiu Històric Nacional de Catalunya. Expedient de Salvador Ivern Torres.
- 17 Correspondència municipal 1944-48. AHMC, caixa 43.
- 18 Pàgina web www.septfonds.com/septfonds_camp_judes01.htm.
- 19 Garcia i Capdet: *Un pas per la Guerra...* pàgs. 128-129.
- 20 Correspondència municipal 1944-48. AHMC, caixa 43.
- 21 Informació facilitada per l'historiador vilanoví Francesc Xavier Puig Rovira.
- 22 Entrevista a Antonio Gómez Flores (10 de febrer de 2009).
- 23 Pineda Gavalda, Antoni: *Jutges de Pau: Una història de Server*. Anuari 2002 del Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell.
- 24 Borja De Riquer: *Història de Catalunya...* pàg. 87.
- 25 Entrevista a Josep Castellví Alba (16 de gener de 2009).
- 26 Entrevista a Antoni Pineda Gavalda (6 de febrer de 2009).
- 27 Id.
- 28 Entrevista a Josep Castellví Alba (16 de gener de 2009).
- 29 Correspondència municipal 1944-48. AHMC, caixa 43.
- 30 Arxiu del Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell.

Nota al capítol: La informació referent als judicis i a la repressió s'ha redactat i estructurat seguint la detallada informació apareguda al llibre sobre *El Círcol Cubellenc*.

Capítol II

L'evolució política

L'activitat de la primera Comissió Gestora

Les comissions gestores van ser l'eina emprada pel nou govern per al control dels ajuntaments catalans. Un cop destituïts els consistoris democràtics, el cap de les tropes que “alliberava” les diferents localitats era l'encarregat de designar la nova comissió gestora, segons un decret franquista de febrer de 1937. A Cubelles, el 22 de gener de 1939 al migdia, l'endemà de l'entrada de l'exèrcit d'ocupació, Víctor Martínez de Santaolalla, del *Cuerpo Jurídico Militar*, en nom del general en cap del *Cuerpo del Ejército Marroquí* nomenà la Comissió Gestora Provisional de Cubelles formada per:

Josep Rovirosa Guasch, com a Alcalde President.
Florenci Fontanals Vivó, regidor.
Lluís Poch Creus, regidor.
Joan Pedro Ramírez, secretari.

Els càrrecs eren amb “*carácter provisional y solo subsistirán hasta que por las autoridades que delegue el Ministerio del Interior, se proceda a la constitución definitiva de dichas corporaciones*”.¹ La Comissió Gestora cubellenca passà a dependre del governador civil de Barcelona, qui tenia la potestat de cessar i nomenar els membres de les diferents comissions de la demarcació.

El nou batlle, Josep Rovirosa, havia nascut a Cubelles l'11 d'agost de 1890. Vinculat inicialment al Círcol Cubelles, va ser posteriorment secretari i comptable de la Cooperativa L'Aliança. Conegut com *Josepet de l'Estanc* i el *bonhome*, Rovirosa va entrar a l'Ajuntament sense passar per les urnes el 6 de novembre de 1935, designat pel Govern Civil arran de la destitució dels ajuntaments democràtics pels Fets d'Octubre de 1934. Poc després, el 19 de novembre de 1935, accedia de forma inesperada a l'alcaldia, on va romandre fins el 17 de febrer de 1936, quan es van restituir els regidors que havien estat elegits per sufragi popular el gener de l'any 1934. Els altres dos regidors pertanyien de la mateixa manera a la dreta local. Florenci Fontanals Vivó havia estat regidor municipal entre 1931 i 1933, i entre 1934 i 1936, a banda de vicepresident de la Societat l'Aliança el 1925

La Falange a Cubelles

Abans de l'entrada de l'exèrcit d'ocupació a Cubelles, el 21 de gener de 1939, no hi ha notícies de la presència de falangistes ni de cap incidència d'aquesta formació política feixista a la nostra vila.*

El primer document que hem trobat on apareix esmentat un membre de Falange a Cubelles és als expedients de depuració de funcionaris de l'Ajuntament, on els informes foren signats ja el 28 d'abril de 1939 per Claudio Ferrer Artigas, amb funcions de *Jefe Local de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S. de Cubellas*. El personatge, un agricultor que treballava al Molí de la Palma, era el germà de Mercedes Ferrer Artigas, vídua de Narcís Bardají, el terratinent i polític cubellenc assassinat a començaments de la Guerra Civil. La seva posició li atorgava la competència de signar els avals de bona conducta per als ciutadans encausats per motius polítics per la cruel dictadura. Els que van haver de patir la repressió i els seus informes van recordar sempre la seva discrecionalitat, el seu poc rigor i la injustícia flagrant de la seva actuació.

La publicació *Villanueva y Geltrú*, anuncià que el dissabte 12 de setembre de 1942 va tenir lloc una marxa nocturna del *Frente de Juventudes*, l'organització dels joves de Falange, amb acampada a la desembocadura del riu Foix, a Cubelles.

Així mateix, el dia 2 de gener de 1944 es reuní, segons *Villanueva y Geltrú*, el primer Consell Comarcal del *Frente de Juventudes*, amb la presència de delegats comarcals de Vilanova, Sitges, Sant Pere de Ribes, Canyelles i Cubelles.

La visita del Governador Civil de 1945 va ser una de les poques manifestacions de Falange al municipi, en un any on la dictadura franquista va començar a arraconar els falangistes per netejar la imatge exterior del Règim per por a una intervenció aliada. La presència de Falange a Cubelles fou, com hem vist, més evident a la dècada dels 40. Més endavant, tan a nivell local com comarcal, va perdre capacitat d'influència i "era present només als ajuntaments i la direcció dels organismes sindicals, i prou".**

* Amb la mort del dictador Franco, el novembre de 1975, la delegació de la Falange a Catalunya va cremar els documents que contenien la història d'aquesta organització al nostre país. Aquest fet dificulta en gran mesura l'estudi de Falange a Cubelles, havent-nos de remetre a les notícies de diaris i documents municipals per a explicar la seva incidència al nostre poble.

** Borja De Riquer: *Història de Catalunya...* pàg. 71.

i president de la Cooperativa l'Aliança en diverses ocasions durant els anys 20 i 30. Pel que fa a Lluís Poch Creus, formà part del consistori cubelles entre 1931 i 1933, i havia estat president de la Societat l'Aliança l'any 1925 i de la cooperativa del mateix nom el 1930.²

Les actuacions inicials dels nous governs municipals se centraren en el restabliment dels serveis bàsics i en la regulació i control de les activitats econòmiques



Josep Rovirosa, l'alcalde, amb els militars instal·lats al poble els anys 1943 i 1944 (Foto:AAP)

i comercials. En el cas de Cubelles, la primera iniciativa del nou consistori col·laboracionista va ser fer l'arqueig de la caixa municipal, verificant tanmateix que es trobava sense fons. Només quatre dies més tard, es formà una comissió composta per Joan Freixas Ivern, Pere Piñol Nogués i Joan Adrià Viñals que hagué de fer un inventari dels béns mobles i immobles i dels estris que deixaren els cubellencs que van marxar del poble davant l'arribada dels franquistes.

Entre els primers passos del nou consistori, un dels actes més carregats de simbolisme fou quan es penjà un retrat del dictador a la Sala de Plens de l'Ajuntament. Va caldre també netejar l'església i els carrers de Cubelles, que de seguida van canviar de nom. La plaça de la República passà a dir-se *plaza del Generalísimo Franco*, el passeig Pi i Margall es batejà com a *paseo de Narciso Bardají*, la plaça de Francesc Macià com a *plaza de España* i el carrer del Castell com a *calle de Remigio Juncá*. Més endavant, el carrer Nou també canvià de denominació i serà batejat com a *calle de Calvo Sotelo*.

El 14 de febrer de 1939 en Francesc Safons Rovirosa fou nomenat dipositari dels fons de l'Ajuntament de Cubelles, amb la situació econòmica de l'Ajuntament molt delicada, mancada encara com estava de recursos tributaris i d'aportacions del nou govern. Com a molts municipis del país, va caldre acordar la sol·licitud d'un préstec al Banc de Crèdit Local d'Espanya per import de 3.500 pessetes el 21 de febrer de 1939. El crèdit tenia un període d'amortització de quatre anys a partir del dia 1 de gener de 1940 i l'Ajuntament posà com a garantia els arbitris sobre productes de la terra. Les necessitats de liquiditat eren angoi-

El final del cas Juncà

El doctor Juncà encetà la seva activitat de metge a Cubelles el 1927. Amb l'arribada de la República es va produir l'agudització de les rivalitats a nivell local. Juncà simpatitzà en un primer moment amb el catalanisme i el progressisme social, però diferències amb la gent del Círcol Cubellenc l'acostaren als sectors més conservadors del poble. Ell aviat es considerà menystingut i el seu enfrontament amb els membres del Cafè de Baix era ja públic i notori el 1932. Amb una situació social i política deteriorada es van produir els fets de la discòrdia.

Va ser el 18 de juliol de 1934 quan un accident de trànsit a Cunit provocà un ferit que Juncà es negà inicialment a atendre al·legant trobar-se fora de Cubelles i no dur la farmaciola per prohibició del govern cubellenc. Davant la insistència dels veïns, el metge va atendre finalment el ferit, però Juncà fou destituït pel consistori el 31 d'agost de 1934 per haver-se negat inicialment a socórrer l'accidentat i haver calumniat l'Ajuntament en dir que se li havia prohibit portar la farmaciola. Juncà denuncià el seu acomiadament, però arran dels canvis de regidors pels Fets d'Octubre del 34 va ser readmés el desembre de 1935. Les eleccions de febrer de 1936, amb la restitució de l'ajuntament legítim, va portar novament la destitució de Juncà, el 5 de març de 1936. El mateix dia, el metge tornà a interposar recurs. En aquest context es produeix el cop d'estat del 18 de juliol i Juncà va ser assassinat a la carretera de Vilanova, a l'alçada del Mas de l'Esquerrer. Era el 29 de juliol de 1936.

Un cop acabada la guerra, la seva vídua, Enriqueta Tiana, va mantenir la demanda contra l'Ajuntament per la destitució del seu marit. El 12 de març de 1942, el Tribunal Provincial del Contenciós Administratiu, òrgan feixista, va dictar sentència contra l'Ajuntament de Cubelles, tot donant la raó al recurs presentat per Remigi Juncà el 5 de març de 1936 i declarant el consistori, i subsidiàriament els regidors que votaren aquella destitució, com a responsables civils del perjudici causat al demandant. El 2 de juny de 1942 el Ple anunciava un acord segons el qual l'Ajuntament, sense renunciar a demanar responsabilitats als regidors que el 5 de març de 1936 havien destituït Juncà, pagaria una pensió vitalícia a la vídua del metge a raó de quatre pessetes al dia, un total de 1.460 pessetes a l'any. Era el final d'un dels afers polítics més polèmics en la política cubellenca dels anys 30.

xants i el consistori demanà un acompte a l'entitat financera de 1.760 pessetes, el 8 per cent del pressupost municipal per a 1939.³

Les activitats dels regidors municipals anaren adreçades a restablir la vida quotidiana dels cubellencs, trasbalsada per tres anys de guerra. Així doncs, el consistori va demanar un camió a la Prefectura Provincial de Trànsit per poder transportar les mercaderies i un telèfon a la *Compañía Telefónica Nacional de España*, car l'anterior havia estat "robat pels rojos". Durant aquella primavera l'Ajuntament

va reprendre el pagament del lloguer del número 18 del carrer Sant Antoni al senyor Travé, per un import de 500 pessetes anuals per a escoles i habitació del mestre, que s'havia deixat d'abonar durant la contesa bèl·lica, quan l'edifici fou col·lectivitzat.

El 19 de desembre de 1939 el ple de l'Ajuntament esmentava la relació de tots els treballadors en nòmina del consistori cubellenc. Hi figuraven com a administratius el secretari Joan Pedro Ramírez i el tresorer Francesc Safons Rovirosa, com a facultatius el metge Joaquín de Arespacochaga i el veterinari Benet Carbó Coll i com a subalterns el nunci Josep Ivern Escardó, l'alguatir i responsable de la neteja de l'escorxador Josep Albet Aviñó, l'encarregat de l'escorxador Joan Alba Romeu, la responsable de la neteja dels safareigs Josepa Gavallda Granell i l'enterrador Jaume Escardó Mestres.⁴

El govern municipal posà fi a una tradició que durava des de 1885 el 16 de gener de 1940. Era la divisió del dret a vendre carn entre els carnisers cubellencs un mes cadascú. A partir d'aquell moment, els dos carnisers de la vila, els de *Cal Rulit* i els de *Ca la Tona*, podien despatxar lliurement llurs mercaderies tot l'any.

Continuant amb la dinàmica interna municipal, Francesc Safons Rovirosa va dimitir del seu càrrec de tresorer municipal el 2 de juliol de 1940, ocupant el seu lloc el regidor Florenci Fontanals Vivó.

La neteja viària i l'arranjament dels carrers continuaven essent algunes de les competències més importants que exercia l'Ajuntament de Cubelles. En aquest sentit, el 8 de juliol de 1941 es decidí en sessió plenària municipal fer la vorada a la part dreta del passeig Narcís Bardají. La llargada de l'obra era de 305 metres lineals i el pressupost presentat per Joan Adrià, i acceptat pels regidors, era de vuit pessetes el metre. Encara dins l'àmbit de les actuacions municipals, l'any 1943 es va dur a terme l'asfaltat del carrer Major, en el petit tram entre els carrers Joan Pedro i Roig i el de l'Estació. Les obres, amb un pressupost de 4.018,50 pessetes, anaren a càrrec novament de Joan Adrià i els propietaris n'hagueren de col·laborar amb l'Ajuntament tot pagant deu pessetes per metre lineal de façana. Les altres inversions que dugué a terme la Comissió Gestora durant el 1943 van ser l'arranjament del torrent del Cementiri –per les queixes de mossèn Jaume Rosell per les inundacions–, del camí del Mas Trader i les voreres del carrer Major, entre el carrer de l'Estació i el de Víctor Balaguer.

Per a l'any següent, 1944, les arques municipals van veure disminuir el seu pressupost, emmarcant-se en els anys més durs de la crisi econòmica. La migrada dels cabals públics impedí fins i tot atendre la petició del rector Jaume Rosell Bargalló d'arranjar una estança de la rectoria a càrrec de l'erari públic per atendre amb dignitat la visita del bisbe a Cubelles.⁵

Un fet luctuós i de fort impacte a la vila va tenir lloc el 9 de desembre d'aquest 1944, quan moria a Barcelona atropellat per un tramvia el que havia estat secretari de l'Ajuntament des de l'any 1910, en Joan Pedro Ramírez. El seu substitut fou Josep Torras, el qual romandria en el càrrec fins al 9 de febrer de 1945, quan arribà Lluís Gómez Puig.

La caiguda d'un bombarder alemany a les platges de Cubelles

L'11 de novembre de 1943 es va produir a Cubelles un dels fets més recordats de la primera postguerra, un veritable esdeveniment: la caiguda d'un bombarder bimotor alemany a la platja de la Mota de Sant Pere, a tocar de la desembocadura del riu Foix. Els records dels cubellencs són els únics testimonis que resten d'un avió, un Junker JU-88 de la Força Aèria Alemanya —la temuda Luftwaffe—, que va realitzar un aterratge d'emergència. Entre tres i quatre pilots, segons les versions, van aconseguir fer aterrar l'avió sobre la sorra i els còdols de la costa de Cubelles i sortir-ne sans i estalvis, destrossant, però, els marges dels terrenys de conreu que evitaven que l'aigua del mar entrés als camps. La Guàrdia Civil hi va fer cap de seguida, van encerclar la zona, i els tripulants de l'avió van ser traslladats a Ca l'Arnau, la casa particular de l'antic mestre de nens, on van fer nit, abans de ser traslladats l'endemà a Barcelona. Sembla que el senyor Travé va ser cridat per a fer d'interpret. El comentari que va haver-hi a Cubelles és que l'aparell tornava de bombardejar la costa africana i es dirigia cap a França, on tenien els nazis nombrosos aeròdroms. També hi ha qui diu que els pilots deixaven caure llurs avions com a via per a poder desertar i lliurar-se de la guerra.

Malgrat no tractar-se d'un fet aïllat —un Junker JU-88 alemany també va estaveïllar-se sobre Enviny, el Pallars Sobirà, l'any 1944—, la premsa no va comentar l'incident i no hi ha restes documentals. L'explicació més lògica d'aquesta ocultació és la censura del règim franquista que no volia demostrar, davant les forces aliades, la seva connivència amb el bloc feixista al bell mig de la Segona Guerra Mundial.

Nota: La data i el tipus d'avió ens ha estat facilitada per l'Archivo Histórico del Ejército del Aire. La resta de la informació prové de diferents testimonis.

Durant aquells anys, la recaptació municipal anava a càrrec d'en Josep Rovirosa Font, qui va ser cessat el 2 de gener de 1945, entrant-hi en Manuel Corbets Masdeu, amb una remuneració del cinc per cent de tot el cobrat.

El canvi en l'alcaldia: El govern de Josep Marsé

Els consistoris cubellencs del període de 1939 a 1945 estigueren formats, com hem dit, per persones que provenien de la dreta política anterior a 1936. La Comissió Gestora que havia estat nomenada el gener de 1939 va ser modificada amb un telegrama rebut des del Govern Civil, el 24 de març de 1945,⁶ on es deia que el governador civil havia acordat la renovació de la Comissió i es designava:

Josep Marsé Solé, alcalde-president.

Joan Adrià Viñals, primer tinent d'alcalde.

Florenci Fontanals Vivó, segon tinent d'alcalde.

Joan Freixas Ferrer, gestor.

Francesc Safons Rovirosa, gestor.

La majoria de les comissions gestores havien estat renovades pocs mesos després de l'ocupació militar per incapacitat dels seus components per gestionar la vida municipal. El cas de Cubelles no obstant s'emmarca en les posteriors renovacions generalitzades que hi hagueren entre els anys 1942 i 1946.

Els nous membres de l'Ajuntament mantenien el seu ascendent dretà i provenien, en la seva majoria, de l'entorn de L'Aliança. El nou alcalde, Josep Marsé, era originari de Cunit, d'on la seva família havia arribat a Cubelles tot comprant el Mas d'en Pedro, l'any 1924. L'any 1933, un rabassaire matà el seu germà, Jaume Marsé Solé, en una disputa per la recol·lecció



Josep Marsé, amb mossèn Miquel, a la sortida d'Ofici. Amb ells, Joan Adrià i Pere Freixas (Foto: Fons Josep Marsé)

de la llenya a la seva propietat, i durant els primers dies de la guerra, el seu pare, el seu oncle i dos seus cosins van ser cruelment assassinats per incontrolats a la cova de l'Avenç, a Cunit. Per tot això, Marsé era un franquista convençut. El dia del seu nomenament, Josep Marsé, falangista i membre del sometent, era l'alcalde més jove de tot l'Estat espanyol, amb només vint-i-vuit anys. Pel que fa a Joan Adrià Viñals, havia ocupat el càrrec de tresorer de la Societat L'Aliança l'any 1925 i de vicepresident de la seva cooperativa en diverses ocasions. En el cas de Joan Freixas Ferrer, només trobem alguns antecedents familiars relacionats amb la política, com la candidatura del seu germà Pere Freixas a la llista del Centre Català de Cubelles, formació conservadora de la Lliga Regionalista. Per últim, Francesc Safons va ser regidor entre els anys 1931 i 1933 sota l'alcaldia de Narcís Bardají, i secretari de la Societat L'Aliança l'any 1925.

La nova singladura de l'Ajuntament començà pels volts de maig de 1945, amb la visita a la vila del Governador Civil de Barcelona, Antonio F. de Correa Veglison, acompanyat de les autoritats i "jerarquies" municipals. El representant de la dictadura va signar al llibre oficial de l'Ajuntament i es van celebrar diferents actes amb motiu de la seva estada a Cubelles.

Per a commemorar la festa de la Mare de Déu d'Agost i els actes que s'hi incloïen va caldre l'autorització del Govern Civil, que arribà el 4 d'agost de 1945. La col·laboració municipal a la Festa Major de 1945 fou el pagament de la copa

Visita del governador per Sant Isidre (1945)

Una festa que tingué un caire marcadament franquista va ser, de manera puntual, la diada de Sant Isidre del 15 de maig de 1945. Amb motiu de la visita del Governador Civil, Correa Veglison, s'organitzaren diversos actes d'abast comarcal, amb els pagesos de protagonistes. Hi destacava un concurs de llaurar i una desfilada de vuit carros, ben guarnits, amb els homes abillats amb el vestuari típic de la pagesia. El setmanari *Villanueva y Geltrú* donava una àmplia informació, en la seva portada, d'aquesta festa. Una cursa ciclista que recorria la comarca i finalitzava a Cubelles va servir de preàmbul als actes solemnes, que s'iniciaren amb una missa a l'església parroquial. La publicació vilanovina continuava la seva crònica fent-se ressò dels altres plats forts de la sessió matinal:

"... en un campo próximo a la localidad, se celebró el concurso comarcal de arado. Pese al calor reinante, fueron en gran número los cubellenses y forasteros que se dirigieron a presenciar este concurso, en el que tomaron parte 15 concursantes (...). A la una, ante la tribuna levantada en la Plaza Mayor, en donde se congregaron todas las autoridades comarcales y locales y ante la población reunida en ella, se celebró el desfile de carros adornados. Fueron ocho los que desfilaron, representaciones alegóricas de las diversas faenas agrícolas, que el público acogió con aplausos."

Tot i la indicació de *Plaza Mayor*, en realitat —i així ho demostren les fotografies— la tribuna en qüestió estava ubicada a la plaça de la Font (aleshores *plaza de José Antonio*). A la tarda, després d'una exhibició de danses a càrrec de la *Sección Femenina* de Vilanova i, àdhuc, d'un combat de boxa, va fer acte de presència l'estrella de la jornada, el governador civil. El "*camarada*" Antonio de P. Correa Veglison, falangista fins a la medul·la, va repartir premis a dojo i va deixar anar un



El governador, amb l'alcalde Marsé, saludant la quitxalla (Foto: Fons Josep Marsé)

discurs amb la clàssica retòrica d'aquells temps, confessant la satisfacció que sentia en “*comprobar el alto espíritu patriótico de Cubellas*”, destacant la “*confianza que en los labradores tiene puesta España por ser ellos uno de los principales soportes de su economía*” i acabant, com no podia ser d'altra manera, fent referència al Caudillo i a la “*España una, grande y libre que ansiamos*”. L'article acabava amb un paràgraf afalagador vers els governants cubellencs:

“Lo esplendoroso de la fiesta celebrada en Cubellas y su magnífica organización, nos obliga a expresar nuestra sincera felicitación a las Autoridades de la vecina población, que tanto demuestran preocuparse de la misma.”



Les autoritats, a la plaça de la Font, fent la salutació feixista (Foto: Fons Josep Marsé)



Un dels carros que concorregueren a la festa, al carrer de Sant Antoni. A peu: Esteve José. Dalt del carro: Balbina Armengol, Maria Miró, Margarida Urpí i Josep José (Foto: AAP)

de tir al plat, esport on l'alcalde Marsé era un gran afeccionat, i de dues-centes pessetes per sufragar una part de l'envelat.

El consistori es trobava migrat de recursos humans i durant els anys quaranta van ser constants els endarreriments en la tramesa d'informació que nombrosos estaments públics sol·licitaven del consistori cubellenc. Amb aquest argument es contractà Apol·lònia Adrià Aviñó com a auxiliar de secretaria de l'Ajuntament, encara que abans ja hi treballava com a interina. El sou que es pagà a la primera administrativa municipal fou de 3.500 pessetes l'any. Per altra banda, la dinàmica municipal continuava amb les activitats habituals, com ara comunicar als paletes que no podien fer llurs obres sense el corresponent permís municipal, el primer cens caní o la primera vacunació forçosa.

En un aspecte més rutinari, l'exèrcit espanyol continuava mobilitzat i molt actiu, i entre els anys 1945 i 1948 va fer proves de tir sobre el mar a la desembocadura del riu Foix, en unes maniobres que anaren a càrrec del Regiment d'Artilleria número 74, amb seu a Vilanova.⁷ Pel que fa al càrrec de secretari, aquest passà a ser ocupat el 7 de maig de 1948 per Francesc Prim Alberich, que havia estat exercint a Barbens. El nou secretari, però, va demanar un permís i no començà a treballar fins més endavant. Les despeses es van compartir amb Cunit, una altra de les evidències de les mancances pressupostàries cubellenques.⁸

El referèndum de la Llei de Successió

L'any 1947 el dictador preparà una llei que convertia el seu règim en una monarquia i que li donava la potestat d'elegir el seu successor. La llei es portà a sufragi en una paròdia de consulta popular que s'anomenà referèndum sobre la Llei de Successió a la Prefectura de l'Estat.

La norma donava caràcter vitalici al govern de Franco i exigia que aquell que fos per ell designat hauria de jurar les Lleis Fonamentals i els principis del Moviment, una imposició que es compliria vint-i-dos anys després en la figura de Joan Carles de Borbó. El sufragi era obligatori i els treballadors de la indústria hagueren de presentar el justificant de vot per cobrar llur salari. No es va poder fer campanya en contra i el resultat arreu de l'estat va ser d'un 92,94 per cent de vots afirmatius i una participació del 88,50 per cent del cens electoral. El dia de la votació va ser el 6 de juliol de 1947 i a Cubelles hi hagué un cens de 558 votants, dels quals van acudir a les urnes un total de 547. El resultat va ser de 522 vots per al "sí", 10 a favor del "no" i 15 vots "nuls".

La mesa electoral estava composta per Josep Albet Aviñó com a president, Pere Marsé Solé i Claudio Ferrer Artigas com a adjunts, i Joan Freixas Ferrer com a interventor, tots afectes a la dictadura, un exemple del ferri control del règim sobre el vot dels ciutadans.

L'adhesió del ple municipal a la dictadura es confirmava amb l'assistència de l'alcalde Josep Marsé Solé a la recepció que Franco va fer el 28 de maig de 1947 al Palau Nacional de Montjuïc. El règim dictatorial proposava més eleccions per disfressar el seu govern de terror i repressió. El Consell de Ministres de Franco va decidir el 2 de setembre de 1948, en aplicació de la Llei de Bases de Règim Local de 1945, celebrar eleccions municipals per a la tria de regidors, car el càrrec d'alcalde continuaria essent designat directament pel poder franquista, en concret pel governador civil.

L'organització dels ajuntaments

Així doncs, van desaparèixer les comissions gestores i la composició dels ajuntaments s'organitzà en terços: familiar, sindical i d'entitats, aquest últim anomenat també corporatiu. Els regidors accedien al consistori en representació d'un dels esmentats terços mitjançant unes restringides eleccions que s'efectuaven cada tres anys, el mes de novembre. La presa de possessió tenia lloc el primer diumenge de febrer de l'any següent. Cada trienni, doncs, es renovaven els ajuntaments però el càrrec de regidor tenia una durada de sis anys. Amb aquest nou sistema, que es perpetuà fins al retorn de la democràcia, el franquisme pretenia legitimar-se i semblar menys autoritari.

A Cubelles, les eleccions es feien a través de la Junta Municipal del Cens Electoral. Aquesta Junta estava presidida pel jutge de pau, assistit pel secretari de l'Ajuntament. Per la seva banda, el vicepresident era un regidor i els altres components ho eren en la condició de contribuents de territorial (dos membres) i industrial (un membre). No van ser uns comicis amb sufragi universal, car les dones no votaven si no eren caps de llar o solteres i només hi participaven les entitats legitimades pel règim.

Els regidors s'escolliren per terços. En concret, per al terç familiar votaven els caps de família casats, veïns amb aquesta condició, homes i dones vídues o solteres que no estiguessin sotmeses a la pàtria potestat d'un home. El vot era obligatori, com s'encarregà de recordar la Junta Municipal del Cens Electoral de Cubelles en un ban del 15 de novembre de 1948 on es deia:

“El elector vecino cabeza de familia que sin causa legítima dejase de emitir su voto en su Sección, podrá ser castigado:

1º Con la publicación de su nombre como censura por haber dejado incumplido su deber civil, y para que aquella se tenga en cuenta como nota desfavorable en la carrera administrativa del elector castigado, si tuviera esa carrera, y

2º Con un recargo de un 2 por ciento de la contribución que pagare al Estado, en tanto no vuelva a tomar parte en otra elección.

Si el elector percibiese sueldos o haberes del Estado, Provincia o Municipio, perderá durante el tiempo que corra, hasta una nueva elección, un 1 por ciento de ellos, transfiriéndose esta porción a los establecimientos de beneficencia que existan en el término municipal y distribuyéndose con igualdad entre ellos (art. 84).”⁹

Per al terç sindical, els candidats eren membres dels sindicats i les associacions gremials locals, i eren triats per compromissaris afiliats a la CNS, el *Centro Nacional Sindicalista* (a Cubelles només hi havia l'*Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos*, el *Sindicat*). Les persones que optaven als càrrecs havien de tenir “*la idoneidad legal, moralidad y aptitud profesional*” exigides per la llei.

Per al terç corporatiu, les entitats es triaven a partir d'un llistat previ elaborat pel governador civil, encara que en realitat es feia en primera instància per l'alcaldia. Les entitats havien de ser econòmiques –per al “*fomento de la riqueza pública o la defensa de los intereses generales de orden material*”–, culturals –definides com “*las personas jurídicas dedicadas a promover la educación nacional o la difusión del saber*”– i les professionals – enteses les “*constituídas para el estímulo y defensa de los intereses morales de facultativos, técnicos auxiliares o agentes*”-. Sobre aquesta base, els regidors elegits en els dos primers terços votaven aquest tercer.¹⁰

El ministre de Governació, Blas Pérez, va dir respecte aquests comicis:

*“Mediante la elección es convocado el pueblo, no la masa, y en manera orgánica y no amorfa, para que ejercite su derecho electoral sin mediatizaciones ni artificiales influencias de partidos. De esta manera, el sufragio universal inorgánico, tan mudable, tan artificioso, y a menudo tan ciegamente irresponsable, es reemplazado mediante la familia, el Municipio y el Sindicato, que son las bases naturales, íntimas, auténticas y permanentes en las cuáles se basa el Estado”.*¹¹

El 21 de novembre de 1948 van tenir lloc a Cubelles les primeres eleccions del Terç de Representació Familiar. Els candidats, tots afectes a la dictadura, que havia d'autoritzar les llistes, foren els regidors Joan Adrià Viñals i Florenci Fontanals Vivó, acompanyats per Joan Lleó Monjo, proposat directament pels dos anteriors. Els electors foren 213 i el nombre de votants va ser de 176, entre els quals 146 foren homes i 30, dones. Els vots nuls van ser 13. Joan Lleó va obtenir 159 vots, Joan Adrià, 149, i Florenci Fontanals, només 18. Van resultar elegits Joan Adrià i Joan Lleó. La mesa la formaven Joan Albet Aviñó, amb funcions de president, i Claudio Ferrer Artigas i Josep José Giralt, com a adjunts.

Una setmana més tard, el 28 de novembre, s'escollí el Terç de Representació Sindical, on sortí elegit Florenci Fontanals Vivó, juntament amb Joan Freixas Ferrer, també regidor. El 5 de desembre fou el torn del Terç de Representació Corporativa, on s'escollien dos representants d'entre una proposta de sis membres feta també per l'Ajuntament. Els que resultaren triats foren Francesc Urpí Escardó i Isidre Ivern Vidal. Aquest darrer terç representava els col·lectius culturals i econòmics de la localitat, el que es consideraven les *forces vives* de Cubelles.

Tots els representats dels terços van prendre possessió de llurs càrrecs el 6 de febrer de 1949. La realitat fou que aquelles eleccions tingueren a nivell estatal una baixa participació, de prop del seixanta per cent, i no representaren un avenç per a la imatge d'un govern dictatorial. Les àrees de govern que assistien Marsé restaven dividides com segueix:

- Hisenda: Florenci Fontanals
- Obres públiques: Joan Adrià
- Governació: Isidre Ivern
- Educació: Joan Lleó
- Junta Pericial: Joan Freixas i Francesc Urpí

El cessament de Josep Marsé

El mandat de Josep Marsé va finalitzar l'octubre de 1949 arran d'una situació delicada en què va intervenir el governador civil. Durant aquells anys, com explicarem en un altre capítol, el contraban, sobretot de tabac, i l'estraperlo estaven molt estesos. El primer d'ells ja tenia una certa tradició a Cubelles, igual com a altres llocs de la costa, mentre que l'estraperlo era propi d'aquella època de penúria econòmica. Molta gent estava implicada en una o altra activitat i els rumors sobre les persones que hi intervenien estaven a l'ordre del dia. Dintre d'aquest context, el nom de Marsé era un dels que més sonaven, com també el del mateix capellà del poble, mossèn Miquel Estruch, segons es desprèn d'una carta que detallarem a continuació.

Tot i que mai no es pogué demostrar res, el governador va fer prevaldre la norma del règim de tallar de brot qualsevol incidència que podia perjudicar la seva imatge, que pretenia ser "immaculada". Per aquesta raó, per evitar que la cosa anés a més i per prevenir majors escàndols, el governador civil determinà el cessament de l'alcalde cubellenc i ho va fer a la manera habitual d'aquell temps, és a dir, convidant-lo a dimitir. Una decisió realment dràstica, car no es pot oblidar que Josep Marsé era el genuí representant del règim a Cubelles.

Marsé no va posar obstacles –almenys en aparença– a la "recomanació" rebuda i, així, l'1 de setembre, va enviar una carta de dimissió al Govern Civil on deia:

"Excelentísimo señor:

Las múltiples ocupaciones de tipo particular acumuladas sobre mí, y la necesidad de continuadas ausencias de la población de Cubellas, me inducen a rogar a V.E. se sirva relevarme del cargo de Alcalde de esta población que desde hace tiempo tengo encomendado.

Las razones aducidas son tan poderosas para mí, que espero que V.E. haciéndose cargo de ellas querrá atender este oficio, sin que ello afecte a la continuidad de mi ideología que creo haber servido y continuaré sirviendo lealmente.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Cubellas, primero de septiembre de mil novecientos cuarenta y nueve".¹²

Malgrat aquesta nota, els qui no acabaven de pair la marxa de Marsé eren els seus propis companys de consistori. Els regidors van intentar dissuadir el governador de la seva resolució i, a tal efecte, li enviaren una carta, el 17 d'octubre de 1949, tot defensant Marsé dels rumors que havien arribat a les seves oïdes. Deien que eren producte de "*la venganza, odio personal o político*" i argumentaven que l'alcalde no havia estat expedientat ni per la Fiscalía Superior de Tasas ni per cap



Josep Marsé va estar molt vinculat al Centre Catequístic. Aquí el veiem dret al centre de la imatge, l'any 1953, durant la visita del bisbe Modrego a la parròquia. (Foto: Fons Josep Marsé)

tribunal de repressió del contraban. Cap la possibilitat que la missiva, molt ben elaborada, fos redactada pel diputat provincial i alcalde de Vilanova i la Geltrú, Antoni Ferrer Pi. La carta acabava dient:

*“Es evidente la falta de fundamento de esta versión, por cuánto los que la han hecho llegar hasta V.E. no se han parado en manchar la honorabilidad personal de nuestro alcalde, sino que de una manera insidiosa han intentado también manchar el honor y la personalidad de nuestro Cura Párroco y de otros, y esto ya es más grave pues el desprestigio del señor Cura Párroco del pueblo por el medio de la calumnia no va contra su persona sino contra su Ministerio”.*¹³

La lletra dels regidors cubellencs no va convèncer el governador, o va arribar tard, car aquest va continuar amb la determinació presa i, així, el 19 d'octubre de 1949 enviava una nota al fins aleshores alcalde, on, entre altres coses, deia:

*“... le significo que con esta fecha he acordado aceptarle la dimisión del citado cargo, debiendo entregar el mando al 1º Teniente de Alcalde, quien lo desempeñará interinamente en tanto que por mi autoridad se designe persona que haya de cubrir la vacante”.*¹⁴

Joan Albet, nou alcalde

Una setmana més tard del comunicat del Govern Civil ordenant el relleu de Marsé, l'alcalde interí, Joan Adrià Viñals informava d'aquest fet en un Ple extraordinari en què s'agraïen els serveis prestats a Marsé de la següent manera:

“... en cuyo cargo se han manifestado sus excelentes cualidades de patriotismo y civismo puestas al mejor servicio de esta Municipalidad y lamentar sinceramente la resolución tomada por la Superioridad por cuanto priva a esta Corporación de un valioso elemento”.

La distribució del nou govern municipal mantenia les mateixes carteres, només assignant-li a Adrià l'alcaldia provisional. La persona finalment triada per substituir Marsé va ser Joan Albet Aviñó, de quaranta-vuit anys d'edat, contractista d'obres molt vinculat a L'Aliança i conegut popularment per *Joan Mariano*. Ja tenia experiència a l'Ajuntament, puix que l'abril de 1931, quan es produí l'adveniment de la República, formava part de la candidatura única encapçalada per Narcís Bardají. Va romandre al consistori fins al 1933 i en les eleccions de 1934 anava en la llista de la Candidatura Administrativa –adscrita a la Lliga Catalana– liderada pel propi Narcís Bardají, si bé no va resultar elegit.

El 24 d'octubre de 1949 el Govern Civil demanà informes a la Guàrdia Civil i a la Delegació Provincial de Falange sobre Albet. D'ell es va dir que era militant de Falange, amb el número de carnet 19.505, persona de dretes i de bona conducta.¹⁵

La presa de possessió d'Albet com a alcalde s'efectuà el 5 de desembre de 1949, amb gran solemnitat. Al Ple, a part dels regidors, hi assistiren l'alcalde de Vilanova, Antoni Ferrer Pi, en la seva qualitat de diputat provincial; el jutge de pau, Pere Freixas Ferrer; el capellà, mossèn Miquel Estruch, i el comandant de la caserna de la Guàrdia Civil de Cubelles, Guillermo Rey Gallardo. El secretari fou Lluís Gómez Puig. El cartipàs del nou batlle no canvià respecte el que s'havia constituït el 6 de febrer de 1949.

L'etapa d'Albet es va allargar fins a la seva mort, l'any 1960, i es va distingir per l'inici del desenvolupament urbanístic, lligat al *boom* turístic que començà a entreveure's a la segona meitat dels anys cinquanta. Dintre de les possibilitats econòmiques de l'Ajuntament, més aviat pobres, es varen realitzar obres de mi-



Joan Albet, amb mossèn Miquel, en una processó (Foto:AAP)

llora d'alguns vials, sobretot el passeig de Bardají, es va renovar la Casa de la Vila i es van construir les noves escoles, que ell no va poder inaugurar per poc. També va donar una empenta decisiva a la construcció de la Clínica Rural.

Fent un repàs als aspectes més destacats que, en referència a l'activitat municipal, tingueren lloc durant els primers anys de l'etapa Albet, i deixant de banda els temes relatius als plans parcials urbanístics, que només esmentarem de passada perquè en parlarem més extensament en un altre capítol, començarem dient que el 22 de març de 1950 s'aprova el pressupost (29.668,24 pessetes) presentat per l'arquitecte municipal Josep Maria Miró Guibernau, per a la construcció de voreres del carrer Major, des de l'església fins al carrer de l'Estació, obres que uns mesos més tard, el 9 d'agost, s'adjudicaren a Jordi Albet Poch per 23.000 pessetes. Aquest últim era fill de l'alcalde i es responsabilitzà de l'empresa familiar quan el seu pare accedí a l'alcaldia. A tall de curiositat, i pel que fa a les esmentades obres, el regidor Joan Lleó Monjo proposà que, amb càrrec al fons municipal, es col·loquessin unes faixes de formigó entre la plaça i el carrer del Dr. Juncà per poder-hi passar els dies de fang –els carrers quedaven en molt mal estat quan plovia–. La petició fou aprovada.

Una altra anècdota d'aquell any va tenir lloc el mes de setembre, amb motiu del pas de la Volta a Catalunya. Els seus organitzadors van demanar una subvenció a l'Ajuntament i la resposta d'aquest va ser negativa tot al·legant que els ciclistes passaven en mal dia (era el dia 18, en plena verema) i en mala hora (la previsió era un quart de nou).

A partir del 8 de febrer de 1950, el càrrec de secretari passà a ocupar-lo Francesc Prim després que Lluís Gómez Puig obtingués la plaça de titular de Barbens (l'Urgell). El govern municipal que es constituí l'any 1949 amb l'accés de Joan Albet a l'alcaldia va tenir la seva primera renovació el 3 de febrer de 1952, com a resultat de les eleccions de novembre de 1951. Melcior Güell Soler, en representació dels caps de família, Josep José Giralt, com a representant sindical, i Ramon Miquel Vinadé, en representació de les entitats, substituïren, respectivament, Joan Adrià Viñals, Joan Freixas Ferrer i Francesc Urpí Escardó. Melcior Güell, fou designat tinent d'alcalde. Les comissions informatives quedaren establertes d'aquesta manera:

- Hisenda: Ramon Miquel i Josep José
- Foment: Melcior Güell i Isidre Ivern
- Governació: Florenci Fontanals i Joan Lleó
- Cultura: Joan Lleó i Isidre Ivern
- Junta Pericial: Josep José i Melcior Güell

Poc temps després, en concret el 12 de maig, Isidre Ivern Vidal renunciava al càrrec de regidor en fixar la seva residència a Vilanova –la pèrdua de veïnat era incompatible amb la condició d'edil–, i el 19 de novembre de 1953 era Florenci Fontanals el que també cessava per idèntic motiu. La vacant de síndic que deixa-



Joan Albet, l'any 1951, durant la construcció d'escales en el carrer del Dr. Estapé (Foto:AAP)

va aquest darrer passà a ocupar-la Joan Lleó Monjo i la de dipositari, Joan Miquel Robert. Les baixes dels dos regidors no van ser cobertes fins que no es produí la següent renovació que, per llei, tocava fer.

Als anys cinquanta encara no hi havia consciència que el riu Foix, malgrat ser una riera durant bona part de l'any, era un espai a preservar. En la sessió del 12 de maig de 1952, el consistori autoritzà l'extracció de grava de sota el pont de ferro, pel preu de 1.000 pessetes, a Josep Gibert Pujol, veí de Calafell, per a l'electrificació de la línia fèrria Barcelona-Reus. La sol·licitud parlava d'una "quantitat elevada de vagons". No sabem si extreure grava era massa habitual o arran de l'esmentada petició l'Ajuntament va voler regular-ne el preu. El cert és que a finals de 1952 s'acordava fixar el preu d'un vagó de grava (quatre metres cúbics, aproximadament) en quatre pessetes i el preu de la carretada en 0,5 pessetes, al mateix temps que es determinava que es fes un pregó per donar a conèixer aquest acord als "interessats a treure pedres, sorra i grava del riu Foix". Tres anys després, però, el consistori prohibia l'extracció de grava a la zona propera a la pineda de mar, segurament perquè era el lloc que en patia més.

El 12 de setembre de 1952 s'aprovava el projecte anomenat "*Paseo de Mar*" emès per l'arquitecte municipal, però la seva execució trigaria encara uns quants anys.

A finals de 1952, l'Ajuntament rebia una sol·licitud de Govern Civil en què es preguntava el nom dels "*mártires de guerra, de los combatientes en las filas fran-*

Un referent ètic: Joan Roig i Piera

El 1947 es va instal·lar a Cubelles un personatge que no trigaria a destacar en l'aspecte cívic i que al llarg dels anys es convertiria en una autèntica institució del poble. Joan Roig i Piera va néixer a Sant Pere de Ribes el 19 de juliol de 1902, a la masia de can Serra. Després de cursar el Batxillerat a Vilafranca, va treballar un parell d'anys de pagès a casa seva i seguidament va començar a estudiar Farmàcia a Barcelona, carrera que, amb el servei militar per entremig, continuà a Tarragona, on va passar a treballar en una farmàcia. Aleshores ja s'havia casat amb Joana Castellví i Vendrell, amb qui tingué una filla, la Núria. En aquesta etapa va ser un dels membres fundadors de l'Associació de Dependents Auxiliars de Farmàcia i també de Palestra, l'entitat catalanista que va ser dirigida per personatges com Pompeu Fabra i Josep M. Batista i Roca.

La Guerra Civil estroncà els seus estudis i, pitjor encara, el va sumir en el dolor: el seu pare va ser assassinat per elements incontrolats de la FAI. En Joan, que havia estat mobilitzat al començament del conflicte, retornà a casa però l'any 1938 fou reclamat de nou i va intervenir en la batalla de Serós, a les terres de Lleida. Amb la retirada de les forces republicanes, anà a parar al camp de concentració d'Argelers, al Rosselló, i quan, després de les inevitables vicissituds, pogué retrobar-se amb la família, treballà uns quants anys a la casa pairal. El 1947 decidiren traslladar-se a Cubelles per anar viure al Molí de l'Anton, o de la Palma, on durant vint anys treballà com a parcer. Pel seu lloc de residència, aviat fou conegut entre els cubellencs com a Joan del Molí, i per la seva formació intel·lectual, malgrat no haver acabat la carrera, no trigà gaire a ser requerit per ocupar diversos càrrecs. L'any 1949 fou nomenat president de la "Hermandad de Labradores", més tard passà a ser secretari de la Mutualitat Agrària, tasca que desenvoluparia durant 30 anys, i del 6 de febrer de 1955 al 3 de febrer de 1961 va ser regidor de l'Ajuntament en representació del terç sindical. Dins la casa gran també va prestar el seu servei com a secretari accidental entre el novembre de 1962 i el setembre de 1965, però més dilatada va ser encara la tasca de jutge de pau que va exercir des del 24 de febrer de 1966 fins al 24 d'abril de 1989.

Als anys seixanta, Roig va deixar la feina de pagès per treballar d'administratiu a l'empresa del constructor Ciril·lo Fontanals Roca i va passar a viure al carrer de Joan XXIII. Aleshores ja havia esdevingut el cronista cubellenc d'aquella època, en virtut dels articles que, a partir de 1955, apareixien puntualment en el programa de Festa Major. Als anys setanta es convertí en un dels principals opositors a la construcció de la central tèrmica i el 2 de desembre de 1984 fou objecte d'un homenatge popular, amb la dedicatòria d'un carrer i la publicació del llibre *Flors i punxes*, un recull des escrits que havia fet fins llavors, donat que aquesta faceta no l'abandonà fins pocs anys abans de la seva mort, ocorreguda el 5 de març de 1996, quan tenia, doncs, 93 anys.

quistas” i dels “*caídos en general por Dios y por España*” de Cubelles. Es demanava també el lloc on eren sepultats i si llurs familiars desitjaven que les despulles fossin traslladades al Valle de los Caídos. En la seva resposta, el 2 de desembre de 1952, el consistori va esmentar que no s’havien produït màrtirs de guerra ni combatents, i que hi havia hagut tres caiguts. Eren Narcís Bardají i Josep Marsé Mestres, ambdós enterrats a Cubelles, i Remigi Juncà Calvet, soterrat a Vilanova i la Geltrú. En tots tres casos, els familiars demanaren que les restes mortals dels difunts continuessin al lloc on es trobaven.

Un càrrec característic del municipi era el d’alguatzir. El 23 de juliol de 1953 moria el titular i germà de l’alcalde, Josep Albet Aviñó, i el dia 31 del mateix mes es nomenava el fill d’aquell, David Albet Mestres, per ocupar una tasca que comportava, també, ser l’encarregat del rellotge públic, és a dir, el del campanar, de l’escorxador municipal i de la neteja dels safarejos públics. El David va ser alguatzir del poble fins a la seva mort, l’any 1985, i per la seva dilatada trajectòria al servei del municipi l’Ajuntament li dedicaria un carrer, l’any 2001, a la zona de l’Eixample Nord.

En aquella època, les instàncies superiors tenien neguit per intentar donar una bona imatge a un turisme internacional que començava a treure el nas. Una circular, ben curiosa, del Govern Civil, rebuda el 5 de desembre de 1953, alertava el consistori a evitar que la gent, i especialment els nens, demanessin caritat per tal de no destorbar els turistes. Era una manera de rentar la cara a una situació que es produïa sovint. Una altra notificació del mateix organisme, del 31 de març de 1954, instava el municipi a posar el nom del poble a les entrades de Cubelles per la carretera, per afavorir el turisme incipient.

L’agost de 1954, Francesc Prim va ser nomenat secretari de Caldes d’Estrach i mentre no es cobria la vacant, s’habilità David Albet per al càrrec. Tanmateix, no trigà gaire –va ser l’11 de setembre– en arribar Rafael Almor Pitarch, de Salomó, que exercí fins al 13 de juliol de 1956, quan marxà a Lladorre-Esterri de Cardós. El substituï Antoni Barrachina Segarra, la presa de possessió del qual va tenir lloc el 3 de desembre del mateix any.

Joan Roig s’incorpora a l’Ajuntament

Entremig, encara amb Almor a la secretaria, s’efectuà la preceptiva renovació del consistori, en un Ple celebrat el 6 de febrer de 1955. Els regidors que s’incorporaven eren Joan Carbó Rosich, Joan Roig Piera i Josep Alba Coll, fruit de les eleccions a terços que s’havia efectuat el 14 de novembre de 1954. El primer d’ells, marit de la Delegada Local de la Secció Femenina i mestra del poble, Anna Servent, va ser escollit pel terç familiar com a únic candidat. Substituïa Joan Lleó Monjo. Joan Roig, *prohom* de la Germandat de Llaureadors i Ramaders, d’on era president, va ser escollit pel terç sindical, en substitució de Florenci Fontanals. Pel terç corporatiu (entitats), l’elegit fou Josep Alba, que entrava en el lloc d’Isidre Ivern Vidal. Respecte al càrrec de síndic, aquest passà a ocupar-lo Joan Roig, en substitució de Joan Lleó, el qual cessava després de sis anys com a regidor.

En aquesta ocasió, les comissions informatives, en les quals no hi constava la de cultura, van ser les següents:

- Hisenda: Ramon Miquel i Josep José
- Foment: Melcior Güell i Joan Carbó
- Governació: Joan Roig i Josep Alba
- Junta Pericial: Josep José i Melcior Güell

El 8 de juny de 1956 cessava Ramon Miquel –n'ignorem la causa exacta però podria ser que el motiu fos la greu malaltia del seu fill, Joan Miquel Robert, que era el dipositari municipal de fons i que moriria l'abril de l'any següent– i en l'acta del Ple es feia constar “el sentiment de la corporació” per aquesta baixa, alhora que es concedia “un ampli vot de gràcia” al regidor que plegava, a qui també s'agraïen els serveis prestats. Fins a la següent renovació pertinent no es cobriria l'absència de Ramon Miquel.

Una altra de les disposicions del més pur estil franquista la trobem en la resolució, a primers de 1955, del Director General d'Administració Local prohibint la concessió d'honors, títols, medalles, etc., a estrangers sense obtenir, com a primer tràmit, l'autorització del *Ministerio de Asuntos Exteriores*.

Notes

- 1 Acta municipal del 22 de gener de 1939.AHMC (caixa 3).
- 2 Joan Vidal, Joan: *El Círcol Cubellenc...* pàgs. 263 i 291-293.
- 3 Acta municipal del 21 de febrer de 1939.AHMC (caixa 3).
- 4 Acta municipal del 19 de desembre de 1939.AHMC (caixa 3).
- 5 Actes municipals dels anys 1941 a 1943.AHMC (caixa 3).
- 6 Correspondència municipal 1944-48.AHMC, caixa 43.
- 7 Id.
- 8 Actes municipals dels anys 1947 a 1948.AHMC (caixa 3).
- 9 Ban de la Junta del Cens Electoral de Cubelles del 15 de novembre de 1948.AHMC.
- 10 Aracil, Rafael i Segura, Antoni: *Memòria de la Transició a Espanya i a Catalunya*, volum 3. *La Reforma de l'exèrcit i de l'administració local*.
- 11 Diversos autors. *El franquismo año a año*. Biblioteca El Mundo.Volum 8, pàg. 49.
- 12 Arxiu del Govern Civil de Barcelona. Caixa de Comissions Gestores.
- 13 Id.
- 14 Id.
- 15 Id.

La reconstrucció de l'església de Santa Maria de Cubelles

L'església parroquial de Cubelles, construïda entre finals del segle XVII i l'any 1737, va ser incendiada per exaltats anarquistes aliens al poble la fatídica nit del 22 de juliol de 1936, quatre dies després del cop d'estat franquista. Part de la construcció va caure a terra i l'altar major, d'estil barroc-florit i obra de Gaspar Grayella, i els altars laterals van restar, per a dissort de la vila, perduts per sempre. A més, els bombardejos de l'aviació franquista de gener de 1939 van produir destrosses a la teulada i als vitralls laterals i a la rosassa de la façana principal.¹

Els desperfectes que patí l'edifici es detallaven a la *Memoria para la Reparación de la Iglesia de Santa María de Cubelles* que es redactà l'any 1947:

“En produir-se l'incendi de l'altar major, així com l'incendi al centre de l'església dels altres altars que foren saquejats i destruïts, les grans flames arribaren amb tota llur intensitat a les fines voltes que cobrien la nau central, provocant l'enfonsament total dels trams segon i tercer i parcial del quart, i alhora s'incendiaren part de les bigues que formen la coberta exterior de la mateixa nau central, amb el que s'enfonsà parcialment l'esmentada coberta exterior ...

La volta del primer tram no fou tan directament afectada per l'incendi. La volta del cinquè tram, la de sobre de l'altar major, malgrat la violència del foc no s'enfonsà.

En el mateix incendi resultaren avariades les enguixades i les cornises, especialment de la nau central, així com el paviment d'aquesta mateixa nau; va desaparèixer el púlpit i s'ocasionaren altres desperfectes de menor quantia ...

A més a més d'aquests danys, d'altres foren causats per diverses bombes que caigueren el gener de 1939 a les rodalies, i consistiren en el trencament de les teules de les cobertes que restaren dretes, especialment les de la coberta de la nau lateral meridional, car les bombes van caure d'aquest costat, i en menor intensitat a la coberta lateral del cantó oposat, on la trencadissa de les teules fou molt menys important”.²

Durant la Guerra Civil l'església, de 692 metres quadrats, va restar enrunada i a la intempèrie, i no es va netejar ni se li assignà cap ús religiós, essent només



Vista interior de l'entrada de l'església i del cor abans de la reconstrucció (Foto: Arxiu Arquebisbat de Barcelona)

utilitzada eventualment com a magatzem del sindicat agrícola. El temple oferia un aspecte ruïnós i, acabada la contesa, va ser impossible utilitzar-lo per al culte.

Així doncs, cinc dies després de l'entrada de les tropes franquistes a Cubelles, el 26 de gener de 1939 el nou consistori va donar ordres de netejar l'església de Santa Maria i el 4 d'abril s'acordà arranjar l'altar del temple, decisió que no es complí. Per a la represa de la celebració dels actes religiosos, en primer lloc, s'utilitzaren espais oberts, com per exemple el ja esmentat terreny de sota el castell i, posteriorment, s'habilità una sala al primer pis de la rectoria que va resultar del tot insuficient per a encabir el gran nombre de feli-

gresos cubellencs. A la rectoria se celebrà la Santa Missa durant uns anys.

En la reconstrucció de l'església va caldre, per part de l'Ajuntament, comprar el rellotge del frontal, que va ser adquirit a l'empresa Blanco y Liza. Les característiques del rellotge monumental de torre eren de trenta hores de corda, número quatre amb soneria hores de repetició, un quart, dos quarts, tres quarts i quatre quarts, i el preu total era de 5.585 pessetes pagades al comptat. Per poder fer front a la despesa el consistori acordà fer una ampliació de pressupost de 6.000 pessetes a pagar entre tots els veïns en base als arbitris municipals.

Després de la constitució d'una Junta per a la Reconstrucció, es deixaren passar uns mesos per a que l'estat regulés el funcionament oficial d'aquestes juntes. A la reglamentació es demanava que fos un arquitecte qui fes i valorés el projecte de reconstrucció, i en el cas cubellenc l'obra li fou encarregada a l'arquitecte municipal, Josep Miró Guibernau. El pressupost, redactat el 20 de gener de 1941, pujava a 63.224,60 pessetes i es detallava com segueix:

Concepte	Import
Reparació de la coberta	
Nau central	
Col·locació de bigues, teules, lates, bastides, ...	9.841,37
Nau lateral meridional	
Col·locació de bigues, teules, lates, bastides, ...	1.346,80
Nau lateral septentrional	
Col·locació de bigues, teules, lates, bastides, ...	963,20
Feines complementàries	
Vitralls i pintures	2.050,00
Imprevistos (17%)	
Imprevistos, direcció, administració i benefici	2.414,23
Total	16.615,60
Reparació de l'interior	
Voltes de la nau central	
Bastides, totxanes i reforçament	9.671,30
Enguixada de parets	3.395,88
Enguixada de les voltes	1.984,55
Forjat de motlures	1.427,00
Paviments	5.526,80
Pintura de l'interior	8.000,00
Para-llamps	1.000,00
Altres obres menors	
Fusteria, balaustrada del cor, púlpit, instal·lació elèctrica, ...	4.324,00
Imprevistos (17%)	
Imprevistos, direcció, administració i benefici	6.006,02
Total	41.335,55
Honoraris de l'arquitecte i l'aparellador	5.273,45
IMPORT TOTAL DEL PRESSUPOST	63.224,60

El pressupost, amb plànols i fotografies, fou presentat davant el bisbat de Barcelona i el Servei Nacional de Regions Devastades de Madrid amb la finalitat d'obtenir ajuts i subvencions públics que, en aquesta primera fase, mai no arribarien.

No esperant rebre els diners de l'Estat, la Junta decidí sol·licitar la col·laboració dels feligresos, propietaris i estiuiejants, tot demanant permís al Govern Civil per a realitzar unes col·lectes. L'autorització governativa arribà el 14 de maig de 1941 –s'exigia que la col·lecta fos voluntària i que no afectés les que pogués fer l'Auxili Social– i s'imprimiren uns fulletons que es van enviar el juliol de 1941, on es demanava la participació de tothom.³ Es va obtenir de l'Ajuntament un llistat de tots els contribuents i a cadascú se li sol·licità un donatiu d'igual quantitat als tributs municipals que pagava durant un exercici fiscal. Dies després, el nunci local va fer saber el dia i el lloc per a fer efectius els imports. Les aportacions no van ser sempre voluntàries, i els que es negaren a col·laborar van rebre una carta de la Junta per a la Reconstrucció el 2 de setembre de 1941 on se'ls deia: *“Las colectas (...) sirven también de cedazo a través del que pueden establecerse distinciones, y deseando esta Junta que no puedan recaer sobre Vd. desfavorablemente, cosa*



¡CUBELLEENSES!

EN mitad de vuestro pueblo, a los pies del hermoso campario que majestuosamente preside vuestra vida laboriosa y anuncia desde lejos vuestro antiguo esplendor y actual presencia, persiste aún la huella y con ella el recuerdo de la irrupción en vuestras calles y templo de aquellas bandas de malhechores que, iniciado el hoy triunfante Movimiento de liberación nacional, quisieron vanamente, con su vesania, destruir el fruto de varios siglos de historia, tradiciones y fe.

Hoy, restaurado el orden y encauzada España de nuevo en su destino histórico, de la Iglesia en la que vosotros, al igual que vuestros hijos, vuestros padres y abuelos, habéis sido bautizados; ante cuyos altares os unisteis a vuestras esposas y bajo cuyas bóvedas se elevaron al cielo las súplicas para el eterno descanso de las almas de vuestros seres queridos, restan solamente los cuatro muros desnudos y las bóvedas y techumbre vencidas por la voracidad del fuego.

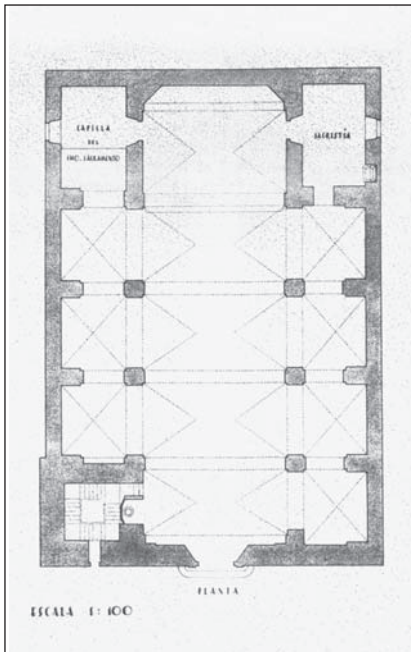
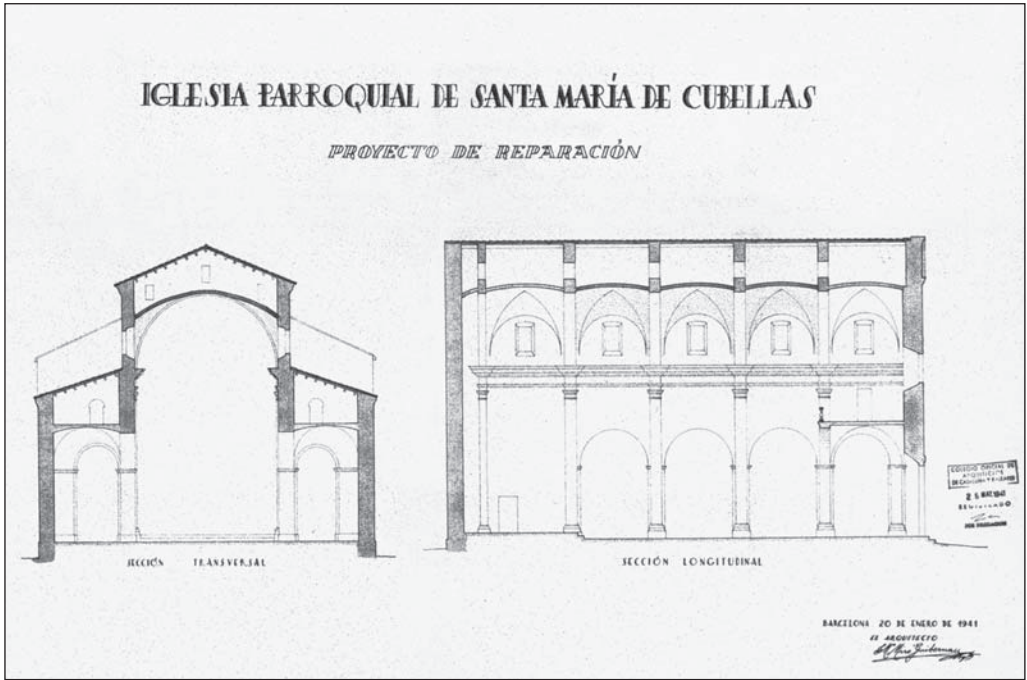
Es por eso, para que el deplorable espectáculo no continúe y la huella que, de perdurar, sería afrentosa para vosotros, sea borrada, por lo que la Junta Oficial constituida al efecto invita a todos los vecinos de Cubellas, a los que en sus tierras están afincados y a todos cuantos, por católicos y españoles, lo deseen, a contribuir generosamente en reunir las cantidades indispensables para proceder a la reconstrucción del que fué magnífico templo de Santa María.

Cubellas, julio de 1941.

¡ARRIBA ESPAÑA!

¡VIVA ESPAÑA!

Fidel Rodríguez-Bor, 13.-Barcelona



Plànols del Temple de Santa Maria de Cubelles de 1941, obra de Josep Maria Miró Guibernau, presentat davant les autoritats eclesiàtiques (Arxiu de l'Arquebisbat de Barcelona).

que sería muy lamentable ... la Junta le reitera la invitación a Vd., cursada en su día, rogándole se persone en la Casa Rectoral ... con objeto de entregar su donativo o exponer las razones que para no hacerlo pueda alegar".⁴ Segons els membres de la Junta, la carta era "ajustada certament, en els seus termes a les atribucions que la Junta tenia concedides". L'agost de 1942 es feren visites per part dels membres de la Junta als que no volien pagar, i el juny de 1943 hi hagué una nova tongada de cartes recordant el deure de contribuir amb la reconstrucció. Els noms dels vilatans que sí havien fet llurs aportacions havien de ser penjats en una llista a la porta de l'església. Aquest cop les frases emprades van ser: "*Como quiera que Vd. no ha contribuido en forma alguna, le ofrecemos esta última oportunidad de que su nombre no esté ausente de las mismas, circunstancia que redundaría en desdoro de su patriotismo y religiosidad*".⁵

Malgrat aquestes pressions, hi hagueren cubellencs que no van contribuir a la inversió, com lamentava la Junta en una acta in-

terna on mossèn Jaume Rosell afirmava: “de l'examen de les llistes de donants es dedueix que no s'hi trobaven aquells veïns que obeeixen a un sector de pensament local caracteritzat en una de les seves manifestacions per l'animadversió contra ell (mossèn Jaume)”. Més endavant la resta de membres de la Junta convenien en que “aquesta esmentada restricció observada en un sector del veïnat cal també atribuir-la a l'absència (a la Junta), per ells lamentada, d'una representa-

La Junta de Reconstrucció del Temple

El suport de la jerarquia eclesiàstica espanyola al bàndol feixista va fer que, un cop acabada la contesa, el nou règim dictatorial aboqués recursos en la reconstrucció dels temples que havien estat destruïts. Amb aquesta finalitat s'ordenà que arreu on s'haguessin produït destrosses s'organitzessin juntes per a tornar a aixecar les esglésies. El dia 4 de desembre de 1940 s'obtenia el permís per part de l'Ordinari de la diòcesi per a constituir a Cubelles una Junta Local de Reconstrucció, que no obstant ja s'havia conformat al voltant de mossèn Jaume Rosell de forma provisional, i que va ser definitivament constituïda el 19 de desembre de 1940. El rector n'havia de ser el president, mentre que l'alcalde n'era el vicepresident. A banda de la recuperació de l'església com a lloc de culte, hi havia l'afany de “*borrar la huella, ... simbolizando la idea de hacer desaparecer el recuerdo material de la actividad roja en el pueblo*”.*

Els noms dels membres de la Junta per a la Reconstrucció aquell desembre de 1940 eren mossèn Jaume Rosell (president), l'alcalde Josep Rovirosa Guasch (vicepresident), Frederic Travé Alfonso (secretari), Joan Arnau Robert (tresorer), i Josep Roldan Roca, Francesc Safons Rovirosa, Cristòfol Marcillas Badia, Josep Arnau Soler, Josep Montaner Ferrer, Dolors Travé Alfonso, Joana Rovirosa Roig i Rosario Armengol Castany (com a vocals).**

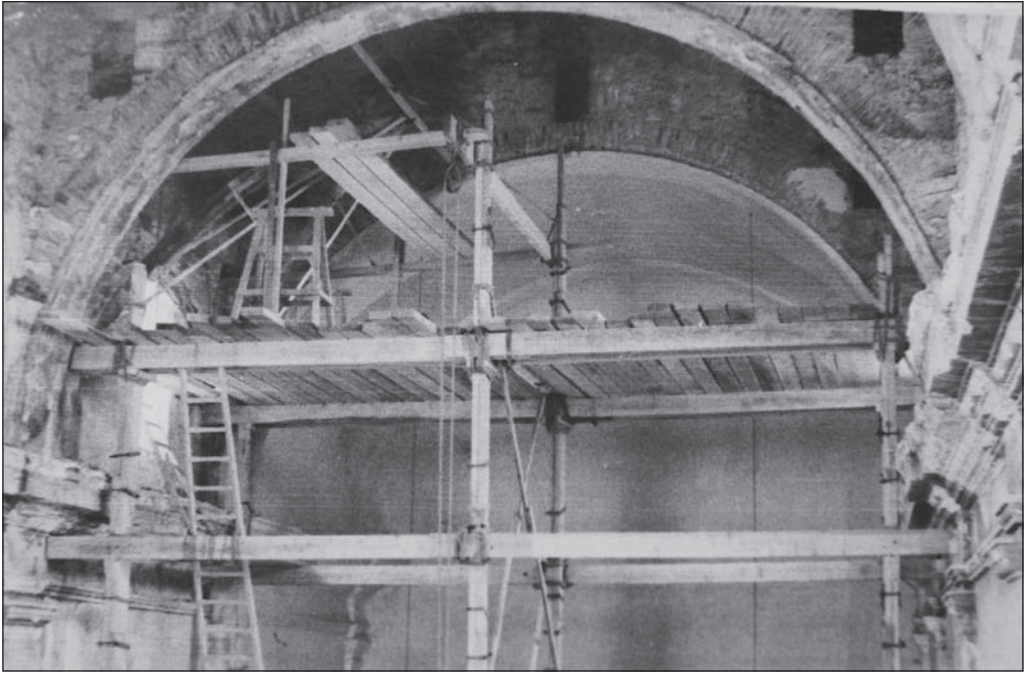
Davant el canvi d'alcalde, el 21 de juny de 1945, s'acceptava la incorporació a la Junta per a la Reconstrucció de Josep Marsé Solé (vicepresident que substituïa Josep Rovirosa Guasch, que passava a ésser vocal), i d'Antoni Almirall Carbonell, Ernest Flemmich, Fidel Rodríguez Ferran i Josep Oliva Mata (com a vocals).

El 1947 la composició de la Junta passà a tenir mossèn Miquel Estruch, de president, Josep Marsé Solé, de vicepresident, Frederic Travé Alfonso, de secretari, Joan Arnau Robert, de tresorer i Josep Roldan, Francesc Safons, Cristòfol Marcillas, Fidel Rodríguez Ferran, Antoni Almirall Carbonell, Josep Arnau, Josep Montaner, Antoni Aleix, Josep Rovirosa i Josep Contijoch, de vocals.

En un document de l'any 1950 apareixen els membres de la Junta a la nova etapa de Joan Albet a l'alcaldia. Les signatures que es poden llegir són les de mossèn Miquel, Joan Albet, Josep Amorós, Francesc Safons i Josep Rovirosa.**

* Acta de la Junta per a la Reconstrucció de 10 de març de 1943. Arxiu Parroquial.

** Arxiu de l'Arquebisbat de Barcelona. Caixa de Cubelles.



Imatge de la reconstrucció de la coberta de l'església (Foto:AAP)

ció ideològica dels mateixos". Els que hi mancaven eren els més proclius al nou règim, que consideraven mossèn Jaume com una persona poc compromesa amb la Dictadura. L'alcalde Marsé ho recordaria anys després amb aquestes paraules: "Mossèn Jaume tenia una pega, que tenia unes amistats no gaire recomanables ... Se l'estimaven tres o quatre, i prou".⁶ Mossèn Jaume havia defensat molts cubellencs en els judicis i havia signat diversos avals, cosa que els franquistes de Cubelles no l'hi perdonaren mai.

Tan bon punt es començaren a rebre els donatius, s'iniciaren les obres més urgents. Fins al 1943 es recaptaren 24.811,15 pessetes, mentre que la part urgent del pressupost que s'executà va ascendir entre 1941 i 1943 a 27.340 pessetes. Les obres d'aquesta primera fase van consistir en la reconstrucció de la cobertes caigudes i en la reparació de les que havien estat malmeses, a més a més de la col·locació dels finestrals i diverses portes, la reparació de la barana del presbiteri i la reposició del parallamps. Amb el cobriment del temple es va poder reprendre el culte, encara que amb molta migradesa car l'altar era aleshores una fusta sobre dos cavallets. Molts cubellencs van col·laborar aportant materials per a la construcció o amb la seva mà d'obra.

Els anys següents es va produir un cert relaxament en l'activitat de la Junta, que només continuà amb els tràmits per poder sol·licitar novament la subvenció pública que ajudés a poder enllestir les obres. Les aportacions, malgrat que minses, continuaven arribant i, en aquest sentit, l'Ajuntament destinà el 15 de juny de 1945 un total de 50 pessetes per a les actuacions a l'altar del Sagrat Cor.

Però les obres no avançaven com calia. Aquesta disminució en la feina va venir molt relacionada amb l'empitjorament en l'estat de salut de mossèn Jaume Rosell, el que l'obligà a abandonar Cubelles l'estiu de 1946.

Mossèn Miquel Estruch agafa el relleu

L'11 de setembre de 1946 fou nomenat ecònom de la Parròquia de Santa Maria mossèn Miquel Estruch Piera. El 15 d'agost de 1948 prenia possessió definitiva del càrrec i no trigà a reprendre la tasca de la reconstrucció. En primer lloc, sol·licità de l'arquitecte municipal Miró Guibernau una actualització del pressupost de 1941. Descomptant les actuacions ja dutes a terme, el nou pressupost de la part pendent pujava ara a 116.250,15 pessetes. La xifra era inabastable, però mossèn Miquel va demanar aportacions al sindicat agrícola, als ens públics i al Bisbat de Barcelona, amb lletra del 12 de febrer de 1947. El Bisbat va respondre i aportà un total de 17.000 pessetes. Una nova campanya entre els feligresos i veïns aconseguí recaptar 53.824,25 pessetes, inclosa la donació bisbal, que van

permetre d'emprendre una segona etapa de les obres entre 1947 i 1949 que deixaren l'església, pel que fa a la seva estructura, en l'estat anterior a la guerra. Les obres se centraren en la reconstrucció de les voltes, de la part interior del cos de l'edifici, i van anar a càrrec de Joan Albet, per 42.817,48 pessetes. La direcció fou de l'arquitecte Josep Maria Miró Guibernau, que cobrà 4.032,52 pessetes.⁷

Mossèn Miquel explicava que "cada volta valia deu mil pessetes i vam tenir la sort de pagar sempre en els terminis indicats. En Guasch, fabricant de mocadors, ens va ajudar una vegada amb cinc mil pessetes, però les ajudes sortien gairebé del poble. Hi havia solidaritat, però encara no sé com s'aconseguí de pagar-ho tot. En Romeu ens va



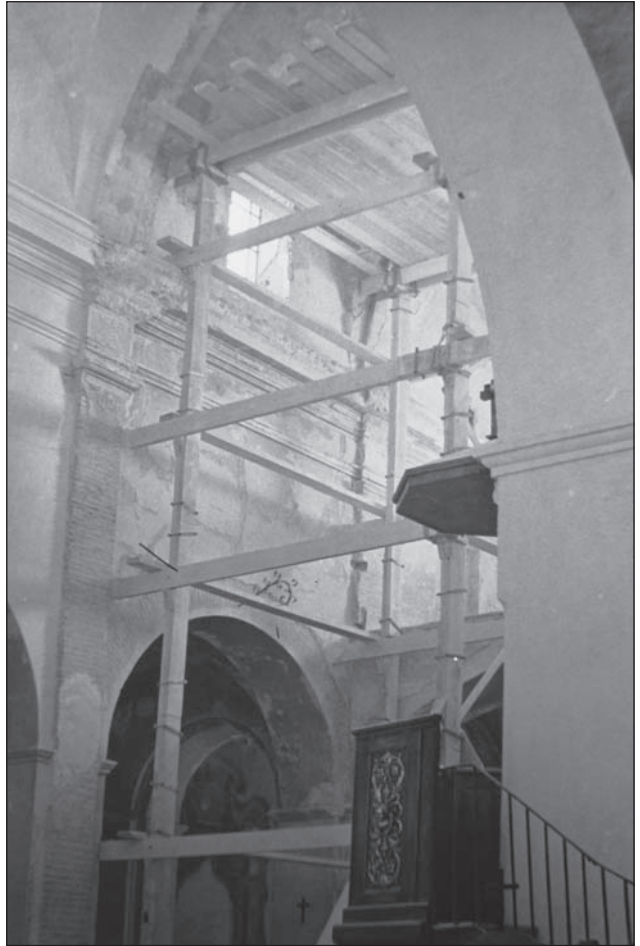
Perspectiva de la teulada de l'església després de les obres de mossèn Jaume Rosell (Foto: AAP)

donar un suggeriment que vam posar en pràctica i que consistia a augmentar cinc o deu cèntims per quilo de patates de llavor que donava el sindicat. Quasi tothom els va pagar i també a l'estiu vam posar en marxa la tómbola, l'ànima de la qual era la Leonor Punset, madrilenya d'origen català".⁸

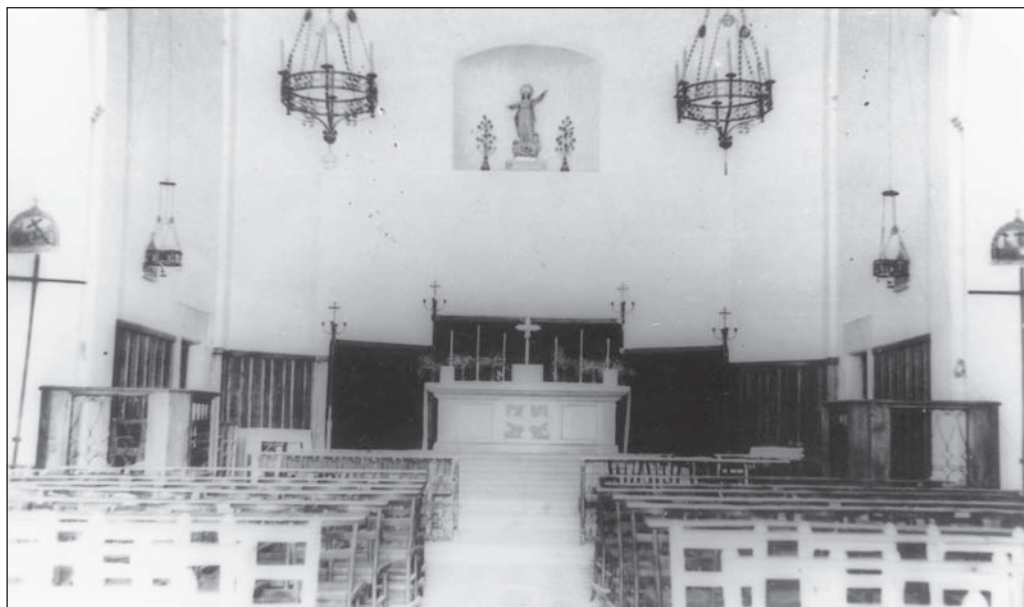
A banda de les obres principals de reconstrucció de les voltes, la generositat dels feligressos va portar mobiliari i utillatge, d'una banda, i la col·laboració d'artistes, de l'altra, tot per a fer l'església més còmoda i practicable. Hi destacaren setanta cadires, objectes per al culte, l'altar i la imatge de la Confraria de les Filles de Maria, l'altar i la imatge del Sagrat Cor, la restauració dels frescos de la Capella del Santíssim, canelobres, un harmòni i la part inicial de l'Altar dels Sants Patrons.

El 15 de maig de 1947, festivat de Sant Isidre Llaurador, hi hagueren, segons el setmanari *Villanueva y Geltrú*, "*solemnnes festividades con motivo de la entronización del santo, donado por un devoto de Cubelles. Hubieron carreras de bicicletas, concursos de arado, carros engalanados, danzas regionales, polichinelas y con aital motivo reina mucha animación*". El devot de Cubelles era Isidre Montaner Ballester, *Rulit*.⁹

Una altra de les iniciatives endegades per mossèn Miquel va ser la millora de l'habitabilitat de la rectoria. Les dependències fins aquell moment eren, en paraules del propi rector, "lúgubres i ruïnoses, incapaces de prestar cap utilitat per al compliment de la importantíssima tasca evangelitzadora". Les obres que es plantejaren importaven la suma de 57.264,15 pessetes, i les aportacions fins el 1950 ascendien a 25.959,50 pessetes. Es construïren i arranjaren els locals per a la catequesi, es millorà el sistema de proveïment d'aigua i el de canalitzacions per al desguàs. Dins aquestes actuacions, el 29 de desembre de 1948, el rector demanà



Imatge de la bastida per a la reconstrucció de les voltes, sota el rectorat de mossèn Miquel (Foto: Arquebisbat de Barcelona)



L'Altar Major després de les actuacions dutes a terme per mossèn Miquel Estruch (Foto:AAP)

d'obrir un portal a la rectoria per poder instal·lar-hi el Centre Parroquial Catequístic, que fins aleshores desenvolupava les seves activitats a L'Aliança.

Al mes de març de 1950 encara mancaven, pel que fa a l'església, les obres d'enrajolat, la renovació de l'escala del campanar, els altars laterals i la reconstrucció de la sagristia i de l'Altar Major. Per a fer aquestes obres, el 17 de novembre de 1953 es va rebre una subvenció de 50.000 pessetes de l'Arquebisbat, que havia estat autoritzada el 6 de novembre del mateix any. Amb aquests diners es va sufragar la primera fase de les obres de la construcció de l'Altar Major i del presbiteri, que acabaren amb la seva inauguració, el 29 de maig de 1955. Posteriorment s'inicià una campanya econòmica per a l'acabament de l'altar, la segona fase, que es va poder inaugurar només un any més tard. Per últim, l'any 1957 es va adquirir la talla de Jesús Crucificat que va presidir l'altar.

Notes

- 1 Memòria de la restauració de l'església de Santa Maria. Arxiu Parroquial de Cubelles.
- 2 Id.
- 3 El document sencer apareix al llibre *Un pas per la Guerra*, publicat per l'Ajuntament de Cubelles.
- 4 Documentació diversa sobre la reconstrucció del Temple. Arxiu Parroquial de Cubelles.
- 5 Id.
- 6 Pujol, Joan i Blanch, Marta. *¡Fiesta de Chicos y Grandes! Les festes majors durant el franquisme (1939-1978)*. Ajuntament de Cubelles 2002. Pàg. 22.
- 7 Documentació diversa sobre la reconstrucció del Temple. Arxiu Parroquial de Cubelles.
- 8 *El Full de Cubelles* (núm. 30, gener de 1990). Entrevista de Joan Vidal a mossèn Miquel Estruch.
- 9 Vidal, Joan i Pineda, Antoni: *Festes, costums i tradicions populars de Cubelles*. Aj. Cubelles, 1993. Pàg. 57.

La demografia i la població de Cubelles

La població local evolucionà amb força durant les dècades que van de l'any 1939 al 1970, fins al punt d'esdevenir un dels principals motors del canvi de la realitat econòmica i social de Cubelles.

El primer cens fiable i complet de la població cubellenca es féu l'any 1787, quan es comptaren un total de 506 habitants, 240 homes i 246 dones. Durant el segle XIX el nombre de persones censades no deixà d'incrementar-se fins arribar a un màxim de 885 habitants l'any 1900, un nivell que no s'assoliria novament fins ben entrada la dècada dels seixanta del segle passat.

La pèrdua de capacitat adquisitiva de la renda agrària durant els primers decennis del segle XX portaren a l'emigració cap a les zones industrials del país i a una disminució sostinguda del nombre d'habitants a les viles rurals. Cubelles no en fou una excepció i la població va baixar fins als 733 habitants, el 1932, en plena depressió econòmica mundial. Els anys de la República portaren millores en les expectatives i condicions de vida de la pagesia, i això va fer augmentar el nombre d'habitants fins als 760 de l'any 1936. En un context de recuperació va arribar la Guerra Civil, cosa que significà la defunció de joves al front i l'empobriement de la renda mitjana. El nombre de baixes de cubellencs al front de batalla va ser de catorze, tres més foren assassinats per incontrolats, uns altres dos s'exiliaren i un més va ser executat per la dictadura. Aquesta situació va portar de nou a una lleu davallada de la població amb què comença la dècada dels quaranta.

Cubelles acaba la Guerra Civil amb una lleugera disminució de la seva població, estabilitzada però al voltant dels 750 habitants. El poble és eminentment rural, amb una població activa reduïda i dedicada en la seva majoria a l'agricultura. El govern franquista va censar la població de Catalunya els anys 1940, 1950, 1960 i 1970. Amb aquestes dades s'evidencia la transformació demogràfica i social de Cubelles, passant de ser una vila agrària a un poble turístic i de serveis.

I. El cens de 1940

Un cop acabada la guerra es va fer el primer cens exhaustiu de la població cubellenca, on apareixia el nom, el sexe, l'edat, l'estat civil, el grau d'alfabetització, el lloc de naixement i la professió de tots els seus habitants. Era l'any 1940. El

nombre total d'habitants segons les dades del Jutjat de Pau i les estadístiques oficials era de 721, mentre que el cens municipal reflectia un total de 741 persones. Un total de 73 veïns figuraven anul·lats per haver mort o abandonat Cubelles durant el procés d'elaboració del cens. Donat que no podem saber quins van ser els vint ciutadans que causaren baixa, mantindrem com a xifra d'estudi els 741 habitants, tenint en compte que, en algun moment de l'elaboració de l'enquesta, formaren part del cens local.

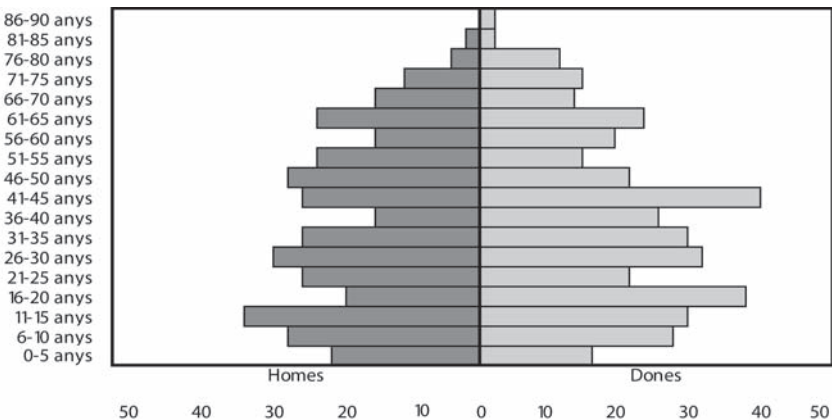
El nombre total d'habitants de Cubelles l'any 1940 era de 741, amb 366 homes (un 49,3 %) i 375 dones (un 50,61 %), cosa que oferia un escenari demogràfic normalitzat. La mitjana d'edat era de 36,05 anys, amb un valor de 36,11 anys en els homes i de 35,99 en les dones. La població cubellenca tenia una densitat de 55,1 habitants per quilòmetre quadrat, valor sensiblement inferior a la mitjana nacional, que en aquelles dates era de 91,7 habitants per quilòmetre quadrat. L'evolució durant els primers quaranta anys del segle va ser:

Densitat de població 1900-1940 (hab./km2) ¹

Any	1900	1910	1920	1930	1940
Cubelles	66,2	61,2	55,2	55,2	55,5
El Garraf	81,1	80,9	89,5	109,9	117,6
Catalunya	61,4	65,5	73,2	87,9	91,7

La piràmide poblacional de Cubelles es configurava l'any 1940 com segueix:

Piràmide de població per sexe 1940 ²



La distribució poblacional respon en gran mesura a la distribució dels naixements que Cubelles havia experimentat en les darreres dècades. Entre els anys 1895 i 1900 es van aconseguir unes mitjanes de naixements de trenta infants cada any, el que explica que el 1940 hi hagués una gran quantitat de cubellencs d'entre 40 i 50 anys d'edat. La taxa de natalitat, com veurem posteriorment, va

descendir en el decurs del segle XX, situant-se al voltant dels quinze naixements anuals, el que originà un lleuger afebliment a la base de la piràmide.

L'índex de vellesa, calculat com el quocient entre la població major de seixanta anys i el nombre total d'habitants, era l'any 1940 del 17,3 per cent, una xifra que resta molt lluny del 33 per cent considerat com a punt crític en la fortalesa d'una població. Pel que fa a l'índex de joventut, que relaciona la població menor de vint anys i el nombre total d'habitants, era l'any 1940 del 30,5 per cent, molt a prop del punt òptim, situat al 33 per cent de la població.

Lloc de naixement

La població cubellenca es mantenia l'any 1940 amb predomini dels habitants nascuts a Cubelles. La distribució demogràfica segons el lloc de naixement va ser:

Lloc de naixement l'any 1940 ³

	Lloc de naixement	Total	%
Cubelles	Cubelles	459	61,9%
	Cunit	24	3,2%
	Vilanova i la Geltrú	21	2,8%
	Castellet i la Gornal	14	1,9%
	Canyelles	12	1,6%
	Calafell	9	1,2%
	Olivella	7	0,9%
	Sant Pere de Ribes	5	0,7%
	Banyeres del Penedès	5	0,7%
	Sitges	4	0,5%
	Altres	25	3,4%
Penedès		126	17,0%
	Barcelona (el Barcelonès)	19	2,6%
	Selma, Aiguamúrcia (l'Alt Camp)	5	0,7%
	Ascó (el Baix Ebre)	3	0,4%
	València (l'Horta)	3	0,4%
	Altres	53	7,2%
Resta Països Catalans		83	11,2%
	Pulpí (Almeria)	30	4,0%
	Saragossa	4	0,5%
	Senés (Almeria)	3	0,4%
	Segura (Jaén)	3	0,4%
	Almeria	3	0,4%
	Oliva (Badajoz)	3	0,4%
	Terol	3	0,4%
	Altres	23	3,1%
Resta de l'Estat espanyol		72	9,7%
Altres	Colòmbia	1	0,1%
Total població		741	100,0%

La immigració dels anys 20 i 30

La Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) va promoure la construcció de diferents obres d'infraestructures arreu del país que van suposar l'arribada a Catalunya de l'onada migratòria més important, fins aleshores, dels darrers segles. L'origen dels immigrants era bàsicament el sud peninsular, amb una contribució important de les províncies espanyoles de Múrcia i Almeria. A Catalunya, la població vinguda d'aquestes dues zones sumava 67.021 persones el 1920, tot passant a 151.689 persones l'any 1930. D'aquesta darrera xifra, 37.544 persones eren originàries dels pobles d'Almeria, al sud peninsular, lloc d'on provindran un gran nombre dels nous cubellencs.*

El cens de 1940 reflecteix amb precisió l'abast d'aquest fenomen migratori. En el cas cubellenc, les obres públiques més destacades van ser la construcció del pantà del Foix, a la població veïna de Castellet i la Gornal, entre els anys 1912 i 1928,** amb els seus canals de rec construïts durant la dècada dels 30, i la segona via del ferrocarril. Del total de la població immigrada de Cubelles l'any 1940, que com hem vist era de 72 habitants, representant el 9,72 per cent del cens cubellenc, 44 persones havien nascut a les províncies de Múrcia i Almeria. D'entre totes les localitats d'origen destacava la vila de Pulpí, al nord d'Almeria, on havien nascut un total de 30 dels nous cubellencs, el que significava el 4 per cent de la població local i el 61,1 per cent del total d'immigrants. El perfil demogràfic d'aquesta onada migratòria es concretava en 21 homes i 23 dones, amb una mitjana d'edat de 29,68 anys i una taxa d'alfabetització del 56,82 per cent.

La immigració dels anys 20 i 30 es va integrar ràpidament a la societat local. El fet de d'instal·lar-se a diferents cases de la vila, sense concentrar-se en punts concrets, i el seu nombre reduït, van permetre que ràpidament aprenguessin la llengua del país i s'adaptessin a la forma de vida d'un poble tradicional català.

* Termes, Josep: *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, d'Edicions 62. Volum 6è, pàgina 285.

** Capdet, Francesc. *El riu Foix i el seu pantà*. Anuari 2003 del G.E.C. Amics del Castell. Pàgs. 49-51.

La dècada de 1940 s'enceta amb un predomini d'habitants nascuts al municipi, amb 459 individus (un 61,9 % del total). La xifra es mantenia respecte les dècades anteriors, amb una lleugera tendència descendent com a resultat de l'efecte del fenomen migratori que més endavant analitzarem. D'altra banda destaca, un fet habitual a Cubelles, la presència d'un 17 per cent de població originària de les comarques penedesenques, amb predomini de les localitats que envolten Cubelles, com ara Cunit (amb 24 persones), Vilanova i la Geltrú (21 persones), Castellet i la Gornal (14 persones) i Canyelles (12 persones).

La població arribada de la resta dels Països Catalans sumava 83 persones (un 11,2%). Una part important provenien de Barcelona, amb 19 veïns (un 2,6 % del total del cens municipal).

L'estat civil

La situació civil de la població cubellenca resta resumida en:

	Homes	Dones	Total	%
Solters	180	157	337	45,5%
Casats	177	177	354	47,8%
Vidus	9	41	50	6,7%
Total	366	375	741	100,0% ⁴

La tendència de la societat local era accedir al matrimoni. Una prova és que només 18 solters cubellencs tenien més de trenta-cinc anys i 10 solteres passaven aquesta edat. El resultat és que tan sols el 7,9 per cent dels veïns majors de trenta-cinc anys no havien accedit mai al matrimoni.

Pel que fa a la viduïtat, el pes de les dones quintuplicava el dels homes. L'explicació és l'efecte de la guerra i, en major mesura, la longevitat de les dones, per la duresa de les feines agràries que desenvolupaven bàsicament els homes.

L'esperança de vida

Per al període comprès entre els anys 1941 i 1945, l'esperança de vida dels cubellencs era de 62'8 anys, si mirem les partides de defuncions de l'Arxiu Parroquial de la vila. La xifra és superior a la que tenia la ciutat de Barcelona durant el període 1940-1941, que va ser de 56'1 anys, i molt semblant a la de 1944-1947, de 63 anys. Pel que fa al total de Catalunya, l'esperança de vida era l'any 1940 de 55'8 anys, mentre que l'any 1950 havia pujat fins als 65'40 anys.

2. El cens de 1950

L'any 1950 es va dur a terme el segon cens poblacional a nivell de tot l'Estat, una nova estadística que, segons tots els experts, va resultar molt més acurada que la que s'havia realitzat deu anys enrere. El nivell de la població cubellenca es va mantenir durant la dècada dels quaranta, amb una lleugera tendència a l'alça per l'augment de la natalitat.

La població era de 780 habitants. El total dels homes era de 394 (un 50,51 %) i el de les dones de 386 (un 49,49 %). La situació es mantenia, doncs, equilibrada.

La xifra de la mitjana d'edat era de 37,07, un any superior a la dada del cens de 1940, que fou de 36,05 anys. La població masculina tenia una mitjana de 36,08 anys, mentre que la femenina presentava una mitjana d'edat de 38,07, per la major longevitat de les dones. L'àvia de Cubelles, la persona de més edat, era Rita Ramírez, nascuda a Colòmbia i mare del secretari de l'Ajuntament entre els anys 1913 i 1944. Aquest 1950 l'anciana tenia 91 anys d'edat, tota una fita per a l'època.

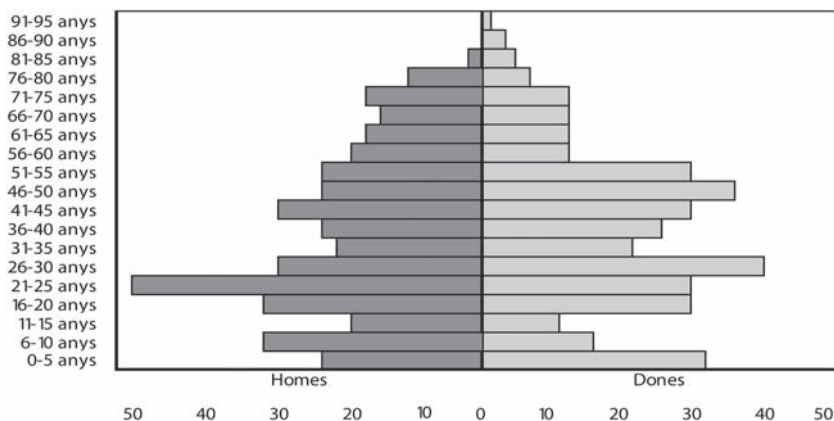
La densitat de població no va canviar gaire, ja sigui a nivell local, comarcal i nacional, si mirem el cens de l'any 1950. La xifra continuava a ésser de prop de la meitat de la mitjana comarcal, degut a l'elevat pes de Vilanova i la Geltrú, i un 30 per cent inferior a la mitjana catalana:

Densitat de població 1950 (hab./km2) ⁵

Any	1950
Cubelles	58,4
El Garraf	116,4
Catalunya	90,2

La piràmide poblacional era aleshores com segueix:

Piràmide de població per sexe 1950 ⁶



De la nova piràmide només destaca l'eixamplament de la base per l'augment dels naixements i el de la població de 21 fins a 25 anys, influenciada en gran mesura per l'estància de militars a Cubelles i per la gran natalitat dels anys trenta anteriorment comentada.

Per al 1950, l'índex de vellesa era del 16,8 per cent, encara molt lluny del 33 per cent, el punt crític que marca la fortalesa demogràfica. L'índex de joventut passava a ésser 25 per cent, cinc punts per sota de la xifra assolida deu anys enrere i lluny del punt òptim del 33 per cent de la població. El motiu era la feblesa de la piràmide en els segments corresponents als joves nascuts durant la contesa bèl·lica i ens els anys immediatament posteriors.

Lloc de naixement

El cens de 1950 va resultar força semblant respecte l'anterior, fet deu anys abans. Continuava la majoria de nascuts a la vila, encara que ja s'iniciava una tendència que durant les següents dècades portaria a reduir aquest percentatge fins fer-lo minoritari. El lloc de naixement dels habitants de Cubelles de 1950 era:

Lloc de naixement l'any 1950 ⁷

	Lloc de naixement	Total	%
Cubelles	Cubelles	438	56,2%
	Vilanova i la Geltrú	49	6,3%
	Cunit	22	2,8%
	Canyelles	20	2,6%
	Sant Pere de Ribes	11	1,4%
	Calafell	10	1,3%
	Castellet i la Gornal	9	1,2%
	La Bisbal del Penedès	5	0,6%
	Sitges	4	0,5%
	Altres	24	3,1%
Penedès		154	19,7%
	Barcelona (el Barcelonès)	26	3,3%
	La Nou de Gaià (el Tarragonès)	6	0,8%
	Selma, Aiguamúrcia (l'Alt Camp)	4	0,5%
	Forcall (els Ports)	3	0,4%
	Tortosa (el Baix Ebre)	3	0,4%
	Altres	66	8,5%
Resta Països Catalans		108	13,8%
	Pulpí (Almeria)	13	1,7%
	Puebla de los Infantes (Sevilla)	5	0,6%
	Parada (Sevilla)	4	0,5%
	Madrid	4	0,5%
	Priego (Còrdova)	3	0,4%
	Senés (Almeria)	2	0,3%
	Altres	48	6,2%
Resta de l'Estat espanyol		79	10,1%
Altres	Colòmbia	1	0,1%
Total població		780	100,0%

La dècada de 1950 no suposa, com es pot apreciar, cap canvi significatiu respecte les tendències que es constataren als anys 40. L'augment del pes de Vilanova i la Geltrú vindria explicat en gran part per la nova pràctica de fer els parts als centres especialitzats de la capital del Garraf, amb la qual cosa el lloc de naixement dels cubellencs passava a ser Vilanova. Continua molt viva la influència dels pobles de la resta del Penedès, com ara Cunit i Canyelles, en la població local, mentre que Barcelona seguia essent el lloc de naixement més comú de la resta de veïns provinents d'altres indrets dels Països Catalans.

El reduït nivell de població immigrada, que amb prou feines supera el 10 per cent del total, significà el manteniment secular del català com a llengua comuna i d'ús habitual entre tots els cubellencs, una situació que començarà a canviar durant la dècada dels seixanta.

El creixement vegetatiu de la població

La població de Cubelles de la immediata postguerra es va mantenir al voltant dels 750 habitants. Això no obstant, el creixement vegetatiu, la diferència entre els naixements i les defuncions, va ser negatiu gairebé cada any, amb la conseqüent pèrdua de població, que només es va veure compensada amb l'arribada de nous veïns, que per aquestes dates procedien de forma majoritària del Penedès i de la resta dels Països Catalans. El creixement vegetatiu entre 1939 i 1955 va ser:

Any	Naixements	Defuncions	Creixement
1939	1	12	-11
1940	10	23	-13
1941	7	5	2
1942	3	9	-6
1943	6	7	-1
1944	10	10	0
1945	5	8	-3
1946	9	9	0
1947	11	14	-3
1948	5	12	-7
1949	8	10	-2
1950	11	3	8
1951	10	14	-4
1952	11	14	-3
1953	7	13	-6
1954	5	9	-4
1955	6	10	-4
Acumulat	125	182	-57 ⁸

L'estat civil

La situació civil continuava estable respecte la dècada anterior:

	Homes	Dones	Total	%
Solters	172	138	310	39,7%
Casats	202	202	404	51,8%
Vidus	20	46	66	8,5%
Total	394	386	780	100,0% ⁹

La població continuava massivament accedint al matrimoni, i el nombre de solters majors de trenta-cinc anys baixava fins a 22, un percentatge proper al 3 per cent amb poca significació respecte el total de la població.

Si analitzem el nombre de casaments segons el registre civil de Cubelles durant els anys de la immediata postguerra, les xifres són:

Matrimonis		Matrimonis	
1939	2	1948	4
1940	10	1949	7
1941	4	1950	7
1942	5	1951	10
1943	6	1952	5
1944	4	1953	8
1945	6	1954	4
1946	6	1955	8
1947	3		

10

El nombre de matrimonis celebrats a Cubelles es manté estable durant els primers anys de la dictadura. Només voldríem destacar que la xifra relativament elevada que apareix de 1940 podria tenir la seva explicació en les parelles que es casaren pel civil durant la República. Aquestes unions foren anul·lades i els nuvis foren obligats a tornar a contreure matrimoni, ara per l'església, amb la inscripció definitiva al Registre Civil.

Notes:

- 1 Gual i Ricart: *L'economia de la comarca del Garraf...* pàg. 38.
- 2 Elaboració pròpia a partir del Cens de 1940 (capsa 402 de l'AHMC).
- 3 Id.
- 4 Id.
- 5 Gual i Ricart: *L'economia de la comarca del Garraf...* pàg. 38.
- 6 Elaboració pròpia a partir del Cens de 1950 (capsa 402 de l'AHMC).
- 7 Id.
- 8 Informació elaborada per Antoni Pineda i Gavalrà, segons els arxius del Registre Civil de Cubelles.
- 9 Elaboració pròpia a partir del Cens de 1950 (caixa 402 de l'AHMC).
- 10 Quadre elaborat per Antoni Pineda i Gavalrà, segons els arxius del Registre Civil de Cubelles.

L'economia dels primers anys del franquisme

Els efectes de la guerra a Cubelles van tenir una reduïda incidència en l'economia local. Com hem vist a l'estudi demogràfic de l'etapa autàrquica, els morts en combat o les víctimes de la repressió no van afectar de forma significativa l'estructura productiva ni la població activa cubellenca. D'altra banda, a Cubelles, com a la resta del país, la major part de les destrosses en habitatges –si exceptuem la tràgica crema de l'Església– havien estat causades per les bombes franquistes i no tingueren conseqüències destacables sobre els mitjans de producció.

Les noves autoritats estatals establiren arreu de Catalunya un sistema econòmic basat en l'autarquia i en l'intervencionisme de l'administració en tots els aspectes de l'activitat econòmica, amb el control de les primeres matèries, el comerç, la producció i la venda i distribució dels béns de primera necessitat. Començava així per a Cubelles una etapa de mancances que s'allargaria fins a finals de la dècada dels cinquanta del segle XX, una etapa de fam i estretors.

I. Els sectors de l'activitat econòmica de Cubelles

L'economia i les seves diferents branques d'activitat s'han dividit convencionalment en tres sectors o agrupacions. En primer lloc, el sector primari, relacionat amb els recursos naturals i que ocupa les activitats agrícoles, ramaderes, forestals, piscícoles i mineres. En segon lloc, el sector secundari, que es correspon amb la indústria, i que abasta també els subministraments i la construcció, una branca que va adquirir a Cubelles un pes determinant a partir de la dècada dels seixanta del segle XX. Per últim, apareix el sector terciari, que ocupa les diferents activitats econòmiques que donen serveis als ciutadans.

I.1 El sector primari. L'agricultura i la ramaderia

La principal activitat econòmica a Cubelles fins a la segona meitat del segle XX va ser l'agricultura. Com veurem en l'anàlisi de la població activa, prop del vuitanta per cent dels cubellencs en edat i condicions de treballar es dedicaven a les feines del camp en l'etapa de postguerra. El sector primari havia mantingut històricament l'economia local i ho faria fins ben entrats els anys cinquanta del propassat segle.

La producció i els usos de la terra

La distribució dels usos de la terra a Cubelles durant la dècada dels quaranta del segle XX presenta algunes notes interessants si la comparem amb la distribució que existia a mitjans del segle XIX: ¹

	1857		1944	
	Ha	%	Ha	%
Regadiu	1,56	0,1%	21,67	1,6%
Secà (cereals, fruiters i ametllers)	173,03	12,9%	315,95	23,5%
Vinya	476,92	35,5%	187,36	14,0%
Olivera	22,74	1,7%	16,16	1,2%
Garrofer	70,60	5,3%	202,75	15,1%
Terreny exempt (urbà, erm i roquers)	597,15	44,5%	598,11	44,6%
TOTAL	1.342,00	100%	1.342,00	100%

Els conreus ocupaven, segons el cens, prop del cinquanta-cinc per cent de la superfície total del terme municipal. La producció predominant era el secà, on per als cereals –bàsicament blat i ordi– hi havia censades l'any 1944 dues-centes noranta hectàrees, un trenta-nou per cent del total de terres conreades a Cubelles.

A diferència del segle XIX, la vinya havia perdut a l'inici de l'etapa estudiada la seva hegemonia com a resultat de la fil·loxera, malaltia produïda per un insecte que atacava les arrels de la planta, arribada a Cubelles l'any 1892. Mentre que a nivell nacional alguns historiadors fixen la disminució en les hectàrees de vinya motivada per la fil·loxera en prop del quaranta per cent,² a Cubelles la superfície destinada va reduir-se en més del seixanta per cent.

Un altre conreu que guanyava presència a la dècada dels quaranta del segle XX va ser el garrofer, aprofitant el clima costaner que afavoria el creixement de l'arbre, molt resistent a la sequera. La garrofa s'utilitzava com a farratge i en l'elaboració de pinsos de remugants, com ara cavalls, vaques i ovelles. La seva llavor es va fer servir després de la Guerra Civil com a substitut del cacau en l'elaboració d'un succedani de la xocolata, amb un valor nutritiu superior en el cas de la garrofa. A Cubelles, en els anys més durs de la postguerra, també serviren com a menjar per a la població.

L'any 1956 l'ajuntament de Cubelles va fer una declaració davant instàncies superiors de la distribució de les hectàrees conreades, amb unes dades idèntiques a les que s'apuntaven a l'amillament de 1944, el que confirma que la dedicació de l'agricultura cubellenca es va mantenir inalterada durant les dècades dels quaranta i cinquanta del segle passat.

Un altre fet destacable de la comparativa entre 1857 i 1944 és que el nombre d'hectàrees de terreny improductiu roman invariable, el que indica la poca predisposició dels propietaris a invertir en l'ampliació dels terrenys de conreu a Cubelles.

La tipologia dels cultius

a) Els cereals

Un dels sectors productius més controlats pels primers governs franquistes i que, donada la seva importància, mereix un esment especial va ser el conreu de cereals, especialment del blat, la base per a l'elaboració del pa.

Mercès a les declaracions fetes per l'Ajuntament davant el Servicio Nacional del Trigo coneixem les produccions locals de cereals dels primers anys de la postguerra:

		1945	1946	1947	1948	1949	1950
Blat							
	Ha	58,45	n.d.	64,65	70,64	75,07	91,67
	Producció (kgs)	76.140	n.d.	59.598	79.988	51.120	71.282
	Contingent	10.552	11.000	8.400	15.000	n.d.	n.d.
Ordi							
	Ha	45,15	n.d.	39,55	30,8	49,84	27,78
	Producció (kgs)	66.156	n.d.	48.521	41.205	48.405	41.740
	Contingent	n.d.	10.000	4.000	n.d.	n.d.	n.d.
Civada							
	Ha	7,31	n.d.	4,02	5,58	0,00	0,00
	Producció (kgs)	7.600	n.d.	4.440	5.148	0	0
	Contingent	n.d.	2.000	400	n.d.	n.d.	n.d.

Les hectàrees que hi figuren a les declaracions són les que efectivament es van conrear durant els diferents anys analitzats, inferiors a les declarades com a superfície censada. L'historiador Borja de Riquer n'explica els motius:

“L'intervencionisme administratiu en la producció agrària provocà nombroses distorsions i conflictes. La fixació dels contingents de blat a cada municipi ... fou sovint arbitrària i s'hi apreciaven notables tractes discriminatoris... Per això no és gens estrany que les autoritats es trobessin en nombroses ocasions amb una escassa col·laboració dels pagesos a l'hora de lliurar els contingents i que molts petits propietaris i arrendataris s'estimessin més no sembrar cereals sinó farratge o, fins i tot, deixar les terres per al pasturatge”.³

I és que l'any 1937 les autoritats franquistes havien creat el Servicio Nacional del Trigo, que obligava l'agricultor a vendre una part de la producció del cereal a un preu taxat per l'administració. Era el contingent, on cada any la delegació provincial d'aquell servei fixava per a cada poble la quantitat de blat i d'altres cereals que s'havia d'aportar per cobrir les necessitats estatals. Els quilos de blat fixats per a Cubelles l'any 1946 van ser de 21.000, que van ser rebaixats a 11.000 quilos mercès a les gestions de l'alcalde Marsé, directament interessat car era un dels majors productors de blat de la vila. En el mateix comunicat, la institució

espanyola fixà en 10.000 quilos la contribució anual cubellenca d'ordi i en 2.000 quilos la de civada. L'any 1948 el contingent de blat imposat a Cubelles fou de 18.000 quilos, que es reduïren fins els 15.000 quilos gràcies novament a les negociacions que el batlle Marsé va dur a terme davant el Jefe Provincial del Servicio Nacional del Trigo.

La productivitat del blat per hectàrea és una altra de les dades que evolucionà amb el pas dels anys. El 13 de juliol de 1945, l'enginyer agrònom sitgetà Antoni Almirall Andreu, fill del propietari del Mas Trader, fixà la producció mitjana de blat a Cubelles en 480 quilos per hectàrea. Uns anys després, el 1953, la productivitat es xifrava en 700 quilos de blat per hectàrea. Les raons de la baixa productivitat cal trobar-les en l'intervencionisme estatal, els baixos preus oficials, la gran dificultat per a accedir a adobs minerals i químics i a les noves llavors selectes i enriquides, i a la deficient mecanització del camp cubellenc.⁴

b) La vinya

La vinya era un dels principals conreus de Cubelles, i les primeres dades de la seva presència a Cubelles ja ens arriben de l'època romana. La fabricació d'aiguardent, amb el seu punt àlgid al segle XVIII, suposà una nova embranzida per a un conreu que el 1857 arribaria a ocupar prop del 36 per cent del total de la superfície municipal. La vinya representava aquell any el 64 per cent de les terres



Una vinya a tocar del passeig de Bardají, als anys cinquanta. El mur que s'hi observa delimitava antigament el clos del castell (Foto:AAP)

conreades de Cubelles, xifra molt semblant a la mitjana del Gran Penedès, que en aquella època era del 65 per cent⁵. No hi ha dades precises sobre l'impacte que l'arribada de la fil·loxera a França va tenir sobre les vinyes cubellenques, però és de suposar que, com a la resta del país, a Cubelles es produí un augment de les hectàrees dedicades a la vinya durant les primeres dècades de la segona meitat del segle XIX.

La fil·loxera arribà a Cubelles, com s'ha dit, el 1892 i va produir l'abandonament de la vinya i la conseqüent disminució del nombre d'hectàrees conreades. Malgrat això, la vinya continuava essent un dels principals cultius de l'agricultura cubellenca durant el passat segle, amb un 25 per cent de la superfície agrícola censada. Les quantitats de vi que es declaraven als anys cinquanta confirmen el pes determinant de la vinya en l'economia local:

Any	Producció
1952	640.240 litres
1953	698.800 litres
1954	582.100 litres
1956	489.620 litres
1957	457.240 litres

La varietat del vi era negra i blanca, amb una graduació de deu i onze graus respectivament. El pes de cadascuna, en litres produïts, a Cubelles el tenim per als anys 1956 i 1957:

Any	Vi Negre	Vi blanc	Total
1956	288.820	200.800	489.620
1957	357.740	99.500	457.240 ⁶

c) El garrofer

Era un arbre molt agraït per als agricultors pels seus grans avantatges. Es podia conrear als terrenys més hostils i feréstecs i s'adaptava amb qualsevol altre conreu. D'altra banda, tenia una gran longevitat, les seves llargues arrels li permetien suportar períodes de prolongada sequera, no necessitava massa manteniment i la seva venda restava assegurada com el principal farratge del bestiar.

Amb l'arribada de la fil·loxera, el garrofer ocupà les zones més improductives que s'havien conreat amb vinya per l'elevat preu del raïm. El que al segle XIX representava el 9 per cent de la superfície conreada, passà al 27 per cent acabada la guerra. A Cubelles es comercialitzava bàsicament com a aliment animal i la seva llavor, el garrofi, era venuda per a la fabricació de gelats a empreses de la capital i de Badalona.

La propietat de la terra

Un factor interessant dins l'economia de la vila va ser la propietat de la terra. A partir de la contribució rústica de l'any 1942 s'ha pogut obtenir la distribució de les terres de Cubelles i aconseguir una valuosa informació sobre la pagesia de la dècada dels quaranta.

Els cubellencs eren propietaris només del 26 per cent de la terra local, posseïen un total de 343,26 hectàrees. D'aquestes propietats, la tercera part pertanyia a Mercedes Ferrer Artigas, vídua de Narcís Bardají Torrabadella, assassinat als inicis de la Guerra Civil. Eren les terres del Molí de la Palma i de la Costa d'en Serra, a tocar de Puigdetiula, a Cunit. Els terratinents cubellencs més importants eren l'any 1942:

Propietari	Hectàrees	Localització
Mercè Ferrer i Artigas (vídua de Narcís Bardají)	116,09	Costa d'en Serra i Molí de la Palma
Família Marsé	26,80	Mas d'en Pedro i el Prat de Cubelles
Carme Membrives i Molina	18,59	Molí de l'Etapé
Salvador Estalella i Mestres	15,27	Mas Baró
	176,75	51,5% de les terres dels cubellencs.

Els quatre propietaris esmentats posseïen el 51,5 per cent del total de les terres dels censats a Cubelles. Si no els considerem per evitar el biaix en la mostra, podem concloure que hi havia cent cinc cubellencs més que tenien terres, un total de dues-centes quatre propietats que representaven una extensió de 166,51 hectàrees.

Dos terços de les terres cubellenques eren propietat de ciutadans de fora de la vila. La seva distribució percentual en funció de llur residència va ser:

Residència dels propietaris	Hectàrees	% sobre els forasters	% sobre total
Vilanova i la Geltrú	462,03	53%	34%
Barcelona	203,61	23%	15%
Sitges	139,86	16%	11%
Altres	67,80	8%	5%
	873,30	100%	66%

Més de la meitat tenien llur domicili a la capital del Garraf, mentre que la quarta part eren de Barcelona. Hi havia propietaris de llocs allunyats, com ara Madrid i l'Havana, mentre que petites poblacions catalanes com Riudoms i Portbou també tenien posseïdors de terres de Cubelles. En total eren cent quinze terratinents amb dues-centes trenta-vuit propietats. Els majors contribuents amb domicili fora de la vila eren aquell 1942:

Propietari	Hectàrees	Localització	Residència
Antoni Almirall i Carbonell	139,86	el Mas Trader	Sitges
Vídua de Jaume Rovirosa i Albet	82,17	Rocacrespa i el Salze	Vilanova
Mercè Soler i Urgell	63,37	el Mas Xinxola	Vilanova
Ignasi Font i Güell	41,12	Vilaseca i Gallifa	Vilanova
Joan Ferrer i Rovira	37,74	Mas Guineu i Mars Mortes	Vilanova
Rosa Llansà Alvarez	36,35	Corral de l'Almirall i Mota de S. Pere	Barcelona
Ignasi Font i Antoni Ferrer i Pi	35,98	el Mas d'en Pedro i Mas Guineu	Vilanova
Jaume Riba i Baldiris	32,74	Diversos	Vilanova
Hereus de Joan Montaner	24,62	el Corral d'en Cona	Barcelona
Josep Cucurella i Gatell	21,09	Can Cucurella	Vilanova
	515,04	59% de les terres dels forasters	

Aquests deu majors terratinents representaven el 59 per cent de les terres dels forasters i el 38 per cent del total del terme de Cubelles, una concentració molt elevada en relació als valors habituals del país.

La dimensió mitjana i el règim de tinença

La dimensió mitjana de les finques cubellenques en el decurs dels primers anys de la dictadura era de 2,7 hectàrees, tenint en compte que es comptaven un total de quatre-cents cinquanta propietats. L'escalat del nombre de parcel·les en funció de llur dimensió era per a l'any 1942 de:

Dimensió	Nombre de propietats	%
Més de 100 hectàrees	1	0,2%
De 50 a 100 hectàrees	3	0,7%
De 20 a 50 hectàrees	6	1,3%
De 10 a 20 hectàrees	9	2,0%
De 5 a 10 hectàrees	22	4,9%
De 2 a 5 hectàrees	58	12,9%
De 1 a 2 hectàrees	90	20,0%
De 0,5 a 1 hectàrees	102	22,7%
De 0,2 a 0,5 hectàrees	73	16,2%
Menors de 0,2 hectàrees	86	19,1%

Desant els quatre majors propietaris dels no residents per evitar esbiaixar la informació, la dimensió mitjana de les possessions dels forasters era de 4,93 hectàrees, tres vegades més que la mitjana de les parcel·les dels cubellencs. Això s'explica car la majoria de les terres de les masies eren propietats de gent de fora de Cubelles.

La superfície mitjana per a cada propietari veí de Cubelles, sense els quatre majors terratinents, era de 1,58 hectàrees de terreny, el que representava una entrada insuficient d'ingressos i les conseqüents dificultats econòmiques de la pagesia cubellenca.

El règim de tinença predominant a les terres de conreu de Cubelles durant els primers anys del franquisme fou el de propietat. La majoria de posseïdors de terres de reduïdes dimensions es dedicaven a conrear-les a fi i efecte d'obtenir un benefici directe en temps de fam i crisi. El règim de tinença de la terra de conreu a Cubelles era l'any 1945 com segueix: ⁷

Règim de tinença 1945	Propietat	Parceria	Arrendament	Total superfície conreada
Hectàrees	441,08	277,03	1,66	719,77
%	61,3%	38,5%	0,2%	100%

La majoria de grans masies, com ara el Mas Trader, el Mas Xinxola, el Corral d'en Cona o el Corral de l'Almirall, tenien contractes de parceria. Els percentatges de la producció que es quedava el propietari eren de la meitat, en el cas del vi, i d'una tercera part en la resta dels conreus. Aquest sistema de tinença, generalitzat a partir del segle XIX, aconseguí maximitzar el benefici per al propietari a curt termini en condicions que garantien l'estabilitat social, car aconseguia una aparença de propietat compartida entre el terratinent i el parcer.⁸

L'arrendament era una figura residual, amb un 0,2 per cent sobre el total, que consistia en el pagament d'un import fix per part del pagès al propietari. Aquesta tipologia tenia l'inconvenient que perjudicava l'agricultor en temps de males collites, pel que la prudència aconsellava la seguretat que oferia el contracte de parceria.

Els carruatges i la mecanització del camp

Les eines utilitzades al camp cubellenc eren manuals o tirades per animals. La força dels matxos i les mules va ser emprada per llaurar, batre i arrossegar.⁹ La mecanització del camp, la substitució de la força animal per les màquines, va suposar la millora de la productivitat agrícola i de la qualitat de vida dels pagesos. A Cubelles, el primer tractor que tenim documentat és de l'any 1950, propietat de Josep Marsé Solé, del Mas d'en Pedro, el que havia estat batlle entre 1945 i 1949.

Un altre aspecte de la mecanització va ser la incorporació de motors de rec per bombejar les aigües dels regadius cubellencs. El 10 de setembre de 1953, en resposta a una sol·licitud governamental, l'Ajuntament responia que a Cubelles funcionaven un total de disset motors de rec, onze d'elèctrics i sis de gasoil. A tall d'anècdota podem dir que un dels motors era propietat de mossèn Miquel Estruch, el rector de la Parròquia de Santa Maria de Cubelles.¹⁰

Per al transport dels fruits de la terra es feien servir els carruatges tirats per animals, molt típics i habituals a Cubelles fins ben entrada la segona meitat del propassat segle. El cens municipal de carros de l'any 1954 oferia les xifres que segueixen:

Carros a Cubelles. 1954	De 800 a 1.200 quilos de càrrega		De menys de 800 quilos de càrrega	
Tipus	Coberts	Descoberts	Coberts	Descoberts
Nombre	63	55	1	3

La ramaderia

La ramaderia havia estat un complement important dins l'economia local durant els darrers segles. A banda de la gent que es dedicava directament a la ramaderia, moltes cases i masies cubellenques tenien animals per feinejar o per al propi consum.

La cabana ramadera de Cubelles durant la dècada dels quaranta del segle XX la tenim detallada en el document d'Amillament de 1944 i podem comparar-les amb les dades de l'any 1852:

	1852		1944	
	Caps	%	Caps	%
Cavalli	40	24%	25	4%
Mular	50	30%	34	5%
Asiní	0	0%	5	1%
Ramat de feinejar	90	54%	64	9%
Boví	40	24%	28	4%
De llana	8	5%	220	32%
Caprí	14	8%	308	45%
Porcí	15	9%	57	8%
Ramat de granja	77	46%	613	91%
TOTAL	167	100%	677	100% ¹¹

Respecte el segle XIX, el canvi més important de la ramaderia del segle XX és la introducció del bestiar de llana i caprí. Així, ja l'any 1944 el predomini en la cabana ramadera corresponia al bestiar caprí, amb el quaranta-cinc per cent del total, seguit de prop pel bestiar de llana, amb el trenta-dos per cent. La cabana bovina continuava essent molt residual i es destinava bàsicament a la producció de llet.

Al cens de 1940 un total de tres cubellencs van declarar l'ofici de pastor, per quatre l'any 1950, malgrat que de ramats n'hi havia a moltes cases del poble i a totes les masies. La ramaderia ocupava només un 1 per cent de la població activa cubellenca de l'any 1940, i un 1,25 per cent deu anys després.

Si fem una anàlisi cronològica de la ramaderia cubellenca a tot el llarg dels anys de la primera meitat de la dictadura, comprovem com s'evidencia un manteniment en el nombre de caps de bestiar: ¹²

	1944		1950		1952		1954	
	Caps	%	Caps	%	Caps	%	Caps	%
Cavallí	25	4%	28	4%	38	7%	45	8%
Mular	34	5%	35	5%	33	6%	27	5%
Asiní	5	1%	3	0%	4	1%	9	2%
Ramat de feinejar	64	9%	66	10%	75	13%	81	15%
Boví	28	4%	24	4%	24	4%	22	4%
De llana	220	32%	220	33%	179	32%	179	33%
Caprí	308	45%	302	45%	222	39%	198	37%
Porcí	57	8%	55	8%	64	11%	61	11%
Ramat de granja	613	91%	601	90%	489	87%	460	85%
TOTAL	677	100%	667	100%	564	100%	541	100%

El bestiar boví es dedicava a la producció de la llet, un dels pocs productes no intervinguts per l'estat, i que tenia una rendibilitat molt superior a la de la carn. A nivell nacional es calcula que el preu de la llet l'any 1950 era cinc vegades el que tenia l'any 1939.¹³

La silvicultura

L'explotació forestal dels boscos cubellencs va estar destinada bàsicament a l'autoconsum, a la venda de llenya i al material per a la construcció. El nombre d'hectàrees ocupades per pinedes era de cinquanta-tres l'any 1944, una quantitat que s'incrementà en el decurs de les dècades posteriors per l'abandonament de camps de conreu i d'explotacions agràries.

No existeixen dades oficials de l'aprofitament forestal dels boscos cubellencs. Les tales es feien amb uns permisos municipals, on s'exposaven el nombre d'arbres que s'havien de tallar i la seva propietat.

I.2. El sector secundari. La indústria i la construcció

En un document de 1819 de la Contribució General del Regne conservat a l'Arxiu Històric Municipal s'esmenta que Cubelles tenia com a activitats industrials dues fàbriques d'aiguarent i un molí fariner. Durant el segle XIX s'abandonà la fabricació d'aiguarent i deixaren de funcionar els molins fariners del Foix per l'escàs cabal del riu. També hi ha encara qui recorda una fàbrica de pintes dirigida pel senyor Fort, que va instal·lar-se a la població els anys 20 i 30. Dissortadament, Cubelles no disposà mai d'uns excedents agraris importants que aportessin un capital necessari per possibilitar la inversió empresarial semblant a la que va existir en altres poblacions veïnes, com ara Vilanova i la Geltrú o Sitges. D'aquesta manera, un cop acabada la Guerra Civil les úniques activitats industrials que restaven estaven centrades en iniciatives menors i en un incipient sector de la construcció, que ja albirava el futur creixement del municipi.

Les activitats industrials de la postguerra

L'activitat del sector secundari es ressegueix mitjançant la matrícula industrial de l'Ajuntament de Cubelles. Els contribuents que tributaven per activitats industrials i de la construcció durant el període inicial del franquisme, dividits segons l'estructura tradicional dels diferents sectors industrials, van ser:

Contribuents de la matrícula industrial de Cubelles (1939-1955)

Sector	Empresari	Període
2. Alimentàries		
Màquina de fer pa	Armengol Castany, Ventura	1939-1955
Màquina de fer pa	Pedro Ramírez, Matilde	1946
Màquina de fer pa	Ruiz Cayuela, Joan	1942-1945
Màquina de fer pa	Urgell Figueras, Rosa	1947-1955
Molí de farina	Arnau Armengol, Carme	1942-1955
Molí d'oli	Safons Almirall, Ramon	1942-1946
Molí d'oli	Safons Rovirosa, Francesc	1948-1950
4. Pell i confecció		
Gènere de punt	Aviñó Socias, Llorenç	1946-1955
5. Fusta i mobles		
Fusteria	Armengol Creus, Llorenç	1939-1955
Fusteria	Artigas Planas, Melitó	1950-1955
7. Químic		
Preparació de colors	Roldan Matas, Josep	1950-1955
9. Siderometal·lúrgia		
Ferreria	Miquel Vinader, Ramon	1939-1955
Ferreria	Vidal Fontanals, Pere	1939-1943
11. Construcció		
Paleta	Adrià Guansé, Josep	1941-1942 i 1949-1955
Paleta	Adrià Viñals, Joan	1942-1955
Paleta	Albet Aviñó, Joan	1944-1948
Paleta	Albet Poch, Jordi	1950-1955
12. Energia		
Conducció d'aigües	Acueducto Villanovés	1939-1955

Acabada la guerra, la indústria cubellenca es reduïa a sectors amb poca intensitat de mà d'obra i de capital. Només hi havia una màquina per fer pa, una

fusteria, dues ferreries, el subministrament de l'aigua potable i els diferents mestres de cases, que durant els primers anys no declararen llur activitat a la Matricula municipal. En el decurs dels anys quaranta es posaren en funcionament altres màquines de fer pa i diversos molins d'oli i farina, així com també una nova fusteria. La població activa cubellenca ocupada al sector secundari era l'any 1940, com veurem, de només un 5,4 per cent.

La fàbrica de guants

Dins la migradesa en l'empenta empresarial cubellenca, durant els primers anys de la postguerra va destacar la iniciativa de dos empresaris que fundaren una fàbrica de guants i una petita empresa de preparació de colors.

La fàbrica de guants Manufacturas Aviñó, S.A. va ser propietat de Llorenç Aviñó Socias. Estava situada al carrer Colom, on avui dia hi ha el Casal de Cultura, i va ser fundada l'any 1945 (començava a tributar un any més tard). La gestió va anar sempre a càrrec de Llorenç Aviñó fins el moment de la seva mort, en un desgraciat accident el 3 de març de 1965, a l'edat de 59 anys. El va substituir el seu nebot, Alfons Aviñó Castellví. L'empresa tenia prop de vint treballadors i fabricava guants de pell i llana, primer, i de roba, després. Hi havia al voltant de deu operaris a les màquines de tall, dos més que enfilaven els cordills, tres



Treballadores de la fàbrica de guants, amb el propietari, Llorenç Aviñó. Dretes: Rosa Poch, Dolors Artigas, Lúdia Ferrer, Maria Castellví, Vicenta Socias i M. Dolors Raventós. Assegudes: M. Rosa Fontanals, Maria Agustí, Rosa Fontanals, Teresa Bertran, Maria Bertran, una noia de Cunit i Josepa Poch (Foto: AAP)

que s'encarregaven d'empaquetar i un altre que treballava amb la cabdelladora. La resta de la plantilla la componien el personal d'oficines i els comercials. Les màquines declarades a l'Ajuntament eren set. El gènere es distribuïa amb molt bona acceptació arreu de l'estat, i també s'exportà a països com Suïssa i Portugal. Malgrat aquest èxit, l'arribada d'uns hiverns més suaus, que feren prescindibles els guants, obligaren a tancar portes l'any 1969.

Altres activitats industrials

Una altra de les activitats que es realitzava a Cubelles era la indústria de la calç. Malgrat no estar donada d'alta a la matrícula municipal, de les muntanyes de Cubelles i de la partida de la Terrera s'extreia la roca calcària i les terres que s'empraven per fer la calç als diferents forns estesos pel Mas Trader i Rocacrespa. Era una activitat sovint complementària a les feines agrícoles, feixuga i mal retribuïda. La calç produïda a Cubelles es venia al poble, i els excedents es comercialitzaven a Vilanova, Cunit i Calafell. La calç s'emprava com a material de construcció, per fer ciment i per emblanquinar, però també per fabricar carbur.¹⁴

En el sector de pell i confecció, a part de la fàbrica de guants, no podem oblidar els diferents tallers de modistes que proliferaren a Cubelles al llarg de la primera meitat del segle XX, malgrat que en llur cas tampoc es declarava com a



Un grup de dones del cosidor de ca l'Elvireta, realitzant la seva activitat al terrat de la casa. Hi veiem, al darrera: Enriqueta Rosell, Rita Pedro, Rossita Marcillas i Antònia Pedro. Al davant: Carme Soler, Lina Navarro, Isabel Amorós, Elvira Rosell, Maria Pedro i Maria Albet (Foto: AAP)

activitat industrial subjecte a la tributació municipal. Les modistes que exercien abans de la guerra eren Maria Aviñó Papiol, Josepa Rovirosa Escardó, Concepció Aviñó Roca i Elvira Rosell Fontanals. D'aquestes, van continuar l'activitat Concepció Aviñó, Maria Aviñó, Maria Josepa Vidal Rovirosa –succeint la seva mare, Josepa Rovirosa– i Elvira Rosell. Ja entrats els anys quaranta s'incorporà Maria Urpí Aviñó. Les feines que es duïen a terme eren el tall i la confecció de tot tipus de prenyes de vestir, amb teles que venien de la capital. El nombre d'empleades dels tallers va ser considerable, i només el taller d'Elvira Rosell va ocupar-ne més de vint.

La construcció

L'activitat de la construcció a Cubelles durant els primers anys de la dictadura franquista es va definir per la continuïtat de les estructures productives i pel poc pes del sector respecte el total de l'economia. A la vila, un cop acabada la guerra, la construcció era portada per les dues famílies Adrià i per la família Albet.

Entre els anys 1940 i 1955 hi hagué a Cubelles quatre empresaris de la construcció, tots pertanyents a les famílies esmentades. Eren Josep Adrià Guansé, conegut com *Sep Paleta*, Joan Adrià Viñals, Joan Albet Aviñó –qui seria alcalde de Cubelles entre 1949 i 1960– i el fill d'aquest últim, Jordi Albet Poch. Com a corredors de finques hi hagué l'alcalde Josep Rovirosa Guasch, els germans Frederic i Manuel Travé Alfonso i Francesc Urpí Escardó, en un sector encara incipient a Cubelles.

La població activa dedicada a la construcció va ser el 1940 de nou persones, un 3 per cent del total, xifra que no s'incrementà significativament en les dues dècades posteriors. La prova és que l'any 1950 la construcció ocupava 11 persones, el 3'44 per cent de la població activa.

1.3. El sector terciari. El comerç i els serveis

El sector terciari és el que proporciona serveis generals a la població. A la nostra vila el seu pes superava els anys 40, per poc, el 10 per cent de la població activa, amb oficis com el de ferroviari, comerciant o militar. Malgrat tot, la proximitat de Vilanova i la Geltrú continuà condicionant durant el període de postguerra un sector comercial adreçat a donar els serveis indispensables a una població reduïda i amb un baix nivell de renda.

Les activitats comercials de la postguerra

La matrícula industrial continua essent un dels indicadors de les activitats del sector comercial, encara que no totes les activitats eren declarades a l'era municipal. Analitzarem els tipus de comerç segons les branques d'activitat a partir de les matrícules de 1939 a 1955:

Sector	Empresari	Període
Alimentació		
Botiga de queviures	Alba Romeu, Josep	1939-1950
Botiga de queviures	Armengol Mestres, Balbina	1951-1955
Botiga de queviures	Vivó Robert, Dolors	1939-1942
Botiga de queviures	Alba Vivó, Josep	1944-1955
	Fontanals Montaner, Josep	
Botiga de queviures	<i>Boringues</i>	1944-1955
Botiga de queviures	Escardó Poch, Josep	1952-1955
Carnisseria	Fontanals Estapé, Pere	1939-1942
Carnisseria	Fontanals Lleó, Joan	1944-1955
Carnisseria	Montaner Vidal, Consol	1946-1955
Celler	Rovirosa Mercader, Maria	1939-1942
Celler i fonda	Marcillas Rovirosa, Cèlia	1944-1955
Comissionista	Aviñó Romagosa, Josep	1941-1947
Fleca i pastisseria	Armengol Castany, Ventura	1939-1941 i 1944-1950
Fleca i pastisseria	Raventós Aman, Ma Dolors	1951-1955
Tractant de carns	Batista Santaló, Bernat	1947-1953
Comerciant cereals, pinsos i farratges	Fontanals Montaner, Josep	
	<i>Garvat</i>	1955
Venda d'aus i ous	Sendras Nin, Dolors	1948-1949
Venda de vins	Safons Rovirosa, Francesc	1941-1951
Venda de vins	Batet Rull, Josep Maria	1955
Venda de vins	Aviñó Romagosa, Josep	1955
Venda de vins	Vidal Soler, Pere	1939-1942 i 1946
Pell, calçat i cautxú		
Sabateria	Adrià Aviñó, Apol·lònia	1950-1955
Sabateria	Aviñó Socias, Marina	1947-1949
Sabateria	Aviñó Socias, Llorenç	1951-1955
Sabateria	Guasch Adrià, Rosa	1949
Sabateria	Aviñó Papiol, Maria	1954-1955
Construcció		
Comissionista	Rovirosa Guasch, Josep	1944-1946
Corredor de finques	Rovirosa Guasch, Josep	1954
Metal·lúrgia		
Ferreteria	Novas, Antònia	1948-1949

El comerç a Cubelles ocupava nou persones el 1940, amb sis llicències municipals, una panoràmica heretada d'abans de la guerra i que perduraria fins ben entrats els anys 60. El manteniment de la demografia i la crisi econòmica del racionament i l'autarquia frenaren el desenvolupament d'un teixit comercial molt depenent de la capital de la comarca. La influència de Vilanova, amb mercat fix i una potent tradició comercial, va minimitzar la rendibilitat de qualsevol establi-

ment local. Durant els anys de la postguerra, Cubelles disposava dels comerços més bàsics, com ara les botigues de queviures, les fleques, les carnisseries, les sabateries i els cellers.

Només seria interessant destacar que alguns dels empresaris que han estat classificats com a industrials per posseir màquines per a fer pa, a l'hora eren comerciants i tenien fleca pròpia.

Una altra classificació del comerç es basa en la constatació de si es fa a l'engròs o al detall. Pel que fa a Cubelles, durant els anys posteriors a la contesa bèl·lica teníem Francesc Safons Rovirosa, Pere Vidal Soler i Josep Aviñó Romagosa com a comerciants destacats a l'engròs de productes agrícoles. Els comerciants a l'engròs venien vi arreu del país, a banda de cereals i pinsos per als pagesos locals. Si analitzem la mateixa situació per a l'any 1955 tindrem:

Comerciants 1955	Llicències	%
A l'engròs	3	21%
Al detall	11	79%
Total	14	100%

La resta dels serveis

Els serveis que majoritàriament ocupaven la població activa cubellenca eren el ferrocarril i el militar. Tot seguint la matrícula industrial podem conèixer alguns dels treballadors que pagaven el tribut municipal pel desenvolupament de llur activitat econòmica del sector serveis durant la postguerra a Cubelles:

Sector	Empresari	Període
Serveis		
Barberia	Alba Romeu, Josep	1941-1949
Barberia	Catllar Mercader, Josep	1939-1949
Barberia	Fontanals Montaner, Josep <i>Garvat</i>	1946-1955
Barberia	Montaner Travé, Joan	1939-1942 i 1948
Barberia	Morgades Gavalda, Josep	1950-1954
Perruqueria	Fontanals Roca, Assumpta	1948-1950
Perruqueria	Albet Poch, Teresa	1951-1955
Perruqueria	Rosell Fontanals, Elvira	1949-1955
Cafeteria	Armengol Castany, Isidre	1939-1948
Cafeteria	Armengol Travé, Antoni	1949-1955
Cafeteria	Aviñó Lleó, Pau	1939-1955
Electricista	Miquel Robert, Joan	1952-1955

A banda de les activitats declarades, a Cubelles hi havia el mestre i la mestra, el doctor i el mossèn com a professions més característiques de la tradició secular local. A partir de 1950, comencen a aparèixer persones dedicades a “oficines”, bàsicament joves ocupats en els departaments d'administració de les empreses de la capital de la comarca.

2. La població activa

A principis dels anys 40 les limitacions legals per començar a treballar se situaven al voltant dels 14 anys i no existia edat de jubilació, excepte per a certs oficis lligats amb l'Administració amb una pensió assignada, com era el cas del mestre i dels funcionaris municipals. Igualment hem de considerar que només algunes dones eren considerades dins la població activa, car no participaven al mercat laboral en dedicar-se oficialment en exclusiva a les feines de la llar.¹⁵

Ofici	1940		1950	
	Ocupats	%	Ocupats	%
Llaurador	229	77,63%	210	65,63%
Ferrovieri	11	3,73%	13	4,06%
Paleta	9	3,05%	11	3,44%
Comerciant	9	3,05%	6	1,88%
Jornaler	6	2,03%	41	12,81%
Fuster	4	1,36%	2	0,63%
Barber	3	1,02%	-	-
Ferrer	3	1,02%	3	0,94%
Flequer	3	1,02%	2	0,63%
Pastor	3	1,02%	4	1,25%
Militar	2	0,68%	9	2,81%
Guàrdia Civil	2	0,68%	2	0,63%
Cafeter	1	0,34%	1	0,31%
Carrabiner	1	0,34%	-	-
Mossèn	1	0,34%	1	0,31%
Doctor	1	0,34%	1	0,31%
Mecànic	1	0,34%	1	0,31%
Obrer	1	0,34%	1	0,31%
Pèrit Industrial	1	0,34%	-	-
Mestre	1	0,34%	1	0,31%
Secretari Municipal	1	0,34%	1	0,31%
Xofer	1	0,34%	1	0,31%
Mestra	1	0,34%	1	0,31%
Oficines	-	-	4	1,25%
Pèrit Agrícola	-	-	1	0,31%
Recader	-	-	1	0,31%
Sabater	-	-	1	0,31%
Serventa	-	-	1	0,31%
Total treballadors actius	295	100,00%	320	100,00%
Total població activa		39,8%		41,0%

Així doncs, la població activa de Cubelles l'any 1940 era del 39,8 per cent, dotze punts per sobre del nivell de l'any 1787. La mitjana catalana de 1940 era del 42,38 per cent, superior per l'efecte de la major incorporació de les dones urbanes al mercat laboral, mentre que la població activa estatal baixava fins al 35,63 per cent.¹⁶

De les dades de 1940 destaca el pes de l'agricultura dins l'economia cubellenca, amb un 77,63 per cent de la població activa, i la presència de només dues dones, una dedicada al comerç i l'altre a l'ensenyament. Malgrat això, el pes de l'activitat femenina podria ésser major que l'oficialment considerat si tinguéssim en compte altres dedicacions que les dones feien sense declarar-ho en els censos legals, com ara les feines de cosidores, modistes o telefonistes, ja comentades abans.

L'any 1950 la situació es mantenia molt semblant a la dècada anterior, amb una població que continuava dedicada en la seva majoria a les feines del camp. Com a fets destacables hi ha l'increment de la població activa de dos punts respecte la dècada anterior, situant-se en el 41 per cent. La xifra continuava per sota de la mitjana de Catalunya, que era del 45,74 per cent, encara que per sobre de la mitjana estatal, del 38,7 per cent.¹⁷ La intervenció femenina a la població activa continua essent testimonial, car només hi ha tres dones amb ofici declarat diferent del de mestressa de casa, malgrat que en realitat moltes continuaven treballant de forma no oficial als tallers de modistes i a la fàbrica de guants de Llorenç Aviñó.

La població es dedicava en el mateix percentatge a l'agricultura, car la majoria dels cubellencs que declaraven com a ofici el de jornaler es dedicaven a les feines agràries, ensems amb les feines de la construcció, un sector incipient a la vila. Si sumem els pagesos i els jornalers, el percentatge de població activa agrícola es manté en el 78 per cent el 1940 i el 1950. Com a curiositats, el cens de 1950 recull dos pensionistes i una serventa, a banda d'un cubellenc que té com a professió "a l'exili".

3. Anys de racionament i control de preus

La supervisió per part del règim de l'abastiment dels productes bàsics a la població s'inicià de forma generalitzada el 14 de maig de 1939 amb la instauració a tot l'estat del racionament. El sistema pretenia assegurar un repartiment equitatiu dels productes que assegurés les racions mínimes per a tots els ciutadans mitjançant les cartilles, documents amb cupons necessaris per comprar els béns de consum bàsics amb uns preus fixats pel govern.

Posteriorment, un decret del 28 de juny de 1939 dictat pel Ministeri d'Indústria i Comerç establí els imports que componien cada ració. Les quantitats fixades per a l'any 1939 per les autoritats eren al dia i per a un home adult, amb tota la seva família inclosa, de:

Article	Quantitat
Pa	400 grams
Mongetes	100 grams
Arròs	100 grams
Cigrons	100 grams
Llenties	100 grams
Patates	250 grams
Oli	50 grams
Sucre	30 grams
Cafè	10 grams
Bacallà	75 grams
Carn	125 grams
Cansalada	25 grams
Peix fresc	200 grams

18

Les racions per a les persones de més de setanta anys, i per a les dones, eren del 80 per cent de les de l'home adult, i es reduïa al 50 per cent als menors de setze anys.

La Comissaria General de Proveïments i Transports, òrgan que tutelava i regulava el racionament, concedia la cartilla al cap de llar i la família tenia assignada una botiga on comprar els articles racionats. A Cubelles les tendes autoritzades per vendre durant els primers anys del racionament van ser la de Josep Fontanals Montaner, *Boringues*, al passeig de Bardají número 6, la de Josep Alba Vivó, *Cal Federico*, al carrer Major número 6 i la de Josep Alba Romeu, *Cal Gallifa*, a la plaça Balmes número 3. El juliol de 1950, la botiga d'Alba Romeu fou gestionada per Balbina Armengol Mestres.

La pèrdua de la cartilla era sancionada amb una multa de 25 pessetes i la privació del subministrament durant quinze dies. D'altra banda, les botigues que servien més gènere del permès rebien la retirada del permís de venda per un mínim de sis mesos.

Hi havia una cartilla per a carn i una altra per a la resta de béns, i els preus variaven a cada territori. Quan s'adquiria un producte, s'arrencava un cupó de la matèria comprada. Podem analitzar el preu dels productes bàsics que es pagava presentant les cartilles a la ciutat de Madrid el febrer de 1940:

Article	Preu
Oli	3,5 pts./litre
Arròs	1,3 pts./quilo
Sucre	2,3 pts./quilo
Cigrons	2,3 pts./quilo
Xocolata	2,1 pts./lliura
Patates	0,8 pts./quilo
Codony	4,75 pts./quilo
Ous	6 pts./dotzena
Pa	1 pta./quilo

19

A banda dels productes alimentaris, la resta de béns de primera necessitat, com ara el sabó i els carburants, van ser a l'ensem racionats. Però va haver-hi un producte que influí de forma molt important en l'economia i la història cubellenca: el tabac. El seu consum també va ser ràpidament tutelat per les autoritats de la dictadura. D'aquesta manera, el 4 de juny de 1940 s'aprovava la "*Instrucció reguladora del consum de tabac*", decret que pretenia controlar el consum i la distribució d'aquest producte entre la població. El preu d'un paquet de tabac legal marca Lucky o Philip Morris voltava l'any 1939 les 20 pessetes per paquet, pràcticament el doble del sou diari d'un jornalero.

La cartilla familiar de racionament va ser canviada per la cartilla individual i nominal el 6 d'abril de 1943 i es creà la cartilla infantil per a nens d'edat inferior als dos anys. Les excentricitats del racionament portaren al govern espanyol a dictar una Ordre Ministerial el 10 de març de 1943 segons la qual per comprar un parell de sabates amb sola de goma calia portar les velles ja gastades, per les quals el consumidor rebia vint cèntims. Les sabates velles es pagaven perquè s'usaven com a combustible en els compartiments de gasogen que s'havien incorporat als motors dels vehicles. Aquest nou combustible sortia de la crema de fusta, carbó i àdhuc sabates velles que produïen un gas que movia el motor d'explosió, amb un rendiment un cinquanta per cent inferior al produït amb la benzina.

Les quantitats i els productes que es distribuïen a Cubelles les coneixem a partir de 1943 mercès a la correspondència entre l'Ajuntament i els organismes encarregats de supervisar el repartiments dels béns racionats. Els veïns tenien, com hem dit abans, una botiga del poble assignada, de manera que l'any 1944 Alba Romeu atenia 232 cartilles, Alba Vivó, 217, i Fontanals Montaner, 218. Pel que fa a la farina, es distribuïa per al pa entre les dues fleques de Cubelles, la de Bonaventura Armengol i la de Matilde Pedro.

Abans, les racions esmentades eren per família, però, com hem dit abans, des de 1943 les racions van ser individuals. Entre 1943 i 1945 a Cubelles eren de:

Assignacions per persona i mes del racionament a Cubelles (1943-1945) ²⁰

	Ració persona/mes 1943	Ració persona/mes 1944	Ració persona/mes 1945
Sabó	200 grams	200 grams	100 grams
Cafè	50 grams	50 grams	50 grams
Pasta per sopa	100 grams	100 grams	300 grams
Xocolata	200 grams	100 grams	100 grams
Farina de blat de moro	-	-	250 grams
Macarrons	100 grams	-	-
Arròs	250 grams	250 grams	250 grams
Oli	-	-	1/4 de litre
Mongetes	-	250 grams	-
Sucre	250 grams	500 grams	250 grams
Bacallà	-	100 grams	100 grams
Torrans	200 grams	-	-



Pau Aviñó Riera, el cafeter de L'Aliança, darrera del taulell del bar (Foto:AAP)

Amb aquestes assignacions per persona, l'Ajuntament rebia l'adjudicació per part de la Comissaria General de Proveïments i Transports dels contingents de productes que serien distribuïts a les botigues cubellenques. Tenint en compte una població declarada de prop de sis-cents setanta veïns, les quantitats que arribaven cada mes a Cubelles a mitjan anys 40 eren de 170 quilos d'arròs, 170 quilos de sucre –amb 60 quilos addicionals per als lactants i malalts–, 34 quilos de cafè, 67 quilos de xocolata i 69 de macarrons. També es rebien quantitats que anaven dels 134 quilos de sabó –fins el 1944– als 67 quilos i dels 67 quilos de pasta de sopa –fins el 1944– als 207 quilos. També es van vendre cada mes 170 quilos de farina i la mateixa quantitat de mongetes.

En albarans parcials hi figuren altres entrades de mercaderies que no tenien periodicitat fixa en el temps, com els 73 quilos de bacallà que arribaren el 1944 i els 668 litres d'oli de març de 1945 ²¹, mentre que en els mesos de març i abril de 1947 es van distribuir a Cubelles un total de 599 racions d'oli, amb un pes de 556 quilograms.

La murrieria dels ajuntaments obligava la Comissaria General de Proveïments i Transports a exercir un ferri control sobre el nombre de cartilles de cada població. L'any 1948 se li comunicà a l'Ajuntament la necessitat de donar de baixa totes les cartilles de racionament corresponents a persones que no visques sin efectivament a Cubelles, per trasllat o defunció.

El sistema del racionament, intervencionista i distorsionant, fou suprimit definitivament el dia 1 de juny de 1952. Uns mesos abans, el 22 de març de 1952,

s'havia decretat la fi del racionament del pa. No seria, però, fins l'1 de gener de 1953 quan es concedí la llibertat en la comercialització del tabac i se suprimí la targeta de fumador. Acabaven d'aquesta manera més de tretze anys de ferri control del govern sobre el consum i la venda dels productes de primera necessitat que consumien els cubellencs.

Això no obstant, la dictadura espanyola continuà intervenint en la fixació dels preus màxims dels productes de consum bàsic. El pa era un d'ells i el seu preu s'anunciava periòdicament. A Cubelles, el 7 d'agost de 1953, el pa es venia a 5,10 pessetes la peça de quilo, a 2,65 pessetes la de mig quilo i a 1,40 pessetes la peça d'un quart de quilo. Pel que fa a l'oli i el sucre, el seu preu el desembre de 1952 era de 13,80 pessetes el litre i 11,00 pessetes el quilo, respectivament.

La resta dels aliments amb el preu topat per la Delegació Provincial d'Abastiments i Transports es resumeixen, amb els preus referits al 28 d'octubre de 1956 a Cubelles: ²²

Preus màxims fixats per la Junta Reguladora de Preus i Marges per a Cubelles, el 28 d'octubre de 1956

Productes hortícoles	Preu
Plàtan	8,00
Tomàquet	3,25
Patata	1,70
Albergínia	4,00
Bleda	1,90
Ceba	3,00
Taronja (1954)	2,75
Llimona (1954)	7,50

Peix	Preu
Lluç sencer	30,00
Llúcera blanca	20,00
Llúcera negra	11,00
Verat i sorell	6,50
Maira	9,00
Voga	6,00
Sardina i saitó	9,30
Lluç trossejat	35,50

Llegums i arròs	Preu
Cigrons	12,00
Mongetes blanques	12,00
Mongeta tendra	8,50
Llentia gegant	11,00
Arròs	10,00

Llet fresca de vaca	Preu
Llet (pts/litre)	4,50

Vedella	Preu
Extra i primera	60,00
Segona classe	38,00
Tercera classe	28,00
Bestiar boví menor	Preu
Extra i primera	45,00
Segona classe	36,00
Tercera classe	21,00
Bestiar boví major	Preu
Primera classe	25,00
Segona classe	17,00
Tercera classe	12,00
Xai de llet	Preu
Costelles i cuixa	38,00
Espatlla i clatell	32,00

Bestiar llaner	Preu
Costelles i mitjanes	26,00
Cuixa sencera	22,00
Bestiar cabrú major	Preu
Costelles i mitjanes	14,00
Cuixa sencera	12,00
Esquena	10,00
Coll i pit	8,00
Carn picada de boví	Preu
Botigues de vedella	28,00
Botigues de boví major	12,00
A la resta de botigues	21,00

Porcí	Preu
Mitjanes	57,00
Carn magra fina	55,00
Salsitxes	55,00
Costelles amb carn	30,00
Carn picada	28,00
Cansalada salada	29,00
Cansalada fresca	27,00
Mantega	23,00
Cansalada greixosa	20,00
Costella descarnada	13,00
Llom i filet	65,00

Els imports es presenten en pessetes per quilo, i tenien un marge comercial per al botiguer d'entre el deu i el trenta per cent.

Les botigues que dispensaven els productes de carnisseria i la llet a la vila de Cubelles l'any 1956 eren, segons el cens enviat per l'Ajuntament al Sindicat Provincial de Ramaderia:

Comerços de venda de carn i llet a Cubelles el 1956

Nom i cognoms	Adreça	Comerç
Joan Fontanals Lleó	C/ Calvo Sotelo (avui carrer Nou)	Carnisseria
Consol Montaner Vidal	C/ Mossèn Cinto Verdaguer	Carnisseria
Balbina Armengol Mestres	Plaça Balmes	Carnisseria
Josep Escardó Poch	C/ Rectoria (avui carrer Anselm Clavé)	Carnisseria
Joan Aviñó Socias	Plaça Generalísimo (avui de la Vila)	Venda de llet
Natàlia Fontanals Granell	C/ Calvo Sotelo (avui carrer Nou)	Venda de llet

4. El poder adquisitiu

Per poder mesurar els preus cal conèixer la capacitat adquisitiva d'un obrer cubellenc. Així, el sou d'un jornalier es fixava segons l'Ajuntament de Cubelles l'1 d'agost de 1939 en 7 pessetes al dia, pujant fins a les 10 pessetes el 26 de març de 1940 i 12 pessetes el 18 de febrer de 1941.

La situació de postguerra havia generat pobresa, àdhuc entre vilatans i trans-eünts que vivien a Cubelles. El 17 de setembre de 1940 el bohemí Abdon Almirall va donar dues-centes pessetes per als pobres de la vila. Els diners es van repartir en 114,30 pessetes per a Francesca Brojan Puig i 85'70 pessetes per a Isabel Murtra Fernández.

La situació econòmica a nivell estatal en aquests anys de postguerra i autarquia extrema resta resumit en una anàlisi de les dades macroeconòmiques:

“La renda per càpita de 1945 és un terç de la de deu anys enrera. Els preus es multipliquen per 2,4 entre 1935 i 1945, davant la congelació dels preus per als productors per l'intervencionisme, el que desanima la iniciativa privada. El consum baixa vuit punts percentuals des d'abans de la guerra en relació amb els primers anys 40”.²³

Els sous que es cobraven a Cubelles anaven de les 14,72 pessetes que guanyava al dia l'interventor de ferrocarril Josep Mestres Jané el 2 de febrer de 1945 a les 17 pessetes que cobrava un jornalier el 16 de gener del mateix any. Per aquelles dates, el metge de Cubelles rebia 4.900 pessetes a l'any, mentre que el practicant i la llevadora en guanyaven 1.200 pessetes cadascú.

Entre el final de la guerra i l'any 1955 es calcula que els salaris van pujar un 100 per cent, mentre que el nivell de preus es van incrementar en el mateix període en un 250 per cent. Un element per analitzar el poder adquisitiu de la població en finalitzar la primera meitat de la dictadura franquista eren les retri-

bucions dels funcionaris locals. Els empleats en nòmina de l'Ajuntament de Cubelles durant aquell 1955 eren l'alguetir David Albet Mestres, amb un sou anual de 3.500 pessetes, i el secretari municipal Rafel Almor Pitarch, amb un sou anual de 14.098 pessetes.

5. La beneficència i l'obra social

El caràcter dictatorial del règim i la greu situació de crisi i manca de tot tipus de béns portaren el govern espanyol a crear un gran nombre d'institucions dedicades a la caritat i l'assistència dels més pobres. L'Auxili Social era un organisme franquista creat durant la Guerra del 36 per Mercedes Sanz-Bachiller encarregat de gestionar arreu de l'estat centres infantils, menjadors per a pobres, cases per a embarassades, llars d'infants i centres mèdics. Es finançava mitjançant donatius, subscripcions públiques i la venda de segells on deia "*Para que España resurja*"²⁴. Comptava, a més a més, amb la participació voluntària de les dones dels pobles i ciutats. La voluntarietat, no obstant, era més que discutible si tenim en compte que la no participació en el sosteniment de l'Auxili Social era considerat com una "*infracció*".

A Cubelles es trobava situat a la cantonada del carrer Joan Roig i Piera amb el passeig Bardají, on actualment hi ha la farmàcia Montaner. Hi havia una cuineta i un menjador on se servia el menjar, encara que no hi passava massa gent. El servei anava a càrrec de voluntàries de Cubelles, abillades amb el típic davantal de la dictadura, amb el jou i les fletxes.²⁵ El 25 de juliol de 1943 tancava definitivament el local d'Auxili Social de Cubelles i l'Ajuntament passava directament a gestionar l'atenció als "*menesterosos de esta localidad*".

Una altra institució benèfica de la postguerra va ser l'Obra Nacional de Protecció als Orfes de la Revolució i la Guerra. Novament en aquesta ocasió, només es reconeixien i es retribuïen els morts del bàndol franquista. A la nostra vila es va reconèixer un únic orfe producte de la contesa bèl·lica, el qual rebé una assignació mensual de l'estat de 90 pessetes. El pare havia mort el 7 de gener de 1939 al Pirineu. La retribució es mantingué invariable fins que el jove va fer els setze anys, el 7 d'agost de 1953.

Els afectes al règim i els que havien defensat les files feixistes van ser recompensats amb pensions, com ara el subsidi al combatent. A Cubelles se'n beneficià Lázaro Sanz Cuenca, que havia estat ferit el 7 de gener de 1939 lluitant en el bàndol franquista. Per això rebé la Medalla de Patiments per la Pàtria i una pensió vitalícia de 12,5 pessetes mensuals. Sanz Cuenca era natural de Los Rábanos, a Sòria, i cap a finals dels anys quaranta marxà a viure a Cunit.

La carestia persistia encara a finals dels quaranta. Entre els anys 1947 i 1949 es va celebrar el *Nadal del pobre*, quan es repartien uns lots de productes per als més necessitats de la vila. Els productes anaven a càrrec dels botiguers i terratinents cubellencs, dels comerciants, carnisers i flequers de la vila, per aquelles

dates Ventura Armengol, Josep Alba Romeu, Josep Fontanals Montaner, Joan Benach, Consol Montaner Vidal i Joan Fontanals. El nombre de vilatans atesos va ser d'entre vuit i dotze, i els lots anaven compostos d'un quilo de pa, cent grams de torrons, dos-cents grams de carn, dos-cents cinquanta grams d'arròs, dos-cents cinquanta grams de pasta de sopa, un litre d'oli i dues pastilles de xocolata i de sabó.

La dictadura franquista començà a inicis dels anys cinquanta del segle XX l'obertura cap a l'exterior i la Guerra Freda possibilità una nova entesa entre Espanya i Estats Units amb l'argument de les bases militars de fons. El pacte se signà el 26 de setembre de 1953 i permeté, entre d'altres, l'arribada d'ajut alimentari americà en forma de caixes de llet en pols i formatge que van ser repartides per diferents organitzacions catòliques, bàsicament Càritas. El 21 de març de 1955 es repartien a Cubelles tres paquets de Càritas nord-americana entre les persones vídues de Cubelles, amb la llet en pols i el formatge.

Notes

- 1 Elaboració pròpia a partir dels resums d'Amillament dels anys 1857 i 1944.Arxiu Històric Municipal de Cubelles.
- 2 Diversos autors. *Gran Atlas Geogràfic i Històric de Catalunya*. Diari Avui, 1992. Pàgina 381.
- 3 De Riquer, Borja. *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, d'Edicions 62.Volum 7è, pàgina 119.
- 4 Correspondència específica amb el *Servicio Nacional del Trigo*.Arxiu Històric Municipal de Cubelles.
- 5 Fontana, Josep. *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, d'Edicions 62.Volum 5è, pàgina 377.
- 6 Declaracions de collites de raïm.AHMC.
- 7 Elaboració pròpia a partir de la Correspondència amb el Server Nacional del Blat.AHMC.
- 8 Fontana, Josep. *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, d'Edicions 62.Volum 5è, pàgina 383.
- 9 Subias i Randó, Carme. *Un record per a la pagesia*.Ajuntament de Cubelles, 2005. Pàgina 35.
- 10 Segons Correspondència d'Entrada 1952-1956.AHMC. Capsa 44.
- 11 Elaboració pròpia a partir dels resums d'Amillament dels anys 1857 i 1944.Arxiu Històric Municipal de Cubelles.
- 12 Elaboració pròpia a partir dels informes municipals de bestiar.AHMC.
- 13 De Riquer, Borja. *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, d'Edicions 62.Volum 7è, pàgina 118.
- 14 Tubau i Garcia, Albert. *Moliners, calcinaires i pouaters*.Ajuntament de Cubelles, 1999. Pàgina 85.
- 15 Elaboració pròpia a partir dels censos poblacionals de 1940 i 1950.AHMC. Capsa 402.
- 16 De Riquer, Borja. *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, d'Edicions 62.Volum 7è, pàgina 27.
- 17 Id.
- 18 Diversos autors. *El franquismo año a año*. Biblioteca El Mundo.Volum 1, pàg. 138.
- 19 Id.
- 20 Elaboració pròpia a partir de la Correspondència d'Entrada 1944-1948.AHMC. Capsa 43.
- 21 Id.
- 22 Segons Correspondència d'Entrada 1952-1956.AHMC. Capsa 44.
- 23 Diversos autors. *El franquismo año a año*. Biblioteca El Mundo.Volum 3, pàg. 25.
- 24 Diversos autors. *El franquismo año a año*. Biblioteca El Mundo.Volum 1, pàg. 140.
- 25 Garcia, Anna i Capdet, Neus. *Un pas per la guerra*.Ajuntament de Cubelles 2003. Pàg. 89.

L'estraperlo i el contraban

La situació econòmica obligà la població a cercar alternatives per aconseguir béns de primera necessitat i per poder dignificar els salaris i el poder adquisitiu. Són els anys de l'estraperlo i el contraban.

L'estraperlo

Les quantitats d'aliments i altres béns racionats repartides a Catalunya per les autoritats franquistes no cobrien els mínims fixats en els cupons de racionament i, a més a més, tan sols es distribuïa entre un terç i la meitat de les quantitats compromeses. Les ciutats i els pobles passaven dies sencers sense rebre pa, oli o, sobretot, carn. El mercat negre, conegut com l'estraperlo, suplí aquestes mancances, tot abastint la població de queviures, primeres matèries –cotó, llana, benzina, carbó, etc.– i productes manufacturats –maquinària, medecines, tabac... Entre 1945 i 1949, els preus d'aquests productes al mercat negre barceloní eren vuit vegades superiors als fixats pel govern en el pa, set vegades en l'oli, cinc vegades en l'arròs i tres vegades en el cas del cafè.

Durant els primers anys de la dictadura franquista l'estraperlo local es va centrar en els productes de primera necessitat, com ara els cereals, les patates i l'oli, que, com hem vist, arribaven a les botigues racionats i en quantitats insuficients. Les sancions per la comercialització de la producció en el mercat negre anaven del decomís a la pena de presó, i fins i tot la mort.

Les incautacions de productes a Cubelles van ser constants durant les dècades dels quaranta i els cinquanta. D'aquesta manera, la Guàrdia Civil va interceptar tres-cents setanta quilos de patates el 23 de juny de 1942 i quaranta-sis quilos d'ordi que es volien vendre al mercat negre el 27 de maig de 1943. Dos anys més tard, el 2 de gener de 1945, es decomissaren cinquanta-dos quilos de patates a un pagès cubellenc i el 23 d'abril de 1946 van ser vuit quilos d'arròs i dos-cents seixanta-tres d'oli a un empresari també de la vila. Tots havien infringit la Llei de Proveïments.¹

El Govern Civil avisava sovint dels incompliments per part dels comerciants i industrials en la venda de llurs productes. L'any 1947, l'Ajuntament rebia un

La caserna de la Guàrdia Civil

Acabada la Guerra Civil, els Mossos d'Esquadra van ser dissolts i el Cos de Carrabiners, que havia vigilat les costes cubellenques des del segle XIX i que s'havia significat en la defensa de la democràcia republicana, va desaparèixer. La seguretat pública a Cubelles passà des d'aleshores a mans de la Guàrdia Civil. Durant els primers anys de la postguerra, els guàrdies vivien a cases particulars del poble, com ho havien fet anteriorment els carrabiners i els mossos. La llar del guàrdia de major graduació servia de caserna, on al vespre es planificaven els serveis de l'endemà. Al mateix domicili particular del comandant es duïen àdhuc els detinguts, mentre s'esperava l'arribada dels efectius provinents de Vilanova per al seu trasllat.*

La demanda d'una caserna va ser una constant als anys 40 per part dels guàrdies. Així, el dia 1 d'octubre de 1945 el sergent en cap del destacament de Vilanova, Juan Ramos Alvarez, va demanar una caserna a Cubelles per ubicar la guarnició. L'Ajuntament va respondre que la caserna es construiria quan s'haguessin acabat les escoles, un projecte municipal prioritari en aquelles dates. Finalment, el 23 d'agost de 1947, l'Ajuntament cedia un local del carrer Joan Pedro i Roig per fer la caserna de la Guàrdia Civil. L'immoble, propietat dels estiuiejants Busquets, havia estat confiscat l'any 1939 i va necessitar d'una inversió de 3.500 pessetes per a la seva rehabilitació.**

El nombre d'efectius assignats del post de Cubelles de la 33^a Comandància de la Guàrdia Civil, oscil·lant entre quatre i sis membres als anys 40, creixé durant els 50 i passà a ser d'entre vuit i deu, amb un caporal i un guàrdia de primera.

* Entrevista amb Antonio Gómez Flores, guàrdia civil destinat a Cubelles entre 1943 i 1947 (12 d'agost de 2008).

** Correspondència municipal 1944-48.AHMC, caps 43.

telegrama recordant l'obligatorietat de vendre la carn al preu fixat per la circular de la Comissaria General de Proveïments i Transports.²

Els productes que provenien del mercat negre arribaven a Cubelles bàsicament a través del ferrocarril i la seva venda fou controlada per alguns dels ferroviaris locals. Per la línia de Sant Vicenç de Calders a Vilanova hi passaven tres trens de llarg recorregut que venien de Lleida, València i Madrid amb direcció a la capital catalana. Malgrat la presència policial, els estraperlistes s'enfilaven i corrien pel sostre del tren, amagant les mercaderies als llocs més inversemblants. Els fardells es llençaven als companys que esperaven a terra aprofitant que els maquinistes, prèviament d'acord, abaixaven la velocitat dels combois. Els ferroviaris, ajudant-se els uns als altres, monopolitzaven aquest mercat negre destinat a complementar uns sous que amb prou feines donaven per subsistir. Aprofitant

la xarxa telefònica de les diferents estacions s'assabentaven dels controls policials. Altres vegades, els trens que passaven per Cubelles reduïen la marxa fins pràcticament deturar-se a l'alçada del Prat de Vilanova, per facilitar la baixada dels mateixos ferroviaris que portaven productes per vendre fora del control de les autoritats de la dictadura franquista. Un cop obtinguda la mercaderia, les famílies dels ferroviaris monopolitzaven la comercialització d'aquests productes al poble. La seva capacitat d'obtenir gènere sense el control de l'Estat els possibilitava d'oferir als veïns els béns que d'altra manera no arribaven a la vila.

El ferrocarril va mantenir alhora un negoci a més gran escala dirigit per les autoritats del règim que comerciava amb grans quantitats de productes, com l'arros i la farina. La zona triada pels estraperlistes va ser Segur de Calafell, zona propera a les platges, pràcticament deshabitada i ben comunicada per carretera.³

Molts pagesos, esquivant el control governamental, amagaven també llurs excedents agrícoles dalt dels carruatges i els portaven a vendre a Vilanova. La situació era coneguda per la Guàrdia Civil, que esperava sovint els carros a la carretera de Vilanova, a l'alçada del torrent de Santa Maria. Si les quantitats no eren importants, com era habitual, els agents feien els ulls grossos. L'endemà, aquesta permissivitat s'agraïa per part de l'agricultor, i els agents complementaven amb els productes del camp un sou que tot just arribava a les 300 pessetes al mes.⁴

El contraban

A Cubelles, el contraban havia estat una activitat generalitzada durant les primeres dècades del segle XX. La situació privilegiada de la costa, les estretors econòmiques d'una societat pagesa i els baixos sous dels carrabiners van propiciar l'aparició del contraban, centrat per aquelles dates bàsicament en el tabac. Amb l'arribada de la República, la vigilància costanera i l'acció dels Mossos d'Esquadra van eradicar el contraban. A partir de 1939, el mercat negre i el racionament, ensems amb la manca de béns de primera necessitat, van revifar l'activitat del contraban, convertint-lo en un fenomen que suposà un *modus vivendi* molt peculiar i una injecció de recursos econòmics per a Cubelles gens menyspreable.

El contraban de tabac a Cubelles significà una de les etapes més apassionants i alhora desconegudes de la nostra història. Com hem dit abans, al tabac era un bé racionat i els paquets de ros americà arribaven en comptagotes als consumidors catalans. A Barcelona hi havia quatre "companyies" fora de la llei que es dedicaven al contraban de tabac. Els seus "empleats" viatjaven a Tànger i Gibraltar per a contactar amb els grans distribuïdors del tabac de contraban del sud d'Europa. Un cop s'acordava l'enviament de la mercaderia, es fixava la zona de la costa on es faria el desembarcament. Era aleshores quan un membre de la "companyia" es posava en contacte amb el cap local del contraban d'allà on s'havia de fer la descàrrega, i aquest contractava els portadors i els transportistes. Els mateixos "empleats" de les "companyies" vetllaven per a que les descàrregues del tabac es fessin "amb la força". Aquesta era l'expressió que s'emprava per a indicar que s'havien "tocat totes les tecles necessàries" per a assegurar que ningú no

destorbaria la tranquil·litat de la platja. A banda dels suborns, els dies anteriors es vigilava el lloc on s'havia de fer la descàrrega, per a veure si era o no transitat. Fins i tot es posaven fins cordills entre els matolls del lloc triat per a comprovar si hi passava algú. Ara tot estava a punt i l'operació ja es podia iniciar.⁵

Les llanxes amb el tabac sortien de l'Estret de Gibraltar i, a la vista dels referents de la costa, –a Cubelles els més visibles eren el campanar i el Mas d'en Pedro– s'aturaven a la zona acordada. Els carregaments es rebien de nit, amb la qual cosa s'evitava la presència de curiosos, i la lluna sempre havia de ser nova, per a disminuir la visibilitat i dificultar l'acció policial. Els escollits per a participar en la descàrrega i emmagatzematge del tabac eren preferentment gent dels pobles de la rodalia, com ara Clariana i l'Arboç, i de les masies més properes, perquè el seu moviment nocturn passava del tot desapercbut per als veïns del centre del poble i perquè tenien més a prop els diferents amagatalls on es guardava la mercaderia. Aquests amagatalls es localitzaven pertot arreu les masses forestals de les cases pairals costaneres, des del Mas d'en Pedro fins al Mas Xinxola. Els grups de contrabandistes eren habitualment d'uns cinquanta efectius, encara que se n'havien arribat a ajuntar prop de dos-cents en una sola nit. El contraban de Cubelles era dirigit per les màximes autoritats franquistes del poble, personatges amb amb la capacitat de controlar les diferents institucions del Règim.

L'hora de desestiba era passada la mitjanit. Un cop fondejada la llanxa, normalment a una milla de distància, s'esperava el senyal de terra per desembarcar el tabac. Dos components de la partida d'homes de la platja feien una petita cabana sobre la sorra amb dos pals i una lona, amb l'obertura cap al mar per a no ésser vistos de terra estant. Des d'allà, avisaven amb senyals de llum de la situació “tranquil·la” de la platja i donaven el vist-i-plau per a l'inici de la descàrrega. Els senyals van canviar amb els anys, però el més habitual era una ràfega vermella, per a iniciar, i una de verda, per a avortar la descàrrega. Un cop començava l'operació, barques de pescadors de la zona carregaven a la llanxa i s'acostaven a la platja. Els portadors entraven a l'aigua fins l'alçada dels genolls i carregaven els fardells fins els carruatges, que esperaven tirats pel matxo. Els carros que s'empraven per tragar la mercaderia tenien la matrícula esborrada per a que no es pogués identificar el seu propietari si la pressió policial obligava a abandonar-lo. Així, el 25 de setembre de 1956 l'Ajuntament comunicava al Govern Civil que feia ja divuit mesos que tenia un carruatge usat, pres com a resultat de la confiscació d'una partida de contraban que el vehicle duia quan va ser abandonat.⁶

Cada fardell pesava entre els disset i els vint-i-cinc quilos i en una nit se'n podien descarregar més de quatre-cents. Els portadors en duïen dos a cada viatge, entrelligant-los amb una corda i penjant-los a l'espatlla. Els contrabandistes tenien un particular sistema de guàrdia, que consistia en uns llargs cordills que anaven des de les zones de guaita fins als capitostos del desembarcament. Els vigilants, sovint joves que guanyaven un sobresou, amagats entre els joncs, havien d'estirar si venien les autoritats, alertant així els qui eren sobre la sorra. Encara que la zona de descàrrega utilitzada a la platja era reduïda i estreta, l'endemà,



L'estació era lloc de pas de l'estraperlo. Aquesta imatge ens mostra l'edifici ferroviari des de l'antic camí de mar, el que avui és l'avinguda dels Països Catalans. (Foto: AAP)

algun pastor que també rebia una paga matinava més del compte i portava el ramat a la platja per esborrar les petjades deixades a la sorra la nit abans. Per a eliminar els solcs deixats pels carros també es feien servir galledes d'aigua.

Un cop carregats els carruatges, la mercaderia es duia als amagatalls de les masies properes. Més endavant, un camió passava pels llocs on s'havia deixat el gènere i el portava a les diferents ciutats on es venia, bàsicament la capital.

La retribució per participar-hi depenia de la responsabilitat i la dificultat. Així, el "sou" es dividia en el que es pagava als organitzadors, i el que rebien els portadors. La quantitat de diners que un portador podia guanyar era molt important. Als anys cinquanta es pagaven cinc-centes pessetes per nit, uns mil euros de començaments del segle XXI, el que representava prop del sou d'un mes d'un jornal·ler. El silenci i la complicitat de les altes jerarquies es pagava amb suborns de fins a 50.000 pessetes, més de 120.000 euros actuals.

La responsabilitat era molta, car les penes de presó eren implacables. Això portà a una llei de silenci que no es podia transgredir. Ningú no havia de saber qui es dedicava al contraban, malgrat que els rumors eren constants. La pèrdua negligent d'un carregament o, simplement quedar-se adormit en una guàrdia, suposaven rebre una estomacada per part dels caps del contraban. El seguiment que feien les "companyies" del carregament era molt acurat, i les caixes de tabac àdhuc tenien una numeració que dificultava que ningú escapés a llur control.

Una de les accions més sonades del contraban local va tenir lloc l'any 1956 a la platja de la Mota de Sant Pere. Algú va parlar més del compte i al bell mig de la descàrrega es presentà la Guàrdia Civil, provinent de la comandància de Tarragona. Amb trets en l'aire inclosos, tothom va sortir cames ajudeu-me, i en la negra nit, els més malparats van ser els de forasters, que no coneixien el terreny i van patir més d'una trompada. El carregament es va abandonar i fou requisat.⁷

Així doncs, la pressió de les autoritats, si més no de forma aparent, planava sobre els contrabandistes. Aquella tardor de 1956, en concret el 25 d'octubre de 1956, en una missiva de la Direcció General de Recaptacions conservada a l'Arxiu Municipal de Cubelles, es demanaven les dades de sis encausats per contraban de tabac. Un dels joves que vigilava a la platja en aquesta operació fallida havia sucumbit a la pressió de l'interrogatori de la Guàrdia Civil i va donar els noms d'alguns cubellencs que estaven implicats en el contraban. Relativitzant la importància dels sis noms que s'hi esmenten, només en mencionarem el del cap local de la Falange durant els primers anys de la postguerra, personatge que tingué una actitud parcial en l'atorgament dels avals de bona conducta als encausats per la farsa de la justícia feixista.⁸

Els interrogatoris de la Guàrdia Civil eren, doncs, durs i "intensos". Un dels contrabandistes recorda que, potser després de la detenció massiva de 1956, calia que tots els detinguts de Cubelles donessin una versió dels fets coincident. La solució que idearen fou demanar-li al mossèn que els anés a confessar als calabossos on es trobaven empresonats. Després de la confessió, tots van explicar "miraculosament" el mateix.⁹

La liberalització del mercat del tabac, l'inici del turisme i l'aparició del tràfic de droga van fer desaparèixer el contraban a Cubelles. El tabac deixà de ser un bé escàs i el turisme suposà una nova font d'ingressos substitutiva. D'altra banda, ningú no va voler participar en el nou negoci dels estupefaents i d'aquesta manera a finals de la dècada dels 50 s'acabà amb una activitat que marcà una etapa dura i difícil de la vida quotidiana de la vila, però que ajudà sens dubte a la recuperació i supervivència de l'economia local.

Notes

- 1 Correspondència d'Entrada 1944-1948.AHMC. Capsa 43.
- 2 Id.
- 3 Entrevista amb Antoni Pineda (18 de novembre de 2008).
- 4 Entrevista amb Antonio Gómez Flores (10 d'agost de 2008).
- 5 Entrevista amb un cap del contraban al Penedès (23 de febrer de 2009).
- 6 Correspondència d'Entrada 1956.AHMC. Capsa 44.
- 7 Entrevista amb un portador de tabac de Cubelles (16 d'agost de 2008).
- 8 Correspondència d'Entrada 1956.AHMC. Capsa 44.
- 9 Entrevista amb un cap del contraban al Penedès (23 de febrer de 2009).

Vida social i cultural (I)

I. L'ensenyament

El triomf de les forces *nacionals* comportà, en l'aspecte educatiu, l'anul·lació de les fites aconseguides per la Generalitat de Catalunya, la depuració del magisteri català, la persecució de tot allò que es relacionava amb el catalanisme o amb el moviment obrer i la reinstauració de l'escola tradicional. La purga va afectar un miler de mestres catalans, alhora que el règim disposava que fossin enviats a Catalunya mestres de Castella i Extremadura que desconeixien el català i que ignoraven, i en general abominaven, els avenços pedagògics que s'havien fet a les escoles catalanes. Es va prohibir l'ensenyament i l'ús de l'idioma català a l'escola, es van retirar els llibres escrits en la llengua pròpia i es van imposar uns nous llibres de text, en castellà, inspirats en la ideologia del règim feixista, la del nacionalcatolicisme, partint de la base d'un Estat totalitari que volia fer desaparèixer els senyals d'identitat de Catalunya. L'escola franquista va abolir la coeducació, reinstaurant la separació de sexes, no solament física, sinó també de continguts educatius, i va esdevenir, juntament amb les organitzacions juvenils i els sindicats –tutelats pel partit únic, la Falange–, un dels instruments de control ideològic del règim.

Per tal d'implantar la nova escola “*nacional, catòlica, humana, patriòtica y religiosa*”, en contraposició als principis de justícia social, treball i solidaritat humana que havien caracteritzat l'educació a l'època de la República, s'inculcava als docents els nous ideals, d'acord amb les pautes marcades per l'Església catòlica. Una mostra la tenim en la circular que la Inspección de Primera Enseñanza va enviar, el 6 de maig de 1939, a tots els mestres de la província de Barcelona donant una sèrie d'ordres tals com posar el retrat de Franco i un crucifix a totes les aules, celebrar el “mes de Maria”, hissar la bandera abans de començar les classes i arriar-la en finalitzar aquestes, tot entonant el “*Himno Nacional*” i altres per l'estil.

En la mateixa nota, entre altres coses, s'indicava que

“... El oprobio de una escuela laica ha terminado, para formar españoles hondos, creyentes y patriotas austeros (...). La Escuela tiene que recoger el ambiente heroico de las juventudes guiadas por el Caudillo a la victoria, y la cooperación de figuras insignes como las de José Antonio ...”.

El 18 de juliol de 1945 es publicava la “Ley de Educación Primaria”, que establia els períodes de graduació escolar, dels quals eren obligatoris a totes les escoles l'ensenyament elemental (alumnes de sis a deu anys) i el de perfeccionament (dels deu als dotze anys). La llei s'inspirava en el punt programàtic del Movimiento Nacional *“por el que se supedita la función docente a los intereses supremos de la Patria”* i deixava clar que l'escola *“en armonía con la tradición de sus mejores tiempos, ha de ser ante todo católica”*.

Dintre d'aquest context, a Cubelles el primer curs amb “normalitat” passada la guerra va ser el de 1939-40. Josep Martín Juanola, que ja era el titular a l'època de la República, continuava com a mestre dels nens, mentre que de l'escola de nenes se'n va fer càrrec Jacinta Medrano Enriqueta. La concentració d'aules a can Travé que s'havia establert durant la Guerra Civil, amb unificació de sexes, va passar a la història i els alumnes van haver de separar-se per raons de gènere i retornar als llocs on havien estat abans del decret de la Generalitat de 1937: els nens, a la casa contigua a can Travé, i les nenes, a la casa del carrer de Joan Pedro i Roig, l'antic hospital.

Cal dir, també, que tant l'escola de nens com la de nenes tenien constituïdes sengles associacions mutualistes, batejades respectivament amb els noms de Sant Jordi i la Montserratina. S'havien registrat oficialment l'any 1920 i passada la guerra hagueren de renovar la seva inscripció al registre d'associacions, mantenint la seva denominació. Tant una com l'altra ho van fer l'any 1948 i estaven presidides pels respectius mestres, Josep Martín i Anna Servent. Els altres membres de la junta eren alumnes.

L'escola de nens

La classe dels nens estava situada al primer pis de l'esmentada casa del carrer de Sant Antoni, on el mestre tenia la residència i el terrat servia de pati. El nombre d'alumnes era aproximadament de 50, amb edats que oscil·laven entre els 4 o 5 anys i els 14 o 15 anys, l'habitual en les escoles unitàries, encara que alguns alumnes que volien continuar estudiant ho podien fer a les escoles vilanovines.

El mestre els distribuïa en seccions, d'acord amb l'edat, i durant la jornada havia de fer mans i mànigues per atendre'ls a tots. Sovint comptava amb la col·laboració dels alumnes de major edat, els quals s'encarregaven d'instruir els novells. El càstig físic, suprimit durant el període republicà, tornava a ser vigent als centres escolars i pocs nens, a Cubelles, s'escaparen de restar de genolls durant una estona que es feia inacabable o de rebre en alguna ocasió un clatellot del mestre o un cop al palmell de la mà o a la punta dels dits amb el seu famós i temut “puntero”. Els pupitres eren de dues places i tenien uns tinters per a sucarihi la



Josep Martín amb els seus alumnes, a la primeria dels anys quaranta (Foto: AAP)

ploma, un de tinta blava i l'altre de vermella. Un altra curiositat era la campaneta penjada a l'entrada que el mestre utilitzava per avisar l'inici de les classes i que, a la vegada, servia de timbre per a aquells que arribaven tard, amb la consegüent vergonya que havien de passar. Les matèries que s'estudiaven estaven totes en un mateix llibre –una enciclopèdia– que normalment es cursava en dos anys. Eren aquestes: Religió (l'anomenaven “Doctrina”), Història Sagrada, Llengua Espanyola, Aritmètica, Geometria, Ciències de la Naturalesa, Geografia, Història d'Espanya, Educació Social, Higiene i “*Formación del Espíritu Nacional*”.¹

Hi havia un anomenat *Cuaderno de rotación*, únic per a tota la classe, en què alguns alumnes, normalment els més “avançats”, hi passaven en net temes que el mestre havia tractat prèviament.² En el corresponent al curs 1939-40, els nens havien d'escriure el *Diario de la escuela* –aquesta activitat va ser una constant en la trajectòria del senyor Martín a Cubelles i tenia una acollida bastant favorable per part dels seus deixebles–, explicant les tasques que havien fet el dia anterior. És un document molt interessant, ja que ens retrata a la perfecció com discorria una jornada lectiva qualsevol d'aquell primer curs de la postguerra. D'arribada, els nens havien de col·locar la bandera “*roja y gualda*”, resar, cantar el *Himno Nacional* o el *Cara al Sol* i estudiar doctrina cristiana una estona. A continuació empenien altres activitats, bé passant en net els deures que el mestre els acabava de corregir, bé escoltant les seves explicacions o contestant les preguntes de la lliçó corresponent. A mig matí sortien al “recreo” i seguidament tornaven a la classe fins que una campaneta indicava que era l'hora de sortir. Abans, però, havien de cantar

Josep Martín, un mestre de gran vocació

Josep Martín Juanola nasqué a Tortellà (Garrotxa) el 21 d'agost de 1896. Era fill d'un duaner, José Martín Calles, emigrant de Muelas del Pan (Zamora) i Maria Juanola Casadellà, natural d'Amer (La Selva). Als 5 anys quedà orfe de la seva mare i el 1905 va morir son pare, de manera que va passar a viure a casa d'un oncle seu, Lluís, un rellotger que li féu de pare i despertà en el nen la curiositat i l'estima per la natura. Aviat, però, deixà la llar d'aquests oncles per a ingressar com a alumne intern a l'escola d'orfes per a funcionaris "Alfonso XIII" a San Lorenzo de El Escorial, on va cursar el batxillerat. L'escola donava dues sortides professionals als seus alumnes, policia o mestre nacional, i ell escollí la darrera opció.

El 1914, ja llicenciat, tornà a Catalunya i s'instal·là durant algun temps a casa del seu germà gran, Lluís, a Mataró. D'entrada hagué de treballar com a conserge en una escola de capellans, a canvi, només, de sostre i menjar, però no trigaria gaire a aconseguir una plaça de mestre interí. El 1917 passà oposicions a Madrid i el 21 d'abril de 1924 va efectuar la presa de possessió per concurs interí a l'Hospitalet de Llobregat. El 6 de setembre de 1924, també per concurs interí, s'incorporava a Sant Llorenç d'Hortons (Alt Penedès), on esdevingué un mestre valorat per tothom. Allà va conèixer Madrona Esteve Gramunt, amb qui començà a festejar, però el 1925 Martín demanà el trasllat a un racó de món, el municipi de Valle Gran Rey, a l'illa de La Gomera (Canàries). De primer hi anà tot sol però al cap d'uns mesos es reuniren amb ell la Madrona, amb qui s'havia casat per poders, i la seva sogra, Francisca Gramunt Bassa.

La tasca docent que dugueren a terme Josep i Madrona a La Gomera va ser memorable. Un nét seu, Carles Martín Closas, professor de la Universitat de Barcelona (UB) que ens ha facilitat aquestes dades biogràfiques, va visitar Valle Gran Rey el 1993. En córrer la veu que el net de "Martín Juanola" havia arribat, un home del poble va voler saludar-lo per transmetre-li personalment l'agraïment que sentia pels seus mestres, "don José" i "doña Madrona". Un altre dels seus exalumnes, el senyor Pancho Roldán, explicà a Carles Martín que els seus avis no només varen ser els primers mestres del municipi, sinó que sobretot varen ser els primers funcionaris –i els únics en molt de temps– a no fer distincions entre els nens del poble per classes socials. En una època en què el caciquisme era la norma, aquesta actitud va ser enormement valorada pels pescadors i la gent treballadora de l'illa.

La primera filla del matrimoni, Maria, nasqué el 1925 a La Gomera, però morí al cap de pocs mesos com a resultat d'una infecció intestinal. El 1928 nasqué el segon fill, Josep, i l'estiu del mateix any la família Martín-Esteve tornà al Penedès per instal·lar-se a Sant Martí Sarroca (veïnat dels Hostalets) on nasqué el seu tercer fill, Lluís. Aquesta destinació fou substituïda al cap de pocs anys, el setembre de 1934, per la de Cubelles, on passaren les vicissituds de la Guerra Civil.

Poc després de la guerra, la parella se separà. Madrona Esteve marxà a viure a Barcelona amb els seus dos fills, el més petit dels quals morí al cap de pocs anys de meningitis. Josep Martín Juanola hagué de passar un curs obligat de reciclatge per als nous mestres nacionals i continuà exercint a Cubelles, on va esdevenir també el primer jutge de pau de la postguerra, encara que per un període molt curt: entre el 25 de gener de 1939 i el 8 d'agost del mateix any. Aquest mestre vocacional va romandre a la població fins a la seva jubilació, el 1966, posant de manifest les qualitats professionals que sempre caracteritzaren la seva tasca docent. A continuació anà a viure a Vilanova i la Geltrú fins que en els últims temps de la seva vida va residir a Barcelona, on morí el 30 de gener de 1977.

i resar un altre cop. A la tarda es repetia aquest ritual, la qual cosa vol dir que al llarg del dia els cants i les oracions es feien un total de quatre vegades. Abans de sortir, els alumnes havien de recollir la bandera que havien desplegat al matí i s'acomiadaven del mestre tot dient-li, fent una cantarella, “*usted lo pase bien*”. Normalment sempre marxaven a casa amb deures per a l'endemà.

Capítol a part mereix la *Formación del Espíritu Nacional*, a través de la qual es pretenia inculcar en els nens els principis essencials del *Movimiento Nacional*. Els alumnes tenien una llibreta en exclusiva per a aquesta matèria i a la capçalera de la pàgina on començava un determinat tema, a més de la data en què aquest es realitzava, era obligat apuntar-hi l'anomenada “consigna” que el mestre extreia d'un llibret i que deixava escrita durant uns dies a la pissarra (el “encerado”, en deia ell) per anar renovant-la periòdicament. Era una manera d'adoctrinar aquells desconcertats nois que dins l'escola es trobaven en un àmbit ben estrany: s'hi parlava una llengua diferent a la que utilitzaven al carrer o a casa seva i que havien mamat de petits i se'ls rentava –o s'intentava fer-ho– el cervell amb aquelles històries delirants que tenien com a nucli fonamental els valors reaccionaris de la “*España una, grande y libre*”. Algunes de les “perles” que, en forma de consigna, els alumnes s'havien d'empassar eren aquestes: “*Ser español es una de las pocas cosas serias que se puede ser en este mundo*”; “*Tenemos un ejemplo a imitar: José Antonio*”; “*El jefe es el que más sirve*”; “*El Caudillo es mi jefe*”; “*España es una unidad de destino en lo universal*”; “*Nuestro servicio a la Patria ha de llegar hasta ofrecerle la vida*”; “*España limita al sur con la vergüenza de Gibraltar*”; “*La sangre de los caídos no admite olvidos ni traiciones*”; “*España es madre y maestra de pueblos*”.³

Dintre de l'estructura de l'ensenyament, hi havia la Junta Local de Primera Enseñanza (tot i que oficialment se li havia canviat el nom, a Cubelles continuava constant amb aquesta denominació), que ja existia a l'època anterior a la guerra. Estava formada per l'alcalde, com a president, el rector del poble, els respectius mestres, un regidor de l'Ajuntament, el pare d'un alumne i la mare d'una alumna. Cal esmentar, així mateix, l'escola d'adults, únicament per a nois, que funcionava des de començament de segle. Els alumnes que hi assistien eren els

que havien deixat l'escola en edat prematura per posar-se a treballar, raó per la qual les classes, impartides pel propi Josep Martín, es feien cap al tard. El nombre de matriculats oscil·lava entre 10 i 18.⁴

La classe de les nenes

Pel que fa a l'escola de nenes, al carrer de Joan Pedro i Roig, aquesta també servia d'habitatge per a la mestra i la seva família. Després de Jacinta Medrano, el febrer de 1944 va entrar de titular Anna Servent, qui exerciria fins al 1969. Amb l'educació de les nenes, el nombre de les quals rondava la quarentena, passava tres quarts del mateix que amb la dels nens, pel que fa a la parafernàlia franquista, però les matèries que cursaven diferien en aspectes significatius. Les noies no feien Educació Física i en canvi se'ls impartia l'assignatura *Hogar*, dita també *Labor*, de la qual, segons decret, se n'encarregava la Sección Femenina i era obligatòria en tots els centres d'educació. Dins aquesta disciplina, la majoria de tardes les nenes les dedicaven a tasques de brodar. Una altra activitat diferenciada ens la recorda Carme Carbó Servent, filla de la mestra: "Als anys quaranta, els dijous a la tarda, anàvem a la sala de L'Aliança a aprendre ballets i cançons –algunes de catalanes, com ara *El Rossinyol*–, que ens ensenyava una membre de la Sección Femenina de Vilanova, la Montserrat Romeu. Quan aquesta ho va deixar –es va fer monja– va ser quan vàrem establir contacte amb el Jofre Vilà, de



Les alumnes d'Anna Servent, amb la mestra, a la dècada dels cinquanta (Foto:AAP)

Anna Servent, la mestra de les nenes

Anna Servent Sullà va néixer a Salàs (Pallars Jussà), el 1904, en el si d'una família acomodada i de fort esperit cristià, reforçat, si cap, per un oncle que era doctor en Teologia per Roma. El seu pare, Joaquim Servent, es va caracteritzar pel seu esperit innovador i va ser un dels principals responsables de la primera empresa hidroelèctrica de l'Estat espanyol, coneguda com la Canadenca. Igual com havien fet altres dones de la família, inclosa la seva mare, l'Anna va optar per la carrera de Magisteri, tot que després d'obtenir el títol de batxillerat al col·legi de les religioses teresianes de Barcelona va començar la carrera de Farmàcia, que deixà després d'haver aprovat dos cursos. Una vegada aconseguit el títol de mestra, va exercir com a interina a Arenys de Mar, Granollers i Barcelona (Escola Blanquerna). Després de superar les oposicions, va aconseguir una plaça a Vilanova i la Geltrú, on coneixeria el que seria el seu marit, Joan Carbó. Per aquesta raó, va buscar un destí que estigués a prop de la capital del Garraf, treballant successivament a Puigmoltó, Sant Pere de Ribes i Cubelles. Encara que la seva intenció era la de quedar-se a Vilanova, l'atractiu que li va representar Cubelles i "l'enorme amabilitat i esperit entranyable de la seva gent", tal com expliquen les seves filles, Carme i Trini, li van guanyar el cor de tal manera que una estada que es preveia curta es va convertir en els "25 anys més inoblidables de la seva vida". Va arribar a Cubelles l'any 1944 i hi va romandre fins al 1969, en què va traslladar-se a Barcelona, on va treballar fins a la seva jubilació, l'any 1974. Anna Servent va morir a la Ciutat Comtal el 2001, als 96 anys d'edat.

Sitges, qui va passar a dirigir l'Esbart Santa Anna que mossèn Miquel va impulsar des del Centre Catequístic". La Carme explica que la seva mare "era la delegada de la Sección Femenina a Cubelles perquè, en deixar-ho la que ho havia estat fins aleshores, l'Apol·lònia Adrià, va ser designada per a aquesta funció i una negativa podia significar ser fitxada o fins i tot expulsada de l'ensenyament".

En contrapartida als ballets i cançons dels dijous per part de les nenes, el senyor Martín acostumava a portar aquest dia, també a la tarda, els nois a fer alguna excursió a peu pel municipi. Altres activitats d'obligat compliment eren combregar cada primer divendres de mes i celebrar el mes de Maria, pel maig. Tant els nens com les nenes guarnien l'aula de flors –el maig és el mes de les flors– i, a la tarda, resaven oracions a la Verge o passaven el rosari.

Fet aquest dibuix del que era l'escola franquista, a Cubelles, no creiem que sigui contradictori afirmar que el senyor Martín, més enllà de la seva ideologia i del major o menor èmfasi que posés en l'aplicació de les tendencioses instruccions rebudes per part d'instàncies superiors, evidenciava una gran vocació de mestre i tenia fama de preparar bé, acadèmicament parlant, els seus alumnes. Els responsables de les escoles vilanovines on anaven els que continuaven els estudis –a cursar batxillerat o comerç–, acostumaven a comentar que els cubellencs, en

La taxa d'alfabetització

La taxa d'alfabetització representa el percentatge de persones que són capaces de llegir i escriure. El barem obtingut s'empra per establir el nivell formatiu i cultural d'un territori i es poden establir diferents categories, en funció de l'edat i les característiques de la població. D'aquesta manera podem formar la taxa d'alfabetització d'adults i d'infants, masculina i femenina, o per lloc d'origen. Si analitzem el total de la població cubellenca, les taxes d'alfabetització durant els anys centrals del segle XX van ser:

1940

	Homes	Dones	Total
Taxa d'alfabetització total	77,6%	77,3%	77,5%
Taxa d'alfabetització de la població adulta (>15 anys)	82,9%	80,0%	81,4%
Taxa d'alfabetització dels nats a Cubelles	83,7%	79,6%	81,7%
Taxa d'alfabetització dels nats a la resta dels Països Catalans	71,4%	70,3%	70,8%
Taxa d'alfabetització de la resta de la població	77,1%	63,2%	69,9%
Població pre-escolar (de 0 a 4 anys)	4,9%	3,5%	4,2%

1950

	Homes	Dones	Total
Taxa d'alfabetització total	87,3%	83,4%	85,4%
Taxa d'alfabetització de la població adulta (>15 anys)	92,2%	89,9%	91,0%
Taxa d'alfabetització dels nats a Cubelles	86,7%	86,4%	86,5%
Taxa d'alfabetització dels nats a la resta dels Països Catalans	87,6%	78,8%	83,1%
Taxa d'alfabetització de la resta de la població	88,9%	84,8%	87,2%
Població pre-escolar (de 0 a 4 anys)	6,3%	7,0%	6,7%

Nota: Elaboració pròpia a partir del Cens de 1940 i 1950 (capsa 402 de l'AHMC).

general, arribaven amb una formació sòlida. Hem copsat l'opinió d'uns quants dels que foren alumnes seus, fins i tot noies que el van tenir d'educador en l'escola unificada dels anys de la guerra, i tothom està d'acord a dir que Josep Martín va ser un bon mestre, cosa amb la qual coincideix un dels autors d'aquest llibre, que també va anar a escola amb ell. I de manera semblant podríem parlar, amb els corresponents matisos, de les mestres. D'Anna Servent, que va estar 25 anys al poble, la seva filla Carme afirma que "vivía intensament la professió, dedicant diàriament la major part del seu temps lliure a preparar les classes de l'endemà".

2. La sanitat

A nivell sanitari, els anys de la postguerra es caracteritzaren, com hem vist, per la penúria alimentària i per la poca eficàcia de la medicació –encara no hi havia antibiòtics. Una de les notes destacades d'aquell temps va tenir lloc el 1942,

quan es va instaurar, a nivell estatal, l'assegurança obligatòria de malaltia, que fou aprovada el 1944. Cubelles continuava tenint el clàssic metge rural que visitava els malalts i que tenia un horari de consulta en algun immoble que li cedia l'Ajuntament.

El primer metge de la postguerra va ser Joaquín Arespacochaga Caunedo, que ja havia exercit abans del conflicte bèl·lic i que va ser nomenat altre cop el 6 de novembre de 1939 com a metge titular interí. Va romandre a la vila fins al 30 d'agost de 1941, en què fou substituït per Rossend Domingo Pont, aquest amb la plaça en propietat. El Dr. Domingo, que visitava al seu lloc de residència, al carrer d'Àngel Guimerà (de Víctor Balaguer, llavors), va estar més d'una dècada a Cubelles, en concret fins al juny de 1952, en què demanà excedència per motius de salut. A partir d'aleshores, i durant uns anys, es van produir diversos relleus de curta durada. El 3 de juliol de 1952 va ser nomenat Àngel Gallart Morros, que residia a la capital del Garraf. Els que requerien els seus serveis, havien de deixar l'avís a cal Tirolau, casa veïna de la Societat L'Aliança. El 1954 va venir Tomás Rey González, qui rebia les visites al carrer Major, a la casa que anys més tard seria coneguda com a cal Jardí. Rey va estar poc temps a Cubelles, igual que el seu substitut, Abelard Hernández Pedro, que fou nomenat el 28 de febrer de 1955 i va marxar a finals del mateix any. Aquest visitava al carrer de mossèn Cinto Verdager, a la casa dita cal Castell de Cunit.⁵ El 27 de gener de 1956 el nomenament requeia en Darius Huguet, que també va començar visitant –i vivint– a cal Castell de Cunit. Aquest metge va romandre com a titular fins al 1972, deixant una gran petjada. D'ell en parlarem extensament a la segona part del treball.

Els serveis farmacèutics a Cubelles depenien de la veïna Vilanova. Les farmàcies que els cubellencs tenien assignades eren la Benavent i la Miret. El titular d'aquesta darrera, Vicenç Miret Marqués, havia estat nomenat farmacèutic titular de Cubelles l'any 1943, però mai no arribaria a instal·lar cap farmàcia al poble. En un altre aspecte, cal assenyalar que Cubelles disposava dels serveis d'una llevadora, quan encara la majoria de dones tenien el part a la pròpia casa. Sabem que el 20 d'octubre de 1941 va ser nomenada Teresa Mallorquí Rabasedas, però molta gent recorda que anys més tard aquesta tasca l'efectuava la vilanovina Gertrudis Font Vidal, coneguda popularment per Tulita. Molt sovint la llevadora oficial no arribava a temps a assistir a un part, però, afortunadament, al poble hi havia una senyora de gran vitalitat i caràcter, d'aquelles que sabien ajudar tothom, que realitzava aquesta tasca. Ens estem referint a Rossita Gavallda Soler. Una de les altres facetes que, a nivell sanitari, efectuava la Rossita era la de posar injeccions quan al poble encara no hi havia practicant. En això no estava sola: hi havia altres especialistes, com ara Isabel Amorós, Maria Teresa Escardó i Montserrat Fontanals.

Altres aspectes remarcables en relació a la salut pública els constituïren la creació de la Junta Sanitària Local, el 20 de març de 1945, i l'acord entre l'Ajuntament i l'Hospital de Sant Antoni de Vilanova, l'any 1948, segons el qual el

consistori pagaria una quota anual de 1.000 pessetes per a l'atenció dels malalts cubellencs en aquest centre sanitari. I no podem deixar de banda un altre fet destacat com va ser la vacunació antivariolosa, l'any 1955, a nivell de tot l'Estat. El 3 de març d'aquell any, la Jefatura Provincial de Sanidad enviava una carta a l'alcalde de Cubelles requerint-lo que organitzés una campanya de vacunació contra la verola, destinada a totes les persones que no s'havien vacunat mai i les que feia més de cinc anys que havien rebut la vacuna. El motiu d'aquesta campanya no era altre que l'aparició de verola a diverses localitats franceses, de manera que les autoritats sanitàries consideraven que la malaltia es podia introduir a l'Estat espanyol a través de l'incipient turisme. Per dur a la pràctica aquesta tasca, el metge local, Abelard Hernández, informà que, en funció del cens de la població cubellenca, necessitava, entre altres coses, 500 dosis de l'esmentada vacuna. Un parell d'anys abans, el 1953, també s'havia realitzat una campanya de vacunació contra el tifus.

3. La vida quotidiana, l'oci i la Societat L'Aliança

La vida quotidiana dels cubellencs venia marcada pel feixuc treball diari. La calma i la tranquil·litat de les monòtones i llargues jornades laborals només eren trencades per la desfilada dels carros en anar i tornar del tros, per les cridòries dels infants jugant a la plaça en el seu temps de lleure o pel brogit dels ramats de bous o de cabres que travessaven els carrers per sortir a pasturar o retornar al corral. Tot un espectacle rural. El xivarri de les dones que rentaven als safareigs públics també interrompien, a estones, la quietud, així com la cantarella dels venedors ambulants, el drapaire o l'esmolet que sovint apareixien pel poble. On hi havia una certa animació, a part de les estones que els homes es reunien en algun dels cafès, era als cosidors, on les dones feien compatible el fil i l'agulla amb la xerrameca.

Els hiverns eren molt freds i es feien llarguíssims. Encara no hi havia televisió, de ràdio no tothom en tenia i les gèlides jornades gairebé sempre acabaven amb xerrades familiars al voltant de la llar de foc. A l'estiu, amb les vacances escolars i la presència cada vegada més notable d'estiuejants, l'ambient del poble era més animat. Havent sopat, tothom sortia a prendre la fresca, cosa que comportava una intensa relació de veïnatge. Fora dels estiuejants, la gent, en general, no freqüentava la platja. Pel setembre també hi havia una gran bullícia, amb motiu de la verema i el considerable nombre de veremadors forasters que, després de la jornada laboral, acostumaven a reunir-se al pedrís de l'església.

Els diumenges, l'habitual era anar a missa i, tot seguit, passejar, sobretot el jovent, per la Rambla o per la carretera, llavors amb prou feines transitada, o anar a fer el vermut. A la tarda, els homes es distribuïen en els dos cafès, l'Armen-gol –aquest, a partir de rebre el permís de reobertura– i L'Aliança, aquest batejat oficialment com a “Café Nacional”, per jugar normalment a la manilla o escoltar els partits de futbol per la ràdio. Les dones, per la seva banda, es quedaven a



Passejar per la carretera, llavors sense trànsit, era habitual els dies de festa, sobretot per part del jovent. A la imatge, Maria Planas i Maria Urpí, l'any 1943 (Foto cedida per Maria Urpí)



Mossèn Miquel i un grup de feligresos en una excursió a Montserrat (Foto: Fons Josep Marsé)

casa o bé anaven al cinema. La supressió del Círcol Cubellenc va determinar que L'Aliança restés en solitari com a societat del poble i resultés afavorida pel fet que els membres de l'Ajuntament franquista provenien d'ella. Per tant, la "sala nova" era l'únic lloc on els vilatans podien anar a ballar o veure cinema, les principals formes d'esbargiment dels anys quaranta i cinquanta, juntament amb el futbol.

Els balls amb orquestra s'organitzaven a L'Aliança en festes rellevants –molts diumenges també n'hi havia, amb música de gramola, després del cinema–, i també durant la Festa Major entre 1939 i 1944. A partir de 1945 el ball de la festa grossa es traslladà a l'envelat. Els més fidels al desaparegut Círcol Cubellenc només tenien aquesta darrera opció per ballar, donat que continuaren sense trepitjar el local de l'altra societat, d'acord amb aquella rivalitat entre els de dalt i els de baix que, malgrat tot, continuava vigent. Entre els parroquians d'un i altre cafè hi havia, fins i tot, desacord en el desenllaç de la Segona Guerra Mundial. Com va passar a l'època de la Gran Guerra, els partidaris de la victòria dels aliats, bàsicament els del cafè de baix, eren majoria, encara que aquests anhels, que portaven implícits l'esperança d'una posterior caiguda del règim franquista, no es proclamaven als quatre vents per raons òbvies.

Pel que fa al cinema, se'n feia els diumenges a la tarda, després s'amplià als dissabtes a la nit i a finals de la dècada dels seixanta també es realitzaven projeccions els dilluns a la nit. Tots els films passaven la corresponent censura i l'Ajuntament enviava mensualment l'informe de projecció de pel·lícules al Govern Civil, fent constar el títol, si era espanyola i si la sessió era doble. Es projectaven dos films i, prèviament, el No-Do, l'informatiu de propaganda franquista, d'obligada inserció a tots els cinemes. En els primers anys de postguerra, era habitual que membres de la Falange fessin, a mitja pel·lícula, un acte d'exaltació del règim: s'aturava la projecció, s'encenien els llums de la sala i els espectadors estaven obligats a fer la salutació feixista mentre sonava el *Cara al Sol*. Malgrat el puritanisme de l'època, s'emetien films no autoritzats per a menors de setze anys, encara que la prohibició no era estrictament seguida a totes les sales. Aquesta permissivitat va fer que les autoritats franquistes enviessin una circular a l'Ajuntament recordant l'obligatorietat d'exposar en lloc visible els cartells amb les edats autoritzades per entrar al cinema i de fer complir la normativa. Tot i que el cinema es projectava a la sala de L'Aliança, la llicència corresponent no la tenia la societat sinó algun empresari foraster, que declarava un aforament de 100 cadires.⁶

Respecte al futbol, durant aquells anys foscos, el Barça, juntament amb Montserrat, va esdevenir un símbol de catalanisme i resistència. Per això, els seus triomfs provocaven una alegria col·lectiva que anava més enllà del terreny estrictament esportiu. Els seus principals èxits en aquell temps foren la Copa de 1942, la Lliga de les temporades 1944-45, 1947-48 i 1948-49, la Copa Llatina els anys 1949 i 1952 i, sobretot, la sèrie de títols en la denominada època de les Cinc Copes, entre 1951 i 1953, quan el conjunt blaugrana tenia com a figura estelar l'hongarès Ladislau Kubala, l'home més popular de Catalunya en aquell temps, jugador a qui tots els petits volien imitar i ídol de les masses.

Els partits del conjunt blaugrana eren seguits a Cubelles per la ràdio, el mitjà de comunicació per excel·lència de la postguerra i un dels majors entreteniments dels vilatans. Les notícies, controlades pel règim, eren exclusiva de Radio Nacional, amb l'anomenat "*diario hablado*", també conegut com a "*parte*", que s'emetia al migdia i al vespre. Els programes de més audiència, tanmateix, eren els musicals, els llargs i carrinclons serials i, sobretot, les retransmissions dels partits de futbol els diumenges a la tarda. Els més agosarats escoltaven, d'amagatotis, la BBC anglesa o Radio España Independiente, més coneguda per *La Pirenaica*, l'emissora clandestina del Partit Comunista a l'exili.

Fetes aquestes pinzellades, potser seria adient afegir que, com a tot arreu, el poble comptava amb alguns personatges dits "populars". Prescindint dels motius pels quals eren mereixedors d'aquest adjectiu i, renunciant a fer-ne un llistat exhaustiu, n'esmentarem només uns quants: el mestre d'obres Josep Adrià Guansé, *Sep Paleta*, el curandero Josep Fontanals Lleó, *Pepet Garvat*, el poeta bohemí Abdon Almirall, *Abdon Gavatà*, el polifacètic Llorenç Aviñó Socias i, fins i tot, el propi cafeter de baix, Antoni Armengol Travé, *l'Antonet*.

4. Festes i tradicions

El calendari festiu dels anys de la postguerra es va distingir per la celebració de les festes religioses i pel caràcter polític que el règim feixista donà a les festes populars. La repressió franquista també va recaure sobre els costums i tradicions populars de la nostra terra, suprimint festes que, com el Carnestoltes, considerava massa profanes, efectuant el control ideològic d'altres i implantant-ne algunes que estaven dedicades exclusivament a exaltar els vencedors de la guerra. Arreu de Catalunya es va instituir el *Día de la Liberación*, és a dir, la data en què a cada població havia entrat el *Glorioso Ejército Nacional*, que a Cubelles s'esqueia el 21 de gener. Era una festa d'obligat compliment i els que, per no haver d'efectuar la salutació feixista o cantar el *Cara al Sol*, anaven a passar tot el dia a Barcelona, eren assenyalats per les autoritats franquistes locals. El propi consistori, en sessió plenària, acordava els actes que s'havien de celebrar. A la dècada dels cinquanta aquests consistien, habitualment, en una missa, acompanyada pel cor parroquial, un concert vermut al cafè de L'Aliança i un ball a la sala d'aquesta societat, a la tarda. La orquestra que acostumaven a contractar era Els Escolans, de Sant Sadurní.⁷

Una altra de les festes establertes pel franquisme va ser el 18 de juliol, en commemoració del Glorioso Alzamiento Nacional. Va ser batejada com a *Fiesta de Exaltación del Trabajo* i perdurà durant tot el franquisme i també en els primers anys de la transició. Tot i que no s'hi feia res d'especial, a Cubelles, el Govern Civil acostumava a enviar una missiva als ajuntaments instant-los a organitzar actes religiosos, esportius o culturals. A títol d'exemple, l'any 1953 l'alcalde va respondre al requeriment afirmant que Cubelles commemorava la festivitat amb

un acte religiós, amb la col·locació de flors a la làpida dels caiguts i amb sessions de ball i cinema.⁸

La persecució religiosa que, llevat d'Euskadi, es produí a la zona republicana durant la Guerra Civil, provocà l'absència d'actes catòlics. La dictadura els va restablir immediatament i molts d'aquests foren utilitzats com a manifestacions d'adhesió al nou règim. A les processons hi assistien les autoritats franquistes sota pal·li i van sovintejar les misses de campanya, convertides en "*actos patrióticos*". Cubelles no va ser aliena a aquesta pràctica en els primers anys de la postguerra, encara que només fos en ocasions puntuals, com les que es feien a la primeria dels anys quaranta a la zona de sota del castell, quan allà hi va estar ubicat, en barracons, un destacament de l'exèrcit que va romandre al poble durant un parell d'anys.

A part de les celebracions imposades pel règim i de les que foren prohibides, a Cubelles, com passava arreu de Catalunya, l'aspecte de festes i tradicions populars anava seguint el calendari litúrgic: Nadal, Carnestoltes, Quaresma, Setmana Santa, el santoral popular i el cicle de les festes de la Mare de Déu. Intentaren fer-ne un resum, basant-nos en el llibre que Joan Vidal i Antoni Pineda van publicar sobre aquest tema.⁹

Sant Antoni Abat: la gran festa de l'hivern

Hi havia festes que tenien força acceptació pel fet que comptaven amb una confraria. La Germandat de Sant Sebastià, fundada l'any 1892 en substitució de l'antiga administració del sant, tenia com a finalitat protegir econòmicament els seus membres, tots ells pagesos, en cas de malaltia. Després de la guerra, l'entitat persistia en la celebració de la diada del sant, el 20 de gener, malgrat que l'altar fou destruït l'any 1936. Tot i que, com veurem, a finals dels cinquanta, amb mossèn Jordi Fort a la parròquia, es reconstruí l'altar del sant, la festa va decaure totalment en desfer-se la germandat, l'any 1960. En contrapartida, una de les diades que va agafar una forta empenta va ser la de Sant Antoni Abat, sobretot després que es fundés, l'any 1948, la germandat de la confraria d'aquest sant, dedicada també al socors entre pagesos. En aquest cas només podien ser socis els que tenien bestiar cavallí, ja que el principal objectiu de la germandat era protegir-se de qualsevol contratemps que poguessin patir els animals. També contemplava el socors en casos d'urgència en el sembrar i en la collita. Els socis pagaven tres pessetes mensuals per cada exemplar cavallí o mular de la seva propietat.

La junta de la confraria estava formada inicialment així: Josep José Giralt (president); Eudald Domènech Homs (secretari); Joan Aviñó Socias (tresorer); Mossèn Miquel Estruch Piera (primer vocal); Josep Marsé Solé (segon vocal); Joan Capdet Fontanals (tercer vocal) i Romà Bertran Dolç (quart vocal).

En aquesta relació hi destaca la presència de mossèn Miquel i de l'alcalde Josep Marsé. I és que el domicili de la confraria quedà establert a la parròquia, de manera que, igual com passava amb el Centre Catequístic, quedà tutelada pel capellà i l'alcalde. A part dels esmentats, altres persones que impulsaren la



Els Tres Tombs de 1951, al carrer de Sant Antoni. Romà Betran condueix el carro acompanyat de Rosa Fontanals, Mercè Gelabert, Maria Castellví i Maria Dolors Raventós (Foto cedida per Maria Castellví)

germandat van ser Pere Gelabert Guerri i Pere Fuster Marcé. La confraria, que disposava d'una bandera que fou apadrinada pels esposos Travé, era l'encarregada d'organitzar la festa dels Tres Tombs amb tot un seguit d'actes que convertien la diada del 17 de gener en gairebé la festa major d'hivern del poble. Els vilatans, pagesos en la seva gran majoria, feien festa aquell dia.

Els festeigs començaven amb l'Ofici, cantat pel cor parroquial amb l'acompanyament d'una orquestra de renom. En acabar la missa, es feia la benedicció dels animals, presidida per la bandera de l'entitat, i s'iniciaven els tradicionals Tres Tombs. Un cop acabat el recorregut, la confraria obsequiava tots els participants amb el típic tortell. La festa comptava amb una gran concurrència i continuava a la tarda, a L'Aliança, amb un ball amenitzat per la mateixa orquestra que havia acompanyat la missa.

El Carnestoltes, la Quaresma i la Setmana Santa

El Carnestoltes havia estat una de les festes més efervescentes del poble en l'època de gran rivalitat entre el Círcol Cubellenc i L'Aliança. Les dues societats organitzaven balls, el Dijous Gras, i el diumenge treien les seves respectives comparses. Després de la guerra, com hem dit, el Carnestoltes fou prohibit per la dictadura franquista, però malgrat això, a finals dels anys quaranta es començà a celebrar ball de disfresses a L'Aliança, el diumenge de Carnaval, i la celebració, tot i estar prohibida, anà en augment, sobretot als anys seixanta.

A continuació venia el cicle de Quaresma, en el qual l'avorriment, sobretot dels joves, arribava a límits insospitats avui en dia. Estava prohibit fer ball, i per matar l'ensopiment nois i noies es feien un fart de passejar amunt i avall per la carretera o per la Rambla. En canvi, les pràctiques religioses sovintejaven en aquesta època, especialment els via-crucis, i el primer diumenge de Quaresma es començava a ensenyar doctrina cristiana als nens i nenes que havien de fer la primera comunió.

La Setmana Santa era viscuda intensament pels cubellencs, primer amb la benedicció de palmes i palmons el Diumenge de Rams, després amb la solemne processó nocturna

de Dijous Sant i, tot seguit, amb la sortida a la muntanya a collir farigola, el matí de Divendres Sant. Aquest esbarjo, tan esperat pels cubellencs, continuava el Dilluns de Pasqua, quan la gent sortia, amb carros, al camp a menjar la mona. El santuari de Nostra Senyora de Lourdes i el pantà de Foix eren els llocs de més concurrència. Pel que fa al Dissabte de Glòria i al Diumenge de Pasqua, a part dels actes religiosos i d'anar a buscar, la canalla, la tradicional mona al seu padrí, es cantaven les caramelles, encara que aquestes no van fer acte de presència fins a l'any 1947, de la mà de mossèn Miquel Estruch, tal com expliquem en un altre apartat. Un altre ritual característic de la Setmana Santa era el salpàs. El capellà, acompanyat dels escolans, passava per les masies i per les cases del poble i encastava a les portes una barreja d'aigua i sal beneïda. El sentit d'aquesta antiquíssima tradició era el de protegir el lloc per on podien entrar els "mals esperits", salvaguardant de desgràcies les persones i el bestiar. A Cubelles, el salpàs se celebrava des de temps immemorial. Mossèn Jaume Rosell el continuà després de la guerra i mossèn Miquel Estruch el mantingué durant la seva estada a la parròquia. Amb la seva marxa, a finals dels cinquanta, aquesta pràctica quedà suprimida.



La processó de Dijous Sant de 1954 (Foto:AAP)

Celebracions diverses

Fins a mitjan anys seixanta encara van persistir celebracions que es remun-
taven a segles enrera i que després van desaparèixer. És el cas de la Candelera
i Sant Blai, a primers de febrer, la diada de la Santa Creu, el 3 de maig, en què
es feia la benedicció del terme, o Sant Gregori, el 9 de maig, quan la gent anava
en processó a beneir els cànners a l'anomenada popularment "pedra de beneir",
que servia d'altar, situada al Mont Calvari. L'existència, a Cubelles, de l'associ-
ació Filles de Maria motivava que el mes de maig, el mes de Maria, anés curull
d'actes religiosos amb processons que tenien el màxim exponent en la del dia de
l'Ascensió, tot i que en ocasions aquesta festa, pel fet d'escaure's trenta-nou dies
després de Pasqua, s'esdevenia el mes de juny. Però una de les festes més destaca-
des del període primaveral era el Corpus. Totes les confraries de la parròquia, a
excepció de la del Roser, participaven en la processó amb els seus estendards i el
1959 s'hi afegiren els gegants, cosa que es repetí en anys posteriors. Al tombant
dels anys cinquanta i seixanta també va ser habitual fer altars o catifes de flors en
alguns carrers per on passava la processó.

Mossèn Miquel Estruch, a través del Centre Catequístic, va recuperar les
festes que se celebraven la setmana següent de la diada, conegudes com les vui-
tades de Corpus. En el llibre d'actes s'esmenta per primera vegada la celebració
d'aquestes festes en la sessió del 3 de juny de 1955, batejant-les amb el nom de
lluminàries. Mossèn Miquel ho evocava així: ¹⁰

"S'encenien llums als balcons i es feia ball al carrer, barri per barri. Al matí hi
havia un ofici, a la tarda una acció de gràcies a Jesús Sagramentat i després ball
a la nit amb les candeles enceses. Moltes vegades ballaven amb el meu 'trasto',
una gramola amb altaveus, i fins i tot canviava jo mateix els discos perquè ningú
no deixés de ballar. Les lluminàries eren un acte cultural i religiós..."

Pel que fa a les festes de caire estrictament popular, les revetlles estiuenques,
amb la de Sant Joan al capdavant, eren les de més èxit. Les fogueres de Sant
Joan s'encenien pràcticament a cada carrer, fins que als anys seixanta aquests no
foren asfaltats. Havent sopat, la gent feia petar la xerrada creant-se un ambient
animat i alegre, carregat d'una forta relació social. Quan les autoritats foren més
condescendents amb el Cafè Armengol, els estiuejants començaren a organitzar
revetlles al jardí d'aquell establiment. La celebració de la nit màgica del 23 de
juny s'estengué, més endavant, als altres locals de diversió que anaven sorgint
(Hostal del Foix, Los Arcos, El Patio Andaluz, Bar Grecos). Una altra activitat
festiva que tingué continuïtat durant els anys quaranta i cinquanta va ser la de
comiat dels estiuejants, el 24 de setembre, dia de la Mare de Déu de la Mercè,
patrona de Barcelona.

Pel que fa al cicle de Nadal, a part dels actes estrictament religiosos, se cele-
brava ball a L'Aliança el dia 25, a la tarda, l'elenc teatral del Centre Catequístic



La processó de Corpus, l'any 1945, a la seva arribada a l'església (Foto: IFC-Col·lecció Alsina Munné)



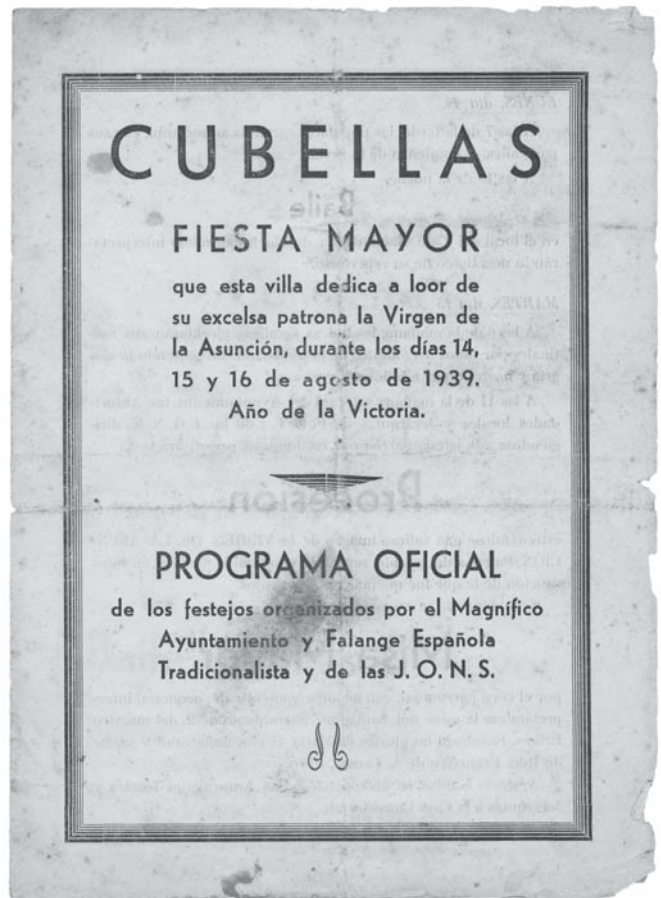
Festa de comiat dels estiuers, el setembre de 1945. Nois i noies, tant de fora com de Cubelles, van celebrar un ball de disfresses. Aquí els veiem a can Roldan (Foto cedida per Maria Castellví)

acostumava a representar Els Pastorets durant aquelles dates i també des de la parròquia, a partir de l'arribada de mossèn Jordi Fort, l'any 1957, s'encarregava d'organitzar la cavalcada de Reis, tasca que a finals dels anys seixanta passaren a desenvolupar-la el grup de joves vinculats al Centre d'Esplai l'Espetec.

La Festa Major

No cal dir que la Festa Major, en honor a la Mare de Déu d'Agost, continuà mantenint-se com la festa més important de la vila. En canvi, la petita, en la diada dels copatrons de la vila, sant Abdon i sant Senén, el 30 de juliol, quedà reduïda a una missa que el rector de Cubelles concelebrava amb el capellà de l'Hospital de Sant Antoni Abat, mossèn Manel. Aquest, normalment, era l'encarregat de fer el sermó. En canvi, aquella sana rivalitat que anteriorment s'havia establert entre el Círcol Cubellenc i L'Aliança a manera de quina de les dues societats organitzava el ball més lluit, es va perdre. La festa petita, pel que fa a l'aspecte popular, no seria recuperada fins a l'any 1983.

La primera Festa Major de després del conflicte, el mateix 1939, estava impregnada de referències al nou règim. El modest programa que es va editar, en forma de díptic, anunciava en la seva portada que els festeigs eren organitzats per l'Ajuntament i per la Falange Española Tradicionalista y de las Jons i la relació d'actes programats es tancava amb un *Viva Franco i Arriba España*. Curiosament, per anunciar les matinades a càrrec de les gralles, s'escrivia aquesta darrera paraula en català, entre cometes. Potser perquè el mot equivalent en castellà hauria estat incomprendible per a tothom. Una altra nota destacada d'aquella primera festa de la postguerra va ser



Portada del programa de 1939 (Arxiu particular Joan Vidal)



Ballada de sardanes a la plaça de la Font, en la Festa Major de 1941 (Foto:AAP)

l'intent de recuperació de l'antiga processó que es feia el dia de la Mare de Déu d'Agost. El programa anunciava que s'estrenaria una imatge de la Verge de l'Assumpció *"regalo de una familia piadosa, en sustitución de la que fue quemada por los rojos"*. Aquesta processó, tanmateix, no va tenir continuïtat en anys posteriors. Amb el local del Círcol Cubellenc clausurat, el ball, amenitzat per l'Orquestra Planas, de Martorell, es va celebrar a L'Aliança. Fins que no arribaren els envelats el ball es continuà fent al local d'aquesta societat, el cafè de la qual anomenaven "nacional". El primer dels envelats, l'any 1945, se situà al costat de la carretera, on actualment hi ha el passatge de Ramon Miquel, i després n'hi hagué de manera ininterrompuda fins a l'any 1968, en diferents indrets.

L'exaltació al règim, bé amb les clàssiques expressions que hem esmentat, bé amb escrits, serà una constant en els programes de festes de la dècada dels quaranta. L'any 1941, per exemple, un paràgraf del text de presentació deia això:

"... Cubelles, ahora, ya no duerme. Los clarines de la Victoria hallaron eco en lo más profundo de sus corazones sanos; estos comprenden que su esfuerzo cotidiano es labor, es tarea, que también engrandece a España y por eso el pueblo lleno de confianza en el Caudillo y seguro de su vitalidad, se dispone a celebrar jubilosamente su Fiesta Mayor..."

Un dels escassos senyals d'identitat catalana que es van consentir durant aquells anys van ser les sardanes. Al principi de l'ocupació de Catalunya foren prohibides en la majoria de poblacions però al cap d'un temps començaren a



El ball a l'envelat, en la Festa Major de 1954 (Foto:AAP)

ser tolerades, encara que la interpretació de la Santa Espina quedà prohibida en ser considerada una peça “separatista”. A Cubelles, la primera ballada tingué lloc a la plaça de la Font, dins els actes de la festa grossa de 1941. En aquell mateix indret hi va haver un castell de focs, el primer que es feia a la vila, i una sessió de cinema.

Tot i que en els primers anys constava la Falange com a organitzadora dels actes, més endavant es creà una comissió de festes, formada bàsicament per socis de L'Aliança i algun representant del consistori. Aquesta comissió va anar evolucionant amb el pas dels anys, obrint-se a altres persones, principalment joves.

Durant la dècada dels quaranta i bona part dels cinquanta, l'orquestra contractada ho feia tot: el ball, el concert-vermout, les sardanes, la serenata i, a més, acompanyava la missa. Els músics es repartien per diverses cases, generalment les de membres de la comissió organitzadora, per menjar i dormir. Als anys quaranta, una orquestra que gairebé no faltava mai era la Unió Artística de Barcelona. També és dintre d'aquesta dècada, en concret l'any 1946, que apareix el primer escrit en català al programa d'actes. Es tracta del poema titulat *Als peus de nostra Sobirana*, d'Abdon Almirall i Guasch.

A partir d'aleshores i fins a la seva mort, l'any 1958, el poeta bohemí cubellenc esdevindrà un habitual col·laborador del programa en una època en què la retòrica franquista dels primers anys anirà desapareixent. Però la persona que, també en català, escriurà més intensament i de manera puntual cada any en el programa de festes serà Joan Roig i Piera. Va començar a publicar el 1955 i els



Festa Major de 1955, a l'envelat: Lídia Ferrer, Jaume Carner, Enric Espejo, Francesc Bertran, Pepita Font, Ciril·lo Fontanals, Maria Castellvi, Mercè Gelabert, Josep Lleó, M. Lluïsa Urpí, Josep Almirall Borrell, Neus Granell i Josep Almirall Artigas (Foto cedida per Maria Castellvi)

seus escrits estan recollits en el llibre *Flors i punxes*, editat l'any 1984 per l'Ajuntament amb motiu de l'homenatge que el poble de Cubelles li va retre.

5. L'homenatge al Dr. Francesc Estapé

L'any 1951 Cubelles va viure un acte d'aquells que reforcen la identitat col·lectiva d'un poble. Ens referim al merescut homenatge que es va retre al Dr. Francesc Estapé i Pañellas, el metge cubellenc que va dur a terme una destacada tasca professional a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, de Barcelona. Malgrat tenir fixada la seva residència a la capital, mai es va desvincular del seu poble de naixement. Per un cantó hi continuaven vivint la seva mare i les seves germanes –el seu pare va morir el 1891, quan ell tenia 8 anys– i per l'altre es desplaçava a Cubelles quan tenia ocasió, juntament amb la seva esposa, Maria Costa i Amigó, al xalet que a la dècada dels quaranta es va fer construir al final del passeig de Narcís Bardají. A més de la seva activitat, Estapé va establir una consulta privada a la Rambla de Catalunya, a la qual acudien molts cubellencs.

El prestigi adquirit com a metge i el seu arrelament a Cubelles van motivar que el 1951 l'Ajuntament decidís retre-li un homenatge. La idea va sorgir quan el consistori va pensar a donar el nom del metge al carrer que uneix la carretera amb el carrer d'Àngel Guimerà, que aleshores acabava d'urbanitzar-se i on s'hi van construir unes escales que els vilatans irònicament van batejar com "el metro". La inauguració estava prevista per al dia de la Mare de Déu d'Agost, però

Una brillant carrera a l'Hospital de Sant Pau

Francesc Estapé i Pañellas va néixer a Cubelles el 12 d'abril de 1883. El primer contacte amb els llibres el va tenir a l'escola local, amb Joan Arnau de mestre, i després va estudiar el Batxillerat a l'Escola Pia de Vilanova i la Geltrú, on anava i tornava a peu. El seu company de viatge i d'estudis era Abdon Almirall Guasch, l'Abdon Gavata, qui anys més tard faria la carrera de Magisteri per renunciar després a fer de mestre i dedicar-se a una vida completament anticonvencional.

L'any 1899, Estapé va ingressar a la Universitat de Barcelona per cursar la carrera de Medicina i el 1907 obtenia de manera brillant el títol de metge. Tot seguit va entrar com a metge auxiliar a l'Hospital de la Santa Creu, on desenvoluparia una meritòria carrera, arribant a ocupar-hi diferents càrrecs de responsabilitat. Així, el 1912 fou nomenat metge intern i el 1922 va passar a ser metge ajudant, feina que exerciria en la consulta del Dr. Rossend Coll, de la qual se'n faria càrrec de la direcció, de forma provisional, durant dos anys. Aleshores ja s'havia especialitzat en Cardiologia i feia uns quants anys que havia adquirit el grau de Doctor en Medicina, expedit a Madrid el 4 de maig de 1917, amb nota d'excel·lent.

El 1929 va assolir la categoria de metge numerari per concurs entre metges ajudants de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. En aquesta nova faceta va quedar adscrit, inicialment, a la tercera clínica mèdica del Pavelló de Sant Carles i Santa Francesca, destinada a Medicina General, esdevenint fundador i director del Servei de Cardiologia.

El 10 de març de 1950 va ser nomenat president del Cos Facultatiu, càrrec que, com l'anterior, va ocupar fins que es va jubilar, el 18 d'abril de 1953. Francesc Estapé sempre va sentir una gran inquietud per aprendre i divulgar els seus coneixements. Va participar en molts congressos, entre ells el I Congrés Mundial de Cardiologia celebrat a París l'any 1950 i el I Consell Europeu de Cardiologia, que tingué lloc a Londres el 1952, on va presentar sengles comunicacions. També va presentar treballs en els *Congresos Nacionales de Cardiología* dels anys 1945, 1947 i 1950, i va tenir, així mateix, un paper destacat en diverses edicions del Congrés de Metges de Llengua Catalana que van tenir lloc abans de la Guerra Civil. Va ser secretari del setè congrés, celebrat a Palma de Mallorca el 1932, i ponent en els congressos corresponents a 1917, 1931, l'esmentat 1932 i 1933.

I en referència als treballs que al llarg de la seva experiència professional va publicar, a l'Arxiu Històric de l'Hospital de Sant Pau n'hi ha 106 de comptabilitzats. Molts d'ells els va presentar en diferents congressos i altres van ser publicats tant a la premsa com a revistes especialitzades, entre les quals s'hi troba *Anales del Hospital de la Santa Cruz i San Pablo*, publicació editada pel propi Hospital i que va ser dirigida pel Dr. Estapé l'any 1933, una època en què el nom de la revista i tot el seu contingut eren en català.

Dins el camp de la Cardiologia cal parlar de la seva vinculació amb algunes societats relatives a aquesta especialitat. Va ser membre, l'any 1945, de la Sociedad Española de Cardiología, de la Societat Europea de Cardiologia, el 1948, i de la Societat Catalana de Cardiologia i Angiologia, de la qual Estapé en fou el primer president, càrrec que ocupà fins al 1956, tot i que ja feia tres anys que s'havia jubilat. Aquesta condició li havia arribat el 18 d'abril de 1953. La tristesa d'haver de deixar el lloc i la feina que tan estimava fou compensada, en part, pel fet de ser nomenat Metge Honorari de l'Hospital en agraïment als serveis prestats. Aleshores va passar a viure, habitualment, a la seva casa de Cubelles, on va morir el 25 de juliol de 1959, als 76 anys d'edat.

a petició del propi Estapé es va posposar fins passat l'estiu, ja que així hi hauria més temps per a organitzar l'acte i el doctor podria convidar amics i col·legues seus de Barcelona que durant el mes d'agost eren de vacances.

La data escollida va ser finalment el 7 d'octubre i, prèviament a l'homenatge, el Dr. Francesc Estapé fou nomenat "Fill Predilecte de Cubelles". Del desenvolupament de l'acte en donà una extensa informació el butlletí de l'Agrupació d'Antics Alumnes del Col·legi Samà de les Escoles Pies de Vilanova i la Geltrú, de gener de 1952. Reproduïm algun fragment del text que portava per títol "*Homenaje en Cubellas al Doctor D. Francisco Estapé Pañellas*":

"...El día 7 de octubre último, la pintoresca villa de Cubellas rindió un cálido y emotivo homenaje al Dr. Estapé, nombrándole al efecto Hijo Predilecto, y dando su nombre a una de las calles de la nueva urbanización. Al simpático acto, al que concurrió el pueblo de Cubellas en masa, presidido por las Autoridades locales y comarcales, asistió una nutrida representación de la Escuela Pía y de nuestra Asociación de Antiguos Alumnos, integrada por el Rector P. Valerio Soldevila, el Vice-Rector P. Constantino Martínez, el Presidente de la entidad Dr. José A. Ribot con los directivos de la misma Dr. D. A. Rosich Ventosa, D. J. Carbonell Rovira, D. J. Pascual Ramón, D. A. Pujol Bernadó, D. José M^a Soler Tordera y D. J. Martí Martí, así como por los asociados Dr. D. Olegario Fusté, Dr. D. A. Rosich Castells, Dr. (sic) D. Abdón Almirall y D. J. Carbonell Espier.

Principió el acto dando lectura el señor Secretario del Ayuntamiento del acuerdo municipal del 27 de julio de 1951 nombrando Hijo Predilecto de Cubellas al Dr. D. Francisco de A. Estapé, el cual figuraba inscrito en un artístico pergamino que luego fue entregado al homenajeado. Le siguió en el uso de la palabra el señor Alcalde de la villa, quien dirigió una elocuente alocución al Dr. Estapé en nombre del pueblo, y acto seguido el Rdo. Cura Párroco de Cubellas procedió a la bendición de la lápida y nueva calle, dirigiendo unas breves palabras alusivas al acto que se estaba celebrando. Seguidamente hicieron uso de la palabra D. Jose Carbonell Rovira, en representación de nuestra Asociación; el Dr. Bosch Avilés, como Vice-presidente y en nombre del Cuerpo Facultativo del Hospital de la Sta. Cruz y San Pablo, de Barcelona; el Rdo. Dr. D. Mariano Vilaseca, Canónigo de la Catedral de Barcelona, en representación de la Junta Administrativa del Hospital



La tribuna d'honor. En primer rengle, mossèn Miquel Estruch, el Dr. Estapé, Joan Albet, A. Ferrer Pi, Joan Freixas, Joan Adrià i el Dr. Domingo (Foto: AAP)

de referencia; el Dr. Framis de Mena, por el Colegio de Médicos de Barcelona; el Rdo. P. Rector de las Escuelas Pías de Villanueva, y por último, el Iltr. Sr. Alcalde de Villanueva y Geltrú y Diputado Provincial Sr. Ferrer Pi, todos los cuales abundaron en poner de relieve la enorme personalidad del Dr. Estapé, cuyo valor y prestigio científico ha traspasado las fronteras nacionales...”

Els parlaments el tancà, com no podia ser d'altra manera, l'homenatjat:

“Uno de los sentimientos más arraigados en el alma humana es el amor al pueblo en que se ha nacido (...). Yo quiero a mi pueblo y he aquí que mi pueblo me ha hecho su Hijo Predilecto. Yo os lo agradezco de todo corazón. Habéis dicho que con la obra de mi vida he honrado a mi pueblo y con esto me habéis hecho un gran favor que, como todo favor, debe ser agradecido. Pero yo os lo agradezco, todavía por otro motivo (...). Y a propósito, voy a referiros la siguiente anécdota. Hace ya algunos años, un Cura Párroco de este pueblo, Mosén Juan Aviñó, un santo hombre y eminente historiador y literato (...) tuvo a bien hacerme el árbol genealógico de mi familia. Según me dijo, nuestra familia era de las más antiguas entre las indígenas, puesto que el nombre de Estapé aparecía en los primeros libros sacramentales de principios de 1600. El primero conocido de nuestros antecesores era un molinero de la demarcación de Gallifa. Seguramente se trataba del Molí del Estapé, nombre que todavía se da a una hacienda de dicha demarcación. Entonces por nuestro río pasaba más agua que ahora, y a lo largo de su curso existían unos molinos de los cuales se conservan aun los nombres: Molí de l'Estapé, el Molí de l'Anton, el Molí d'abaix. Esta pequeña historia me ha complacido siempre mucho, pero cuando tenía ante mis ojos este cuadro genealógico y veía que las ramas actuales serían las últimas y que el

árbol ya no volvería a brotar, sentía una gran tristeza. Y bien, vosotros, con lo que habéis hecho, habéis convertido en cierto modo este árbol genealógico mío destinado a la caducidad, en un árbol de vida perenne, como estos olivos y estos algarrobos de nuestra tierra. Comprenderéis ahora el por qué os agradezco tanto lo que habéis hecho, aparte del honor que también me habéis hecho. Gracias. En mi ya larga vida, entre muchas amarguras y sinsabores, pasados y presentes, he tenido algunas satisfacciones. Pero yo os aseguro que ninguna comparable a la que me ha procurado este acto (...).

Ha sido un gran acierto hacer venir a este acto a los niños y niñas de las escuelas de la Villa, conducidos por sus dignísimos Maestros. Aun me siento embargado de la emoción que me han producido las palabras de esta adorable niña. Ellos constituyen siempre una nota simpática y yo les considero como los especiales testigos del voto que acabo de hacer. Por otra parte, este acto, con su significación, con el sentido que tiene del enaltecimiento de la personalidad humana, en los tiempos actuales tan inhumanos que el mundo ha de sufrir, puede ser para estos niños de una gran ejemplaridad, la que representa el premio de una vida laboriosa y honesta. Sobre todo honesta y por esto yo quisiera grabar en la mente de estos niños unas palabras que fueran el guión y la enseña de todos sus actos en la vida, unas palabras con las que yo creo debería componerse el canto espiritual de las Escuelas, unas palabras que pronunciaré en nuestra lengua nativa para que me entiendan mejor: Estimats nens i nenes, sigueu ben bons, que com més bons sereu, més ganes tindreu d'ésser bons."

Estaté tancà la seva intervenció amb una sèrie d'agraïments entre els quals no es va oblidar de tres cubellencs que van deixar petjada en ell: el mestre Joan Arnau, el rector Francesc Martí i el seu amic d'infantesa, Abdon Almirall. Sobre aquest darrer, l'homenatjat va evocar l'època en què estudiaven junts:

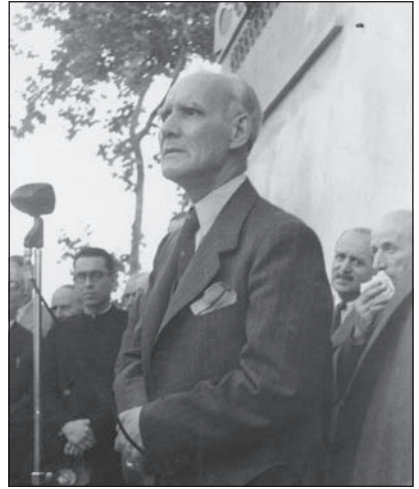
"... Con el último, como los conejos de la fábula, no diré corríamos sino que volábamos, por esta misma carretera, todos los días de ida y vuelta del Colegio. Desde medio camino, tomando la recta por San Gervasio, en media hora nos plantábamos en Villanueva. La carretera era nuestra. Entonces no había peligro de autos y camiones. De cuando en cuando nos cruzábamos con el paso lento de un carro, llevando el carretero dormido dentro, o con el trotecito de una tartana, cuyos inocentes riesgos podíamos sortear fácilmente. Desde entonces han pasado muchas cosas y ha llovido mucho. Yo mismo, no hace mucho, he cruzado esta misma carretera por el aire, a 2.000 metros de altura y a 400 kilómetros la hora. La media hora de entonces, desde Cubellas a Villanueva, quedaba reducida a unos segundos.

¡Estimados compatriotas y amigos todos, un cordial y fraternal abrazo!"

Finalitzat aquest discurs, el cor Flor del Foix va cantar una peça del seu repertori, amb la qual cosa es donava per tancat l'acte. Abans de marxar de Cubelles, els convidats vinguts de fora, junt amb les autoritats locals, van ser obsequiats amb un refrigeri pel metge cubellenc, a la seva casa de la Rambla.

El Dr. Estaté, una vegada jubilat i instal·lat a la seva vila natal, fa fer algunes col·laboracions en els programes de la Festa Major. En concret van ser tres poemes i una remembrança. Signava sempre amb les inicials F.E. i hi va deixar

reflectit el seu amor per la natura i pel seu poble, un elevat sentit de l'amistat i una profunda fe cristiana. El primer dels seus poemes, dedicat al campanar del poble, va ser publicat en el programa de 1956 i el va escriure un any abans, tal com s'indicava al final del text. En el programa de 1958 va fer dues col·laboracions: Una poesia escrita l'any anterior –el seu títol era *Els rosers del meu jardí*–, i una recordança del seu amic de sempre, Abdon Almirall, mort feia poc. Quan va aparèixer el programa de 1959, Francesc Estapé feia pocs dies que havia mort. La publicació, tanmateix, recollia un poema, el darrer, que havia fet el doctor i que dedicava a la seva muller. Es deia *Pregària a la Mare de Déu d'Agost, patrona de la vila de Cubelles*. El mateix programa de 1959 dedicava un record per al metge desaparegut. El va escriure un altre cubellenc inoblidable, Joan Roig i Piera, que va signar amb el pseudònim de Joan Grana i el va titular *Posta de sol a la memòria de l'amic Francesc Estapé*.¹¹



Estapé, durant el seu discurs (Foto: AAP)

La fundació Estapé

Francesc Estapé i la seva esposa, Maria Costa, no van tenir descendència, raó per la qual el metge va decidir que els seus béns anessin a beneficiència. A tal efecte, va voler fundar a la seva casa del passeig de Bardají una institució social que dugués el nom de Fundació Estapé. Per dur a terme aquest objectiu, va instituir hereva universal dels seus restants béns la Congregació Hospitalària de Religioses de l'Hospital de Sant Pau. I per auxiliar aquesta Congregació en l'expressada funció social, va nomenar un patronat que havia d'estar integrat per les forces vives de Cubelles. Els béns que el metge va llegar a la Congregació eren, en concret: una casa-torre, uns quants terrenys, un capital d'unes 480.000 pessetes en valors, un conjunt de 41 pintures i quatre petites escultures.

El Dr. Estapé va morir l'any 1959, després que les seves germanes. La seva esposa, que restà com a usufructuària dels béns, el va sobreviure fins al 2 de febrer de 1975. Aleshores la Congregació va arribar a la conclusió que li seria impossible de complir legalment les funcions –falta de personal i mitjans– assenyalades en el testament del doctor i va decidir renunciar a l'herència en favor del Patronat. Des de llavors, la Fundació Estapé ha passat per moltes vicissituds sense que s'hagi arribat a trobar una sortida el més propera possible a la finalitat que pretenia donar-li el seu impulsor.

6. Una alenada d'aire fresc: el retrobament de Charlie Rivel amb Cubelles (1954)

No era habitual que el nom de Cubelles aparegués a la premsa durant aquella dècada, almenys d'una manera més o menys notòria. Havia de succeir quelcom excepcional perquè fos així. I aquest fet especial va venir de la mà d'un artista de renom mundial que, per pur atzar, havia nascut a Cubelles. Ens estem referint a la primera visita que Josep Andreu, Charlie Rivel, va fer a la seva vila nadiua cinquanta-vuit anys després d'haver vingut al món, la qual cosa esdevindria un capítol destacat en la biografia de l'il·lustre pallasso. Un retrobament que va trasbalsar la monotonia dels dies feiners del poble, donant-li un aire festiu, i que va significar un motiu d'orgull per als vilatans.

Charlie Rivel va arribar a Barcelona per a actuar-hi durant les festes de la Mercè, el setembre de 1954. El clown, que ja feia anys que no actuava a la Ciutat Comtal, apareixia com a principal figura del Circ Price, situat davant del desaparegut teatre Olímpia, en un cartell programat per l'empresari Joan Carcellé, el qual va organitzar una *tournee* per Espanya i Portugal amb l'objectiu de presentar el gran pallasso a públics que no el coneixien o que el coneixien poc. Donada la fama internacional de què venia precedit, no és d'estranyar que Rivel fos entrevistat per la premsa barcelonina i va ser aleshores que manifestà el seu anhel per visitar Cubelles, població que a prou feines sabia situar en el mapa. El periodista Sempronio, el crític Sebastià Gasch i el fotògraf Postius el van animar a visitar el seu poble de naixement però també cal ressaltar que l'alcalde, Joan Albet, en llegir les declaracions de Josep Andreu es presentà a Barcelona per anunciar-li que Cubelles el rebria amb els braços oberts.

Així va ser com, en plena època de la verema, Charlie Rivel es retrobà amb el seu lloc de bressol. S'hi desplaçà en cotxe, amb la seva esposa, Carmen Busto, i els esmentats Sempronio i Postius, els quals deixarien constància d'aquella visita històrica en un reportatge publicat a la prestigiosa revista *Destino* el 16 d'octubre de 1954.

Si durant el trajecte Rivel ja trobava meravellós el paisatge que anava descobrint, el que viuria poc després en aquell radiant i calorós dia de finals de setembre el deixaria encisat definitivament del lloc on va veure la llum per primer cop. I és que l'entusiasta rebuda que li dispensaren els cubellencs, al costat de la imatge bucòlica que li oferia la petita vila agrícola, amb les seves vinyes verdes vorejant la Mediterrània, el va comprendre de tal manera que dintre seu va aflorar la idea d'establir-hi la residència algun dia.

Quan Rivel i els seus acompanyants van arribar a Cubelles després de travessar aquella frondosa renglera de plataners malauradament desapareguts, a banda i banda de la carretera s'hi amuntegava una munió de nens i nenes que, en descendir del cotxe l'il·lustre visitant, el van victorejar i el van esclafar literalment, estirant-li l'americana i abraçant-lo. A prou feines havien sentit a parlar d'aquell personatge que potser molts d'ells esperaven que arribés vestit de clown,



Els típics carrers del poble, en plena època de la verema, van encisar Josep Andreu. Aquí el veiem al carrer del Mig, amb l'alcalde al seu costat i la mainada que el seguia (Foto:AAP)

però era suficient que els haguessin dit que l'home que anaven a rebre era el millor pallasso del món i que havia nascut a Cubelles. Charlie Rivel va poder ser rescatat d'aquell autèntic bany de masses per les autoritats locals, que li donaren la benvinguda i el van portar a passejar pels peculiars carrers del poble, sempre acompanyats per la mainada, que aquell dia va tenir festa d'escola, igual com passava quan el visitant era el bisbe o el governador civil.

Durant el recorregut pel poble, Josep Andreu era saludat per tothom i va tenir ocasió d'abraçar algunes dones que van assistir la seva mare durant l'infantament, com la Dolors Romagosa, de cal Barraques, la Llopeta Gibert i, naturalment, la Teresa Soler, coneguda com la Tresina de cal Segarrès, l'antic cafè de la plaça. Va ser a les golfes d'aquella casa que va tenir lloc el feliç esdeveniment, el 23 d'abril de 1896. La Tresina, molt joveneta aleshores, va convèncer els seus pares que deixessin una habitació a la parella de saltimbanquis ambulants, Pere Andreu i Maria-Louise Lasserre, en posar-se la dona de part.

De la mà de qui havia estat el seu àngel protector, Rivel va poder veure la cambra on va néixer, pràcticament idèntica malgrat el pas dels anys. El sòl estava cobert de melons, els enfilalls de tomacons penjaven del sostre i el llit vell encara era al mateix lloc. La Tresina va contar-li tota l'aventura del seu naixement, de com ella i la seva família van acollir la seva mare quan va sentir els primers dolors de part i que li van impedir completar la funció que, juntament amb el seu marit, estaven representant a la mateixa plaça. L'artista, aleshores, entre admirat i emo-

EXCURSIÓ SENTIMENTAL

UN PAYASO A LA BUSCA DE LA CASA DONDE NACIÓ

He acompanyat a Charlie Rivel a Cubelles, a conèixer la casa on va néixer. En el coche, que conduïa el mateix, l'home suu espasa, dona Carmen, simpàtica modèstia espanyola des de la edat de seis anys; el camariero Postius i el firmante. ¡Ah!, també venia «Chico», un petit cavall cavall bechu un cavall.

El entreteniment del payaso hacia su tierra empezó a surgir apenas salimos de la Plaza de España. ¡Prácticamente sin la carretera del Prat, que Charlie exclamaba ya:

Un atropello, oportuno del grupo y algo intrascendente, preguntó a su padre: «¿Dónde está el payaso?» [Entendíamelo. En su impetuosidad había imaginado que Charlie Rivel llegaría con su cara pintada, su nariz monumental, su indumentaria lúgubre. No acababa de comprender que este señor bajito y rechoncho, vestido como todo el mundo, fuera un clown.

Sin embargo, Pepe Andrés, de paisanos, no está muy alejado de Charlie Rivel, el payaso. Su expresión ante

destacada, pues la esposa, ya indispuesta, no pudo tomar parte en ello. El padre de «Teresa», dueño del café, sintió piedad de aquella familia de artistas embaucados a una, solemnemente, y les brindó la hospitalidad de su techo. La dueña de la casa y su hija «Teresa» cayeron con el mayor afecto a la portuneta, con el mismo afecto que si hubiera pertenecido a la familia. A los pocos días el recién nacido fue llevado a bautizar envuelto en el complicado vestido de bautismo que había servido para todos los hijos de la casa.

—¡Tuve verdadera suerte de nacer en Cubelles!— apostilló Charlie, escuchando a la buena mujer exhumar estos recuerdos—. Mi padre tuvo una gran idea en venir aquel día a trabajar aquí.

El payaso se asoma al balcón. Abajo, en la plaza, los niños aplauden.

—¿Cómo me gustaría poder actuar en este mismo Plaza, donde trabajé una noche, hace cincuenta y ocho años, les mías!—suspira Andreu.

En defecto de no poderles brindar su arte, José Andreu entrega al alfiler de mil pesetas para que los niños del pueblo sean obsequiados con una merienda. Cubelles le ha ganado el corazón. Repite y repite y repite que, de poder elegir, volvería a nacer en Cubelles. Le encanta el silencio de sus calles, la pureza de su horizonte, el ritmo tranquilo de sus faldas agrícolas (lo uno es ahora estrajado por las presiones en las zapatas de los camión), la suavidad de su paisaje de viñedos y oliveros, la vista del mar azul. Y, especialmente, la intriga y la obsesión la figura visible en la cima del campanario, amigado entre piedras.

Visitamos la iglesia, salimos al Ayuntamiento, dando le enseñan a Charlie el libro del Registro Civil abierto en la página que le afecta tan entrañablemente. Luego recorremos la parte vieja del pueblo, que tiene bastante



Como tantos ancianos del pueblo, también esta de la fotografía le vio nacer. Y el famoso payaso no exclama hacia obsequios.

—¡Es maravilloso! Doña Carmen, su esposa, que camina en el mismo entusiasmo, le reconoce: —La verdad es que jamás he comprendido por qué compraste una casa en París... ¡Con lo bonito que es España!

Charlie nos cuenta: —La he referido mil veces. París, para mí, es el centro del trabajo. Es un salto te trasladas a Inglaterra, a Bélgica, a Alemania, a Suecia... Pero cuando me retiro quiero venir a vivir a España.

La verdad es que el día es hermoso. Una jornada de sol radiante, con un cielo limpio a más no poder. La pareja de españoles rebotantes escapan que Castelldefels y Gavarr son más hermosos incluso que California. «Yo conozco todo el mundo—asegura Rivel— y como España no hay nada.

Seguramente este cariño fue pretendido por la población de Cubelles, que se veía toda a la carretera, a esperar a su hijo famoso. Días antes, y a la lectura de las declaraciones de este, expresando su deseo de conocer el pueblo donde vino al mundo, el alcalde de Cubelles, don Juan Albert, se creyó obligado a visitar a Charlie Rivel y a participarle la simpatía de sus paisanos. ¡Simpatía extraordinaria, cordial y emocionante! Al detenerse el coche, en plena carretera, un centenar de niños



Para disipar toda duda acerca de su lugar de nacimiento y con destino a la segunda edición de su libro de memorias, el catalán José Andreu, internacionalmente conocido por Charlie Rivel, se ha hecho esta fotografía

vieron nacer. Cuando, rodeados del vecindario en masa, dábamos una vuelta sentimental por las pintorescas calles, se abrieron las puertas de las casas para dar paso a abuelos cuyos brazos rodeaban inmediatamente al payaso. La exultación de cal Barnaguas, le «¡Alpapas... Por las mejillas resacas y arrugadas se deslizaban las lágrimas. Todos los rejuvencos presentaban a Charlie a sus hijos, a sus nietos. Y Charlie, y tras él su esposa, besaban y volaban a besar, fundidos en este rapto de emoción colectiva.

En Cubelles vive todavía, y en pleno vigor, una testigo oficial del nacimiento de José Andreu. Es la señora «Teresa», hija de ecol Segarra, el desaparecido café de la plaza, que cincuenta y ocho años atrás acogió a la mujer del ultimé Pedro Andreu cuando fue acometido por los primeros dolores de la maternidad.

—Si no llega a ser por este buena gente—comenta Charlie—yo hubiera venido al mundo en un establo, como el Mulo Jettó.

Con la señora «Teresa» salimos a la habitación donde se desarrolló el parto. Una modesta pero sólida casa paysana. En la alcoba sigue parada la vieja cama. El suelo está cubierto de melenas. Las ristas de temerosa cunión del techo. «Teresa cuenta cómo los padres de Charlie dieron una función en la misma plaza, función algo

carácter, terminando la visita por el castillo.

Es la terraza de la casa del señor alcalde, cara a los viñedos y al mar, tomamos el aperitivo. El rumor de un tren nos obliga a levantar la cabeza. Es el Tal, que corre ligero y majestuoso. Charlie lo sigue con la mirada, lo ve desaparecer en el llano.

—No pero... ¡comento. Efectivamente: el Tal ha pasado veloz, indiferente, ante la estación del Pueblo.

Es la cara de Charlie Rivel hay una cómica mueca de desencanto... Es su primera decepción de cubellense.

SEMPRONIO



Del brazo del alcalde y rodeado de los chiquillos, Charlie Rivel, hijo ilustre de Cubelles, recorre las calles del pueblo (Fotos Postius)

EL MILAGRO DEL LICEO OTRA VEZ

CUMPLIENDO un tradicional y simpático rito, la empresa del Gran Teatro del Liceo reunió hace unos días en una cena íntima a la propiedad del teatro representada por los señores José María Vallis Taberner y Noguera y a la Princesa barcelonesa para darles cuenta de las gestiones hechas para la próxima temporada de ópera que se inaugura el día 4 de noviembre con «La fuerza del destino» de Verdi.

Las obras escogidas y los intérpretes que en las mismas intervendrán ya figuran en los cartelones fijados en la fachada del teatro y han sido publicados en los diarios, lo que hace innecesaria en estas páginas la referencia completa de unos nombres que el lector ya conocerá.

La categoría, la calidad y la importancia de la próxima temporada de ópera es, como tantas cosas de este mundo, discutible y relativa; pero si tomamos en consideración las dificultades y complicaciones que hay que vencer para organizarla y la circunstancia, tal vez única en el mundo actual, de que el Liceo es un teatro sin subvenciones, abandonado a su propia suerte como cualquier infante local de diversión, que ve mermada su taquilla por los derechos del nutrido grupo de propietarios (sin la asistencia de los cuales, por otro lado, no podría subsistir) tendremos que convenir que si en Barcelona podemos ver fuera de altura, también este año es por puro milagro. Cuando se levanta el telón de nuestro teatro somos los primeros en pedir obras y cantantes de primera calidad y no sabemos callarnos los fallos observados, pero



La fachada del Liceo. También en el exterior del teatro se observan prospectos para la temporada que va a comenzar

CONCIERTO DE GALA :: AUDICION INTEGRAL DEL ORATORIO

"Les estacions"

SOLISTAS:
PURA GOMEZ - CAYETANO RENOM - J. LOPEZ ESPARRE
ORQUESTA SINFONICA

ORFEO CATALA

Dirección: Mtro. LUIS M. MILLET
PALACIO DE LA MUSICA. - Sábado 23, a las 9'30 de la noche

Charlie Rivel en la plaza del pueblo. Hace cincuenta y ocho años vino al mundo en la casa del fondo, exactamente en la habitación que corresponde al balcón superior

prurampieron en aplausos y vítores. Charlie Rivel, antes de recibir la bienvenida de las fuerzas vivas, fué materialmente cubierto y estrujado por los payasuelos, que le tiraban de la chaqueta, se le cubían de los brazos, como si se tratara de un amigo de toda la vida.

cionat va exclamar: “Vaig tenir la gran sort de néixer a Cubelles. El meu pare va tenir la gran idea de venir a treballar aquí”.

Després d'escoltar ben embadalit la narració de la senyora Teresa, Charlie Rivel va sortir al balcó i la quitxalla va arrencar en aplaudiments, tot esperant que fes gala del seu art, oferint una actuació. Però aquell no era el moment. Ja hi hauria ocasió més endavant per actuar al lloc on ho havien fet els seus pares cinquanta-vuit anys abans, desig que el pallasso va expressar en aquells instants. Ara tocava continuar la visita. Primer va anar a l'església i a continuació va pujar a l'Ajuntament, on se li mostrà l'acta del seu naixement en el llibre del Registre Civil. Després hi hagué un nou recorregut, aquesta vegada per la part més vella del poble i, finalment, la visita a l'altre edifici emblemàtic de Cubelles: el castell. I per compensar la petita decepció que van tenir nens i nenes en no veure'l actuar va lliurar dues mil pessetes al batlle per tal que se'ls obsequiés amb un berenar.

Abans de retornar a la Ciutat Comtal, Rivel i els seus acompanyants prengueren l'aperitiu a la casa de l'alcalde. Així finalitzava el retrobament de Josep Andreu amb el seu lloc d'origen, un fet que li deixà forta petjada i que va contribuir també que el nom de Cubelles fos una mica més conegut arreu. Sempronio, en la seva crònica de *Destino*, va escriure que a Charlie Rivel “Cubelles li ha guanyat el cor. Deia i repetia que en cas de poder triar, tornaria a néixer a Cubelles. L'encisava el silenci dels carrers del poble, la puresa del seu horitzó, el ritme tranquil de les feines agrícoles, la suavitat del seu paisatge de vinyes i garrofers, la visió del mar blau... I particularment l'intrigava i l'obsessionava la figuera del cim del campanar arrelada entre pedres”.

Charlie Rivel trigaria encara uns quants anys més a tornar a Cubelles, però d'això ja en parlarem més endavant. Per acabar aquest capítol direm que les actuacions que va oferir aleshores al Circ Price van finalitzar el 15 d'octubre rebent un homenatge en el qual van participar figures del circ, del teatre i del cinema, com ara el crític Sebastià Gasch, el tenor Hipòlit Lázaro i els actors Enric Borràs, Enric Guitart i Paco Martínez Soria.

7. El Centre Catequístic Parroquial de mossèn Miquel

A mitjan anys quaranta va arribar a Cubelles mossèn Miquel Estruch i Piera, personatge que deixaria una forta empremta a la vila. El panorama que el capellà es va trobar, segons les seves paraules, era el d'un “odi derivat de la guerra” que ell tenaçment va ajudar a enterrar. Com manifestaria anys més tard en *El Full de Cubelles* evocant aquells temps, “s'havien de suavitzar les coses, i vaja si ho vaig aconseguir!”. Per això, un dels principals objectius que es va proposar des del primer moment va ser la creació d'una iniciativa de caire lúdic i cultural que unís el jovent en la fe i la cultura. L'altre gran empresa que es marcà fou la continuació de la reconstrucció de l'església de Santa Maria, encetada per mossèn Jaume Rosell i Bargulló. Per a sufragar les costoses despeses que comportaven les obres a realitzar, el propi Estruch explicà que “vam començar amb la col·laboració dels

joves fent teatre i buscant diners per a les obres". Aquesta proposta fou el bressol del que més tard es batejaria amb el nom de Centre Catequístic.

En aquella època, però, calia el suport i el permís de les autoritats per a poder endegar qualsevol tipus d'activitat cultural. És aquí on jugà un paper destacat la figura de l'alcalde Josep Marsé. Ell, juntament amb mossèn Miquel Estruch, va facilitar la creació del Centre Catequístic en una època que, com recordava anys després, "es van haver de començar moltes coses, perquè pràcticament no hi havia res que funcionés". Segons l'antic alcalde "mossèn Miquel ho va posar tot en funcionament, va barrejar els d'un costat i de l'altre, i va aconseguir fer una obra fantàstica. Malgrat que ens vam conèixer a la seva arribada a Cubelles, la relació entre tots dos va ser espontània perquè a ambdós ens agradava fer coses, i la majoria de les que vam fer van ser bones".

Les activitats es van iniciar als voltants del Nadal de 1946 i Josep Marsé va ser el primer i únic president del Centre Catequístic. La seva presència fou indispensable per a poder realitzar les activitats culturals i, el que és més important i significatiu en aquella època, que es poguessin fer des de la catalanitat i en la nostra llengua. Malgrat que es gaudia de la protecció i de la presidència de l'alcalde, qui avalava la "legalitat" de les activitats desenvolupades, i de la direcció del mossèn, el qual en garantia la moralitat, el Centre Catequístic es va haver de legalitzar, tràmit del qual se n'encarregà un italià de la Falange anomenat Giuseppe Pu Fergnani, qui cada mes també s'ocupava de presentar un comunicat amb totes les activitats dutes a terme pel Centre i d'obtenir el segell del Govern Civil.

El fet d'iniciar la recuperació de la llengua i la cultura catalanes tan sols va valer, segons mossèn Miquel, "una denúncia d'algun ximplet de Vilanova". El rector de Cubelles ho posà en coneixement del bisbe de Barcelona, monsenyor



El petit teatre del Centre Catequístic Parroquial (Foto:AAP)

L'empremta d'un capellà dinàmic

Miquel Estruch i Piera va néixer el 6 de gener de 1910 a Les Corts de Sarrià, municipi que aleshores acabava de ser agregat a Barcelona. Als nou anys, arran de la mort del seu pare, enfocà els estudis per fer la carrera de capellà, que va obtenir l'any 1933. Va exercir a Llavaneres, Castellar del Vallès —en aquest poble abans i després de les vicissituds de la Guerra Civil—, Mataró, el Poble Nou i Canyelles. L'any 1946 va ser destinat a Cubelles: la primera partida a la parròquia de Santa Maria la signà el dia 11 de setembre d'aquell any. A la nostra vila, mossèn Miquel va treballar de ferm, deixant una gran empremta. Entre les seves consecucions, va completar la reconstrucció de l'església iniciada pel seu antecessor, Jaume Rosell, construï l'Altar Major, inaugurat el 1955, restaurà l'altar del Roser, pintat per Joan Moncada, va fer posar la imatge gran del Sant Crist, obra de l'escultor Càndid Mateo i va crear el Centre Catequístic Parroquial, aglutinant al seu voltant la joventut d'una vila marcada encara pel recent trauma de la Guerra Civil, guanyant-se també d'aquesta manera la simpatia dels adults.

Mossèn Miquel va deixar la parròquia de Santa Maria a mitjan 1957 i seguidament exercí a les parròquies barcelonines de Sant Salvador d'Horta, primer, i Santa Eulàlia de Vilapiscina, a continuació. La seva tasca pastoral va finir a Canyelles, on va estar des de 1987 fins a la seva jubilació. Aleshores va fixar la seva residència als afores de Cubelles fins que, ja en edat molt avançada, es traslladà a Vilanova i la Geltrú, on va morir a finals de 2002. Un any abans, i a proposta del Grup d'Estudis Cubellencs *Amics del Castell*, l'Ajuntament de Cubelles li havia dedicat un carrer. L'any 1982 també fou objecte d'un homenatge, celebrat al Poli-esportiu de Cubelles, per part dels antics membres del Centre Catequístic.

Modrego, i aquest li contestà: “*Bah, no se preocupe, si no pueden hacer el anguila hagan el pulpo*”. Fins i tot el bisbe, que havia prohibit el teatre amb homes i dones barrejats, al Centre Catequístic li ho va aprovar i va declarar-lo centre d’”Acció Catòlica”. Pel que fa a l'opinió del poble, la sola presidència de l'alcalde Marsé eliminava qualsevol eventual discrepància.

El Centre Catequístic va iniciar les seves activitats a L'Aliança. El propi mossèn Miquel va dir que “a la rectoria no hi havia res i vam començar a L'Aliança, però ens hi trobàvem com a forasters i en certa manera també fèiem nosa, per la qual cosa determinàrem arranjar la rectoria”. Així doncs, el Centre Catequístic es va traslladar a la rectoria quan l'any 1949 van quedar enllestides les obres de restauració. En mossèn Miquel, parlant de la rectoria en aquella època, diu que “els baixos els tenien llogats els de cal Vidal, que molt gentilmente van renunciar a posar-hi bótes i vi, i llavors, amb l'ajut dels del Quadre Escènic, vam tirar les parets a terra i vam fer dos locals: el de l'entrada, en el qual hi havia un billar molt bonic que ens van regalar uns senyors de Sitges i on després vam posar la tómbola, i la sala que es dedicà per al teatre”. Un dels que més activament va participar en les



Mossèn Miquel i el grup de joves del Centre Catequístic, en una excursió (Foto:AAP)

obres d'adequació de la rectoria fou el propi Josep Marsé, qui per tirar a terra les parets, les va barrinar en una explosió que “per poc no ensorrà l'edifici”.

Una vegada adequada la rectoria, i per tal de dur-hi a terme les corresponents activitats que, de fet, ja es venien realitzant en la seva gran majoria, el Centre Catequístic Parroquial va haver de constituir-se de manera oficial, tot disposant d'un llibre d'actes. Aquest es va encetar el dia 12 de juliol de 1950, arran d'una reunió en què el rector cubellenc va obrir l'acte explicant que el lema principal a seguir pel Centre havia de ser “la caritat, o més ben dit, l'ajuda mútua”, instant tots els socis “a no parlar-se malament entre ells i a debatre els assumptes interns del Centre en les reunions que es convoquessin”. Estruch va donar a conèixer les diferents branques de què constaria el centre: Formació catequística; Catecisme per als infants; Cercles d'estudi per al jovent completades amb Conferències Agrícoles a càrrec del perit Antoni Almirall, de l'Acció Catòlica de Sitges, i Conferències Jurídiques, per part del catedràtic Frederic Travé; Quadre Escènic, Cor Parroquial i diferents confraries de la parròquia. A part de totes aquestes seccions, més endavant s'hi afegiria el cor de caramelles, que seria batejat com a Flor del Foix, i se'n crearia una de nova que tindria una gran acceptació i es mostraria molt brillant en el seu breu període d'existència. Ens referim a l'Esbart Santa Anna.

En l'acta d'aquesta reunió hi consta Josep Marsé com a president, a més del propi Miquel Estruch. Posteriorment s'elegiran la resta de càrrecs que recauen en Ernest Fontanals, secretari, i Domingo Domènech i Tomàs Ivern, vocals, que-

dant, a més, Josep Lleó com a vicesecretari. El Centre Catequístic, com hem dit, estaria sempre presidit per Josep Marsé, mentre que l'ànima de l'entitat, mossèn Miquel Estruch, hi continuaria constant com a consiliari. La resta de membres de la junta eren joves components d'alguna de les seccions del centre. En anys posteriors, també Salvador Estalella Montaner, Pere Fuster Marcé i Joan Roig Piera passarien a integrar-la. El local va ser beneït pel bisbe de Barcelona, Gregorio Modrego, en la visita pastoral que aquest efectuà a la parròquia cubellenca el 2 de març de 1953 i durant la qual, entre altres actes, hi hagué una actuació del cor Flor del Foix. La seu del Centre Catequístic, ja fins al darrer dia a la rectoria, va ser espai de reunió i punt d'unió per a molts cubellencs que hi van trobar un lloc d'encontre i amistat.

El Quadre Escènic

El Quadre Escènic esdevindrà ben aviat la secció més dinàmica del Centre Catequístic i la que aglutinarà un major nombre de persones juntament amb el cor de caramelles. Mossèn Miquel portava la direcció artística, Pepeta Ivern feia d'apuntadora, Josep Amorós era l'encarregat dels decorats, Ramon Miquel i el seu fill, Joan Miquel, de la part elèctrica, Jaume Pedro, de l'ebenisteria i l'armadura, i Esteve José, Jordi Albet, Josep Maria Miró i Josep Fonoll, de les tramoies.

Estruch de seguida va per feina i abans dels dos mesos de la seva arribada a Cubelles ja es representa la primera obra, amb nois: *L'avi Rusques*. Es fa a L'Aliança i els actors són Jordi Albet, Ernest Fontanals, Tomàs Ivern, Josep Maria Miró i Antoni Pineda. Les noies, per la seva banda, es van estrenar el Dia de la Immaculada Concepció amb l'obra *Amèlia de Valldaura*, un drama en prosa del qual la Maria Josepa Vidal en guarda encara el programa en què trobem la totalitat d'actius que hi van intervenir: Montserrat Piñol, Maria Josepa Vidal, Teresa Bertran, Maria Marcillas, Maria Aviñó, Maria Rovirosa, Assumpció Fontanals, Paquita Rillo, Neus Granell, Anna Maria Montaner, Carme Carbó, Maria Dolors Marcillas, Maria Miró, Adela Miquel i Maria Lluïsa Urpí. A més d'aquesta obra, aquella vetllada teatral del 8 de desembre de 1946 incloïa una segona part amb una peça còmica titulada *La casa dels sorolls*, amb les mateixes noies de protagonistes. En aquell mateix programa ja s'anunciava la propera representació d'*Els Pastorets*, que va tenir lloc el dia de Sant Esteve i que en els anys posteriors no faltaria mai en les dates nadalenques. Es pot dir que en la tradicional obra de Folch i Torres tots els components del flamant elenc teatral hi prenen part.

El Quadre Escènic tenia unes estrictes normes econòmiques, reflectides en l'acta de la reunió del 2 de setembre de 1950: Un 25 per cent de la recaptació era per a les despeses del Centre, un 65 per cent, per als actors, i el 10 per cent restant, per als components de l'elenc que no haguessin actuat en l'obra corresponent, entenent que aquests beneficis eren destinats a finançar el cost individual de l'excursió de caràcter religiós-cultural que el grup teatral programaria cada any.

Les representacions no cessaven i, per exemple, entre juny de 1950 i març

de 1951 se'n va portar a la pràctica ni més ni menys que set: *La puntaire*, *D'aquesta aigua no en beuré*, *El full de paper*, *El llop*, *El sr. secretari*, *El contramestre* i *Els Pastorets*. Una d'aquestes obres, *El contramestre*, es va representar, el 20 de maig de 1951, al local del Círcol Catòlic de Vilanova i la Geltrú, amb el qual el Quadre Escènic mantindria una estreta relació a base d'intercanviar actuacions amb el seu elenc artístic.

Mossèn Estruch, malgrat el pas dels anys, recordava perfectament aquella activitat teatral en l'esmentada entrevista d'*El Full de Cubelles*: "Tothom col·laborava, però si s'ha de destacar algú haig d'anomenar tres persones: en primer lloc l'Amorós, pel gran amor que tenia pel nostre elenc teatral. Ell ens pintava els decorats i va ensenyar a fer aquesta tasca als Salvador Fonoll, Josep Castellví, Antoni Gàmez i Romà Bertran. Després s'ha de destacar el Josep Marsé, ja que ens va ajudar també molt, tant en l'aspecte moral com portant-nos de franc amb el seu camió a fer 'bolos' a Roda, Sitges, Vilanova o Canyelles. I també vull esmentar el Domènec pare, una ànima molt bona que era terriblement útil i humil. Aquell home era l'àngel tutelar del Quadre Escènic, vetllava per tots i procurava que no faltés res. I pel que fa als joves, tots eren de primera línia, ho feien molt bé, encara que la Núria de cal Quico era una de les millors. Era 'teatrera'. I també la seva germana, l'Anna, i l'Alfons Aviñó, el Joan Martínez, que feia de vell en *La llum de l'establia*, i el Josep Fontanals, que feia de dimoni gros... Te'ls hauria d'anomenar a tots".

L'última obra que van fer a L'Aliança, abans de passar, el 1950, al petit teatre del centre parroquial, va ser *La creu de la masia*, de Frederic Soler *Pitarra* i Manuel de Lasarte. I del mateix *Pitarra* hom recorda amb entusiasme *El ferrer de tall*, on Josep Fontanals era el protagonista, l'Anna Maria Montaner, la baronessa, i l'Alfons Aviñó, el manxaire. També hi intervenien, entre d'altres, Ernest Fontanals, Maria Josepa Vidal, Assumpció Fontanals, Joan Martínez, Josep Lleó, Domingo Domènec i Manuel Malràs. L'Alfons Aviñó també tenia un paper principal –era el capellà– en una de les obres més celebrades de Josep Maria de Sagarra, *La ferida lluminosa*, així com Salvador Estalella, Maria Josepa Vidal i Núria Montaner. I Ricard Gómez, per citar un altre exemple, va protagonitzar *Una història qualsevol*, de Josep C. Tàpies i Santiago Vendrell, i *La presentalla*, d'Apel·les Mestres, aquesta amb la que més tard seria la seva esposa, Maria Lluïsa Urpí, de *partenaire*.

Durant els onze anys de mossèn Miquel a Cubelles, el Quadre Escènic va portar en escena trenta-sis obres de destacats autors, moltes de les quals es van representar a poblacions properes com Vilanova, Sitges, Canyelles, Sant Pere de Ribes o Roda de Berà. A finals de la dècada dels cinquanta, quan mossèn Miquel ja havia deixat la parròquia cubellenca i de la direcció teatral passà a encarregar-se'n Andreu Planas, el grup actuà a Vilafranca, on va rebre un premi i la Maria Josepa Vidal va ser distingida com a millor actriu de caràcter.

Malgrat que bona part dels components del grup de teatre eren pagesos, a l'estiu, quan l'activitat al camp era molt més intensa, ni la dinàmica del Centre Catequístic ni la del teatre s'aturaven. Durant la Festa Major el grup feia repre-



L'elenc que va representar l'obra *El ferrer de tall*. Drets: Josep Ramon, Vicenç Fita, Domingo Domènech, X, Maria Josepa Vidal, Pepeta Ivern, Assumpció Fontanals, Anna Maria Montaner, Josep Lleó, Joan Martínez i Josep Fontanals. Asseguts: Alfons Aviñó, Trini Carbó i Núria Montaner (Foto: AAP)

sentacions gairebé cada any. El 1947, la vigília del Dia de la Mare de Déu d'Agost, va actuar a l'envelat amb l'obra *La presentalla*, seguida del sàinet *La venjança macabra*. El 1948, també el dia 14, va representar *La creu de la masia*. Capítol a part mereix l'actuació que el Quadre Escènic va oferir, el 14 d'agost de 1951, a la plaça de la Vila. Es tractava de l'obra de Josep Maria de Sagarra *L'estrella dels miracles*, representada, segons s'explica en el llibre d'actes, "amb la cooperació dels artistes de l'emissora E.A.J. Ràdio Barcelona, senyors Fernando Parés, Daniel Janàriz i la senyora Assumpció Roldan". I encara que al setembre era la verema la que marcava el dia a dia dels cubellencs, el grup teatral es va reunir el dia 3 d'aquell mes per fer el repartiment de papers i l'inici dels assajos de la comèdia *Com s'enreda la troca*, d'E. Graells i Castells, per posar-la en escena només deu dies després. El Quadre Escènic continuà actuant en les següents edicions de la Festa Major. L'última d'elles va tenir lloc el 1957, quan mossèn Miquel tot just acabava de deixar Cubelles.

L'esmentat Daniel Janàriz estiuaveja a Cubelles i es va involucrar d'una manera totalment desinteressada en el Quadre Escènic. Formava part de l'elenc teatral de Ràdio Barcelona –va intervenir en la primera obra radiada en català per aquesta emissora després de la guerra–, acompanyava el seu gran domini de l'escena amb una perfecta dicció i era una persona amb una enorme paciència. En aquells anys cinquanta, quan arribava l'estiu, mossèn Miquel li delegava les funcions de director, i durant l'hivern, en Janàriz també donava un cop de mà al capellà. Es prenia la seva tasca tan seriosament que quan s'acostava la data de l'es-

trena, es desplaçava un cop a la setmana a Cubelles, dirigia l'assaig i es quedava a dormir a la nostra vila per l'endemà, de bon matí, tornar a Barcelona. També actuava en alguna obra, com per exemple *Don Gonzalo o l'orgull del gec*, d'Albert Llanas, en la qual hi tenia un paper destacat. Els seus antics deixebles el recorden com una persona amable i senzilla, igual que la seva esposa Assumpció Roldan, descendent de Cubelles. Com a nota curiosa, en l'acta del 3 d'agost de 1953, la junta del Centre Catequístic va acordar "d'obsequiar Daniel Janàriz amb un parell de dotzenes de melons per la seva desinteressada tasca en pro del teatre". Val a dir que l'afecció d'aquest home pel teatre era tan gran que durant els estius també dirigia, a Cubelles, un altre grup teatral, format per estiuejants.

El cant coral

El cant coral constituïa una altra de les seccions del Centre Catequístic Parroquial. Estava estructurat en tres branques, el cor parroquial, el grup de caramelles infantil i el grup de caramelles d'adults. Sobre aquest darrer s'ha de matisar, tanmateix, que la seva pertinença al Centre Catequístic era deguda simplement a efectes legals, era un punt i a part que explicarem en un altre apartat.

El cor parroquial, per la seva banda, ja existia abans de l'arribada de mossèn Miquel. Era mixt –el nombre de dones superava el d'homes– i el dirigia Tòful Marcillas, que era el carter del poble. Aquest cor solia cantar en totes les festes assenyalades. Per Nadal interpretava la Missa Pastoril i les tradicionals nades. També entonava cant gregorià en festes com les de la Primera Comunió, la del Sagrat Cor o la de les Filles de Maria així com en la processó del Dijous Sant. I en la missa del Dia de la Mare de Déu d'Agost acostumava a interpretar, segons consta en diversos programes de Festa Major, la Missa del Santíssim Sacrament, número 2, del mestre José Ribera, acompanyat sempre per orquestra. El curiós és que molta gent d'aquella època recorda amb admiració que en certa i destacada ocasió Maria Antònia Maristany de Travé, que de jove havia estudiat música i cant, va interpretar l'Ave Maria d'Schubert.

I pel que fa al cor infantil, aquest va ser impulsat per Miquel Estruch, estava format gairebé per la totalitat de nens i nenes del poble i sortia a cantar les caramelles. El dirigia el mateix capellà, a excepció del primer any, 1947, en què Tòful Marcillas portà la batuta. Com a estendard, van utilitzar el mateix que tenia el cor infantil de L'Aliança en la primera meitat dels anys trenta. Com a mostra del repertori d'aquest grup pot servir el que va oferir en la Pasqua de 1954, del qual en va quedar constància en el llibre d'actes del Centre: *Al·leluia* (Voltas), *Els petits cantaires* (Voltas), *Per tu ploro* (Pep Ventura), *Caramelles* (J. Segalés) i *Les campanes de Pasqua* (R. Casajuana). Els petits també combinaven les cançons amb ballets.

Igual com feia Flor de Foix, els menuts també realitzaven una excursió com a premi al seu esforç, ja que s'ha de tenir en compte que per la Quaresma assajaven pràcticament cada dia. Quan mossèn Miquel deixà la parròquia cubellenca, el seu successor, mossèn Jordi Fort, va continuar amb gran encert la tasca de dirigir el grup de caramelles infantil.

Els ballets i l'Esbart Santa Anna

Una de les seccions que, com hem dit, van compondre el Centre Catequístic i que més van agradar a la vila de Cubelles va ser la dels balls de dansa popular catalana. Novament mossèn Miquel Estruch en fou el decidit impulsor. Les primeres passes de la dansa popular a Cubelles les resumia el capellà tot dient que “vaig començar els ballets arran de veure assajar l'Esbart de Rubí. Fixant-m'hi molt en vaig aprendre, o almenys sabia corregir el que estava malament. Als petits els feia ballar amb el so d'una cadira picant a terra, ja que no teníem res més, però més endavant ens atrevíem a anar a qualsevol lloc perquè érem dels principals, fruit de l'alegria i entusiasme amb què treballàvem”.

A la fundació oficial del Centre no es feia esment de la creació de la secció de ball i hem d'esperar al 6 d'abril de 1953 per tal que, a l'acta de la junta del Centre, es faci referència a l'inici de les activitats. Aquell mes s'iniciaren assajos amb l'ajut del professor Magí Rementol, i la primera actuació documentada va ser el 10 de maig en una anomenada *Festa Folklorica*, a L'Aliança. En Magí Rementol era professor de l'Esbart de Rubí i coneixia mossèn Miquel perquè havien estudiat junts al seminari. A l'estiu d'aquell any s'encetaren els preparatius per a participar a la Festa Major sota la direcció de Xavier Anguera i amb Margarida Margot al piano. Aquella actuació, que comptà amb la col·laboració de dues parelles de dansaires de l'Esbart Montseny del Poble Nou de Barcelona, fou anunciada al programa de festes com segueix:



Rosa Maria Escardó, Jofre Vilà i Trini Carbó, en una de les actuacions de l'esbart (Foto: Fons Josep Marsé)

“Dia 14. A les onze: BALLS REGIONALS, entre els que es destacaran el Dels Cercolets, el de Les Faixes, La Bolangera, La Morisca, el Ballet Valencià de les Panderetes i molts d’altres fins el número de deu diferents, als quals en prendran part destacats dansaires de l’Esbart Montseny, de Barcelona. També una petita artista de la nostra vila executarà el ball regional L’Hereu Riera, en la seva nova modalitat”.

Els balls que mossèn Miquel i els diversos professors van rebre a ensenyar eren elementals, com ara *El Patatufs*, *El Contrapàs*, *L’Esquerrana*, *L’Hereu Riera* i *Les Danses de Vilanova*. L’impuls definitiu es produí amb l’arribada de Jofre Vilà Soler (Sitges, 1934). En Jofre tenia una cosina germana a Cubelles, Roser Giralt Soler, que participava activament als balls cubellencs i fou gràcies a les seves gestions que el jove sitgetà començà a ensenyar dansa catalana al Centre Catequístic. La seva activitat s’inicià el desembre de 1953 i amb ell començava definitivament l’esbart. El desplaçament des de Sitges era sufragat pels dansaires cubellencs. El 7 de desembre s’establí una quota d’una pesseta setmanal per als joves i de mitja pesseta per als més menuts a fi efecte de pagar els viatges al nou mestre. Així mateix, foren elegits Josep Fontanals Bertran i Josep Fonoll Planas com a vocals de l’esbart. Els assajos es feien a l’escola i amb l’ajut de la mestra, Anna Servent, ràpidament es va aconseguir una colla d’entre 30 i 40 dansaires, la qual cosa va permetre consolidar els grups de grans i petits. La figura de mossèn Miquel era omnipresent. El capellà anava a tots els assajos i fins i tot participava en alguns dels balls. Era també l’encarregat de pagar el vestuari de l’esbart amb els diners de les recaptacions aconseguides a les diverses actuacions. Rosa Maria Escardó destaca que “érem els propis dansaires i els nostres pares els que ens fèiem les peces de roba per al vestuari dels balls”.

La següent actuació es dugué a terme per la Pasqua de 1954. Van ballar *L’Hereu Riera*, *El Patatufs*, *El galop de cortesia*, *L’Espunyoleta* i *Sant Suriol*, segons recull l’acta de la Junta del Centre Catequístic Parroquial. La cita amb la Festa Major d’aquell 1954 tingué lloc el 14 d’agost, a la plaça de la Vila. El programa de la festa l’anunciava com un gran concurs de balls regionals a càrrec de l’Esbart Dansaire Santa Anna, dirigit pel mestre Jofre. Uns quants dies abans, el 2 d’agost, s’havia batejat oficialment l’esbart, que fins aleshores era anomenat simplement com a “*Esbart de bailes regionales*”. El ballet rebé el nom definitiu pel qual seria conegut: Esbart Dansaire Santa Anna. El nom derivava del fet que un dels patrons del Centre Catequístic era precisament santa Anna, per qui mossèn Miquel sentia especial devoció. Val a dir que l’altre patró era sant Miquel, i que al Centre Catequístic hi havia les imatges de sant Miquel i de santa Anna, fetes, per encàrrec de mossèn Miquel, per l’escultor Càndid Mateo, el mateix que realitzà la imatge gran del Sant Crist de l’església.

Al 1955, les ballades s’iniciaren el 26 de febrer, on l’esbart va comptar amb la participació dels dansaires Llorenç Segado i Rosa Cabré, de la direcció musical del mestre Pañella i de “*l’exquisida i fina vocalista senyoreta Lourdes Coll*”, segons

l'acta de la Junta. La primera sortida documentada, el 8 de maig de 1955, va ser a Vilanova i la Geltrú. L'actuació tingué lloc al local d'Acció Catòlica Femenina, l'Orfeó. Després se'n farien moltes altres a poblacions com Sitges, Vilafranca i Roda de Berà.

Un primer premi al Palau de la Música Catalana

És en aquest punt on trobem una de les actuacions més reeixides de l'Esbart Santa Anna: el concurs del Palau de la Música Catalana. Hom creu que devia ser a la primavera de l'any 1955. En Jofre rememorava que “primer es va haver de passar un concurs comarcal amb els esbarts de Vilanova i Sitges, i després vam poder anar a competir a Barcelona. La dansa que vam triar fou el Ball de Nans d'Olot, amb un gran simbolisme guerrer”. El jurat els donà el primer lloc de la seva categoria, segons ens van explicar el mateix Jofre i Trini Carbó. Aquesta darrera era filla de la mestra Anna Servent i ballava esplèndidament, igual que Rosa Maria Escardó.

En la Festa Major de 1955 els dansaires van tornar a lluir-se davant dels seus conciudadans. Ja al 1956, a primers de gener, la secció folklòrica, com també s'anomenava l'esbart, va començar l'assaig de *La Moixiganga*, dansa molt arrelada a la vila veïna de Sitges. Aquest ball, que descriu la Passió de Crist, va ser representat dos mesos després, per Dissabte Sant, i va tenir un gran èxit. El 20 de maig de 1956, els dansaires van oferir el Ball de Panderetes i el Ball de Nyacres, a Vilanova i la Geltrú, amb els esbarts d'aquesta població i de Sitges, amb motiu d'una de les festes de la Sección Femenina. I en la Festa Major d'aquell any l'esbart va protagonitzar una de les seves dansades que més es recorden. El programa de festes anunciava solemnement un “*grandioso Festival Folklórico Regional en el entoldado instalado en la magnífica esplanada de delante del Castillo a cargo del Esbart Santa Ana*”. La dansa que es va triar fou *La Barquerola* i l'èxit va ésser impressionant.

El final de l'esbart arribà fonamentalment per falta de relleu generacional. Molts dels components de l'esbart s'anaven casant i en aquesta situació acostumaven a deixar les activitats de lleure. Per altra banda, el fet que Jofre Vilà deixés de dirigir l'esbart també fa influir en la seva desaparició. A la Festa Major de 1957 ja no es va actuar i a l'acta del Centre en la data de l'arribada de mossèn Jordi Fort no es feia cap esment de l'esbart. D'aquesta manera es va acabar la brillant trajectòria d'un esbart que va tenir prop de quaranta dansaires i que va portar color, música i moviment a la nostra vila. L'Esbart Santa Anna va donar a conèixer a Cubelles moltes danses tradicionals, com el *Ball de Nans*, d'Olot, *La Bolangera*, *l'Hereu Riera* sense bastons, *el Ball Pla*, *la Disfressada*, *la Quadrilla* i el *Tirotitàina*, ball aquest últim que es fa amb esclops.

La tómbola benèfica

Una altra de les activitats importants del Centre Catequístic va ser la tómbola benèfica que es posava en pràctica durant els dies de la Festa Major i que estava situada a la mateixa rectoria. El seu objectiu inicial era el de recaptar fons per a

la reconstrucció de l'església i la majoria de joves hi participaven d'una manera o altra.

Per tal que les inversions fossin mínimes, mossèn Miquel es dedicava a cercar regals entre els empresaris, comerciants o particulars de la vila, de manera que el benefici estava poc menys que assegurat. A través del llibre d'actes podem saber que, per exemple, l'estiu de 1951 hi va haver uns ingressos nets de 3.254,10 pessetes. El 1954 es van posar a la venda 3.000 butlletes al preu de 2 pessetes cadascuna, obtenint-se un benefici net de 4.026,25 pessetes, l'any següent van ser 5.000 els números i 5.433,68 pessetes els guanys, mentre que el 1956, l'últim estiu d'Estruch a Cubelles, les butlletes van ascendir a 6.000 però en aquesta ocasió no s'especifica el resultat. La tómbola es mantindria entre els anys 1957 i 1967, en què mossèn Jordi Fort va ser el titular de la parròquia.

Les confraries i altres activitats

Les diferents confraries de la parròquia es van incloure, així mateix, com a part del Centre Catequístic. Hi havia la confraria de sant Isidre, la del Roser i les de les administracions de les Filles de Maria i del Sagrat Cor. També hi van quedar incloses, tot i que funcionaven amb autonomia pròpia, les germandats de Sant Sebastià i de Sant Antoni Abat. Totes les altres ja existien amb anterioritat a la constitució del centre.

En un altre apartat, l'ensenyament del Catecisme als infants que havien de fer la primera comunió ocupava un lloc important en les activitats del Centre. S'acostumava a fer els diumenges, havent dinat, i les catequistes habituals eren Pepeta Ivern, Maria Rovirosa i Maria Josepa Vidal. Al final de curs hi havia, fins i tot, exàmens i per motivar els petits deixebles s'organitzaven excursions anualment. Per completar tota la dinàmica que sorgia del Centre Catequístic ens falta citar les conferències que s'hi realitzaven. Unes eren organitzades pel Sindicat agrícola, amb Antoni Almirall, del Mas Trader, de ponent, i altres, per la junta del grup parroquial. L'incansable mossèn Miquel també hi feia xerrades per als joves del amb el títol de *Cercles d'Estudi*. En altres ocasions es comptava amb la presència de l'arxiprest de Vilanova, Llorenç Garriga, o del vicari d'aquella mateixa població, Joan Escala, per dissertar sobre temes religiosos, així com del Dr. Àngel Gallart, aquest per allçonar sobre primers auxilis.

En definitiva, i per tancar aquest tema, es pot assegurar que el Centre Catequístic va ser, sense cap mena de dubte, una de les empreses culturals més importants que es van endegar a Cubelles el proppassat segle XX. Teatre, dansa, cant coral, formació cristiana i esbarjo es van donar la mà dintre un ambient en què la companyonia entre una munió de joves imperava per damunt de tot. Per a tots aquells cubellencs que ho van viure va suposar una alenada d'aire fresc en uns temps molt difícils, una reconciliació entre els vilatans i una època que va portar la felicitat als cors de molta gent, malgrat el context social i polític de l'època. L'ànima de totes aquestes consecucions va ser, com acabem d'explicar, mossèn Miquel Estruch.¹²

8. Flor del Foix i les caramelles

Des de l'any 1900 i fins a la Guerra Civil, la societat coral de Cubelles per autonomia era el Cor l'Espiga. El fet que tingués la seu al Cafè Armengol, el local del Círcol Cubellenc, sinònim de "local de les esquerres", originà que l'Espiga també quedés marcada pel règim franquista. Les dificultats per legalitzar qualsevol d'aquestes entitats era òbvia i aquest obstacle, sumat a les penúries de l'època –la gent no estava per romanços, s'acostuma a dir en evocar aquells temps–, van privar que Cubelles estigués més anys dels que hom hagués desitjat sense gaudir d'una de les seves tradicions més arrelades: les caramelles. No va ser fins al 1947 que aquests cants de salutació primaveral tornaren a alegrar els carrers de la vila. I ho feren de la mà –en aquest cas seria més adient dir de la veu– del cor infantil.

Aquest fet, sumat al caliu cultural i de germanor que s'havia format al voltant de mossèn Miquel Estruch, propicià que l'any següent, 1948, sortissin a cantar els caramellaires grans. Sota aquest adjectiu s'ha d'incloure tant els cantaires veterans, és a dir, els que havien format part del Cor l'Espiga, com els joves que estaven integrats al Centre Catequístic. Estruch, coneixedor de les divergències que hi havia entre els de "dalt" i els de "baix", molt hàbilment oferí el local del Centre Catequístic com a lloc *neutral* per a realitzar els assajos. I com a director es recuperà ni més ni menys que Josep Mestres, el Mestre Torrents, l'home que durant tants anys havia portat la batuta de l'Espiga i que, malgrat haver-se establert a Vilanova, tornava al seu poble natal en el que podríem denominar un nou acte de servei. La seva presència, en realitat, va constituir un al·licient gens



Flor del Foix, am el Mestre Torrents, en una de les cantades de caramelles (Foto:AAP)

desestimable de cara a la captació de cantaires. En aquella Pasqua de 1948, el grup va sortir a cantar sense cap estendard i les peces que va interpretar foren *La Maquinista*, *La donzella de la costa* i la sardana *Montserrat*, a més dels tradicionals cuplets. En els dos anys següents a la seva reaparició, el cor continuà cantant les caramelles sense dur cap ensenya i sota cap nom en concret. Eren les caramelles de Cubelles i prou.

Va ser l'any 1950 que es produí l'intent de recuperar el nom de Cor l'Espiga i d'esdevenir novament una societat degudament enregistrada, però la negativa del Govern Civil a legalitzar els estatuts presentats no podia ser més rotunda. Tot i que oficialment la denegació venia motivada per l'existència, dins els Cors de Clavé, d'una altra entitat amb el mateix nom, la veritat és que les persones que signaven la sol·licitud, Joan Capdet Fontanals, Pere Urgellès Sánchez i Josep Morgades Gavaldà, foren cridades a Barcelona per ser advertides que jugaven amb foc. I és que el franquisme, sempre amatent a la repressió, tenia catalogat el Cor l'Espiga dintre l'òrbita dels *rojos* pel simple fet d'haver estat vinculat a la societat Círcol Cubellenc. Sobren més explicacions.

Els cantaires cubellencs intentaren aleshores trobar una sortida a la seva situació a través de la Federació de Cors de Clavé, però com que el consell que van rebre era el de refer els estatuts i canviar el nom de l'entitat, es van desanimar decidint deixar-ho córrer. Nogensmenys, i per prevenir qualsevol entrebanc que pogués patir l'agrupació coral pel fet de no estar inscrita enlloc, mossèn Estruch proposà que passés a ser, de manera oficial, una secció del Centre Catequístic. La idea del capellà va rebre l'acceptació general i va quedar palesa en el llibre d'actes de l'ens parroquial, en data de 5 de febrer de 1951.

Dintre d'aquest nou context, el cor adoptà el nom de Flor del Foix, elegit per la totalitat de membres del Centre Catequístic el 22 de desembre de 1951. Aleshores quedava per recuperar l'estendard del Cor l'Espiga, que durant un temps havia estat guardat, probablement, per l'antic cantaire Tomàs Planas Aviñó, però que a partir de l'esclat de la Guerra Civil va romandre amagat a la casa de Pau Borrell Palau, l'últim president de l'Espiga abans del conflicte bèl·lic. A l'ensenya se li adossà el nom, ocultant l'anterior denominació, de Flor del Foix al mateix temps que s'hi gravaven les inicials CCP (Centre Catequístic Parroquial). Josep Amorós era llavors el president, Pere Fuster, el secretari, i Josep Agustí, el vocal. Tots tres es van integrar a la Junta del Centre Catequístic en representació del grup coral, encara que Josep Amorós abandonaria ben aviat el càrrec, per motius de salut. Pere Fuster el va substituir en la presidència.

Flor del Foix es mantindria en aquesta situació fins que mossèn Estruch va deixar la parròquia cubellenca, l'any 1957. Aleshores es va "independitzar" i va passar a fer els assajos a L'Aliança. En aquesta darrera etapa el director era el vilanoví Eduard Vidal, que l'any 1955 havia substituït Josep Mestres. Vidal va portar la batuta fins al 1965, l'últim any d'actuació de Flor del Foix. El grup es va dissoldre per diverses circumstàncies, sobretot perquè els caramellaires tenien cada vegada menys temps lliure, bé per responsabilitats familiars o laborals, o bé



Un bon nombre de cubellencs, a Tarragona, el 1950, en l'excursió de caramelles (Foto:AAP)

perquè preferien dedicar-lo a altres qüestions. Cubelles hauria d'esperar fins al 1986 per tornar a tenir una agrupació coral, amb motiu de recuperar-se el Cor l'Espiga, però això ja són figures d'un altre paner.

Encara que l'habitual era cantar només caramelles, Flor del Foix va acompanyar en determinades ocasions el cor parroquial, per Nadal, interpretant la Missa Pastoril. També va actuar en l'homenatge al Dr. Francesc Estapé, l'octubre de 1951, en la visita del bisbe de Barcelona, el 2 de març de 1953, i en les festes majors de 1951 i 1952. En aquestes darreres ocasions va cantar *La Maquinista*, *La donzella de la costa* i altres peces del seu repertori amb l'acompanyament de les orquestres que aquells anys va contractar la comissió de festes: l'Orquestra Nois d'Olesa Sales i l'Orquestra La Catalònia, de Granollers, respectivament. Aquests concerts tingueren lloc davant de l'Ajuntament, després de sopar i abans del gran ball de gala a l'envelat.

Però la raó de ser de Flor del Foix eren les caramelles i la forma de sortir a cantar-les no diferia massa de la que efectuaven els caramellaires d'abans de la guerra. La diferència més notable va esdevenir els anys 1957 i 1958, quan s'hi incorporaren unes quantes noies, totes elles membres del Quadre Escènic del Centre Catequístic. Però l'itinerari era semblant al de l'anterior època. Després d'haver assajat durant tota la Quaresma, es començava el Dissabte de Glòria, a la nit, per les masies, i es continuava el Diumenge de Pasqua, al matí, pels carrers del poble. A la tarda, era habitual que els caramellaires actuessin als dos cafès, el de L'Aliança i l'Armengol. Als anys seixanta, potser per influència del director, encetaren el costum d'anar també a Vilanova, on cantaven al Restaurant Peixe-

rot i a la Rambla. En la Pasqua de 1962 actuaren a la plaça de la Vila vilanovina juntament amb altres corals, en concret La Unió Vilanovesa, el Cor Catequístic de Vilanova i la coral de Ribes. El recital va ser transmès pels micròfons de l'emissora local.

Al costat de les típiques cançons de caramelles, Flor del Foix incloïa en el seu repertori els típics cuplets satírics, la major part dels quals els feia Enric Almirall Guasch, l'Enric *Gavatà*, tasca que ja realitzava en els anys de l'Espiga. El seu germà, Abdon Almirall, també hi posava el granet de sorra, igual que Francesc Capdet Granell, aquest ja als anys seixanta. Els intèrprets, en els primers temps, eren diversos, però a mitjan anys cinquanta van passar a ser cantats habitualment per Salvador Fonoll Carbonell i, uns anys més tard, també per Ernest Rovira.

La recaptada de la cistella servia per fer excursions. Normalment la data escollida era la Pasqua Granada i alguns dels llocs de visita foren aquests: Tarragona i Reus (1950); Badalona, Mataró i Costa Brava (1951); Saragossa (1961); Costa Brava, Figueres i Vic (1962); València (1963) i Val d'Aran (1964).

A Madrid, amb els Cors de Clavé

Durant els anys en què Flor del Foix va romandre al Centre Catequístic, va combinar les seves actuacions a Cubelles amb algunes sortides que gairebé sempre estaven relacionades amb els Cors de Clavé, als quals s'hi va afiliar l'any 1952. D'entre totes elles cal esmentar la que va tenir lloc a Madrid, el maig de 1953, amb motiu de les festes de Sant Isidre. Era el primer desplaçament, fora de Catalunya, que feien conjuntament les corals catalanes després de la Guerra Civil i això representà tot un esdeveniment que, en conseqüència, va tenir un ampli ressò a la premsa.

El principal problema per als cantaires el constituïen les despeses del viatge i els quatre dies d'estada a Madrid. Els membres de Flor del Foix van rebre una petita ajuda del Centre Catequístic i també la recaptació de les caramelles d'aquell any es va destinar a abaratir el cost de la sortida. Tenint en compte això, la quota que van haver de pagar va quedar en 250 pessetes. La nit del dimecres 13 de maig l'expedició cubellenca –quaranta persones, entre cantaires i acompanyants– empenia el viatge a Madrid des de l'estació de Vilanova, conjuntament amb els membres de la Unió Vilanovesa. A la *villa del oso y el madroño*, al migdia del dijous 14, la totalitat dels Cors de Clavé –dos mil cantaires– reberen la benvinguda per part de les autoritats madrilenyes a l'estació d'Atocha, des d'on es van traslladar, enmig d'una gran expectació, a la plaça de l'Ajuntament. Allà foren rebuts per l'alcalde, el Conde de Mayalde, i, en correspondència, els coristes van fer sentir per primer cop la seva veu a Madrid interpretant la peça *Salut als cantors*, de Thomas, molt aplaudida pel nombrós públic que omplia la Plaza de la Villa i la Calle Mayor.

Aquella mateixa nit tingué lloc el plat fort de la presència catalana a la capital de l'Estat. El que fou batejat com a concert de Gala, a la Plaza Mayor, comptà amb la presència del general Franco, acompanyat de la seva esposa i de tot el



Els membres de Flor del Foix, durant la seva visita a l'Escorial (Foto:AAP)

govern espanyol en ple. El recinte va ser habilitat amb cinc mil cadires en semicercle i amb un gran espai per ser ocupat per la resta de públic, que hi va assistir en massa. Els Cors de Clavé, sota la direcció general del mestre Francesc Folguera i la de Joan Brotat com a adjunt, van cantar les següents obres: *L'Empordà*, *Les flors de maig*, *Cant a la vinya*, *Els pescadors* i *La Maquinista*, amb la qual finalitzà la primera part. Després van continuar amb *L'emigrant*, *La dansa de l'amor*, *Jovenívola* i *¡Gloria a España!*, amb la col·laboració de la Banda Municipal de Madrid, dirigida pel mestre Echevarría.

Els dos següents dies els cantaires els van dedicar bàsicament a fer turisme. El dia 15, diada de Sant Isidre, no es van moure de la ciutat, mentre que l'endemà es desplaçaren en tren per visitar l'Escorial durant el matí. La jornada del dia 16 va ser llarga, ja que a la vesprada tornaren a congregar-se a la Plaza Mayor per oferir un concert popular en el qual van iterar el repertori d'un parell de dies abans, saldat novament amb un èxit clamorós. Els coristes encara van fer una altra actuació el darrer dia de la seva estada a Madrid, el diumenge 17 de maig. En aquesta ocasió va tenir lloc al *Círculo de Bellas Artes*. A la nit, després d'haver ostentat durant quatre dies, d'una manera molt digna, la representació de la cultura catalana a la capital de l'Estat, els dos mil cantaires retornaren a Catalunya. Aquella sortida ha quedat com una de les pàgines més memorables dels Cors de Clavé, i també per al cor cubellenc, en particular, aquell viatge a Madrid va significar una de les fites més destacades de la seva modèstia història.

La integració de Flor de Foix dins els Cors de Clavé sovintejà al llarg dels anys cinquanta, i en una altra ocasió també a fora de Catalunya. Va ser el mes de maig de 1955, a Bilbao, encara que aquesta vegada la representació cubellenca era molt minsa. Tan sols quatre cantaires s'hi desplaçaren: Josep Almirall Artigas, Josep Boronat Olivella, Jordi Fontanals Daura i Ciril·lo Fontanals Roca. Dins del propi país, cal destacar que una delegació de Flor de Foix acompanyà els cors claverians a Barcelona, el 6 de maig de 1956, en la reinauguració del monument a Clavé celebrada als jardins d'Euterpe, a l'actual passeig de Sant Joan.¹³

Notes

- 1 Arxiu escola Charlie Rivel. Documentació diversa del mestre Josep Martín Juanola.
- 2 Ídem.
- 3 Ídem.
- 4 Ídem.
- 5 Informació elaborada amb l'expedient de nomenaments (AHMC) i entrevista amb Rafael Ibáñez Ivern (23-IX-2008), de cal Castell de Cunit.
- 6 AHMC. Capsa de Matricula Industrial.
- 7 AHMC. Acta del Ple municipal del 5 de gener de 1952, com a exemple.
- 8 AHMC. Correspondència de sortida. Any 1953.
- 9 Vidal, Joan; Pineda, Antoni: *Festes, costums i tradicions populars de Cubelles*. Ajuntament de Cubelles, 1993.
- 10 *El Full de Cubelles* (núm. 30, gener de 1990). Entrevista de Joan Vidal a mossèn Miquel Estruch.
- 11 Aquest apartat està fonamentat en un treball de Joan Vidal sobre el Dr. Estapé publicat en l'Anuari 2006 del G.E.C. Amics del Castell.
- 12 La informació sobre el Centre Catequístic està basada en un treball dels mateixos autors, "El Centre Catequístic de mossèn Miquel Estruch (1946-1957)", editat l'any 2001 per l'Ajuntament de Cubelles dins la sèrie de quaderns culturals que promou el Grup d'Estudis Cubellencs *Amics del Castell*.
- 13 El tema referent a Flor de Foix i les caramelles ha estat tractat per Joan Vidal en els seus llibres *Les caramelles de Cubelles (1900-1990)*. *Un reflex de la vida local d'aquest segle* (Ajuntament de Cubelles, 1991), realitzat conjuntament amb Antoni Pineda Gavalrà, i *Cor l'Espiga. Una història centenària (Cubelles 1900-2000)* (Cor l'Espiga, 2000). Aquest últim, amb el propi Antoni Pineda i amb Núria Fonoll Carbonell.

SEGONA PART

El procés de transformació del municipi

1956 - 1970

Capítol VIII

El turisme

La dècada dels cinquanta va representar per a l'Estat espanyol l'obertura cap al món occidental en encetar el govern una política econòmica més liberal i abandonar l'aïllacionisme autàrquic implantat al final de la guerra. El concordat amb el Vaticà i els acords econòmics i polítics amb els Estats Units, l'any 1953, van derivar en l'admissió d'Espanya a l'ONU, el 1955, la qual cosa significava la consolidació internacional del règim franquista. El Pla d'Estabilització de 1959 va comportar una millora en molts aspectes, un d'aquests l'increment de turisme, que ben aviat es convertiria en un dels pilars de la recuperació econòmica dels anys posteriors.

L'arribada de turistes estrangers començà a tenir una forta incidència a partir de 1955 i, pel que fa a Catalunya, el principal lloc de destí era la Costa Brava, l'autèntica pionera del turisme a la nostra terra. El *boom* turístic, tanmateix, va provocar una especulació desmesurada, puix que inicialment es produí sense cap mena de planificació urbanística. Això va representar la destrucció de molts paisatges naturals i la degradació ecològica d'extenses zones, sobretot les del litoral. Les autoritats municipals estaven poc menys que exemptes de control públic i, molt sovint, protegien interessos particulars. Els ajuntaments es van adonar ben aviat que la nova i principal font d'ingressos seria un augment de la construcció derivada del fenomen turístic i van actuar de manera improvisada, deixant de banda una actuació planificadora que va arribar tard, quan moltes coses ja no tenien remei.

Dintre d'aquest context, Cubelles també era dels llocs que anhelaven convertir-se en un centre turístic de notorietat, atès que reunia tots les condicions per a ser-ho: platja, bona comunicació –tant per ferrocarril com per carretera–, clima benigne, tranquil·litat, zones naturals atractives, hospitalitat de la gent... I, en certa manera, ja s'hi havia iniciat com a lloc turístic, donat que abans de l'esclat del turisme europeu de finals dels cinquanta ja disposava d'una nodrida colònia d'estiuejants que posteriorment s'aniria incrementant i que tindria força incidència en el desenvolupament econòmic del municipi.

Els estiuejants

Des de finals del segle XIX, anar a estiuejar era un dels d'hàbits socials més estesos entre la burgesia catalana. Cubelles no formava part del reduït nucli de pobles d'estiueig del litoral català, tot i que hem trobat una referència, de l'any 1900, sobre una colònia estiuejant "*formada principalmente de familias de la capital*".¹ Aquestes famílies, de classe social alta, segurament estarien relacionades amb els propietaris de can Travé, els quals passaven els estius a Cubelles i acostumaven a rebre visites de familiars o amics, sobretot al voltant dels dies de Festa Major. Però, amb independència dels Travé, els primers estiuejants van començar a fer acte de presència al voltants dels anys vint. No tenien el mateix estatus econòmic dels que anaven a Sitges, Caldetes (Caldes d'Estrac), la Costa Brava o llocs privilegiats de muntanya, eren més aviat professionals liberals o gent dedicada al comerç que podríem englobar dins la classe mitjana. Josep Maria Gromaches Rius, barceloní vinculat amb Cubelles durant tota la seva vida i que a partir de la seva jubilació va passar a residir-hi de forma permanent, recorda els pioners de l'estiueig a la vila:

"Els primers estiuejants van ser els Busquets, els de la meua família i els Roldan. Els meus pares van venir a partir de 1918 perquè el metge els va aconsellar que a la meua germana, que tenia tres anys, li convenia l'ïode del mar i l'aire de muntanya. I Cubelles reunia ambdues coses. Van venir a aquest poble perquè la meua àvia coneixia la família Busquets, que vivien on després s'hi instal·laria la caserna de la Guàrdia Civil, al carrer de Joan Pedro i Roig. Els Roldan van triar Cubelles perquè hi tenien parents, els Roca. Després, i dins l'època anterior a la Guerra Civil, van venir altres famílies. Recordo els noms d'Alsina, Alvarez, Klamburg, Montaner, Fàbregas, Bofill, Dalmau, Planas, Moncada, Contijoch, Escolà, Aleix, Rossi, Teruel, Armengol... Aquesta darrera família va passar la guerra a Cubelles, igual que nosaltres i els Roldan. Fugíem dels bombardeigs de Barcelona però vam veure de prop el que hi va haver a Cubelles i que costà la vida a dues persones".

La majoria d'aquells estiuejants van tornar un cop acabada la guerra, no així els Busquets, que eren de tendència esquerrana i van patir la cruel repressió franquista. Un membre d'aquesta família va defensar la causa de la República com a aviador. Però l'any 1940 la colònia era gairebé testimonial, segons explica Manuel Travé en el seu llibre de records familiars.² Els dies entre setmana, a la platja no hi havia més de 12 o 15 persones, que utilitzaven les quatre o cinc cases existents. Travé, aleshores en plena joventut, sortia amb una colla formada per les germanes Pepita i Carmen Arespachaga, filles del llavors metge de la vila, Anna Maria Klamburg, els germans Josep i Carme Roldan, Amando Carbonell i Josep Maria Gromaches.

Durant els anys 40 el nombre s'incrementà de mica en mica amb els Janàriz, Giralt, Guàrdia... d'una posició econòmica similar a la dels seus predecessors,



Un grup d'estiuejants al carrer Nou, l'any 1944. D'esquerra a dreta: Antònia Bofill, Josep M. Rossi, Elvira Rodríguez, Joan Roldan, Miquel Contijoch, Clara Rossi i Josep M. Gromaches. Acotada, Agustina Rodríguez i, més enrera, Manolo Teruel (Foto: Arxiu Josep M. Gromaches)



Els estiuejants complementaven, sovint, els banyes de mar amb excursions, a la tarda. Aquesta imatge correspon a una visita al pantà de Foix, a principi dels anys seixanta (Foto cedida per Maria Trives)

ja que la burgesia barcelonina continuava inclinant-se pels llocs anteriorment esmentats. Vincles familiars, d'amistats o de recomanació mèdica, com va ser el cas dels Gromaches, feien que Cubelles fos la destinació triada per passar les vacances, de la qual cosa se'n beneficiava, òbviament, la població autòctona. Els estiuejants van provocar conseqüències positives en l'economia local: fora d'uns pocs que tenien la seva pròpia casa, la majoria d'aquells barcelonins s'instal·laven de lloguer a cases particulars i durant la seva estada donaven vida als establiments comercials, compraven directament molts productes als pagesos, utilitzaven els serveis de les perruqueries, les modistes... I, a nivell urbanístic, la cada vegada més extensa colònia implicarà més endavant la construcció de torres o xalets dins les noves urbanitzacions que es van desenvolupant.

Tornant a Josep Maria Gromaches, el fet d'haver nascut el 1925 li ha permès viure diferents etapes d'estiueig. El cas particular que ens explica era similar en moltes famílies:

“En els primers temps, el trasllat era tota una odissea. Els preparatius començaven una setmana abans, omplint el “mundo”, un bagul molt gran en què hi col·locàvem tot el que necessitaríem durant els tres mesos d'estiu. Primer el facturàvem per tren, però després el meu pare ja el portava amb el cotxe. Pel trajecte fèiem diverses parades. Més tard, quan jo ja era casat i amb dos fills, els deixava a ells a Cubelles per Sant Joan i s'hi quedaven fins al setembre. Jo venia els dissabtes a la nit amb tren i tornava a Barcelona el dilluns al matí. El 600 el deixava tot l'estiu al poble”.

Les vivències de Gromaches també ens aproximen als costums i l'activitat que duïen a terme els estiuejants:

“De petit, als anys trenta, recordo que el meu pare organitzava una festa per a la mainada, el dia de Sant Ramon, i que els nens periòdicament fèiem ‘guerres’ amb els del poble. Als anys quaranta, ja en edat juvenil, organitzàvem balls a L'Aliança, reunions o jocs. Cal destacar la festa de comiat dels estiuejants, el mes de setembre. Cada matí anàvem a la platja i a la tarda molt sovint fèiem excursions a la muntanya. Anar a mar no era fàcil, amb aquell camí polsós. Abans i després de la guerra hi havia una tartana que hi portava la gent. A principis dels seixanta el servei el feia la furgoneta del Batet, conduïda pel Romà Bertran, cosí germà de la meva dona. Les relacions amb la gent de la vila eren molt bones. A més, en el meu cas, la meva dona, Clara Rossi, és descendent de Cubelles per part de mare. Ells eren de ‘dalt’, i també el meu pare, quan va arribar a Cubelles, es va fer soci de L'Aliança perquè tenia amistat amb els de ca la Guineu, que pertanyien a aquesta societat. El cafè era regentat per Pau Aviñó, una excel·lent persona. Més tard, el meu pare, per poder gaudir de bona amistat amb tothom es va fer soci del Círcol Cubellenc on hi havia l'Antonet, persona també molt sociable i agradable. A partir dels anys cinquanta els estiuejants freqüentàvem el cafè ‘de baix’, ja que l'Antonet ens permetia fer molta gresca.”

Una altra visió de l'estiueig ens l'aporta Matilde Claveria (Moià, 1917). Va arribar a Cubelles l'any 1958, amb el seu marit, Josep Niubò, i els seus fills, Mireia, Josep i Teresa:

“Vam venir a Cubelles perquè ens ho van dir des de Vilanova, on al principi pensàvem estiuejar. No sabíem res del poble, ens hi vam acostar i al meu marit li va agradar de seguida. Va ser determinant que hi hagués comunicació per tren i, és clar, que tingués mar, que és el que buscàvem. L'any 1958, a la Rambla, hi havia la casa de la Maria Toneta, la dels Rossi, la del Ricard Marfany, la del Dr. Estapé i la Montecarlo. La nostra va ser la següent. Totes estaven situades a la part dreta del passeig. Poc després es va començar a construir a l'altra banda: la dels Corominas, la dels Gomis, la dels Roset... Jo, als primers anys, em relacionava més amb la gent del poble que amb els estiuejants. Quan veia persones assegudes en algun pedrís, sempre les saludava i sovint m'hi aturava a parlar. Després, quan ja es van instal·lar altres famílies a prop de nosaltres, com ara els Múgica, vam tenir més contacte amb elles. S'ha de tenir en compte que la carretera era una mena de frontera que els meus fills, de petits, no podien passar sense nosaltres, de manera que, lògicament, ens ajuntàvem amb els nostres veïns més propers”.³



Una colla de joves fruit de la platja, a finals dels anys cinquanta: Cèlia Vidaurreta, Antoni Armengol, Josep Miró, Assumpció Roset, Rosa Maria Gomis i Pilar Argilés (Foto: Antoni Armengol)



Estrena de la barca Xip-Xap, beneïda per Mn. Jordi, a qui veiem amb Josep M. Gromaches, Lluís Juncosa, Ramon Graells, Josep M. Rossi, Josep Pujol, Sr. Bofill, Joan Ubach, Josep Vilalta, Josep Ballesteros, Francesc Borràs i, al, davant, Antònia Bofill (Foto: Arxiu J. M. Gromaches)

De la penya Xip-Xap al Club Marítim

En un poble petit com Cubelles, la colònia d'estiuejants es feia notar molt, tant en actes puntuals, com ara la Festa Major i altres diades festives, com en el dia a dia. Durant el període d'estiueig de l'etapa estudiada, cal ressaltar la seva implicació en la dinàmica social de la vila. Només cal recordar la seva col·laboració en l'estrena dels gegants de Cubelles, que ja tractem en un altre apartat. O els concursos fotogràfics, per posar un altre exemple, que organitzaven. I també els equips de futbol que muntaven per enfrontar-se als cubellencs, la qual cosa fomentava, alhora, una encesa rivalitat en el terreny de joc i uns fraternals llaços d'amistat fora d'aquest. Una altra activitat que, durant els anys cinquanta, duïen a terme eren les representacions teatrals, sota la direcció de Daniel Janàriz, al teatre de L'Aliança, tot i que en una ocasió puntual també van representar una obra al teatre del cafè de baix, malgrat que oficialment estava clausurat. Josep Maria Gromaches recorda que començaven a fer els assajos a l'hivern, a Barcelona, al taller d'arts gràfiques que Josep Roldan tenia a la Gran Via.

Ja hem dit que a partir de la dècada dels cinquanta el principal punt de referència per a la majoria d'estiuejants va ser el Cafè Armengol, i també moltes famílies eren clients habituals de la Fonda Cèlia, pel que fa als àpats. I, és clar, un dels seus llocs de trobada diaris era la platja, on s'agrupaven al costat dels tendals i les casetes de bany de què disposaven. Aquesta mena d'associacionisme impregnat d'un ambient familiar força evident va donar peu, gràcies a l'impuls del senyor

Bofill, a comprar, entre un grup, una barca que s'utilitzava tant per sortir a la mar com per a activitats d'esbarjo. La barca va ser batejada amb el nom de Xip-Xap i va ser batejada l'estiu de 1959 per mossèn Jordi Fort. Els components de la penya eren, a més de l'esmentat Bofill, Josep Maria Gromaches, Lluís Juncosa, Francesc Borràs, Josep Maria Rossi, Josep Ballesteros, Josep Vilalta, Joan Ubach, Josep Pujol, Ramon Graells, Josep Roldan i Josep Sánchez.

Es pot dir que la penya Xip-Xap va ser l'embrió del Club Marítim, impulsat l'any 1970 per un grup d'aficionats a la vela, encapçalat pel que durant molts anys en seria president, Carlos de la Fuente Oregui. El club fou inaugurat l'any 1971 i a partir d'aleshores aglutinà la major part de la clàssica colònia d'estiu-ejants, que començava a quedar molt diluïda dins la gran gentada que passava els estius a Cubelles.

Primeres infraestructures: l'hotel dels suïssos i el bar Los Arcos

Retornant al punt de partida del creixement turístic que experimentà l'Estat espanyol, és a dir, a mitjan anys cinquanta, és obvi que, també a Cubelles, l'actuació municipal anava encaminada a no perdre el tren d'aquell fenomen que s'estava produint aleshores. Així ho demostra la voluntat del consistori de promocionar la platja i urbanitzar la zona sud del municipi, des de la carretera al mar. Es començaven a veure estrangers, molts dels quals estaven de pas perquè al poble no hi havia cap tipus d'infraestructura hotelera. El pioner en aquest sentit va ser l'Hotel Cubellas, situat a la cantonada dels carrers de Sant Antoni i Jacint Verdaguer. Es va instal·lar en un edifici que el seu propietari, el barceloní Joan Sardà, adaptà per a establiment hotel·ler, construint un tercer pis a les plantes ja existents i transformant els baixos en restaurant. El flamant allotjament va entrar en funcionament l'any 1957 i no trigaria a ser conegut com a "hotel dels suïssos", en ser freqüentat per turistes d'aquesta nacionalitat. Tot i que inicialment va ser regentat per la senyora Pilar Díaz, no trigaria gaire a passar a mans de Ferdinand Kaufmann i la seva família, de la localitat suïssa de Buchs, que comprarien l'immoble. Ells eren els encarregats d'organitzar les vacances a compatriotes seus, als quals transportaven en un autocar de la seva propietat. Els suïssos, al voltant del centenar, es feien notar al poble i molts d'ells venien cada estiu. Fins i tot a la platja gaudien d'un espai propi amb tendals i casetes per canviar-se. I quan a l'hotel, que només disposava de 30 places, hi havia *overbooking*, els Kaufmann els allotjaven principalment a les cases veïnes de ca l'Urpí i cal Pacheco.

En el programa de Festa Major de 1957, Joan Roig, amb el pseudònim de Joan Grana, saludava la creació d'aquest establiment que tant d'impacte va fer al principi entre els cubellencs, no en debades representava una gran novetat:

"... Con la instalación de esta magnífica residencia, Cubellas inicia una nueva etapa, llena el vacío que todos esperábamos (...). Su modernidad, su estilo práctico y toda la gama de comodidades hará del mismo un lugar ideal para el turismo..."

Cubelles ja disposava, doncs, d'un destacat allotjament per a turistes que s'afegia a la Fonda Cèlia, situada davant mateix de l'hotel. Poc temps després, en concret l'any 1960, naixia un altre establiment que es convertiria en un bon reclam per als estrangers que volien complementar platja i diversió. Ens referim al Bar-Dancing Los Arcos, que es va situar en un lloc aleshores aïllat, al Sector Bardají, i que de forma immediata es va convertir en el local de moda del municipi, tant per als qui estaven de vacances com per als joves i no tan joves que pretenien *lligar* amb les estrangeres. Els suïssos de l'hotel eren dels millors i més nombrosos clients d'aquest local que des d'un bon començament van portar el seu propietari, Jesús Muñoz Utrilla, la seva esposa i la seva neboda Tere, que sovint feia exhibicions de dansa flamenca entremig del ball, amb discos, que s'allargava fins a altes hores de la matinada.



L'hotel dels suïssos, a finals dels anys cinquanta (Foto:AAP)

Però l'Hotel Cubellas era poc per acollir l'allau de turistes que arribaven al litoral català a gaudir del mar i de la natura. Els estrangers, igual com feien els estiuejants, dormien en cases particulars, altres portaven la tenda de campanya o la *roulotte*. Per tot plegat, la vida del poble començava a experimentar una notable transformació als estius. A l'animació que provocava la presència d'una colònia d'estiuejants cada vegada més nombrosa s'hi afegia ara el contacte amb gent de diversos punts d'Europa, amb diferents costums, alguns dels quals eren considerats, sobretot pels puritans, massa "liberals". I és que el turisme comportà, també, un canvi de les normes socials en una societat esclafada per una dictadura que imposava uns valors molt conservadors i de fort contingut religiós.

L'Hostal del Foix, la benzinera i el càmping

Aquesta necessitat de disposar de llocs de residència, general en tots els municipis del litoral, va fomentar el naixement d'una indústria hotelera i immobiliària que va fer créixer les poblacions. Cubelles estava submergida en aquest procés i l'any 1961 es va donar un altre important salt per rebre turisme, amb la inauguració de l'Hostal del Foix, que ràpidament va captar clientela tant "nacional" com "internacional" i que sovint amenitzava algunes festes d'estiu organitzant balls a la seva terrassa. Propietat de l'alcalde Batet, en un primer moment l'establiment només es dedicà a servei de bar i va ser gestionat per Joan Freixas Catllà. En només un any, el bar va tenir una gran acceptació i Batet va anar al Restaurant Diagonal per demanar al seu propietari, el senyor Soteras, si li podia posar en contacte amb algú que portés el nou restaurant. L'escollit va ser Josep Pons Ventura, que va arribar a Cubelles amb la seva família per fer-se càrrec de l'Hostal del Foix. Els seus descendents encara el regenten avui en dia. Al costat de l'establiment hotelier aquell any es va inaugurar la primera benzinera de Cubelles, també propietat de Batet i de la seva esposa, Maria Dolors Safons. Els requisits que imposava la societat estatal CAMPSA eren un terreny adient, el permís de la Direcció General de Carreteres i que la distància mínima amb la següent àrea de servei més propera fos de cinc quilòmetres.⁴

Tot aquest avenç es veia reflectit en un article titulat "Cubellas al servicio del turismo", obra del delegat comarcal d'Informació i Turisme, Enrique Francés, publicat en el programa de Festa Major de 1961.

"Cubellas, población antigua, tiene ansias de progreso. Ya no gusta del letargo que parecía aislarla de nuevas corrientes. Se siente joven, la vieja cuna de Villanueva, y desea que propios y extraños reconozcan que tiene aire puro, agua buena, hermosas playas (...) ambiente propicio al descanso del estrépito ciudadano. Incluso para el forastero, además de todo esto, posee el atractivo de una incógnita plantada en el Campanario. ¿Quién llevó hasta la torre el germen de la higuera, encaramado, serviola de la villa? Seguramente una imaginación fértil podría tener una historia para que los ancianos la contaran a sus nietos o la colonia extranjera, pero quizá hoy, en tiempos de los Shefard y Gagarín, los chicos no gustan de cuentos y prefieren historias trepidantes de cohetes y motores de explosión. Por eso

contemplan con ojos maravillados esa estupenda Estación de Servicio, junto a la ruta que surcan tantos coches de matrícula extranjera. La estación, les detendrá, dando ocasión a gentes rubias y languiruchas que proceden de tierras frías del norte y centro, de morenos que vienen de Africa o América, de que conozcan la apacible belleza de esta tierra casi por descubrir en el acervo turístico. ¿Se ha comprendido ya la riqueza inmensa que posee Cubellas, desde su carretera al mar? La extensa zona se está transformando en moderna urbanización veraniega. Espera sólo que espigones protectores le devuelvan parte de la suave arena de otros años; ya que alguien con sentido estético y comercial pavimenta calles, traza avenidas, blanquea paredes, parcela terrenos en la llanura soberbia.

La población, la vieja Cubellas, se siente joven, limpia y acicala sus calles, surca el suelo con eficaces redes de alcantarillado; inaugura hoteles, abre tiendas... incluso en el interior de su antigua Iglesia Parroquial, el pincel de un joven pintor, de joven arte, deja en los altares la huella de una nueva concepción de lo sacro.

Cubellas, celebra así su Fiesta Mayor: Con los actos de este programa con festejos religiosos y populares. Actos de una típica Fiesta Mayor de un pueblo catalán, que sabiendo conservar sus tradiciones, abre sus puertas al progreso.”

Aquell mateix 1961 l'Ajuntament instà els veïns a emblanquinar les façanes de les cases a fi efecte d'embellir el poble i l'Ajuntament subscribia un contracte amb l'empresa barcelonina “Ediciones Turísticas Internacionales” per estampar un reportatge sobre Cubelles –ignorem en quina publicació– amb fotografies dels llocs més bonics de la vila, platja i muntanya incloses.⁵ Aquesta promoció va costar mil pessetes. L'any 1962 s'instal·la el primer càmping del municipi, al costat de la desembocadura del riu Foix (el cap de riera, com el coneixien els cubellencs). L'empresa Zigreco S.A., amb l'alemany Walter Zinner al capdavant, va arrendar aquell terreny a l'Ajuntament per un període de 20 anys.⁶ Les condicions del contracte les expliquem en l'apartat dedicat a la vida municipal.



L'Hostal del Foix i la benzinera, en la nevada de 1962 (Foto:AAP)

La Junta Local de Turisme

En ple auge turístic a tot el país, començaren a sorgir els lògics processos d'organització supramunicipal. El 16 de gener de 1960 es va celebrar, a Sitges, una reunió de representants dels ajuntaments de la comarca per tal de fomentar-hi el turisme. Per part de Cubelles hi assistiren l'alcalde, Joan Albet, el tinent d'alcalde, Josep Fontanals, i el secretari, Antoni Barrachina. Des del punt de vista que, segons es va assegurar en la reunió, "des dels poders públics hi ha un evident interès a donar suport a l'expansió turística", es va crear una comissió executiva que hauria de buscar la manera efectiva per promocionar el turisme a la comarca. També es va informar de la necessitat de constituir, a cada municipi, una Junta Local d'Iniciatives i Turisme. De tot això, Albet en donà informació en el Ple del 24 de gener de 1960, en el qual Fontanals va ser designat per formar part de l'esmentada comissió alhora que s'acordava crear, a Cubelles, la referida junta de turisme. Aquesta va quedar formada per Joan Albet, en qualitat de president, Josep Fontanals, Josep Maria Batet i Joan Roig, com a vocals, i Antoni Barrachina, de secretari. No s'especificaven, tanmateix, les funcions a desenvolupar per aquesta junta. Pensem que més aviat es va formar a instàncies d'aquella trobada a Sitges i que posteriorment s'hi deurien integrar persones que no estaven a l'Ajuntament, ja que cada vegada que es renovava l'equip de govern es designava un representant del consistori a la Junta Local de Turisme. Cal dir també que, dins l'organització municipal, a partir de 1967 es va crear la comissió de turisme.

Tornant a principis de la dècada, el nombre de turistes estrangers, molts dels quals s'allotjaven al càmping, seguia augmentant i, amb ells, el poble començava a tenir una vida nocturna cada vegada més animada. El principal lloc de referència en aquest aspecte era, com hem dit, Los Arcos, que en un reportatge sobre la Festa Major de Cubelles efectuat l'agost 1962 pel setmanari *Villanueva y Geltrú* s'anunciava d'aquesta manera tan curiosa:

"Uno de los lugares más típicos de Cubellas, por su situación, por el magnífico ambiente, por el aire festivo de sus reuniones, lo constituye sin duda alguna el bar 'Los Arcos'. En su espléndida terraza al aire libre tendrán lugar durante estos días de Fiesta Mayor extraordinarias exhibiciones de Twist, este nuevo ritmo que revoluciona al mundo, participando en las mismas toda la colonia extranjera residente en Cubellas. Ello hace que en tan extraordinario marco halle usted lo necesario para gozar de unas noches de fiesta inolvidables como las que suelen presidir siempre las grandes veladas que se desarrollan en 'Los Arcos'."

Un *flash* de la situació turística de Cubelles en aquells anys el trobem en una entrevista a l'alcalde publicada al programa de Festa Major de 1962. A la pregunta de si s'havia incrementat el turisme, Batet responia amb aquestes paraules:



Tartana que feia el servei de taxi del poble a la platja a finals dels 50. Era conduïda per Francesc Urpí Aviñó, a qui veiem, a l'esquerra, amb membres de les famílies estiuejants Gomis i Roset (Foto:AAP)



El càmping Paradiso, ja a principi dels anys setanta (Foto:Arxiu de Josep M. Gromaches)

“A pesar de campañas insidiosas de nuestros enemigos, el turismo ha tomado un revuelo inesperado y grandioso para nuestra villa. Un factor importante ha sido la realización del “Camping Paradiso” en los terrenos de la Pineda del Mar propiedad de nuestro municipio, el cual nos ha puesto directamente en contacto con el ambiente internacional y cosmopolita de toda Europa, esperando que con la afluencia de tantos turistas el beneficio para todos los comercios de la villa sea extraordinario y el nombre de Cubellas figure desde ahora en las cartas geográficas de todas las latitudes...”

Tot i que l'alcalde parlava d'enemics, públicament no se li'n coneixien i encara molt menys l'existència de *“campañas insidiosas”*. O bé era un comentari gratuït o potser volia referir-se al fet que no tothom veia amb bons ulls els canvis que s'estaven produint. Segui com sigui, en aquella primera meitat dels anys seixanta, Cubelles creixia cap la platja i també s'expansionava cap al nord, apareixien les urbanitzacions de muntanya i al poble hi havia cada vegada més botigues o establiments petits, molts dels quals només obrien durant la temporada turística. L'1 de gener de 1964 Batet responia a la Companyia Arrendatària del Monopoli de Petrolis, S.A. sobre el pas de vehicles i la població de Cubelles tot dient: “La població es quintuplica al juliol i l'agost. El pas de vehicles i persones estrangeres és enorme, no podent-se facilitar xifres ni tan sols aproximades”.⁷

Per veure com evolucionava Cubelles en aquella època, novament hem d'agafar com a referència la ploma de Joan Roig, en un article del programa de Festa Major de 1964 titulat *Cubelles, transformada*:

“... Avui, Cubelles, en el seu punt crucial de transformació, en les seves cartelles, al fons del gran teatre, veiem com s'anuncia ‘URBANISME’ (...). S'urbanitza el pla, la muntanya i a frec de mar. Apareixen casalots per tot arreu, camins i avingudes creuen el terme, brollen bars i dancings, aparcaments i “bungalows”, hostals i tavernes, comerços i immobiliàries, càmpings i suburbis, arreu es respira turisme (...). És ben cert: alemanys, suïssos, holandesos, francesos, tampoc hi manquen gent de províncies fugint de la calor de la meseta, i gent de ciutat fugint de l'enrenou de la mateixa. Cubellas és la ‘Tierra Prometida’.”

També a través del setmanari *Villanueva y Geltrú* (14 d'agost de 1964) podem apropar-nos a la visió del poble que tenien des de la capital de la comarca:

“Cubellas, población en su día cuna y garantía de la Villanueva y Geltrú actual, cuyo censo ronda ya los mil habitantes, es una más entre las múltiples villas de la Costa Dorada. Sus moradores, gente laboriosa en su mayor parte dedicada a la explotación agrícola de sus feraces tierras, han sabido aunar a la labor cotidiana el cariño a la conservación de sus playas nítidas, llanas y agradables, en las que se encuentran la felicidad del descanso en las épocas del veraneo intenso (...). En los últimos tiempos la tranquila población costera cubellense ha vivido el empuje de un vasto crecimiento fruto de la corriente turística que hoy invade nuestro país. A consecuencia de ello han proliferado en su amplia llanura un magnífico “Hostal” de gran capacidad, sito al pie de la carretera con estación de servicio

y aparcamiento de coches anexos; un hotel-residencia; un camping, situado junto a la playa, bajo pinar, y que constituye un auténtico alojamiento internacional al aire libre. Se han construido asimismo “bungalows” y chalets que dan bello marco a lo que en futuro no lejano será un importante centro turístico. No faltan tampoco los llamados apartamentos y establecimientos dedicados a la venta de los clásicos “souvenirs”, todo ello llevado a cabo merced a la actividad de una importante inmobiliaria. Sus calles limpias, sus cafeterias modernas y, por encima de todo, el clima cálido en lo físico, por la blancura de sus fachadas, y también en lo espiritual por la caballerosidad de sus gentes, invitan a residir y procurar afincarse en busca del reposo y el bienestar en cualquier época del año junto a las riberas del Foix...”.

Locals de diversió i nous establiments hotelers

L'any 1963 va entrar en funcionament un local que faria furor en l'ambient nocturn del municipi: El Patio Andaluz.⁸ Estava situat al capdavall del carrer de Víctor Balaguer, al costat de la peixateria de la família Amat-Fontanals, que n'eren els propietaris, en un lloc on anteriorment s'hi guardava el ramat de cabres de ca la Tona. Dissenyat a l'estil del que el seu nom indica, tenia la pista de ball a l'aire lliure i inicialment s'hi oferien sessions de “tablao” flamenc. En els primers anys el local va ser gestionat per uns alemanys, però a mitjan dècada ja se'n va fer càrrec directament la família propietària, que va aconseguir una àmplia clientela, tant de l'àmbit turístic com del local i comarcal. El binomi Los Arcos-El Patio Andaluz va provocar que la vida nocturna cubellenca fos molt intensa en aquells anys seixanta, i tot i la competència que es va establir entre els dos establiments, es pot afirmar que hi havia una diferència entre els habituals d'un i altre local. Mentre que Los Arcos estava impregnat d'un ambient generat pels suïssos de l'hotel, més tranquil, a El Patio Andaluz hi predominaven, a nivell d'estrangers, els que s'allotjaven al càmping Paradiso, en general més joves, i això li donava un caire més bulliciós.

L'alternativa a aquests dos locals, que tenien sarau cada dia, l'oferia, algun dissabte a la nit o alguna vigília de festa, el Bar Grecos, organitzant sessions de ball que en ocasions estaven amenitzades per conjunts musicals de Vilanova o de Barcelona. El Grecos va ser implantat l'any 1965 per una família d'estiuejants, els Milà, i, independentment que hi hagués ball o no, esdevingué un notori punt de trobada de les nits cubellenques. En diverses ocasions també havia organitzat altres espectacles, sessions de flamenc incloses. La moda dels grups musicals també l'adoptà en algunes vegades El Patio Andaluz, amb actuacions del conjunt local Traveli'n Band a finals de la dècada.

A mitjan anys seixanta Cubelles ja s'havia consolidat com a centre turístic dintre de la marca *Costa Daurada* i gaudia d'un merescut prestigi en aquest aspecte. Tenia una sèrie d'urbanitzacions aptes per a estiuejar i passar-hi els caps de setmana, amb xalets i edificis per a apartaments que, a diferència de la major part de localitats costaneres, no es van construir en forma de gratacels –no es podien aixecar més de tres plantes– i disposava d'uns bons serveis. A la platja



A dalt, la Tere de Los Arcos, en una actuació folklòrica. A sota, El Patio Andaluz (Fotos: AAP)





L'indiscutible rei de les nits estiuenques de Los Arcos era Marcel Albet. La pell bruna d'aquest play-boy a la cubellenca gaudia de notori èxit entre les fèmines suïsses. Aquí el veiem, cigarreta en mà, al costat del veterà Antoni Armengol i un ciutadà estranger (Foto: Antoni Armengol)

de davant de l'estació s'hi va construir un passeig Marítim que a finals de la dècada permetria l'increment de l'oferta hotelera i de restauració del municipi, primer amb l'Hotel Solimar (1967) i, més endavant, amb el Restaurant Nàutic (1969). El primer era propietat del tinent d'alcalde, Josep Fontanals, i es va edificar en un lloc on en els primers anys de la dècada s'hi havia situat un xiringuito molt concorregut, tant per turistes com per cubellencs, portat pels vilatans Guy Marmottan i Joan Martínez. Aquest darrer, junt amb la seva família, va dirigir el restaurant del Solimar durant els primers anys. El Nàutic, per la seva banda, era propietat de l'alcalde, Josep Maria Batet, i es va situar en un terreny que el batlle comprà a Josep Aviñó Romagosa, comerciant de vins. A l'estiu, Aviñó adequava la zona per a aparcament, amb ombra inclosa, per als usuaris de la platja i obtenia uns guanys addicionals. El Nàutic passà a ser regentat per la família Fillat, la qual encara continua actualment amb el negoci.

Distincions al municipi i inauguració de l'Hotel Principat

L'esforç realitzat per Cubelles per promocionar-se a nivell turístic va tenir el reconeixement d'estaments superiors. L'any 1966 li era atorgat, per part de la Jefatura Provincial del Movimiento, el *Primer Premio de Embellecimiento de Pueblos de la Provincia* i l'any següent era el Ministerio de Información y Turismo el que concedia al municipi la placa de bronze al *Mérito Turístico*. D'aquest últim guardó l'alcalde en donà compte al Ple en la sessió del 8 de novembre de 1967, al mateix temps que comunicava que la corporació estava convidada a recollir el premi a

Els estiuejants homenatgen Antoni Armengol

La comentada vinculació de diferents generacions d'estiuejants amb el Cafè Armengol va motivar que l'any 1970 Antoni Armengol Travé, l'Antonet, fos objecte d'un homenatge de reconeixement amb motiu de la seva jubilació. L'acte, organitzat pels mateixos estiuejants, consistí en un sopar celebrat al flamant Hotel Principat, amb l'assistència de l'alcalde, Josep Maria Batet, i del metge, Darius Huguet. El programa de la Festa Major d'aquell anys en feia referència:

"Un año más y un acontecimiento remarcable para el curso de esta vida de Cubellas. Parece no tener importancia, y sin embargo la tiene. Y es ni más ni menos que el homenaje a Don Antonio Armengol Travé, el hasta ahora Barman de los veraneantes.

Fue una fiesta simpática que llenó hasta rebosar el salón-comedor del Hotel Principat en un acto espontáneo de simpatía a nuestro popular "Tonet", como cariñosamente se le conoce (...). Los que no pudieron acudir (...) se unieron de todo corazón al homenajeado y así lo testimoniaron la cantidad de cartas y telegramas recibidos después del acto.

Así es como nuestra querida Cubellas ha honrado a un personaje que ha dejado un hueco que difícilmente llenará otra persona, pues para nosotros es como una Institución en la villa de Cubellas."



La taula presidencial, amb Antoni Armengol, fill, la senyora Roset, Josep M. Batet, Maria Pérez, l'homenatjat, la seva esposa, Rosario Arnan, i el Dr. Darius Huguet (Foto: Antoni Armengol)

Madrid, el 4 de desembre. Així ho van fer la majoria de representants del consistori, que es desplaçaren a la capital de l'Estat en dos vehicles, el de Batet i el de Fontanals.⁹

El festeig de Cubelles amb el turisme estava en ple auge i això va ser aprofitat per Josep Maria Batet, sempre àvid en els negocis, per posar en marxa una altra empresa que provocaria un salt qualitatiu i quantitatiu en les infraestructures hoteleres del municipi: la construcció de l'Hotel Principal, amb 34 habitacions, inaugurat la primavera de 1970. El programa de Festa Major d'aquell any, un cop



El xiringuito conduït per Joan Martínez i Guy Marmottan, als quals veiem amb les seves respectives esposes, Rossita Fontanals i Maria Dolors Raventós (Foto cedida per Joan Martínez)



El passeig Marítim, a finals de la dècada dels seixanta, abarrotat de vehicles (Foto: AAP)

més, retratava el moment dolç que, en relació al turisme, travessava Cubelles:

“... El seu sabor rústic i camperol s’ha trocat en un encant cosmopolita. Pels seus carrers estrets i retorçats, alguns, i amples avingudes, altres, pulcres i conservades, no se sent només el vocable brau del seu llenguatge català, sinó que s’agermanen els idiomes espanyol, francès, anglès, alemany i italià, convertint en una nova Babel la nostra rejuenida població. Cubelles, vestida de fines sedes, és el girasol turístic, la núvia, la princesa, l’astre de primera magnitud que atrau, fascina els seus habitants i residents, encís d’aquesta mar suau, acaroador, sorgit del plor del seu somriure i enclavament ...”.

L’aventura turística que Cubelles estava vivint des de finals dels cinquanta també podria resumir-se en un article del desaparegut diari *Tele/eXpres*, dins un reportatge sobre la nostra vila publicat el 19 d’agost de 1971. L’article en qüestió, titulat *Cubellas ha conocido el boom turístico sin provocarlo*, deia:

“...El crecimiento de Cubelles no lo ha provocado una promoción oficial por parte del municipio, ni entidades o algún que otro motivo, sea monumental o artístico. Simplemente Cubelles es una población con mucha belleza natural pero sin haber sido explotada. Han sido los propios visitantes quienes se han enamorado de la población y se han hecho residentes estables para todos los veranos, adquiriendo un solar y construyendo su chalet o torre o bien comprando o alquilando un apartamento...”.

En definitiva, l’evolució de Cubelles, en funció d’un context més generalitzat, era notòria. El poble s’havia convertit en un destacat centre turístic de temporada, la qual cosa determinà un predomini dels sectors de la construcció i serveis en detriment d’una pagesia que, malgrat continuar tenint importància, ja havia iniciat la reculada. Al mateix temps, com hem assenyalat abans, la influència del turisme motivava que anessin canviant els hàbits de la població, sobretot entre la gent jove, fent-se més equiparats als dels aires europeus que cada estiu impregnaven un territori, cal no oblidar-ho, sotmès encara a una dictadura.

Notes

- 1 Crònica de la Festa Major de Cubelles, publicada a *La Vanguardia* el 25 d’agost de 1900.
- 2 Travé Alfonso, Manuel: *Recuerdos de la familia Travé Alfonso. Desde mediados del siglo XIX hasta 1941*. Edició privada. Barcelona, 1997.
- 3 Entrevista amb Matilde Claveria (19 d’agost de 2008).
- 4 Entrevista amb Josep Maria Batet (21 de juliol de 2007).
- 5 AHMC: Acta del Ple municipal del 23 d’agost de 1961.
- 6 AHMC: Acta del Ple municipal del 28 de febrer de 1962.
- 7 AHMC. Correspondència. Sortides 1964.
- 8 AHCM: En el Ple del 12 de juny de 1963 es va acordar la concessió de permís de ball a nom d’Antonio Amat Ecuriola.
- 9 Testimoni d’Albert Miró Mataró, aleshores edil.



A dalt, una vista del poble amb l'Hotel Principat en primer terme. A baix, la platja, amb el Solimar a l'esquerra i el Nàutic més enllà (Foto:AAP)



L'arribada de la immigració

La població cubellenca es va mantenir dins d'una relativa estabilitat fins a la dècada dels seixanta. L'arribada de la immigració provinent bàsicament del sud peninsular suposà el trencament de la tendència descendent que s'observava en la demografia local, només compensada per la vinguda de nous veïns procedents de la resta del Penedès.

El cens poblacional de 1970 reflecteix de forma fidedigna les transformacions que Cubelles va experimentar en els àmbits econòmic, social, cultural i lingüístic. El cens de 1960, de 878 habitants, no s'ha conservat a l'Arxiu Històric de Cubelles i no ha estat possible reconstruir-lo, car només ens han arribat poc més de tres-centes fitxes declaratòries. L'augment poblacional, l'abandonament de l'agricultura i el pas de la població activa al sector de la construcció i els serveis són algunes de les informacions que conté el padró municipal de 1970, els cens del *boom* turístic, l'especulació i la immigració.

El cens de 1970

El padró municipal de l'any 1970 és el primer que recull l'efecte de la immigració i del pas de l'economia agrària a la industrial i de serveis. L'estructura de la població va canviar amb l'arribada de mà d'obra jove, que condicionarà l'evolució dels següents trenta anys en la història local.

El cens oficial oferia la xifra de 1.538 habitants, mentre que als registres censals de l'arxiu municipal n'apareixen un total de 1.548. La diferència és, com es produïa en els padrons anteriors, deguda a defuncions i baixes durant l'elaboració dels registres poblacionals. Així, segons el detall personalitzat, el nombre total d'habitants de Cubelles l'any 1970 era de 1.548, amb 800 homes, un 51,68 per cent, i 748 dones, un 48,32 per cent. Novament el pes dels diferents sexes no superava el percentatge del 53 per cent, i la població marcava un altre cop un escenari demogràfic normalitzat.

La mitjana d'edat havia baixat fins als 32,16 anys, producte de l'arribada de la immigració jove i de la major natalitat que el progrés econòmic de finals dels seixanta havia generat. Les mitjanes poblacionals entre les poblacions masculina i femenina era de 31,50 i 32,86 anys respectivament. Malgrat tractar-se de dues

xifres molt semblants, el major pes de la població masculina dels immigrants, un 52,2 per cent, influí significativament en la major presència d'homes al cens local.

La densitat d'habitants per quilòmetre quadrat va incrementar-se de forma notable, acostant-se ja a les mitjanes comarcals i nacionals:

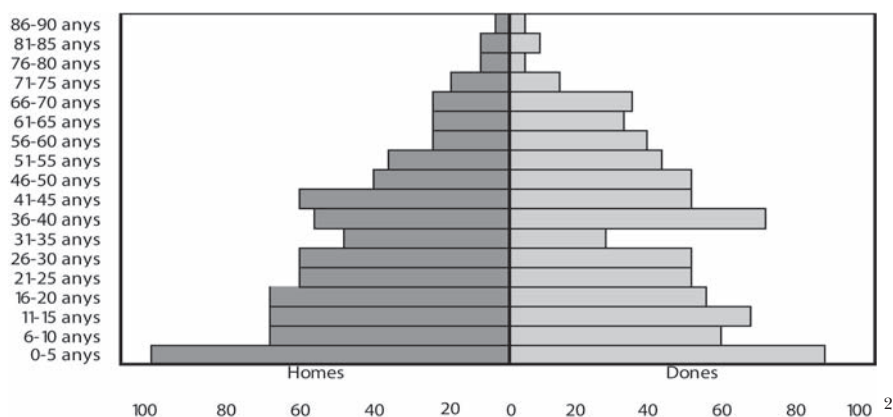
Densitat de població 1960-1970 (hab./km2)

Any	1960	1965	1970
Cubelles	65,7	85,4	115,1
El Garraf	159,0	183,9	215,1
Catalunya	100,9	122,6	159,0 ¹

Cal destacar que la comarca del Garraf incloïa fins als anys vuitanta les poblacions de Castellet i la Gornal i d'Olesa de Bonesvalls, amb unes superfícies de 46,84 i 30,57 quilòmetres quadrats, respectivament.

El més important reflex del canvi poblacional és la piràmide d'edats, que l'any 1970 es configurava:

Piràmide de població per sexe 1970



La principal novetat és l'eixamplament de la piràmide per la base, degut al gran nombre de naixements per l'arribada de gent jove immigrada i per l'increment de la natalitat per la millora de la renda per càpita. El nombre de naixements a Cubelles entre els anys 1965 i 1970 va ser entre dues i tres vegades superior a la mitjana que es produí als anys quaranta i cinquanta.

L'índex de vellesa era l'any 1970 del 12,7 per cent, un 27 per cent inferior a la xifra de trenta anys endarrere. I per contra, l'índex de joventut, que era l'any 1940 del 30,5 per cent, s'havia incrementat un 20 per cent, arribant al 36,6 per cent, una xifra superior a la considerada com al mínim òptim, que és del 33 per cent de la població.

Lloc de naixement

El cens de 1970 mostra per primer cop que els nascuts a Cubelles deixen d'ésser majoritaris. La vinguda de l'onada migratòria suposarà el trencament de l'estatu quo secular de la demografia cubellenca. La distribució dels veïns de la vila segons llur lloc de naixement era a l'any 1970:

Lloc de naixement l'any 1970 ³

	Lloc de naixement	Total	%
Cubelles	Cubelles	400	25,8%
	Vilanova i la Geltrú	151	9,8%
	Cunit	17	1,1%
	Canyelles	17	1,1%
	El Montmell	12	0,8%
	Sant Pere de Ribes	10	0,6%
	Vilafranca del Penedès	6	0,4%
	Altres	40	2,6%
Penedès		253	16,3%
	Barcelona (el Barcelonès)	88	5,7%
	Tortosa (el Baix Ebre)	12	0,8%
	Sabadell (El Vallès Occidental)	8	0,5%
	L'Hospitalet de Llobregat (el Baix Llobregat)	5	0,3%
	Santa Coloma de Gramenet (el Barcelonès)	5	0,3%
	Altres	134	8,7%
Resta Països Catalans		252	16,3%
	Oliva de la Frontera (Badajoz)	104	6,7%
	Chimeneas (Granada)	38	2,5%
	Santiago Espada (Jaén)	28	1,8%
	Casariche (Sevilla)	18	1,2%
	Villagarcia (Badajoz)	18	1,2%
	Guareña (Badajoz)	15	1,0%
	Puente de Genave (Jaén)	15	1,0%
	Pulpí (Almeria)	13	0,8%
	Mazarron (Múrcia)	11	0,7%
	Altres	368	23,8%
Resta de l'Estat espanyol		628	40,6%
Fora de l'Estat espanyol	Diversos	15	1,0%
Total població		1.548	100,0%

Un extrem ja apuntat anteriorment és l'efecte dels centres hospitalaris vilanovins, on les mares cubellenques duïen llurs fills a néixer a partir dels anys 50. Així doncs, si mirem els residents nascuts a Vilanova menors de vint anys, eren un total de 96, un 64 per cent del total, fet que demostra la tesi exposada. Pel que fa als Països Catalans, la principal ciutat de naixement dels ciutadans de Cubelles era Barcelona, seguida de Tortosa i Sabadell.

El creixement vegetatiu

Per al període comprès entre els anys 1956 i 1970 s'observa un creixement vegetatiu negatiu, encara que a la part final trobem un barem lleugerament positiu producte de la millora de la natalitat deguda a l'increment de la renda per càpita i l'arribada de parelles joves immigrades. Les dades per a aquest període són:

Any	Naixements	Defuncions	Creixement
1956	4	16	-12
1957	5	8	-3
1958	2	14	-12
1959	2	9	-7
1960	2	13	-11
1961	4	10	-6
1962	7	12	-5
1963	10	9	1
1964	15	5	10
1965	10	8	2
1966	17	11	6
1967	21	15	6
1968	15	12	3
1969	18	7	11
1970	12	11	1
Acumulat	144	160	-16 ⁴

Les dades, obtingudes del Registre Civil, mostren unes xifres de defuncions que s'estabilitzen al voltant de la desena anual, mentre que els naixements presenten l'evolució creixent abans esmentada. Les dades confirmen l'efecte de la immigració sobre l'espectacular augment demogràfic de Cubelles.

L'esperança de vida als anys setanta

Estudiant la mitjana de l'edat en el moment de la defunció entre els anys 1966 i 1970, apareix la xifra de 67'3 anys, certament allunyada de la mitjana nacional, que fou de 72'95 anys, el 1960, i de 74'20 anys, el 1970. La condició rural de Cubelles de ben segur influí en el distanciament entre els nivells de vida de la ciutat i dels petits pobles pagesos.

La immigració dels anys seixanta

La recuperació de l'activitat industrial i del sistema productiu català a partir de l'acabament de l'etapa d'autarquia i la posada en marxa del Pla d'Estabilització de 1959 suposà una nova necessitat de mà d'obra per al Catalunya entre els anys 1960 i 1964.

En aquest context, la manca de feina al sud peninsular va empènyer la seva població a iniciar l'aventura de l'emigració cap als Països Catalans. El coneixement de la nova destinació per als potencials immigrants es produïa mitjançant estades pel servei militar o, principalment, per la informació d'algun parent o veí traslladat amb anterioritat durant els anys quaranta i cinquanta.



La família Linares-Abia, l'any 1964, en el bateig d'un dels fills (*La Veu de Santa Maria*)

A nivell català, es calcula que el nombre d'immigrants que arribaren al Principat durant el decenni 1951-1960 va ser de 454.229 persones, mentre que a la dècada següent, entre 1961-1970, va ser de 742.813.⁵ El punt màxim s'assolí l'any 1964, amb un total de 126.960 persones.

El cas de Cubelles va seguir fil per randa l'evolució de tot el país. Mitjançant els fons del Registre Civil local podem reconstruir les etapes de màxima arribada d'immigrants a Cubelles, durant les dècades dels cinquanta i els seixanta, tot obtenint el que es coneix com el saldo migratori. Així, doncs, podem veure:

Període	Creixement vegetatiu	Saldo migratori	Població total
1951-1955	-21	66	816
1956-1960	-45	107	878
1961-1965	2	266	1.146
1966-1970	27	385	1.548
1970	1	271	1.548

El quadre anterior permet situar temporalment els anys de la immigració a Cubelles, encara que el saldo migratori obtingut inclou les persones nascudes al Penedès i a la resta dels Països Catalans. Tot i amb això, la major part d'aquest saldo, un vuitanta per cent, correspon a la immigració espanyola, concentrada a Cubelles a la dècada dels 60. El primer d'aquests períodes, el que va de 1961 a 1965, va tenir un ritme d'arribada homogeni, mentre que la segona part de la dècada va concentrar el flux durant l'any 1970, com indiquem al quadre anterior, en el que seria l'inici d'una nova onada que tindria lloc en el decurs dels primers anys de la dècada dels setanta, encara que d'una importància molt menor respecte el període 1961-1970.

Manolo Donaire, un català de Chimeneas

Un bon nombre dels andalusos que es van instal·lar a Cubelles a principi dels anys seixanta provenien del poble de Chimeneas, província de Granada, i molts d'aquests tenien relació de parentiu a través del cognom Izquierdo. És el cas de Manolo Donaire Izquierdo. Nascut el novembre de 1950, es va traslladar a Cubelles el maig de 1962, amb la seva germana petita, Anita, per retrobar-se amb el seus pares, Antonio i Ana, i els seus tres germans grans, Juan, Antonio i Pepe, que ja feia dos anys que vivien a la localitat catalana. El Manolo ens recorda les seves vivències:

“En arribar a Cubelles, el meu pare i els meus germans van passar a treballar a la construcció, a l'empresa del Jordi Albet, qui els va buscar també un habitatge, al carrer dels Horts, davant de cal Pufarré. Després ens vam traslladar a l'edifici Monte Calvario, al barri de la Creu. A prop nostre s'hi van construir cases els Cisneros, els Torres i el contractista d'obres Ernest Rovira. La casa de la família de l'Albert Miró havia estat la primera en construir-se en aquella zona i poc després, l'any 1962, la dels Cuscó. Nosaltres vam estar deu anys allà i a continuació els meus pares i els germans que encara no ens havíem emancipat vam anar al carrer de Sant Antoni, en una casa de lloguer. La majoria d'immigrants, però, quan van tenir ocasió es van comprar un terreny al barri de la Creu i es van anar construint ells mateixos la seva casa. L'alcalde Batet els finançava la compra del terreny i els donava facilitats de pagament.”

El trauma de deixar la pròpia terra es barrejava amb l'esperança de trobar una vida millor, i el contrast que significava el passar a viure en una comunitat amb una llengua i una cultura diferents a la del lloc d'origen era molt fort per a la majoria de nouvinguts. El Manolo, que va experimentar el canvi quan només tenia onze anys, no va ser una excepció, però no va trigar a adaptar-se a la nova situació, tot i que al principi enyorava la seva terra granadina:

“Malgrat que els meus pares havien marxat a Catalunya, jo no em volia moure de Chimeneas. Vivia a casa de la meua àvia, amb la meua germana, i estava molt bé. I quan vaig arribar a Cubelles, aquella casa era poc menys que una quadra... Vam fer el viatge en un taxi d'aquells que hi anaven vuit o deu persones, una mena de patera de la carretera. Vaig anar a l'escola, amb el Sr. Martín, el curs 1962-63. Al principi molts nens es posaven amb mi i em deien xarnego, cosa que m'emprenyava, és clar, però que en certa manera entenc perquè la majoria eren del poble i em veien diferent. Però això no durà gaire i de seguida vaig fer amics, tant de l'escola com de fora. A més, aviat vaig aprendre a parlar català, cosa que no van fer la major part d'immigrants que van arribar llavors, i ara puc presumir de tenir un accent del tot correcte.”

Aquesta actitud del Manolo, no massa habitual, com ell mateix confessa, no agradava massa al seu pare:

“Ell sempre va ser reticent a tot el que ensumava a catalanisme. Malgrat haver estat severament represaliat pel franquisme en acabar la guerra, li havia quedat clavada l'espina de

ser rebutjat per empresaris catalans que anaven a cercar mà d'obra a Chimeneas precisament perquè tenia la catalogació de 'rojo'. No li agradava que jo parlés català i em deia que per aquest motiu podia tenir problemes amb la guàrdia civil. Teníem moltes discussions sobre aquest tema i jo sempre li deia: 'Entonces, ¿porqué viniste? ¿Ya no te acuerdas de las penurias que pasabas allí? Ahora tienes trabajo y no te falta de nada'."

El jove Donaire, una vegada finit el període escolar, va haver d'obrir-se pas a la vida, com tothom, però al mateix temps va participar en moltes activitats del poble:

"Vaig treballar de pinxe de cuina a l'Hostal del Foix, durant dos anys. El senyor Pons em tenia com un fill. Quan amb el seu Gordini feia que l'acompanyés a la Granada, a l'Alt Penedès, a buscar vi, jo era més feliç que l'hòstia. A continuació vaig entrar a treballar a la fusteria de l'Alfons Pedro, primer a la plaça Balmes i després al carrer de Cunit. En total vuit anys. Això em va servir per posar-me després d'autònom, juntament amb el Francisco Ramos, que també havia treballat amb l'Alfons. A banda de la vida laboral, jo no em vaig quedar al "guetto dels bellotos" o al del meu entorn familiar sinó que em vaig molt amb activitats del poble, sobretot en referència a la música. Vaig ser el cantant del grup local Travelin' Band i ara fa poc he passat a formar part del Cor l'Espiga, malgrat que, des que em vaig casar, visc a Vilanova."

El perfil del Manolo és similar als membres del col·lectiu anomenat *Els altres andalusos*, –per allò d'*Els altres catalans* que va escriure Francesc Candel–, és a dir, aquells que s'han integrat plenament al seu país d'adopció sense cap mena de complexos tot reivindicant una Catalunya "més social i més lliure":

"Jo em considero català però no renego dels meus orígens i aquesta actitud meva no ha estat mai compresa per gent del meu entorn familiar ni del de la meua dona, vilanovina de pares immigrants i amb idees semblants a les meves en aquesta qüestió. Els costa entendre que els nostres fills es diguin Jordi i Pau, però jo les coses les veig d'aquesta manera i a mi, Catalunya que no me la toquin."

Manolo Donaire, a la dreta de la imatge, a l'època de Travelin' Band. Amb ell, d'esquerra a dreta: Pere Magaña, Josep M. Borrell, Esteve José, Kikus Fort i Ferran Romeu (Foto cedida per Manolo Donaire)



El lloc de procedència dels immigrants també s'adapta amb exactitud a la tendència de tot el país. Si analitzem, segons el cens de 1970, l'origen dels ciutadans vinguts de fora dels Països Catalans i es compara amb les dades per al Garraf i Catalunya del 1970 s'aprecia:

Procedència	Cubelles (acumulat a 1970)		el Garraf (acumulat a 1970)		Catalunya (acumulat a 1970)	
	Persones	%	Persones	%	Persones	%
Andalusia	292	45,4%	10.865	45,8%	840.206	46,1%
Extremadura	185	28,8%	2.482	10,5%	145.675	8,0%
Castella	66	10,3%	2.935	12,4%	310.124	17,0%
Aragó	33	5,1%	1.438	6,1%	175.579	9,6%
Múrcia	25	3,9%	3.508	14,8%	139.202	7,6%
Galícia	8	1,2%	542	2,3%	16.404	0,9%
Altres regions	-	-	123	0,5%	119.476	6,6%
Euskal Herria	14	2,2%	1.112	4,7%	15.701	0,9%
Península Ibèrica	623	96,9%	23.005	96,9%	1.762.367	96,8%
Nord d'Àfrica	9	1,4%	-	-	-	-
Alemanya	4	0,6%	-	-	-	-
Argentina	2	0,3%	-	-	-	-
Bèlgica	2	0,3%	-	-	-	-
Brasil	1	0,2%	-	-	-	-
França	1	0,2%	-	-	-	-
Suïssa	1	0,2%	-	-	-	-
Fora de la península	20	3,1%	740	3,1%	59.124	3,2%
TOTAL	643	100,0%	23.745	100,0%	1.821.491	100,0%

Si eliminem l'efecte dels cent quatre immigrants procedents d'Oliva de la Frontera, a Badajoz, els percentatges esdevenen pràcticament idèntics als enregistrats per al global de la comarca i del país. El percentatge d'Andalusia passaria al 53,7 per cent, mentre que el de Castella seria el 12 per cent i el d'Extremadura el 15 per cent, valors molt semblants a la mitjana catalana. Pel que fa a la comparativa amb la dada comarcal, la diferència més significativa és el diferent pes de la immigració extremeña respecte la murciana, encara que les dades globals demostren una gran homogeneïtat entre Cubelles i el global del Garraf.

Les professions dels nouvinguts, segons el cens de 1970, eren:

Paleta i manobre	146	53,3%
Obrer industrial	17	6,2%
Cosidora	15	5,5%
Pagès	9	3,3%
Cambrer	8	2,9%
Serventa	6	2,2%
Electricista	5	1,8%
Peó	4	1,5%
Dependent	3	1,1%
Altres	61	22,3%
Població activa	274	
% de població activa	42,6%	
Total immigració	643	

Els cubellencs d'Oliva de la Frontera

Oliva de la Frontera es troba situat al sud de Badajoz. Els primers ciutadans d'aquest poble que tenim documentat arribaren a Cubelles van ser un pèrit industrial nascut el 1906, i una mestressa de casa nascuda el 1879. Això no obstant, l'any 1950 ja no residien a Cubelles. Segons testimonis orals, el primer de la nova fornada migratòria en fer cap a Cubelles va ser Manuel Cordero, animat per familiars que s'havien instal·lat prèviament a Vilanova i la Geltrú. El van seguir d'altres, com les famílies Torrado, Ardila, León, Vellarino, Pérez, Palacios, Peinado, Mahugo, Adame o Forero.

Dels cent quatre naturals d'Oliva arribats a Cubelles, un total de 59 eren homes (un 56,7 %) i 45 dones (un 43,3 %). L'edat mitjana va ser de 28,3 anys, i la taxa d'alfabetització era del 78,8 per cent. Com a professions es van declarar trenta-dos paletes i manobres, trenta-una mestresses de casa, divuit estudiants, vuit nadons, quatre obrers industrials, tres cosidores, tres serventes, dos pagesos, un vigilant, un expenedor de benzina i un dependent.



Un grup d'oliveros al carrer dels Horts, l'any 1967 (El Full de Cubelles)

L'onada immigratòria s'instal·là bàsicament als nous barris de La Creu i de l'Eixample. La professió de manobre, que com hem vist era declarada per prop del 54 per cent dels treballadors nouvinguts, va permetre molts d'ells construir-se llurs propis habitatges. El seu elevat nombre –representaven prop del quaranta per cent de la població– i les lleis franquistes, que prohibien l'ús públic de la llengua, van dificultar la seva integració cultural i lingüística, una situació que, en molts casos, mai no es va poder redreçar.

L'estat civil dels cubellencs

La situació civil de la població de Cubelles l'any 1970 es detalla com segueix:

	Homes	Dones	Total	%
Solters	401	312	713	46,1%
Casats	378	381	759	49,0%
Vidus	21	55	76	4,9%
Total	800	748	1.548	100,0% ⁶

El percentatge de casats, del 49 per cent, restava força estable respecte els anteriors períodes, car bona part de la nova immigració era composta de parelles joves acabades de casar. El nombre de casaments entre 1956 i 1970, segons el registre del Jutjat de Pau de Cubelles, va ser de:

	Matrimonis		Matrimonis
1956	5	1964	0
1957	6	1965	6
1958	3	1966	6
1959	5	1967	5
1960	1	1968	8
1961	10	1969	7
1962	2	1970	11
1963	1		

Novament l'arribada massiva d'immigrants explica l'increment del nombre de casaments a partir de 1965.

Notes

- 1 Gual, Jordi i Ricart, Anna. *L'economia de la comarca del Garraf*. 1981. Caixa d'Estalvis de Catalunya. Pàg. 58.
- 2 Elaboració pròpia a partir del Cens de 1970 (capsa 402 de l'AHMC).
- 3 Elaboració pròpia a partir del Cens de 1970 (capsa 402 de l'AHMC).
- 4 Informació elaborada per Antoni Pineda i Gavalrà, segons els arxius del Registre Civil de Cubelles.
- 5 De Riquer, Borja. *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, d'Edicions 62. Volum 7è, pàg. 177.
- 6 Elaboració pròpia a partir del Cens de 1970 (capsa 402 de l'AHMC).
- 7 Informació elaborada per Antoni Pineda i Gavalrà, segons els arxius del Registre Civil de Cubelles.

Capítol X

El canvi de model econòmic. La indústria, la construcció i els serveis

La variació del pes dels tres sectors econòmics durant la part final dels anys cinquanta i tota la dècada dels seixanta, a Cubelles i a tot Catalunya, representa un dels canvis més importants que ha experimentat la nostra societat en els darrers segles. És el pas d'un poble agrari i rural a una vila de serveis, turisme i construcció.

I. La nova distribució dels sectors productius

El model econòmic cubellenc estava, fins ben entrada la dècada dels cinquanta, centrat en l'agricultura. En el cens de població de 1965 ja es comença a apreciar el gir en els sectors principals que ocupen la població activa local, prenent importància la construcció, la indústria comarcal i el sector serveis, amb un incipient turisme català i estranger que omplirà Cubelles amb nous aires que portaran el progrés i el canvi social.

Les noves urbanitzacions que es començaren a construir durant la dècada dels seixanta van suposar l'arraconament de l'agricultura tradicional i la necessitat de mà d'obra per a la construcció i els serveis, que arribà de forma majoritària del sector agrari i del sud peninsular.

I.1 L'aprimament del sector primari

Tots els indicadors econòmics de la dècada dels cinquanta continuaven reflectint la importància primordial de l'agricultura i la ramaderia en l'economia local. Però van haver-hi diversos factors que van influir en la progressiva pèrdua de pes del sector agrari, també a nivell nacional. L'historiador Borja de Riquer ho descriu així:

“La millora del nivell de vida a les ciutats, els salaris més alts de la indústria i els serveis, com també la baixa rendibilitat de les petites explotacions i el difícil

repte de la necessària reinversió, provocaren un important abandonament del camp per part de petits propietaris, arrendataris i jornalers”.¹

Joan Roig i Piera ho veia així al programa de la Festa Major de 1962:

“Veiem flaquejar l'agricultura, veiem i veurem les terres ermes, no tan sols en vistes a futures urbanitzacions, sinó a la poca revalorització dels fruits del camp i la conservació dels contractes de conreu de segles endarrere, inadequats en l'època actual, que converteixen l'ofici de pagès en un negoci ruïnós”.²

Com analitzarem tot seguit, els condicionants que influïren en el cas cubellenc van ser, principalment, l'atracció de la indústria vilanovina, l'arribada del turisme i l'aparició de l'especulació urbanística.

Per a l'estudi del període comprès entre 1956 i 1970 de l'agricultura local, disposem dels dos primers censos agraris que es feren a l'Estat espanyol, el de 1962 i 1972. Malgrat trobar-nos que l'últim dels dos censos esmentats depassa en dos anys el període estudiat, reflecteix de forma pràcticament exacta la realitat del darrer any de la dècada dels seixanta i la dràstica evolució que Cubelles experimentà en aquests quinze anys.

La nova distribució dels usos de la terra

Per conèixer els diferents usos de la terra a la part final de la dècada dels seixanta hem d'acudir al cens de 1972, car l'anterior de 1962 no feia esment del pes dels diversos conreus a l'agricultura.

Per al total de la superfície local, la distribució dels cultius era com segueix:

	1972	
	Ha	%
Regadiu	10,20	0,8%
Secà (cereals, fruiters i ametllers)	246,50	18,5%
Vinya	104,10	7,8%
Olivera	1,00	0,1%
Garrofer	0,00	0,0%
Terreny agrícola conreat	361,80	27,1%
Terreny agrícola no conreat	309,60	23,2%
Terreny exempt (urbà, erm i roquers)	664,60	49,7%
TOTAL	1.336,00	100%³

Les dades més interessants del cens agrari ens les proporciona la reducció de les hectàrees efectivament conreades, passant de 743,9, el 1944, a 361,8, el 1972. Malgrat això, la superfície agrícola censada no disminueix significativament. El motiu és que dins la superfície censada de 1972 hi apareixen 309'6 hectàrees de terreny agrícola no conreat que corresponia, en la seva major part, a les terres de les noves urbanitzacions encara no legalitzades, terrenys no programats considerats al cens com a agrícola no conreat i no pas com a urbà.

D'altra banda, la vinya perd més de vuitanta hectàrees en vint-i-vuit anys, fruit de la parcel·lació residencial de propietats com el Mas Trader o el Corral d'en Cona, i el garrofer desapareix com a conreu rendible i es deixa com a arbre salvatge, record d'una època daurada ja passada.

Si fem el quadre anterior tenint en compte només el pes dels conreus respecte el terreny agrícola efectivament conreat veurem:

	1972	
	Ha	%
Regadiu	10,20	2,8%
Cereals	195,00	53,9%
Fruiters	29,60	8,2%
Oliveres	1,00	0,3%
Vinya	104,10	28,8%
Altres	21,90	6,1%
TOTAL	361,80	100,0% ⁴

El nombre de parcel·les i d'explotacions

Analitzant la contribució rústica de 1942, s'aprecia com el nombre de parcel·les que hi havia a Cubelles era de 450. El cens agrari de 1962 en va reflectir un total de 344, el que representa una disminució del 23,5 per cent en només vint anys. Durant aquest període, les dècades dels 40 i els 50, es van posar en marxa els plans urbanístics del sectors Bardají, Marítim i de l'Eixample

Si contrastem amb el cens de 1972, el resultat és encara més il·lustratiu de la pèrdua de pes del sector agrícola en l'economia cubellenca, en passar-se a 174 parcel·les, un 48,8 per cent menys que l'any 1962.

L'anàlisi dels dos censos agrícoles permet copsar l'abast de la pèrdua de superfície i d'importància del sector agrícola de Cubelles:

	De menys 1 ha..	D'1 a 5 ha.	Més de 5 ha.	Parcel·les	Explotacions	Parcel·les per explotació
1962	156	178	10	344	93	3,7
1972	48	105	21	174	67	2,6
Variació	-69%	-41%	110%	-49%	-28%	-30%

Com s'aprecia al quadre anterior, les explotacions agrícoles treballaven més d'una parcel·la de terreny. La variació entre els dos censos, el de 1962 i el de 1972, també es fa evident si analitzem el nombre d'explotacions i llur extensió:

	Total	Superfície en ha.												
		0,1-0,4	0,5-0,9	1-1,9	2-2,9	3-3,9	4-4,9	5-9,9	10-19,9	20-29,9	30-49,9	50-69,9	70-99,9	100-149,5
1962	93	2	2	14	8	11	11	33	8	2	1	0	0	1
1972	67	0	2	6	4	12	7	18	10	3	3	1	1	0
Variació	-28%	-100%	0%	-57%	-50%	9%	-36%	-45%	25%	50%	200%	-	-	-100%

L'envelliment i disminució de la població activa pagesa

De nou el cens agrari de 1972 aporta les dades necessàries per saber la mitjana d'edat dels pagesos al final de l'etapa estudiada. La composició d'edat dels diferents empresaris que gestionaven les 67 explotacions agrícoles del poble era: ⁵

	Total parcel·les	Edat dels empresaris agrícoles				Ocupació principal	
		Menor de 34	De 35 a 54	De 55 a 64	Més de 65	Agrària	No agrària
Cubelles	67	1	27	20	19	47	20
%	100,0%	1,5%	40,3%	29,9%	28,4%	70,1%	29,9%
Demarcació de Barcelona	37.401	1.139	15.372	10.472	10.418	20.556	16.845
%	100,0%	3,0%	41,1%	28,0%	27,9%	55,0%	45,0%

La prova del progressiu envelliment de la població activa agrícola ens la dona la comparativa dels censos d'habitants de 1940 i 1970, d'on podem extreure: ⁶

	1940	1970
Nombre de pagesos	229	76
% sobre població activa	77,63%	14,00%
Edat mitjana	43,06	48,09

L'edat mitjana dels agricultors cubellencs s'incrementa en prop de cinc anys en tres dècades, en una tendència que s'aguditzarà durant els anys 70 i 80 degut a l'atractiu de la indústria comarcal i del turisme, i del sector serveis en general.

La propietat de la terra

El document de contribució rústica de 1970 detallava les propietats:



Una típica imatge de l'època de la verema, a can Granell (Foto:AAP)

Propietari	Extensió Ha	Propietari	Extensió Ha
Josep Adrià Guansé	2,83	Josefa Lucas Milanes	24,62
Joan Adrià Viñals	8,88	Maria Mas Jacas	4,26
Amadeu Alba Coll	5,35	Enric Mateo Pocino	8,90
Joan Alba Giralte	5,13	Josep Maria Matias Martinez	4,44
Antoni Almirall Carbonell	139,78	Josep Maria Miró Guibernau	15,29
Josep Arnau Soler	5,58	Isidre Montaner Ballester	5,59
Joan Camps Vendrell	0,73	Amand Montaner Comas	18,19
Joan Capdet Fontanals	4,45	Pietat Muñoz Linares	10,77
Maria Teresa Capellades Soler	1,60	Juli Nualart Puignau	3,78
Joan Casals Alabau	0,17	Eulàlia Oliver Garriga	6,56
Antoni Coca Ballester	3,30	Carme Pagés Miró	5,75
Joan Coll Soler	5,78	Josep Pedro Burrut	4,73
Pere Corominas Mas	18,48	Josep Pedro Roig	3,35
Lluís Desvalls i Trias	7,01	Pere Piñol Papiol	3,59
Francesc Estapé Pañellas	8,11	Maria Poch Olivella	7,61
Josep Estalella Pedro	4,99	Josep Poch Soler	5,52
Mercedes Ferrer Artigas	45,74	Miquel Pons Rovira	2,49
Antoni Ferrer Font	31,44	Sebastià Puig Miró	11,24
Carme Ferrer Sicos	39,83	Jaume Riba Vidal	30,17
Magí Figueras Esqueda	10,88	Pau Rocabert Calora	2,89
Ignasi Font Güell	41,21	Isidre Roig Cuyàs	4,54
Josep Fontanals Bertran	3,08	Miquel Romagosa Huguet	3,74
Josep Fontanals Lleó	9,16	Ferran Romeu Urpi	9,65
Mercè Forcada Estragués	3,95	Assumpció Rosés Martí	12,08
Pere Gelabert Guerri	8,63	Josep Maria Roviroso Ribot	82,18
Jaume Gibert Milà	21,92	Eduard Santaaulàlia Blanco	23,56
Anna Gispert Arqué	7,70	Manuel Santolària Andrés	49,76
Eduard Granell Torrents	3,25	Josep Soler Fortuny	0,75
Maria Assumpció Hilaria Tort	5,82	Mercè Soler Urgell	63,94
Josep Ivern Vidal	3,63	Lina Tonellas Maunela	16,37
Maria Jané Roviroso	11,57	Germans Travé Alfonso	15,71
Rosa Llansà Àlvarez	20,23	TOTAL	924,78

La informació aportada per la contribució rústica, malgrat no ser la real a 1970 -l'actualització del cens era lenta-, és interessant per conèixer els diferents propietaris de les terres locals, però no aporta informació sobre la divisió entre la part dedicada a l'agricultura i l'ocupada per boscos, matolls o roquers.

El règim de tinença

Una de les dades que percentualment menys van evolucionar a la segona part de la dictadura franquista va ser el règim de tinença de la terra conreada. Si analitzem la superfície censada, que comprèn la part conreada i la que no es conrea, la propietat del camp es dividia els anys 1962 i 1972 en:

	Superfície censada	Propietat	Parceria	Arrendament
1962	658 Ha.	40,3%	57,4%	2,3%
1972	672 Ha.	51,8%	47,3%	0,9%

Cal tenir present el percentatge de terra cultivada respecte la terra censada com a agrícola. Si l'any 1945, la terra conreada representava prop del 97 per cent

de la terra censada, l'any 1972 només era el 54 per cent. La baixada respon a l'abandonament de moltes terres de conreu i a la construcció de noves urbanitzacions, no reconegudes inicialment pel planejament local com a sòl urbà.

Així, si fem l'anàlisi del règim de tinença de la terra de Cubelles per a l'any 1972 en base a la terra conreada, la xifra resulta:

	Propietat	Parceria	Arrendament
1972	10,5%	87,8%	1,7%

La total mecanització del camp

Si anteriorment dèiem que els anys 50 foren l'època de l'inici de la mecanització del camp, la dècada següent es va produir la total substitució de la força animal i de l'activitat manual per la maquinària agrícola. L'únic cens que existeix de la mecanització és de 1978, encara que resulta prou il·lustratiu d'una situació que ja era molt semblant l'any 1970. Segons aquest recull de dades, el nombre de màquines agrícoles va ésser el 1978 de:

Classe de maquinària	Cubelles	%	El Garraf	%
Motors	4	2,3%	68	10,3%
Tractors	15	8,5%	87	13,2%
Motocultors	18	10,2%	68	10,3%
Equips de conreu	110	62,1%	251	38,1%
Equip de sembrar i adobar	15	8,5%	54	8,2%
Equip de recol·lecció	2	1,1%	15	2,3%
Equip auxiliar	13	7,3%	115	17,5%
TOTAL	177	100,0%	658	100,0%

La ramaderia

Les dades de l'Arxiu Municipal de Cubelles no inclouen la informació sobre la ramaderia local a la part final de la dècada dels 50 i tota la dels 60. Això no obstant, sí que tenim coneixement del nombre de caps de bestiar sacrificats a l'escorxador municipal de porcs, vedelles i xais per als anys 1960 i 1966 respectivament:

Any 1960	
Carnisseria	Caps porcons
Balbina Armengol Mestres	62
Josep Escardó Poch	54
	116 ⁷

Any 1966		
Carnisseria	Caps caprins	Caps de vacum
Josep Cuscó Ribas	192	0
Soledat Montaner Vidal	248	15
Arahel Villalta Guzman	190	0
	630	15 ⁸

Les xifres doblen pràcticament el nombre de caps declarats els anys 40, més per l'increment poblacional de Cubelles i la compra de bestiar forà, que no pas per l'augment de les explotacions ramaderes locals. Només en el cas de les vedelles, el nombre de caps que passen per l'escorxador és la meitat de la cabana ramadera d'inicis dels 40.

Pel que respecta a la població ocupada, continuen tres pastors declarant la feina ramadera. Eren Antonio Gómez Martos, Amador Villalta Guzman i Domènec Villalta Guzmán, que representaven el 0,6 per cent de la població activa.

Durant aquest període, la ramaderia es continuava desenvolupant a bona part de les cases pairals, com ara Mas Xinxola, Can Cucurella, o el Mas Trader i el Corral d'en Cona, aquestes darreres fins el moment de la seva urbanització. Els ramats que ocupaven el centre de la vila van començar, no obstant, a desaparèixer. Els tres més antics es concentraven a la confluència dels carrers Major i Víctor Balaguer, i eren el corral de Ca la Pauleta, el del Pep Garvat i el del Pastor Xic.

Dins la ramaderia també cal destacar l'activitat avícola, de cria de pollastres. La comarca del Garraf va ser durant la dècada dels seixanta i setanta una de les principals productores d'avicultura de carn. A Cubelles es comptaven fins a quatre granges avícoles: les granges del Carme, al Corral d'en Cona, propietat



Ramat d'ovelles pasturant a la plana del Molí (Foto:AAP)

de Kristian Jensen; la granja del Corral de l'Almirall, a la dreta del riu Foix; una granja propietat d'un ciutadà belga, Alfred Vandersteem, a la part cubellenca del Corral d'en Tort; i la granja dels Capdet, a la partida de les Planes. Només les granges del Carme ocupaven deu persones i criaven fins a 40.000 pollastres. La venda de les aus es feia a Cubelles, Vilanova, Castelldefels i el Vendrell.

1.2 El sector secundari.

La indústria local i la puixança de la construcció

Els anys de l'obertura econòmica a l'exterior, del turisme i de la immigració, s'inicien a Cubelles amb una situació semblant a l'heretada de l'etapa autàrquica anterior. La indústria local mantenia els paràmetres de baixa intensitat de mà d'obra i reduïda ocupació. En l'enquesta del Ministeri d'Indústria de 30 de maig de 1958 sobre les activitats industrials, la resposta enviada des del consistori va ser: ⁹

Industrial	Ocupació
Jordi Albet Poch	Paleta
Cirilo Fontanals Roca	Paleta
Josep Adrià Guansé	Paleta
Ramon Miquel Vinadé	Ferrer
Rosa Urgell Figueras	Fàbrica de pa
Josep Fraire Cañellas	Reparació de calçat
Llorenç Aviñó Socias	Guants de llana artesana
Alfons Pedro Aviñó	Fuster
Melitó Artigas Planas	Fuster
Balbina Armengol Mestres	Productes càrnics
Josep Escardó Poch	Productes càrnics
Maria Aviñó Papiol	Modista de pantalons
Elvira Rosell Fontanals	Prendes per a la dona
Josepa Vidal Roviroa	Confecció prendes per a la dona
Josep Maria Batet Rull	Fàbrica de vins
Josep Maria Batet Rull	Fàbrica d'olis
Joan Marqués Descamps	Taller de bicicletes
Carme Arnau Armengol	Molí triturador de cereals
Josep Marsé Solé	Reparació motors elèctrics

La llista inclou algunes de les activitats que durant aquelles dates no es declaraven dins la matrícula industrial, com ara les que duïen a terme els tallers de cosidores i modistes.

Si resseguim la part final dels anys 50 i tota la dècada dels 60, segons la informació declarada a la matrícula industrial municipal podrem detectar les principals activitats industrials que ocuparen els cubellencs del sector secundari:

Sector	Empresari	Període
2. Alimentàries		
Màquina de fer pa	Armengol Castany, Ventura	1956-1960
Màquina de fer pa	Urgell Figueras, Rosa	1956-1961
Molí de farina	Arnau Armengol, Carme	1958-1961
Molí d'oli	Safons Roviroza, Francesc	1956-1957
4. Pell i confecció		
Gènere de punt	Aviñó Socias, Llorenç	1956-1965
Gènere de punt	Aviñó Castellví, Alfonso	1966-1970
Taller de confecció	Cuenca Naja, Josep	1968-1970
5. Fusta i mobles		
Fusteria	Armengol Creus, Llorenç	1956-1958
Fusteria	Pedro Aviñó, Alfons	1959-1960 1968-1970
Fusteria	Pedro Aviñó, Pere	1961-1967
Fusteria	Artigas Planas, Melitó	1956-1970
Fusteria	Rosell Gual, Isidre	1969-1970
7. Químic		
Preparació de colors	Roldan Roca, Josep	1956-1964
Bromurs metàl·lics	Cubellas Industrial, S.A.	1967-1970
8. Materials per a la construcció		
Objectes de formigó	Pino Altimir, Jordi	1967-1970
9. Siderometal·lúrgia		
Ferreria	Miquel Vinader, Ramon	1956-1965
Taller mecànic	Miquel Vinader, Ramon	1962
11. Construcció		
Paleta	Adrià Guansé, Josep	1959-1960
Paleta	Fontanals Roca, Ciril·lo	1956-1970
Paleta	Rovira Nin, Ernest	1960-1970
Paleta	Adrià Viñals, Joan	1956-1958
Paleta	Albet Poch, Jordi	1956-1970
Paleta	Fuentes Pareja, Miguel	1967-1968
Paleta	Gallardo Palomares, Miguel	1968
Paleta	García Navarro, Elías	1965-1970
Paleta	Izquierdo Garcés, Manuel	1968
Paleta	Verdaguer Montes, Jordi	1967-1970
Estructures de paleta	Marsé Solé, Josep	1967-1970
Obres noves	Aguilar Rodríguez, Jose	1968-1970
Obres noves	Mas Trader, S.A.	1968-1970
Obres noves	Vidal March, Miquel	1967-1970
Perforacions llum	Mateo Arjona, Cristóbal	1964
Treballs de vidre	Fita Blanes, Vicenç	1968-1970
12. Energia		
Conducció d'aigües	Acueducto Vilanovés	1956-1970

Malgrat no aparèixer a la matrícula industrial, una de les principals activitats industrials locals va ser l'obtenció de sal al Prat de Cubelles, com veurem a continuació. També cal destacar la presència de la fàbrica de guants i l'aparició de la indústria de bromur, així com la pujada de la construcció, de manera molt important, a partir dels anys 60.

Les Salines

La partida anomenada el Prat de Cubelles es troba situada a la part occidental i costanera del municipi, entre el Torrent del Mas d'en Pedro i el Clot del Bassó. Els terrenys, propietat de l'Ajuntament de Cubelles des de feia molts anys, eren aprofitats pels veïns de Cubelles i Cunit per a obtenir joncs i caçar ànecs. Ja als anys 40 l'Ajuntament havia rebut ofertes de compra del terreny per a dedicar-lo a zona de caça, encara que la proposta s'havia desestimat pels drets comunals que hi havia sobre el Prat de Cubelles.

L'11 de gener de 1950 el consistori va prendre l'acord d'arrendar les terres a Joan Parés Mas i Joan Rovira Llorca durant cinc anys, pel preu de 2.500 pessetes el primer any i 2.000 pessetes cadascun dels anys restants. Aquestes dues persones, que no eren de Cubelles, pretenien conrear-hi arròs. Gairebé tres anys més tard, a finals de 1952, els arrendataris sol·licitaven la rescissió del contracte –ignorem els motius– alhora que Jordi Pino Altimir, de Sant Just Desvern, s'interessava per la compra del terreny, ja l'any 1953. L'empresari tenia experiència prèvia en el negoci de la sal i la tria dels terrenys la va fer mercès als consells d'Isidre Gòmez, un dels primers cubellencs que va conèixer en arribar a la vila. El consistori no s'hi va negar i va fixar el preu de l'hectàrea en 4.000 pessetes, però com que el comprador oferia un màxim de 2.500 pessetes per hectàrea, el preu definitiu quedà establert en 2.700 pessetes, la qual cosa significava una quantitat total de 70.000 pessetes.

Les coses, tanmateix, no eren tan fàcils com preveia el consistori, puix que un informe del delegat comarcal, Antoni Ferrer Pi, advertia que l'Ajuntament, per fer les coses d'acord amb la llei, havia de subhastar el terreny i, per fer-ho, havia de tenir la conformitat del Ministeri de Governació. A més, donat que el terreny en qüestió era comunal, abans d'iniciar el procés d'alienació s'havien de transformar en bé propi del municipi. Davant d'aquest informe, el consistori va anul·lar els anteriors acords sobre el preu de venda i va iniciar les gestions per obtenir els terrenys com a propis, al mateix temps que arrendava la finca a Pino per un termini de 10 anys a condició de rebre 500 pessetes anuals, a pagar per avançat, i mantenir l'Ajuntament el dret secular de cacera.

En un moment posterior, es va sol·licitar autorització per a l'activitat al Districte Miner de Barcelona, i el 24 d'abril de 1953 es demanava la delimitació entre la zona marítima i terrestre dels terrenys del Prat de Cubelles. Les terres es descrivien com “vuit-cents metres de costa a llevant del torrent del Mas d'en Pedro”.

El 26 de novembre de 1954, l'Ajuntament aprovava el plec de condicions per a la subhasta i l'expedient d'alienació. Mig any després, el 23 de maig de 1955, l'alcalde informava al Ple de l'autorització del Ministeri de Governació per a la venda del Prat mitjançant subhasta pública i, en conseqüència, s'aprovava dur-la a terme i es nomenava el regidor Joan Roig Piera representant del consistori a la mesa de subhasta. Aquesta es va celebrar el juliol del mateix any i el terreny s'ad-



Un grup de treballadors de les salines, en plena activitat, a finals dels anys cinquanta (Foto AAP)

judicà a Jordi Pino –l’únic que s’hi presentà– per 71.200 pessetes, una quantitat que va anar força bé a les arques municipals per tal d’ajudar a pagar les obres de la casa consistorial que estaven a punt de projectar-se.

Els dos primers assalariats que es varen contractar van ser dos antics treballadors de Jordi Pino. Eren Francisco Criado Acosta i Manel Martínez Sales, conegut precisament d’aleshores ençà com a *Manolo de les Salines*. L’escriptent de l’empresa fou Antoni Villalta. La resta de jornalers que hi varen treballar van ser veïns i temporers que s’ocupaven de la feina de les salines durant l’estiu, tot continuant després amb la verema. Durant la resta de l’any els dos operaris fixes netejaven i mantenien les instal·lacions, preparant-les per a la feina de l’estiu següent.

L’objectiu de les salines era “conduir aigua de mar per a utilitzar-la en l’obtenció de sal”. A l’alçada del Torrent del Mas d’en Pedro, unes bombes hidràuliques captaven l’aigua del mar, que es duia a les salines. D’aquesta manera s’omplia una primera bassa –cada bassa feia una hectàrea de superfície– que tenia uns catorze centímetres de profunditat. Per decantació es passava l’aigua d’una bassa a l’altra fins que arribava als vuit centímetres d’alçada, quan per l’efecte del sol cristal·litzava. En aquest moment es tancaven les comportes, es llevava l’aigua que no s’havia evaporat i es recollia la sal de forma manual. La producció aproximada era d’entre quinze i vint tones per cada bassa.

La sal es comercialitzava amb la marca Jo-Pi, i es distribuïa a empreses com ara la Pirelli de Vilanova i Productos Agman de la Bleda. Dos anys després de l'inici de les activitats, es posava en marxa un molí que permeté premsar la sal granulada i poder comercialitzar sal fina en paquets d'un quilo que s'encarregaven d'empaquetar les dones dels treballadors de les salines.

Als inicis dels seixanta es van pavimentar bona part de les basses i es va comprar un tractor amb pala per facilitar la recol·lecció de la sal. La major rendibilitat del nou negoci de fabricació de bigues i rajoles, que veurem tot seguit, i la construcció de la Tèrmica, que ocupà alguns terrenys de les Salines, portaren a l'abandonament de l'activitat a inicis dels anys 70. La construcció de la central elèctrica va permetre obtenir terra que s'emprà per aplanar les Salines, el que possibilità la construcció d'un càmping l'any 1979 que conservà el nom de l'anterior instal·lació industrial, les Salines. El nou Pla Parcial de la zona portà a la urbanització dels terrenys, que s'edificaren massivament a finals dels noranta i principis del nou segle.¹⁰

Les bigues i les rajoles de Prefabricados Pino

Els excedents empresarials del negoci de la sal permeteren l'empresari Jordi Pino endegar una nova activitat de producció de bigues i prefabricats de formigó, situada al costat de Les Salines, per a abastir l'incipient sector de la construcció. Va ésser l'empresa Prefabricados Pino, que trobem censada a la matrícula municipal de 1967, malgrat que les operacions s'iniciaren el 1961 si llegim un article del diari *Tele/eXpres*, de 19 d'agost de 1971. Cap a finals dels 60 la fàbrica s'especialitzà en el terratzo, seguint les tendències del mercat, amb maquinària importada que fabricava 1.500 metres quadrats de rajoles al dia.

La fàbrica de brom

Una altra indústria important situada a la zona del Prat de Cubelles va ser la fàbrica de brom, de l'empresa Cubellas Industrial, S.A., i que, segons el *Tele/eXpres*, s'instal·là al municipi durant la segona meitat de la dècada dels 50, malgrat que el primer cop que apareix a la matrícula industrial fou el 1967.

Segons el mateix rotatiu barceloní, de l'aigua de mar de Cubelles se n'obtenien entre quaranta i cinquanta grams de brom per cada tona d'aigua. La fàbrica disposava de dues estacions transformadores de voltatge i s'hi treballava les vint-i-quatre hores del dia. Es produïa bromur sòdic i potàssic, per a ús industrial i farmacèutic; bromat sòdic i potàssic, per a oxidants i cosmètica; i àcid bromhídric, per a la fotografia. Des de Cubelles se n'abastia tot el mercat de l'Estat.

La construcció

La història de la construcció a Cubelles abans dels anys cinquanta es resumeix en l'existència secular dels coneguts com a mestres de cases, paletes que tenien la funció de fer i reparar tota mena d'edificis. A la nostra vila només en el

cas de grans obres es recorria a mestres d'obra o arquitectes forans i els paletes tenien prou experiència com per aixecar tot sols les cases de Cubelles. El material per a la construcció s'adquiria a Vilanova i a la capital.

L'estudi dels censos d'habitatges a Cubelles permet palesar l'activitat constructora que es va viure entre els anys 1960 i 1970:

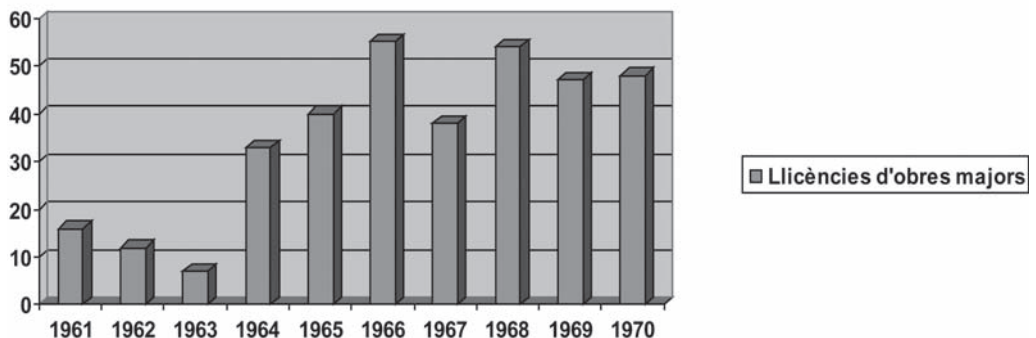
	Total habitatges	Principals	Segones residències	Vacants	Altres
1960	260	224	36	-	-
1970	1.160	386	665	107	2

Els habitatges principals donaven cabuda el 1970 als 1.563 habitants censats, el que dona una mitjana d'ocupació de 4,05 persones per cada llar. La tipologia dels habitatges de 1970 era:

	Total habitatges	Habitatges individuals	Habitatges en edificis d'entre dos i quatre habitatges	Habitatges en edificis de cinc o més habitatges	Habitatges agraris	Habitatges no familiars
1970	1.160	406	219	508	20	7
	100%	35%	19%	44%	2%	1%

Hi destaquen els habitatges individuals, amb un 35 per cent, habituals al nucli històric i que va ser la tipologia també triada per una part significativa de les famílies arribades de bell nou al poble. Els edificis construïts amb més de cinc habitatges, amb un 44 per cent del total, van ser l'opció sovint triada per a les segones residències del barri marítim i per la resta dels nous cubellencs de la dècada dels seixanta.

Un altre dels barems que s'empren per analitzar l'activitat constructora és el nombre de llicències d'obres emeses per l'Ajuntament. Si resseguim les que es van concedir durant els anys 60 s'observa l'increment progressiu¹¹ fruit de la frenètica activitat constructora:



La població activa industrial

L'anàlisi de la població activa segons el cens de 1970 indica l'efecte de la indústria vilanovina sobre l'economia local. Els cubellencs que desenvoluparen llur activitat a les fàbriques de la capital de la comarca, com Pirelli i FISA, van representar un dels eixos de la nova estructura productiva, juntament amb la construcció i els serveis. La població activa industrial de Cubelles a finals de la dècada dels 60 era:

Activitat	Població activa	% sobre població activa industrial	% sobre població activa
paleta	175	57,4%	32,2%
obrer industrial	52	17,0%	9,6%
operari industrial	24	7,9%	4,4%
administratiu	20	6,6%	3,7%
cosidora	19	6,2%	3,5%
fuster	7	2,3%	1,3%
constructor i contractista	5	1,6%	0,9%
empresari i industrial	3	1,0%	0,6%
Total població activa industrial	305	100,0%	56,2%
Total població activa	543		100,0% ¹²

L'increment més significatiu és el que es produeix en el sector de la construcció. L'explicació de l'augment de la mà d'obra de la construcció és l'arribada de la força de treball provinent de l'onada immigratòria del sud espanyol. Així, la distribució dels 175 treballadors de la construcció era l'any 1970 com segueix:

Lloc de naixement	Població activa de la construcció	%
Cubelles	9	5,1%
Penedès	5	2,9%
Països Catalans	7	4,0%
Espanya	154	88,0%
Total	175	100,0% ¹³

Si analitzem les dades de la comarca per a 1970, el pes de la construcció sobre la població activa industrial era només del 22,5 per cent, mentre que a Cubelles, com hem vist, era del 57,4 per cent.

També es palesa l'aparició dels obrers industrials i els administratius de les empreses industrials del Garraf –només a la Pirelli s'hi ocupaven una vintena de cubellencs–, així com les 13 persones que treballaven com a obrers a les Salines i les 21 que ho feien a la fàbrica de guants. Significativa és l'aparició de les cosidores que, com havíem comentat anteriorment, no havien declarat fins aquell moment la seva professió.



Una perspectiva de les salines, des de Mas d'en Pedro, també a finals dels cinquanta (Foto: Família Vives Santa-Eulàlia)

I.3. El sector terciari. El boom turístic i dels serveis

Una de les branques d'activitat que més va evolucionar en el període comprès entre 1956 i 1970 va ser la del sector terciari, molt especialment el comerç i l'hostaleria. Amb un pes de poc més del 10 per cent de la població activa els anys 40, el sector veurà incrementada la seva influència fins a quasi quadruplicar les dades de només vint anys endarrere.

La puixança de les activitats comercials

L'increment poblacional va suposar un augment proporcional de l'activitat comercial a Cubelles. El nombre de botigues va pujar per donar servei a la nova població que s'havia instal·lat a la vila. El repàs de la matrícula ens permet recordar les botigues i els comerços que donaren servei durant els darrers anys de la dècada dels 50 i tota la dels 60:

Sector	Empresari	Període
Alimentació		
Botiga de queviures i ultramarins	Armengol Mestres, Balbina	1956-1970
Botiga de queviures	Alba Vivó, Josep	1956-1964
Botiga de queviures	Escardó Poch, Josep	1956-1961
Botiga de queviures	Fontanals Montaner, Josep <i>Boringues</i>	1956-1970
Botiga d'ultramarins	Bertran Robert, Josep	1968-1970
Botiga d'ultramarins	Casas Lecha, Jaume	1968-1970
Botiga de queviures	Civiach Pedro, Rosario	1964-1970
Llegums fresques	Cuenca Naja, Josep	1968-1970
Botiga de queviures	Saladié Bort, Josep	1966-1970
Botiga de queviures	Sánchez Campos, Antonio	1967-1970
Botiga de queviures	Atenciones y Servicios T, S.A.	1967-1970
Venda de confiteria	Soler Tordera, Joan	1964-1970
Carnisseria	Fontanals Lleó, Joan	1956-1964
Carnisseria	Montaner Vidal, Consol	1956-1970
Carnisseria	Cuscó Ribas, Josep	1964-1970
Productes del porc	Cibiach Pedro, Rosario	1969-1970
Begudes del país	Martorell Parés, Pere	1968-1970
Begudes del país	Morgades Gavalldà, Lluís	1969-1970
Fleca i confiteria	Marcillas Alba, Teresa	1966-1970
Fleca	Martorell Parés, Pere	1966-1970
Patates fregides i confiteria	Boving Guido, Javier	1967-1970
Cereals, pinsos, ferratges i adobs	Fontanals Montaner, Josep <i>Garvat</i>	1956-1970
Venda de vins	Aviñó Romagosa, Josep	1956-1970
Venda de vins	Batet Rull, Josep Maria	1956-1970
Tèxtil		
Venda de camises	Ruescas Martínez, Marcial	1969-1970
Venda de camises	Iturat Gil, Vicent	1969-1970
Tapisseria	Ibáñez Torres, Lluís	1967-1970
Pell, calçat i cautxú		
Sabateria, cotilleria i perfumeria	Maria Aviñó Papiol	1956-1970
Sabateria i cotilleria	Pepita Ivern Guasch	1958-1970
Sabateria de luxe	Teresa Adrià Aviñó	
Sabateria	Marina Aviñó Socias	1956-1957
Sabateria	Apolònia Adria Aviñó	1956-1959
Químic		
Venda al major de benzina	Safons Magriñà, Maria Dolors	1963-1970
Construcció		
Venda de pisos	Ibersol, S.A.	1967-1970
Metal·lúrgia		
Ferreteria	Miquel Vinadé, Ramon	1958-1966
Ferreteria	Miquel Robert, Adela	1967-1970
Venda d'electrodomèstics	Ibáñez Sabater, Rafel	1965-1970
Activitats diverses		
Aparells fotogràfics	Pineda Gavalldà, Antoni	1968-1970
Articles esport, viatge i cartutxeria	Llompert Triadú, Miquel	1964-1970
Casetes de platja	Mateo Martínez, Josep	1969-1970

L'any 1970 es comptabilitzaven trenta-tres llicències comercials, centrades en el sector de l'alimentació en un 65 per cent, en una situació força habitual als pobles petits. Per a la resta de productes, malgrat existir *de facto* una reduïda

oferta local, s'acudia a la capital de comarca, com es confirma a una enquesta del Ministerio de la Vivienda, resposta per l'Ajuntament el 29 de febrer de 1964.

El turisme i l'estiueig

La dècada dels 40 i els 50 troba Cubelles amb dos cafès, l'Armengol i l'Aliança, i una fonda, Cal Saragossa, dins una estructura ja plantejada de molt abans de la guerra. L'arribada del turisme i dels estiuejants de segona residència suposà l'impuls per a l'obertura de nous locals d'oci, bars i restaurants, que ompliren Cubelles de noves sensacions, nous aires i una nova forma de vida. Els empresaris del turisme i l'hostaleria que hi figuren a la Matrícula Industrial de Cubelles durant el període comprès entre 1956 i 1970 van ésser:

Activitat	Empresari	Període
Hotel Cubellas	Ferdinand Kaufmann	1961-1970
Hotel Foix	Pons i Ventura, Josep	1964-1970
Al 63 Kansas City, Los Arcos	Jesús Muñoz	1961-1970
Cafè	Lugio Santos Vega	1967
Taverna (la Mota)	Mateo Martinez, Josep	1965-1970
Quiosc La Pineda	Libertad Sàez	1961
Cafè Av. Catalunya	Fuentes Garcia, Josep	1966-1968
Restaurant disseminat	Binninger Horst, Karl	1966-1970
Restaurant disseminat	Schorfeide Karl, Heinz	1966-1970
Restaurant disseminat	Raymond Cervera	1969-1970
Restaurant disseminat	Walter Zinner	1969-1970
Cafeteria	Bauza Solivellas, Guillem	1965-1970
Cafeteria Sant Antoni	Catafau Vidal, Ramon	1967-1970
Cafeteria Grecos	Milà Raurell, Manel	1965-1970
Celler i fonda 3ª classe	Marcillas Rovirosa, Cèlia	1956-1970
Cafè Armengol	Armengol Travé, Antoni	1956-1970
Cafè L'Aliança	Aviñó Riera, Pau	1956-1970
Cafè-bar	Amat Escuriola, Antoni	1964-1970
Cafè-bar afores	Robert Bauzano	1969-1970
Cafè Bon Mar	Fernàndez Sòria, Pedro	1969-1970
Quiosc de begudes	Fontanals Lleó, Francesc	1966-1970
Quiosc de begudes	Garcia Alcaraz, Vicenç	1969-1970
Quiosc de begudes	Semente Vila, Antoni	1965-1970
Càmping La Rueda	Actividades Turísticas SA 1ª	1968-1970
Càmping Paradiso	Walter Zinner	1969-1970

El turisme passà a ser una de les principals fonts de riquesa de la població, fet que ha merescut un capítol propi dins el present estudi.

La població activa del sector terciari

Segons les dades del cens de població de 1970, la població activa que a Cubelles es dedicava al sector terciari era:

Ocupació	Població activa	% sobre població activa serveis	% sobre població activa total
Cafeter i cambrer	19	12,1%	3,5%
Comerciant	18	11,5%	3,3%
Xofer	12	7,6%	2,2%
Mecànic	11	7,0%	2,0%
Electricista	10	6,4%	1,8%
Dependents	8	5,1%	1,5%
Serventa	7	4,5%	1,3%
Flequer	5	3,2%	0,9%
Professors	5	3,2%	0,9%
Expenedor benzina	4	2,5%	0,7%
Jardiner	4	2,5%	0,7%
Manyac	4	2,5%	0,7%
Ferrovíari	2	1,3%	0,4%
Altres	48	30,6%	8,8%
Total població activa serveis	157	100,0%	28,9%
Total població activa	543		100,0% ¹⁴

La renda per càpita

Les dades del nivell de renda per càpita van ser estudiades per una entitat financera per a la totalitat de municipis de l'Estat de més de mil habitants. Amb aquesta informació s'elaboraven unes classificacions de la renda per càpita, situant els diferents municipis dintre de l'interval corresponent. El nivell assolit per Cubelles el 1970 va ser el 7, que representava una renda per càpita disponible d'entre 45.001 i 60.000 pessetes anuals, el mateix interval que Vilanova i Sant Pere de Ribes, però inferior a la de Sitges i superior a Castellet, Canyelles, Oliveïlla i Olesa de Bonesvalls.

Notes

- 1 De Riquer, Borja. *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, d'Edicions 62. Volum 7è, pàg. 200.
- 2 Programa de la Festa Major de Cubelles, 1962. Ajuntament de Cubelles.
- 3 Cens agrari província de Barcelona 1972. Servei d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona.
- 4 Id.
- 5 Id.
- 6 Elaboració pròpia a partir dels censos poblacionals de 1940 i 1970.
- 7 Correspondència de Sortida, any 1960. Arxiu Històric Municipal de Cubelles.
- 8 Correspondència de Sortida, any 1966. Arxiu Històric Municipal de Cubelles.
- 9 Correspondència de Sortida, any 1958. Arxiu Històric Municipal de Cubelles.
- 10 La informació de les Salines resumeix l'esborrany del treball que sobre aquesta indústria extractiva cubellenca publicaran properament Lolo Garcia i Antoni Pineda.
- 11 Serveis tècnics municipals de l'Ajuntament de Cubelles.
- 12 Elaboració pròpia a partir del cens poblacional de 1970, a l'Arxiu Històric Municipal de Cubelles.
- 13 Id.
- 14 Id..

Capítol XI

Vida municipal

Reprenent el fil de l'activitat municipal que havíem deixat a mitjan dècada dels cinquanta, cal recordar que els principals objectius del consistori es centren, per un cantó, en la renovació de l'edifici de la Casa de la Vila i la construcció de les noves escoles i, per l'altre, en adequar el municipi al fenomen turístic que ja es començava a albirar, la qual cosa comportava iniciar el degut procés d'expansió urbanística. Joan Albet, com hem explicat abans, conduirà el timó de l'Ajuntament fins a la seva mort, l'any 1960, després d'haver portat a bon port les esmentades infraestructures. El seu successor, Josep Maria Batet, serà l'encarregat de liderar la gran transformació urbanística que Cubelles experimentarà al llarg dels anys seixanta.

Fora d'aquestes grans qüestions, la vida oficial del municipi combinava els habituals aspectes formals amb altres de ben curiosos. Com a mostra, dos botons. El 6 de febrer de 1956, el Govern Civil enviava una carta a l'Ajuntament felicitant les autoritats, empreses i veïnat per la seva col·laboració amb la patrulla militar que durant el mes de setembre havia fet pràctiques a Cubelles.¹ I el 31 de maig de 1957 el Ple municipal prenia un acord insòlit en consonància a una sol·licitud inaudita del "secretari assessor del patronat provincial de la festa de l'arbre de la Diputació" demanant que fos proclamada "*Alcaldesa Honoraria Perpetua de esta villa*" la Verge del Roser, patrona de la festa de l'arbre. El consistori no va posar obstacles i va acceptar la proposta per "*considerar-lo de honor i a fin de que derrame dichas y venturas para el municipio*".

Darius Huguet i la Clínica Rural

El 15 de gener de 1956 arribava a Cubelles el nou metge de la població, Darius Huguet Fontova. Uns quants dies després, el 27 de gener, en el Ple municipal s'informava de la presa de possessió oficial d'Huguet al mateix temps que es prenia l'acord d'habilitar els baixos de l'ajuntament per a consulta mèdica així com buscar un habitatge per al flamant titular. El metge lleidatà, tanmateix, venia amb les idees clares. Considerava, i amb raó, que el poble havia de tenir una casa per al metge i des del primer moment es va esmerçar en aconseguir-ho: "Ara hi sóc jo –va dir als representants municipals– però un altre dia en vindrà

un de nou i el problema serà el mateix”.² I, mentrestant, tampoc estava disposat a acceptar qualsevol cosa, com ho prova el fet que a principis d'abril de 1956, en una altra sessió plenària es comentava que el Dr. Huguet havia rebutjat una sèrie d'habitatges que l'Ajuntament li havia ofert per anar a viure-hi. Finalment, l'home va acceptar anar a un pis del carrer Major tot esperant que el consistori es decidís a acceptar la seva proposta de construcció d'una casa per al metge.

Joan Roig, regidor de l'Ajuntament en aquella època, recordava, anys més tard, que “era difícil construir una casa per al metge ja que l'Ajuntament vivia uns temps de vaques magres. Ja estàvem esparverats per un emprèstít per fer la nova Casa de la Vila i se'ns presentava aquest altre al damunt. Però vam comprendre que era necessari i, d'aquesta manera, es decidí construir la Clínica Rural”.³

La decisió amb què el Dr. Huguet formulava la seva petició va provocar que l'Ajuntament no tingués altre remei que obrir els ulls a la realitat i posés fil a l'agulla en un tema que realment era bàsic. Cubelles tenia un metge competent, disposat a lliurar-se totalment a la seva feina, però l'Ajuntament estava obligat a aplanar-li el camí, això és, a proporcionar-li la infraestructura adequada per rebre les visites dels pacients i fer que se sentís còmode a la població, facilitant-li un habitatge que, en un futur, serviria també per als nous metges que successivament ocupessin la plaça.

Batet i Fontanals, nous regidors

El 2 de febrer de 1958, com a resultat de les eleccions de 1957, obtenien la credencial de regidor dues persones que tindrien un gran protagonisme en l'activitat municipal dels següents anys: Josep Maria Batet Rull i Josep Fontanals Montaner. El primer d'ells entrava en representació de les entitats, substituint Ramon Miquel, i el segon, pel terç familiar, en el lloc de Melcior Güell. El tercer regidor entrant era Víctor Marcillas Rovirosa, qui reemplaçava Josep José pel terç sindical. Joan Roig continuava com a dipositari de fons, funció que havia passat a exercir arran de la mort de Joan Miquel.

La designació de tinent d'alcalde va recaure en Josep Fontanals i les comissions varen quedar constituïdes de la següent forma:⁴

- Hisenda: Josep Alba i Josep M. Batet
- Obres: Joan Carbó i Josep Fontanals
- Governació: Joan Roig i Víctor Marcillas
- Educació i Sanitat: Joan Roig i Josep M. Batet

L'assumpte obres anava endavant, en consonància amb el creixement que el municipi començava a experimentar. Josep Fontanals hi va donar un bon impuls quan en el Ple celebrat el 25 de març de 1959 presentà una moció lamentant el mal estat en què es trobava el passeig de Bardají: “Es tracta d'un dels llocs més transitats i vistosos de la població i els que ens visiten, davant d'aquesta situació,

formen de l'Ajuntament un concepte gens satisfactori". El tinent d'alcalde afegí també que els carrers i places de la vila estaven en molt mal estat de conservació i demanà una actuació "ferma, concreta i real" per solucionar un aspecte que "es troba dins la nostra obligació". La proposta de Fontanals va rebre el suport del secretari, Antoni Barrachina, qui informà que els projectes en qüestió no gravarien massa l'erari municipal, atès que es podien establir contribucions especials, tant pel concepte de "obres, instal·lacions o serveis" com per "increment del valor dels terrenys". Per tot això, es va prendre l'acord de renovar la vorera occidental del passeig de Bardají, pavimentar la seva calçada i encarregar un estudi per a la pavimentació dels carrers del nucli antic.

El nou edifici consistorial

Una de les més importants realitzacions de l'etapa Albet va ser la renovació de la Casa de la Vila. El projecte, redactat l'any 1956 per l'arquitecte municipal, Josep Maria Miró Guibernau, contemplava l'enderroc del vell immoble, que datava de l'any 1792, i la construcció d'un edifici nou, format per dues plantes destinades a oficines i dependències directes de l'ajuntament i dues més per a habitatge del secretari de la corporació. Es volia aprofitar al màxim la reduïda superfície del solar i, per aquesta raó, es va projectar un dormitori al tercer pis, és a dir, al costat del terrat, per al qual s'hi accedia a través d'una escala interior que sortia del menjador del segon pis. L'escala principal, doncs, acabava a l'entrada d'aquest segon pis, que disposava de menjador, cuina, lavabo i dos dormitoris. A la planta baixa hi havia un petit vestíbul i els despatxos del secretari i de l'alcalde, mentre que al primer pis s'hi va ubicar una sala de sessions i una altra de reunions. Però, a banda d'aquesta remodelació, la característica més remarcable de la nova casa consistorial la constituïa el traslladar l'entrada del carrer Major a la plaça de la Vila –aleshores *plaza del Generalísimo*–, conservant, això sí, l'antic portal, fet de pedra picada. Aquest canvi responia "al major àmbit de la plaça", segons s'explicava a la memòria.⁵

El projecte va ser aprovat per l'Ajuntament el 27 d'abril de 1956 i per la Comissió Provincial, el 5 de desembre del mateix any.⁶ El pressupost de les obres era de 217.529,85 pessetes, una xifra que estava molt lluny de les possibilitats del consistori, per la qual cosa es va haver de demanar ajut financer a la Diputació de Barcelona argumentant, l'alcalde, que es tractava "d'un municipi pobre econòmicament". L'ens provincial no girà l'esquena a la petició i de cara al Pla Biennal 1956-57 va concedir a l'Ajuntament la quantitat de 207.890,62 pessetes en les següents condicions: 145.523,62 pessetes a fons perdut i 62.367 pessetes a reintegrar en vint anualitats, a raó de 3.118,35 pessetes cada any a partir del primer trimestre de 1958 i fins al 1977.⁷

Resolt l'aspecte financer, les obres es van posar a subhasta pel preu indicat, a la baixa, el dia 11 d'octubre de 1957, però no es va presentar cap plica i, per tant, es declarà deserta la subhasta. Això va implicar que l'Ajuntament hagués de modificar el pressupost, cosa que s'aprovà en la sessió del 29 d'octubre, i es pro-

VILLANUEVA Y GELTRU

PERIÓDICO DE INFORMACIÓN COMARCAL - EDITADO POR RED CATALANA DE PRENSA
REDACCIÓN Y ADMINISTRACIÓN: CALLE GENERAL MOLA, 7 - TELÉFONO 98

DEPÓSITO LEGAL B. 5252-1958

II EPOCA

23 DE AGOSTO DE 1958

NUM. 644

Actualidad Gráfica



El Vicepresidente de la Diputación D. Antonio Ferrer Pi, Alcalde de nuestra ciudad, inauguró el nuevo Ayuntamiento de Cubellas. (Foto Mas). — Abdón y Asumpta, los gigantes de Cubellas, bendecidos el día de la Asunción de Nuestra Señora. — Estandartes de Corales Centenarios. (Fotos Perelló). — El Presidente de la Euterpe, entrega el nombramiento de socio de honor, a la Coral «La Unión Villanovesa». — (Foto Mas).

La inauguració de l'ajuntament i l'estrena dels gegants van ser notícia de portada

cedís a una segona subhasta, la qual tingué lloc el 23 de novembre. L'adjudicació va recaure en l'empresa "Obras y Construcciones Aleix S.A." pel nou pressupost establert: 257.139 pessetes.⁸ La constructora disposava d'un termini de sis mesos per dur a terme l'obra, de manera que el nou edifici consistorial va poder ser inaugurat durant la Festa Major de 1958, en concret el dia 14 d'agost, a dos quarts de nou del vespre. Aquest horari va ser proposat pel delegat governatiu comarcal i alcalde de Vilanova, Antoni Ferrer Pi, i el consistori així ho acordà. Es van tenir en compte, segons es comentà en el Ple del 22 de juliol, les grans gestions que davant la Diputació, de la qual n'era vicepresident, havia fet Ferrer Pi, qui va presidir l'acte d'inauguració al costat de l'alcalde, Joan Albet, i la resta d'autoritats locals. Mossèn Jordi Fort va beneir el flamant edifici i el propi Ferrer Pi va ser l'encarregat de pronunciar unes paraules de protocol posant de rellevància la fita que amb el nou ajuntament aconseguia el poble de Cubelles.⁹

Les escoles de sota del castell: la culminació d'un llarg procés

Després de la Guerra Civil, i malgrat els canvis introduïts pel règim franquista en l'ensenyament, el consistori cubellenc va donar continuïtat a una qüestió que s'havia començat a plantejar a l'època de la República i que es considerava de vital importància per al municipi: la construcció d'unes noves escoles a sota del castell, a tocar de la carretera.¹⁰ La primera referència, amb posterioritat a la guerra, sobre les gestions a realitzar de cara a obtenir un nou edifici escolar la trobem en el Ple municipal del 16 de març de 1943, quan es va prendre l'acord de demanar a l'Estat la construcció d'un edifici d'escoles per a nens, nenes i per a pàrvuls. L'Ajuntament es comprometia, com era norma, a cedir els terrenys, a pagar el quinze per cent del cost de les obres i a efectuar el manteniment de l'immoble.

El 25 d'agost de 1945, la Direcció General d'Ensenyament Primari instava l'Ajuntament a dipositar 17.697,76 pessetes a la Caixa General de Dipòsits, la meitat de les 35.395,52 pessetes que representaven el quinze per cent del total del cost en què s'havia pressupostat la inversió de la nova escola. L'altra meitat s'hauria de dipositar quan s'hagués subhastat l'obra. Dos anys més tard, el 25 d'abril de 1947, des de la Casa Gran es demanà al Ministerio de Educación Nacional que s'actualitzés l'import de la inversió perquè l'aportació que havia fet Cubelles el 1945 estava ja desfasada. La resposta de l'ens públic espanyol arribà el 19 de juny de 1948 i es deia que el dipòsit monetari de l'Ajuntament havia d'incrementar-se fins a 30.696,93 pessetes. Cubelles no disposava d'aquest capital i els regidors van proposar la idea de vendre els terrenys municipals del Prat de Cubelles, encara que algunes veus van criticar que la solució fos l'alienació de patrimoni, a banda que també es digué que el poble de Cunit i diferents veïns tenien també drets sobre les terres del Prat. Les ofertes pel terreny, no obstant, foren de fins a 65.000 pessetes i l'Ajuntament acordà estudiar-les acuradament.

El consistori buscava noves alternatives per trobar el finançament adequat,

una d'elles la de subscriure un préstec amb la Caixa de Pensions. En el Ple del 28 de desembre de 1948 es donava compte de les gestions que a tal efecte estava realitzant Antoni Ferrer Pi però l'assumpte no devia reeixir puix que en les actes municipals ja no trobem cap més referència a les escoles fins al Ple del 28 de setembre de 1954, en què s'aprova el projecte, realitzat per Manuel Baldrich, de construcció d'un edifici escolar amb dos habitatges per a mestres, amb un pressupost de 546.628,51 pessetes. Altres acords que, en el mateix punt, es van prendre en aquella sessió van ser cedir a l'Estat el solar propietat del municipi, el de sota del castell, per a ubicar-hi l'esmentat edifici, sol·licitar de la Junta Provincial de Construcciones Escolares la inclusió del projecte i renunciar a qualsevol petició d'escoles a l'Estat acordat amb anterioritat a aquesta data, per considerar que amb la nova disposició l'execució del nou projecte aniria més ràpid.

En consonància amb aquests acords, l'octubre de 1954 es pactà amb la Junta Provincial de Construcciones Escolares la construcció del nou local, de la qual cosa l'alcalde, Joan Albet, en va informar en el Ple celebrat el dia 29 d'aquell mes. Albet va indicar, així mateix, que li havien dit per telèfon que les obres s'havien inclòs en el pla que acabava de ser tramès a Madrid i això el dugué a opinar que "és de suposar que seran de les primeres construccions d'aquest gènere que es realitzaran en aquesta província".

Però aquest optimisme no trigà a refredar-se. En el Ple del 25 de març de 1955, l'alcalde admetia que veia difícil la construcció immediata de les escoles, ja que l'Estat havia destinat un milió de pessetes per província i només el projecte de Cubelles ja sobrepassava el mig milió. El consistori, tanmateix, es resistia a llançar la tovallola i –per intentar-ho que no quedi– va decidir d'anar a veure el governador civil, que era el president de l'esmentada Junta Provincial de Construcciones Escolares, per tal que es destinés part del milió de pessetes que li corresponien a la província de Barcelona a finançar les escoles de Cubelles. No tenim informació de si finalment es va celebrar la reunió amb el governador, però en cas que fos així, de poc va servir si ens atenem al fet que un any i mig després, el 4 de setembre de 1956, l'Ajuntament escrivia al ministre d'Educació Nacional per denunciar que, dos anys després de l'acord esmentat, no s'havia fet cap gestió destinada a iniciar l'anelhada construcció.

L'assumpte no es desencallaria fins a l'any 1958, no sense que el projecte aprovat el 1954 patís una important modificació: la supressió dels habitatges per a mestres. Aquests estaven contemplats a la part est de l'edifici, és a dir, a tocar al local del sindicat, amb dues plantes de 123,5 metres quadrats cadascuna d'elles. A continuació s'hi establia el local de les escoles, que arribava fins al carrer de l'Estació, però en eliminar-se els habitatges, l'edifici escolar quedaria desplaçat cap a l'est, de manera que a tocar del carrer de l'Estació va quedar lliure un solar que anys més tard es destinaria a parc infantil d'esbarjo, com veurem més endavant. El Ministerio de Educación Nacional, a través de la Junta Provincial de Construcciones Escolares, va comunicar a l'Ajuntament de Cubelles, el 28 d'abril de 1958, aquest canvi tan significatiu que, si bé agilitava la construcció de



Les flamants escoles, l'any 1961 (Foto: Arxiu Josep M. Gromaches)

les escoles, deixava aparcat el tema dels habitatges que el consistori continuaria reclamant amb posterioritat a la inauguració del nou edifici escolar. La nota tramesa a l'Ajuntament deia això:

“La Comisión Delegada de esta Junta (...) ha decidido sustituir por proyecto-tipo los presentados por este Ayuntamiento para la construcción por el sistema de aportación municipal de dos escuelas y dos viviendas teniendo en cuenta que la Junta Central solamente ha autorizado la construcción de dos escuelas unitarias.”

Al consistori cubellenc no li tocava cap més remei, i naturalment ho feia de molt bon grat, que seguir els passos pertinents perquè la construcció es fes efectiva el més ràpidament possible. Així, el 20 de juny de 1958 s'efectuava, a Cubelles, l'acta de lliurament del solar a favor del Ministerio de Educación Nacional, signat per l'alcalde, amb l'assistència del secretari, Antoni Barrachina Segarra, i el mestre més antic, Josep Martín Juanola.¹¹ Seguidament, l'Ajuntament i la Diputació van rubricar un conveni referent a una ajuda financera de 50.000 pesetes, quantitat que havia d'aportar el consistori per a l'execució de les obres, a través de la Caja de Cooperación Provincial. En l'apartat primer, el conveni deia el següent.

“La Diputación Provincial de Barcelona concederá al Municipio de Cubellas, con cargo a los fondos de la Caja de Cooperación y con destino a la aportación municipal al Estado para la construcción de dos escuelas nacionales una ayuda financiera sin interés de importe 50.000 pesetas a reintegrar a los fondos de la Caja dentro del plazo de 10 años en anualidades de 5.000 pesetas cada una a partir del año 1959 y hasta 1968 inclusive.”

L'acord incloïa consignar en l'estat de despeses del pressupost municipal ordinari el pagament pactat. El conveni va ser aprovat per la Diputació, el 22 de juliol de 1958, i per l'Ajuntament, en la sessió del 28 d'agost de 1958. Poc després, el 3 d'octubre, el president de l'ens provincial i l'alcalde cubellenc signaren l'acta del conveni al palau de la Diputació.¹² La qüestió anava avançant notòriament, puix que en el BOE número 257, de 27 d'octubre de 1958, s'anunciava la subhasta de les obres, que s'havia de celebrar el 28 de novembre. Per últim, el 13 de gener de 1959, es notificava a l'Ajuntament que la *“Comisión Delegada de la Permanente de esta Junta Provincial de Construcciones Escolares, en sesión del 31 de diciembre de 1958 ha resuelto adjudicar definitivamente la ejecución de las obras (...) por un importe de 266.000 pesetas a Jorge Albet”*.¹³



Les escoles van ser inaugurades el 22 de setembre de 1960 en un acte que estava presidit per les autoritats locals, amb l'alcalde accidental Josep Fontanals al capdavant –Joan Albet estava greument malalt i va morir dos dies més tard–, i els respectius mestres, Josep Martín i Anna Servent. Els nous edificis, ja aptes, doncs, per fer-hi les classes corresponents al curs escolar 1960-61, van ser benèits per mossèn Jordi Fort.¹⁴

Imatge de la inauguració de les escoles (La Veu de Santa Maria de Cubelles)

Mort de Joan Albet: Batet accedeix a l'alcaldia

El consistori va patir un canvi substancial abans de la preceptiva renovació, que no s'esqueia fins al febrer de 1961. Joan Albet va emmalaltir greument a finals de l'estiu de 1960 i va morir el 24 de setembre a l'edat de 58 anys, després de portar-ne gairebé onze al front de l'alcaldia. Era la primera vegada, al segle XX, que a Cubelles moria un alcalde en ple exercici de la seva funció. La darrera acta que signà va ser el 6 de setembre de 1960. Josep Fontanals exercí d'alcalde accidental en espera que fos nomenat el titular i, mentrestant, en la sessió del 13 d'octubre, la primera que es feia d'ençà de la mort d'Albet, es va fer constar en acta el sentiment de la corporació per aquesta trista circumstància i es va acordar transmetre el condol a la vídua, Maria Poch Soler. També es van llegir dues cartes en el mateix sentit, una del governador civil i una altra de l'alcalde de Sant Pere de Ribes.

L'home triat pel governador civil, Felipe Acedo Colunga, per ocupar l'alcaldia va ser Josep Maria Batet. Un representant del Govern Civil va arribar a Cubelles per entrevistar-se amb el mossèn, amb el major terratinent, amb el mestre i amb el propi Batet per demanar noms per succeir Albet. La tria definitiva es va fer a la casa barcelonina de l'estiuejant Manuel Milà Raurich, persona molt ben relacionada amb les autoritats del règim, el qual els recomanà el nom de Batet com el més idoni.¹⁵ Aquest de seguida va ser cridat a Barcelona on li van anunciar que havia estat ell l'escollit. L'home, en principi, s'hi va negar adduint



L'enterrament de Joan Albet va congrega una gran gernació. La comitiva, amb els homes al davant i les dones al darrera, es dirigeix a l'església des de la carretera (Foto: AAP)

la seva condició de comerciant i exposant els efectes negatius que la seva nova responsabilitat podria comportar per als seus negocis. Tanmateix, va demanar uns dies per mesurar la resposta i va parlar amb Antoni Ferrer i Pi, el qual li va aconsellar que acceptés el nomenament, car altrament podria ser considerat desafecte al règim.¹⁶ D'aquesta manera, Batet va prendre possessió del càrrec el 26 d'octubre en un Ple extraordinari presidit pel delegat governamental, Francesc Bonifaci Cedó, el qual va exhortar el nou alcalde a treballar pels "interessos morals i materials de Cubelles" i va agrair públicament el serveis prestats al municipi per part de Joan Albet. El fins aleshores alcalde accidental, Josep Fontanals, va intervenir en l'acte tot congratulant-se de l'encert del nomenament de Batet per "les condicions i aptituds que per a aquesta tasca reuneix". El nou batlle, per la seva part, va agrair la distinció i l'honor que li dispensaven per a un càrrec de tanta responsabilitat i afirmà que posaria "tot l'interès i bona voluntat per desenvolupar-lo dignament".¹⁷

La primera remodelació del cartipàs municipal de l'etapa Batet va tenir lloc el 3 de febrer de 1961. Joan Roig, Joan Carbó i Josep Alba van acabar la seva

etapa a l'Ajuntament una vegada transcorreguts els normatius sis anys d'exercici. Van ser reemplaçats per Pere Fuster Marcé (sindical), Salvador Estalella Montaner (familiar) i Josep Lleó Aviñó (entitats). Josep Fontanals va continuar de tinent d'alcalde i Salvador Estalella, en posteriors sessions plenàries, va ser designat regidor síndic i dipositari de fons.¹⁸ No hem trobat referència a la composició de les comissions informatives en aquest període.



Obres de pavimentació de la Rambla, l'any 1961
(Foto: Arxiu Josep M. Gromaches)

Josep Maria Batet, l'alcalde omnipresent



Batet, amb la seva esposa, Maria Dolors Safons, durant un acte públic l'any 1963 (Foto:AAP)

Josep Maria Batet Rull va néixer el 24 d'octubre de 1930 a Salomó, el Tarragonès. El seu pare, Marcel·lí Batet i Cendra, era comerciant de vins a l'engròs i propietari de diverses finques rústiques. A punt de fer nou anys marxà a estudiar intern a La Salle Bonanova de Barcelona, on va estar fins al curs 1948-49. En finalitzar l'any escolar, el seu pare patí una malaltia que li impedí temporalment encarregar-se dels negocis familiars, de manera que ell, amb només divuit anys, es veié obligat a posar-se al capdavant de l'empresa de comercialització de vins. L'any 1953 es casà amb Maria Dolors Safons, de Cubelles, a qui havia conegut per la relació de les respecti-

ves famílies amb el món del comerç del vi, i van fixar la seva residència a la llar de la seva esposa. Durant la dècada dels cinquanta continuà amb la seva activitat de comerciant, conduint l'activitat vinícola dels Safons, i va decidir diversificar les seves inversions, tot construint la benzinera i l'Hostal del Foix a les primeries dels anys seixanta. Més tard va impulsar el Restaurant Nàutic, l'any 1970, va inaugurar l'Hotel Principat, i poc després va instal·lar una nova benzinera al costat d'aquest últim establiment.

L'any 1958 va entrar de regidor a l'Ajuntament i dos anys més tard, en morir Albet, va ser designat alcalde. Va accedir oficialment al càrrec el 26 d'octubre de 1960, quan acabava de complir els trenta anys d'edat, i el va mantenir fins al 1973. Durant el seu mandat, el municipi va viure la gran transformació derivada del *boom* turístic i la immigració, amb el consegüent i espectacular desenvolupament urbanístic, en el qual ell tingué un paper de protagonista, no solament pel lloc que ocupava, sinó també amb el negoci de compravenda de terrenys que compartia amb el tinent d'alcalde, Josep Fontanals. Batet va veure les possibilitats econòmiques de Cubelles i gràcies al seu esperit intuïtiu i emprenedor va incrementar la seva fortuna. Al mateix temps, el municipi es beneficiava de l'empenta i el dinamisme d'aquest home que estava molt ben considerat des d'instàncies superiors i que gaudia de bons contactes, tant de les coneixences que havia fet a La Salle com dels que va saber obtenir com a alcalde. Només cal veure les visites

a Cubelles de governadors civils i, fins i tot, d'un ministre, per inaugurar obres rellevants.

Durant el seu mandat, Batet es va mostrar com un alcalde omnipresent en funció de la seva doble faceta de polític i home de negocis. Tanmateix, l'activitat professional que duia a terme en el camp urbanístic, en tenir molta relació amb el seu càrrec polític, va provocar que no tots els propietaris de terrenys afectats per la febre urbanitzadora quedessin contents amb la seva forma d'actuar. La frontera entre la seva condició d'alcalde i corredor de finques es confonia sovint, i des de la perspectiva actual, en què ambdues activitats alhora són completament incompatibles, s'ha d'entendre com a quelcom habitual en el context polític de l'època, sense que això justifiqui res.

El cert és que la tasca de Batet al front de l'Ajuntament va merèixer molts elogis en el seu moment i uns informes oficials a què hem tingut accés deien això d'ell: *“De intachable conducta, goza de general simpatía y está considerado como adicto. Destaca su arduo entusiasmo en pro del crecimiento y embellecimiento de la localidad”*. Per altra banda, alguns dels que van ser regidors durant la seva etapa d'alcalde afirmen que va fer favors a molta gent, tant en l'aspecte econòmic com en el personal –cosa que ens han corroborat altres persones–, i el qualifiquen d'home decidit, autoritari i amb rampellades de geni, capaç de saltar-se les normes si creia que alguna obra necessària s'havia de fer amb urgència.

La seva trajectòria política, però, va quedar entelada per l'afer de la tèrmica. El 1972 va comprar uns terrenys a la Mota de Sant Pere argumentant que eren per a una empresa urbanitzadora de Mònaco, quan en realitat s'hi pretenia ubicar una central tèrmica. Aquesta determinació estava absolutament en contradicció amb els seus interessos privats i amb l'esforç desenvolupat fins aleshores de convertir Cubelles en un dels llocs més cobejats de la Costa Daurada, cosa que s'havia assolit en bona part gràcies al seu empeny. Els motius que van dur Batet a actuar d'una manera que fins i tot desconeixia el seu soci –aleshores ja fora de l'Ajuntament– Josep Fontanals, no els hem pogut obtenir de primera mà, com haguéssim volgut. Fonts consultades coincideixen a dir que travessava per una situació econòmica delicada fruit d'una inversió –l'Hotel Principat– que no va resultar com ell esperava i hauria vist la seva taula de salvació en la venda dels esmentats terrenys a la tèrmica. Una altra hipòtesi de la seva sorprenent i polèmica actuació seria la pressió que hauria rebut per facilitar la implantació de l'esmentada indústria al municipi. El cert és que quan es va conèixer el propòsit d'instal·lar la tèrmica, una assemblea oberta a tot el poble, celebrada l'octubre de 1972 a l'Aliança, va derivar en una ferma i unànime oposició al projecte. Batet, molt tocat arran d'aquest fet, encara va romandre uns mesos a l'alcaldia, fins que l'estiu de 1973 era rellevat per Joan Fernández. En total, tretze anys d'alcalde, xifra que representa un rècord de longevitat en el càrrec.



Josep Maria Batet, amb Charlie Rivel i la seva esposa, en l'homenatge al famós clown, el 1963, a la sortida d'Ofici de Festa Major. A l'esquerra de la imatge, Josep Fontanals (Foto AAP)

La presència de Fontanals i Estalella denotava una major obertura cap a sectors de la població, els que havien estat més vinculats al Círcol Cubellenc, que en acabar la guerra havien quedat marginats de l'activitat municipal. Fontanals, que entrà al consistori el 1958, havia lluitat en el bàndol republicà i, encara que per poc temps, conegué el camí de l'exili, com hem apuntat anteriorment. Era fill d'un destacat membre del Círcol Cubellenc i de la Cooperativa La Salvadora, Josep Fontanals Lleó, el popular *Pepet Garvat*, qui, tanmateix, no havia entrat mai en política. Ell, el fill, havia col·laborat, igual que el seu pare, amb el Grup Cultural abans de la guerra i, posteriorment, als anys cinquanta, s'involucrà en la comissió de festes. A partir d'aquí, veient les seves inquietuds culturals, l'alcalde Albet li proposà ser regidor i, encara que en un principi s'hi negà, car tenia un negoci de pinsos i no volia enemistar-se amb ningú, refusar l'ofertament comportava una multa i ser considerat desafecte al règim. Dies més tard d'aquella conversa amb Albet, que li demanà que es rumiés l'oferta, l'Ajuntament li comunicà que seria candidat, i a més l'únic, pel terç familiar.¹⁹ No hi havia volta enrera i d'aquesta manera Josep Fontanals accedí al consistori, on romandria tretze anys com a tinent d'alcalde.

Salvador Estalella, cosí germà de Josep Fontanals, era fill de Ramon Estalella, l'alcalde del poble quan esclatà la guerra i, acabada aquesta, represaliat pel franquisme. Treballava a la Pirelli i era un destacat membre del grup de teatre del Centre Catequístic. La seva vàlua personal determinà que fos "captat" per Batet i que aquest, com hem indicat, li atorgués tasques de responsabilitat. Va estar

Arrendament de la Pineda del Mar: el primer càmping

El 14 de setembre de 1956 s'havia atorgat llicència per obrir un berenador a la Pineda del Mar, al costat de la desembocadura del Foix, a Llibertat Sáez Simon. Posteriorment, l'Ajuntament tindria problemes amb aquesta persona que considerava tenir dret a continuar amb el *merendero*, tal com era anomenat popularment. El litigi s'allargà més del compte i finalment els tribunals donaren la raó a l'ens municipal. Una vegada disponible de nou aquell emblemàtic lloc, i amb el turisme en plena efervescència, el consistori efectuà un contracte d'arrendament d'aquella parcel·la a l'empresa Zigreco S.A., el cap visible de la qual era el ciutadà alemany Walter Zinner, per instal·lar-hi un càmping. Es va signar un conveni, aprovat el 28 de febrer de 1962, en què l'Ajuntament cedia el terreny per espai de vint anys a canvi de 4.900 pessetes anuals que s'augmentarien progressivament cada cinc anys. L'empresa, a més, es comprometia a pagar, en concepte de beneficis per l'explotació del càmping, 15.100 pessetes en el primer quadrienni (1962-66), 20.090 pessetes en el segon (1967-71), 25.080 pessetes en el tercer (1972-76) i 30.070 pessetes en l'últim (1977-81).

El càmping, anomenat Paradiso, va finalitzar la seva activitat a principi de la dècada dels noranta i aleshores es van iniciar els projectes de recuperació d'aquell espai natural de la desembocadura del riu Foix.

al consistori de 1961 a 1967 i posteriorment tornà a ser regidor en el període 1974-1983. Una altra de les característiques dels governs encapçalats per Batet era la joventut d'alguns dels seus membres. Salvador Estalella i Josep Lleó, quan entraren al consistori, rondaven la trentena. En anys successius es donaran casos similars.

La xarxa de clavegueram i la pavimentació del nucli antic

Batet accedí a l'alcaldia dins una conjuntura totalment favorable. A Cubelles, el *boom* turístic ja era prou notori, s'estaven endegant importants projectes urbanístics i les sempre precàries arquitectures municipals començaven a respirar una mica. De cara al Pla Biennal 1960-61, la Diputació Provincial va atorgar a l'Ajuntament 82.059 pessetes per acabar les obres de la Clínica Rural, 67.941 destinades a la pavimentació de carrers i 10.150 com a ajut tècnic per al projecte de les obres de clavegueram.²⁰

El 12 de maig de 1961, el Ple va aprovar un conveni entre la pròpia Diputació i el consistori en virtut del qual l'ens provincial concedia 150.000 pessetes, sense interès, a retornar en 10 anys, a raó de 15.000 pessetes per any, de 1962 a 1971. Aquesta quantitat era destinada a realitzar la instal·lació de la xarxa de clavegueram del nucli antic, que es va fer en dues fases. La primera comprenia la part alta del passeig de Bardají i els carrers de la Pau i de Joan Pedro i Roig. Les obres tenien un pressupost de 294.372,99 pessetes, que l'Ajuntament va acordar rea-

litzar mitjançant contribucions especials en la sessió celebrada el 13 de gener de 1961.

El 10 de novembre de 1961 es va aprovar inicialment el projecte de les obres de clavegueram de la resta de carrers del nucli antic, que els veïns haurien d'ajudar a sufragar a través, també, de contribucions especials. Però els tràmits van trigar més del compte i, després que la Comissió Provincial donés el vist i plau al projecte, l'Ajuntament el va aprovar definitivament en sessió del 10 d'abril de 1963. Una vegada feta la corresponent licitació,²¹ les obres van ser adjudicades a l'empresa de l'exalcalde Josep Marsé, el 25 de març de 1964, per la quantitat de 861.390,69 pessetes.²² Aquesta actuació es va dur a terme entre la primavera

i l'estiu de 1964, conjuntament amb una estació depuradora d'aigües residuals, una altra de les fites que perseguia el consistori en el seu afany de dotar el municipi del major nombre de serveis. Posteriorment, entre novembre de 1967 i juny de 1968, es va efectuar una altra destacada millora urbanística, com va ser la pavimentació i vorada dels carrers del nucli antic, d'acord amb el projecte, redactat per l'arquitecte municipal, Joan B. Estevan Llagaria, que el consistori havia aprovat el 5 de maig de 1965. Amb un pressupost de 2.464.646 pessetes, es van col·locar 15.000 metres quadrats d'asfalt i 6.800 metres lineals de voreres.²³ Aquesta tasca també va ser realitzada per l'empresa de Josep Marsé.

Obres i urbanitzacions a part, d'aquells primers anys de l'etapa Batet destaquen altres aspectes, com ara l'arrendament de la Pineda del Mar per ubicar-hi un càmping, l'expedient disciplinari obert contra el secretari Antoni Barrachina, el nomenament de fill il·lustre del poble a Josep Andreu Charlie Rivel i la dedicatòria de carrers, un al propi pallasso universal, un altre a un personatge d'un



Instal·lació de la xarxa de clavegueram a la part baixa del carrer de Víctor Balaguer, l'any 1964 (Foto AAP)

abast mundial encara més gran, l'admirat Papa Joan XXIII, arran de la seva mort, el juny de 1963, i un tercer a una altra icona d'aquella època, mort el novembre del mateix 1963 en un tràgic succés que commocionà mig món: John Fitzgerald Kennedy.

Inauguració de la Clínica Rural

Gràcies a l'empeny del Dr. Huguet, com hem explicat abans, va néixer el projecte anomenat "*Clínica Rural y vivienda para el médico*". L'edifici va ser inaugurat oficialment l'agost de 1964, com a punt culminant d'un llarg procés iniciat el 24 de setembre de 1956, quan l'Ajuntament va enviar una petició d'ajut per a la seva construcció al Director de l'Institut Nacional de Colonització. Un any més tard, un decret d'alcaldia de 10 de desembre de 1957 en parlava de la necessitat de dur-lo a terme "*a la mayor brevedad posible*" i el 31 de gener de 1958 el Ple de l'Ajuntament aprovava el projecte per unanimitat, gairebé al mateix temps que rebia també llum verda per part de la Diputació Provincial.

L'encarregat de redactar el projecte, que tenia un pressupost de 303.735,38 pessetes, va ser Josep Maria Miró Guibernau, arquitecte municipal. La memòria que va elaborar ens ajuda a entendre millor el dèficit que, pel que fa al tema mèdic, patia aleshores Cubelles:

"El alojamiento del médico titular de esta villa ofrece siempre una dificultad por la carencia de viviendas disponibles y aún en caso favorable casi siempre poco aptas para su finalidad; de ahí que para la permanencia médica en esta población ha habido siempre inconvenientes, en detrimento de la estabilidad y arraigo del profesional, cuya física comodidad personal y familiar redunde siempre en beneficio del servicio y de su continuidad.

Las necesidades siempre en aumento de la población y las mejoras de tipo profesional que puede el titular ofrecer si tiene lugar a propósito, sólo son factibles mediante la obtención de un local adecuado, en el cual además del simple despacho o consultorio pueda disponer de local suficientemente equipado para las curas normales y aún las de urgencia en casos de accidentes, hoy día tan frecuentes en cercanías de carreteras, como aquí sucede.

El Ayuntamiento desea, pues, resolver esta importante cuestión de asistencia médica, construyendo un edificio que sirva de vivienda familiar para el profesional y, al propio tiempo tenga las dependencias adecuadas para el desempeño de su misión..."

Abans d'executar les obres, però, l'Ajuntament havia d'adquirir el terreny per ubicar-hi l'edifici. El consistori tenia clar que la Clínica Rural s'havia de situar al passeig de Bardají, a l'altre cantó de la carretera però no massa allunyada del nucli urbà, i requeria un espai mínim de 400 metres quadrats. A tal efecte va presentar una convocatòria de concurs públic per a adquirir la superfície en qüestió, però en quedar desert, aquest concurs, l'Ajuntament va haver d'optar per la via



La Clínica Rural-Casa del Metge, poc després de ser inaugurada (Foto AAP)

de l'expropiació i va pagar als germans Desvalls Trias, marquesos d'Alfarràs, la quantitat de 29.000 pessetes per una superfície de 392,35 metres quadrats situada a l'encreuament del passeig de Bardají amb el carrer que actualment porta el nom de Dr. Fleming i que aleshores constava simplement com a carrer número 1 de la urbanització que, al voltant del passeig de Bardají, es començava a realitzar. L'acta de pagament es va formalitzar el 4 de juny de 1959.²⁴

Les obres es van adjudicar, mitjançant subhasta pública, al contractista Josep Fortuny Ferrando, del Vendrell, el qual va presentar una oferta de 259.200 pessetes.²⁵ Per finançar el projecte, l'Ajuntament va comptar amb l'ajut de la Diputació Provincial, a través de subvencions i préstecs.

La construcció de l'anelhada Clínica Rural es va iniciar el dia 11 de març de 1960 i un parell d'anys més tard, en concret el 30 de març de 1962, l'arquitecte Miró, director de les obres, en feia la recepció provisional. Tot i que l'edifici estava pràcticament enllestit, per acabar-lo en la seva totalitat va ser necessària una segona fase que també va sortir a subhasta. Aquests treballs complementaris es van adjudicar a Jordi Albet Poch per un valor de 89.292,45 pessetes. Per fi, el 5 de juny de 1964, l'arquitecte municipal efectuava la recepció definitiva de les obres,²⁶ la qual cosa va permetre que la Clínica Rural fos inaugurada oficialment l'estiu de 1964, en plena Festa Major.

La destitució del secretari municipal

Un dels casos més desagradables –probablement el pitjor– pels quals va passar la vida oficial del municipi als anys seixanta va ser la destitució del secretari municipal, Antoni Barrachina. L'home venia realitzant una sèrie d'irregularitats i d'abusos en l'exercici del seu càrrec que ningú no gosava a denunciar, malgrat que eren de domini públic. La gota que va fer vessar el got es produí quan el 23 d'agost de 1962 Barrachina es va negar a deixar la clau del local de l'antiga carnisseria del carrer del Dr. Juncà, habilitada llavors com a calabós, per tal que la Guàrdia Civil hi tanqués per una nit uns transeünts detinguts en virtut de l'anomenada "*Ley de Vagos y Maleantes*". Ignorem els motius d'aquesta estranya actitud del secretari, que mantingué fins i tot quan fou instat a prestar la clau pel tinent d'alcalde, Josep Fontanals, pel jutge de pau, Joan Roig, i pel comandant de la Guàrdia Civil. Aquest incident va motivar que l'endemà mateix es convoqués un ple extraordinari en el qual l'alcalde donà compte del que qualificà d'acte d'insubordinació, proposant posar-lo en coneixement del Govern Civil a fi efecte que s'obris l'oportú expedient. Arribat aquest punt, la resta de regidors van treure a la llum els draps bruts protagonitzats pel personatge en qüestió, remarcant les queixes que els havien traslladat alguns ciutadans perquè el secretari els cobrava preus abusius per tramitar determinats documents. El regidor Víctor Marcillas, per posar només un exemple, comentà que als membres del Sindicat Agrícola els cobrava 150 pessetes pel llibre de família. Davant d'aquestes afirmacions, el 5 d'octubre van ser citats a declarar vuit veïns que van explicar, cadascun per separat, els greuges a què havien estat sotmesos per Barrachina, algun dels quals entrava fins i tot en l'aspecte personal.

Uns dies abans, i en un intent d'evitar el que li podia caure a sobre, el secretari havia demanat l'excedència, de manera que l'Ajuntament va haver de nomenar Joan Roig secretari accidental. Però, tot i això, el procés per demanar responsabilitats no es va aturar i el 26 de novembre el Ple acordava iniciar un expedient disciplinari per "causes varies d'insubordinació, percepció il·legal de diverses quantitats i altres faltes d'abús del càrrec". A Barrachina també se li imputava, entre altres qüestions que ometem, no cursar oportunament les transmissions de domini i no tenir al dia els llibres oficials de registre d'entrada i sortida de documents. Per incoar l'expedient van ser designats el regidor Víctor Marcillas i el procurador dels tribunals Joan Orriols Carbonell, de Vilanova, un en qualitat de jutge instructor i l'altre de secretari. En vista del plec de càrrecs que es formulaven i malgrat l'autodefensa de l'implicat, van proposar la separació definitiva del servei o, com a mínim, la destitució pura i simple de Barrachina de la plaça de secretari de Cubelles. El consistori, en sessió celebrada el 5 de juny de 1963 es va adherir a la proposta, que va ser tramitada a la Direcció General d'Administració Local, la qual, en data de 26 de juliol, va optar per la sanció més benigna, la de destitució pura i simple del secretari per "*falta grave de defectuoso cumplimiento de funciones y muy grave de probidad profesional*". De res va servir el recurs d'alçada in-

terposat per Barrachina, ja que el 7 de desembre de 1963 l'organisme competent ratificava la mateixa sanció.²⁷

Aquest lamentable assumpte és una mostra dels casos d'abusos que es donaven durant el franquisme i evidenciava la falsedat d'una propaganda oficial enfocada a presentar el règim de Franco com el més perfecte de l'univers.

Anys de placidesa... amb matisos

L'any 1964 el franquisme es vanagloriava dels “*25 años de paz*” mentre Raimon, el gran referent de la Nova Cançó, contestava aquell eslògan propagandístic cantant “de vegades la pau no és més que por (...) de vegades la pau tanca les boques i lliga les mans...”. Però Cubelles, com tants altres llocs, s'havia acostumat a viure sota el pes d'una dictadura que en aquella època volia mostrar una cara més amable i els cubellencs seguien fent camí sense prestar massa atenció, almenys en aparença, al dèficit democràtic que arribava ja al quart de segle d'existència. La dinàmica municipal continuava movent-se amb la rutinària i obligada roda de relleus i, així, el 2 de febrer de 1964 s'aprojava la pertinent substitució de regidors, encara que aquesta vegada això va quedar reduït a la mínima expressió. La renovació afectava Batet, Fontanals i Marcillas, però tots tres continuaren al consistori. El primer, en la seva qualitat d'alcalde, i els altres dos per haver sortit elegits, altre cop, pels terços familiar i sindical, respectivament. L'altre representació, la d'entitats, va recaure en Josep Morgades Gavalda, que va ser l'única cara nova d'aquell equip municipal. No va marxar cap edil, perquè des de la mort de Joan Albet el nombre de components de la corporació havia quedat en sis. Morgades era també empleat de la Pirelli i membre d'una família que havia estat molt vinculada al Círcol Cubellenc. Fontanals, a més de tinent d'alcalde, va ser nomenat delegat d'Urbanització i Obres i representant del consistori a la Junta Local de Turisme, Estalella renovà la seva condició de síndic i Morgades va passar a formar part de la Junta Local d'Ensenyament. Les comissions informatives es van distribuir de la manera següent:

- Hisenda: Salvador Estalella i Josep Morgades
- Urbanització i Obres: Josep Fontanals i Josep Lleó
- Governació i Sanitat: Víctor Marcillas i Pere Fuster

Mentrestant, seguien els avenços en matèria urbanística. Aquell mateix any 1964 s'aproven els plans parcials Molí de Baix, Els Fondos i Bosc de Cubelles, el 1965 els corresponents als sectors 1 i 2 de Mas d'en Pedro i, sobretot, la Comissió d'Urbanisme aprovava definitivament el Pla General d'Ordenació Urbana, mentre que el 1966 era el pla de l'Eixample el que rebia llum verda per part del consistori.

Per altra banda, també es registraven canvis en altres càrrecs de rellevància de l'Ajuntament. Joan Baptista Estevan Llagaria, que ja realitzava serveis a compte del municipi, fou nomenat arquitecte municipal adjunt, amb caràcter interí, el

Una jornada d'inauguracions

El 14 d'agost de 1964, vigília de la diada de la Mare Déu d'Agost, patrona de la vila, van començar els actes de la Festa Major d'aquell any. Després de la cercavila protagonitzada pels gegants i els cap-grossos, hi va haver un reguitzell d'inauguracions que van començar amb la de la Clínica Rural. Tot seguit li tocà el torn al parc infantil situat al costat de les escoles i que durant molts anys —va ser eliminat quan la construcció del Centre Social, l'any 2005—, va fer un gran servei, no solament per a esbarjo de la quitxalla, sinó també com a lloc freqüentat per gent gran que hi anava a fer petar la xerrada o, simplement, a prendre el sol. Va ser beneït per mossèn Jordi Fort, igual com una estona abans havia fet amb la Clínica Rural. I a continuació, en el Sector Marítim, es van inaugurar la que fou batejada com a plaça Juan de Salazar, el fundador de la ciutat d'Asunción, i que ara porta el nom de plaça del Mar, i l'avinguda de la República del Paraguai, actualment dels Països Catalans. Aquestes denominacions no van ser altra cosa que una deferència vers el cònsol general del Paraguai a Barcelona, Luis Mesquita Chavarri, que estiuaveja aleshores a Cubelles. Ell, juntament amb l'alcalde Batet, presidí l'acte, al qual també hi assistiren l'ambaixador de Paraguai a Bonn i altres personalitats vinculades al cos consular de Barcelona, ultra les autoritats locals. *La Vanguardia*, en la seva edició del 19 d'agost de 1964 (pàg. 10) publicava una àmplia nota d'aquesta inauguració a la qual el corresponsal a Vilanova, Ferran Cassany, denominà “*jornada de fraternidad hispano-paraguaya*”. A la nit, a l'envelat, per deferència del consolat paraguaià, van actuar el grup folklòric Los comuneros del Paraguay i el conjunt musical Los tres sudamericanos.



La inauguració del parc infantil comptà amb la presència dels gegants de Cubelles (Foto AAP)



La inauguració de l'avinguda del Paraguai. El cònsol és el tercer per l'esquerra (Foto AAP)

“Un paraguayo de ley”

Luis Mesquita Chavarri, el cònsol de Paraguai a Barcelona, va estiuéjar molts anys a Cubelles, a la casa que tenia a la zona marítima. Era un home de gran sensibilitat per la cultura i, en especial, per la música. En un article que l'escriptor d'aquell país, Bernardo Garcete Saldívar, va publicar el 2002 (a *Fa-Re-Mi*, revista digital artística paraguaiana) s'hi referia d'aquesta forma:

“Amparo y reparo de los compatriotas que vivían y visitaban España en la década del 60, sin importar clase ni colores partidarios. Un paraguayo de ley. Desde su cargo de Cónsul General en Barcelona, atendió a todos por igual, haciendo realidad el dicho de servir y no servirse del cargo público, como se estila hoy día en nuestro país. Hizo conocer nuestro país como nadie lo hizo antes desde un cargo consular, especialmente en la parte cultural. Tenía una casita en la costa del Mediterráneo, en una ciudad (¿Cubellas?), donde la comuna local puso nombres de resonancias paraguayas a sus calles, a iniciativa de Mesquita (...). Su actitud de bien era legendaria, e inclusive daba albergue en su casa, donde estaba la sede consular, para economizar, a los que por una causa u otra razón, aceptaban su hospitalidad, esa manera de ser paraguayo que hoy, triste es decirlo, casi se ha perdido ...”.

28 de febrer de 1962. L'arquitecte municipal, ja des d'abans de la guerra, era Josep Maria Miró Guibernau. Va realitzar la seva tasca amb gran encert, amb l'elaboració de diversos planejaments urbanístics i projectes d'envergadura, cosa que hem anat comentant oportunament. El gener de 1965, ja entrat en anys i quan la major part de la feina requeia en l'arquitecte adjunt, va renunciar definitivament al seu càrrec i aleshores el consistori va acordar donar el seu nom a un dels nous carrers,²⁸ la qual cosa no ens consta que es dugués a la pràctica. A partir d'aquí, i fins a finals dels anys setanta, Joan Estevan va ocupar la plaça d'arquitecte titular. Cal esmentar, així mateix, que des de 1964 l'Ajuntament disposava d'un aparellador municipal, Vicenç Arto Medrano, fill de Jacinta Medrano, que havia estat mestra de l'escola de nenes a la primeria dels anys quaranta. Arto va desenvolupar la seva tasca fins a l'any 1998. I si a la dècada dels cinquanta l'Ajuntament havia rebutjat tenir en plantilla la plaça d'auxiliar administratiu, les circumstàncies havien canviat i ja hi havia una persona que desenvolupava aquesta funció, Josep Guevara. A les acaballes de 1967 entraria a ocupar aquest lloc el que anys més tard seria alcalde, Joan Fernández.²⁹

Pel que fa a la secretaria, Barrachina va signar la seva darrera acta el 25 de setembre de 1962 i tres dies més tard Joan Roig era nomenat secretari accidental, com hem explicat abans. Va seguir en aquesta condició fins al 1965, exceptuant

El referèndum sobre la “Ley Orgánica del Estado”

El 14 de desembre de 1966 es va celebrar el referèndum per aprovar la “Ley Orgánica del Estado”, la qual pretenia, bàsicament, perpetuar el règim franquista després de la mort del general Franco. Es tractava de deixar-ho tot “*atado y bien atado*”. La llei qualificava Espanya com a “*reino*” i establia la denominada “*democracia orgánica española*”, amb la intenció de donar una aparença de pluralisme: una part dels procuradors eren elegits pels caps de família i dones casades.

A Cubelles, la mesa electoral es va situar aquell dia a l'escola de nenes. Llurs components eren Josep Fontanals Montaner, com a president, i Pedro Fernández Soria i Josep Marsé Solé, en qualitat d'adjunts. Melcior Güell Soler, Isidre Gómez Arnuat i Albert Miró Mataró eren els suplents. Aquesta mesa va ser designada per la Junta Local del Cens Electoral, que aleshores estava formada per Joan Roig Piera (president), Pere Fuster Marcé, Pere Freixas Ferrer, Josep Castellví Ivern, Francesc Bertran Graells, Josep Lleó Aviñó, Joan Bertran Graells i Pere Capdet Fontanals.

Els resultats de Cubelles van estar en consonància amb la resta de l'Estat, amb un aclaparador percentatge de vots afirmatius (a nivell estatal hi hagué un 95,06 % de vots favorables i a la nostra vila un 95,86 %). D'un cens de 978 electors, van anar a votar 918 persones, de les quals 880 van optar pel “sí” i només 14 s'hi van oposar. Els 24 vots restants van ser nuls.

l'interval d'un mes i mig, entre el 12 d'octubre de 1962 i el 24 de novembre del mateix any, en què Francesc Prim, antic secretari, ocupà la plaça, també en qualitat de secretari accidental. Quan la marxa de Barrachina, Prim vivia a Cubelles i s'interessà per cobrir la vacant, però va haver de deixar-la ben aviat per culpa d'una denúncia del propi Barrachina, quan aquest estava sotmès al comentat expedient disciplinari.³⁰ Joan Roig va exercir de secretari habilitat fins que el 22 de novembre de 1965 es cobria la plaça de titular amb Ignasi Seguí Muller, encara que aquest no va romandre ni un any a Cubelles, ja que el 10 d'agost de 1966 era substituït, en qualitat d'interí, per José Maria Ordoño Enseñat. Batet tampoc tindria sort amb aquest secretari, que va protagonitzar un lamentable assumpte l'any 1970, quan ja havia deixat Cubelles, amb amenaces i coaccions a l'alcalde, cosa que aquest va posar en coneixement del Govern Civil i del Ple municipal.³¹ Ordoño va ser substituït per Joaquim Carbó Fleta, l'11 de setembre de 1968, el qual va exercir fins a començament de la dècada dels setanta.

El final de la dècada prodigiosa

Tornant als polítics, el 5 de febrer de 1967 es va fer efectiu un altre retoc de la corporació municipal. Salvador Estalella, Pere Fuster i Josep Lleó foren substituïts, en les respectives representacions familiar, sindical i d'entitats, per Joan Rovirosa Ferrer, Josep Capdet Fontanals i Albert Miró Mataró. Donat que també s'havia de cobrir la vacant de Víctor Marcillas, que havia mort el novembre de 1966, aquesta va ser coberta per Joan Rovirosa Forcada, pertanyent a la família de masovers del castell. Els nous regidors eren tots ells pagesos, si bé Rovirosa Ferrer combinava la seva tasca al camp amb la d'empleat a la benzinera de l'alcalde Batet. Josep Capdet era, també, el sometent de la població. Josep Fontanals renovà la seva condició de tinent d'alcalde i la composició de les comissions informatives quedà determinada tal com segueix:

- Hisenda: Josep Fontanals i Josep Capdet
- Turisme i Festes: Josep Morgades i Joan Rovirosa Forcada
- Governació: Josep Fontanals i Josep Morgades
- Obres: Joan Rovirosa Ferrer i Albert Miró
- Cultura: Josep Morgades i Joan Rovirosa Forcada

Com que Salvador Estalella havia cessat de regidor i, per tant, deixava vacant el càrrec de depositari de fons, el Ple determinà, tres dies després de la modificació del govern municipal, que Estalella continués desenvolupant la mateixa funció com a veí depositari, cosa que contemplava la llei, amb una assignació anual de cinc mil pessetes.³²

De 1967, a part de les comentades obres de pavimentació, cal remarcar que el pressupost municipal va experimentar l'augment més espectacular del període en estudi. Per primera vegada a la història del municipi va sobrepassar el milió de pessetes, passant de la xifra de 825.000 pessetes de 1966 a 1.360.000,³³ la qual

cosa significava un increment del 64,84 %. I és que les obres d'urbanitzacions estaven en ple apogeu. Dins l'aspecte econòmic, i de cara al trienni 1968-1970, l'Ajuntament aprovava, el 28 de juliol, la taula de valors dels terrenys del terme municipal a efectes d'arbitri. Per a la zona 1 (casc urbà) es va fixar el preu de 5,5 pessetes el pam quadrat. Igual valor es va donar als diferents sectors que integren la zona 2 (Bardají, Marítima, Mont Calvari-Barri de la Creu, Santa Maria i Mas Trader), mentre que per a la resta del territori municipal es va determinar la xifra de 3,5 pessetes el pam quadrat.

En un aspecte ben diferent, en el Ple del 8 de novembre de 1967 l'alcalde informava de la concessió, pel Ministerio de Información y Turismo, de la Placa de Bronze del Mèrit Turístic. La corporació en ple estava convidada a traslladar-se a Madrid per assistir a l'acte de lliurament previst per al 4 de desembre. I el 28 de desembre del mateix any s'aprovava crear, a suggeriment de l'alcalde de Vilanova, la Mancomunitat Comarcal del Garraf amb finalitats urbanístiques i de serveis, la qual cosa no es faria efectiva fins a començament de la dècada del seixanta.³⁴ El 23 de juliol de 1968, Cubelles rebia la visita del governador civil, Tomás Garicano Goñi, qui va inaugurar diverses obres municipals, entre elles l'esmentada pavimentació dels carrers i el pas de vehicles per sota del pont de la C-246, al costat del riu Foix.³⁵ Aquest polític tornaria al poble l'any 1972, aquesta vegada com a ministre de Governació, per tal d'inaugurar els dos passos subterranis de vianants de la carretera.

La Guàrdia Civil marxa de Cubelles

L'immoble que ocupava la Guàrdia Civil al carrer Joan Pedro i Roig va ser reclamat per la seva propietària, Rosa Busquets Gelabert, a finals de 1967. El 8 de gener de 1968, el superior del destacament de Cubelles envià una carta a l'alcalde exposant la situació i demanant que se'ls facilités un nou edifici, altrament haurien de marxar del poble. L'Ajuntament va respondre que no podia atendre aquesta sol·licitud i, uns mesos més tard, arran d'una sentència judicial, la Guàrdia Civil es veia obligada a deixar la casa que havia servit de caserna. Els efectius d'aquest cos al poble, més reduïts que anys enrera, van passar de manera provisional a un immoble en què havien de fer-se càrrec d'un terç del lloguer. Si no ho feien, l'Ajuntament deixaria d'abonar l'arrendament, segons consta en una carta enviada des del consistori, el 12 de novembre de 1968, en què, en contrapartida, oferia gratuïtament un terreny de 400 metres quadrats per a edificar una nova caserna. La proposta no fou acceptada per la Benemèrita, que abandonà el poble el febrer de 1969. Cubelles deixava de tenir post permanent vint-i-dos anys després. Malgrat això, la Guàrdia Civil continuà patrullant per Cubelles. L'estiu de 1969 es reforçava el servei amb un caporal i cinc guàrdies amb seu a Vilanova. En compensació, l'Ajuntament es feia càrrec de l'allotjament i de les dietes.



Dues imatges de la visita del governador Tomás Garicano Goñi, el 23 de juliol de 1968. A baix el veiem amb l'alcalde Batet i amb el cap de protocol de l'Ajuntament de Vilanova, Josep A. Serra (Foto:AAP)



L'any 1969, poc després que el govern de Franco decretés un estat d'excepció que s'estendria durant uns mesos, exercint repressió contra intel·lectuals, obrers i estudiants, el consistori acordava adherir-se a la proposta del dictador de nomenar successor seu, a títol de rei, el príncep Joan Carles.³⁶ Aquell any l'Ajuntament es proposava realitzar l'ampliació del camí del cementiri, amb la particularitat que els propietaris afectats cedien gratuïtament la part de terreny corresponent, a canvi que se'ls reconstruís els murs de llurs finques. Altres de les principals actuacions que tenia projectades el municipi, l'ampliació del cementiri i la renovació de l'enllumenat del casc urbà, reberen un bon impuls quan, de cara al bienni 1969-70, la Diputació Provincial va concedir un ajut de 500.00 pessetes i un altre de 300.000, destinats, respectivament, a les esmentades obres.³⁷

En el darrer any de l'època que abraça el nostre estudi, 1970, el pressupost municipal va tornar a augmentar considerablement, passant a ser de 2.400.000 pessetes,³⁸ un 40,18 % superior a l'anterior exercici, que era de 1.712.021 pessetes (el de 1968 pràcticament va ser idèntic al de 1967). Es van acabar diverses obres, entre elles la construcció de les noves escoles al passeig de Vilanova, i la Comissió Provincial d'Urbanisme va aprovar definitivament els plans parcials de Mas d'en Pedro 1 i 2.³⁹ En el Ple del 27 de maig es donava suport a la iniciativa de crear un club nàutic a la vila i es designava Carlos de la Fuente y Oregui per realitzar, en nom del municipi, les gestions necessàries de cara a aconseguir aquell objectiu que es faria realitat l'any 1971. El mes de novembre hi tornà a haver eleccions a terços (un any més tard del que corresponia) i en aquesta ocasió van sortir triats l'empresari Josep Pons Ventura, responsable de l'Hostal del Foix, Josep Castellví Alba, pagès, i Jaume Bertran Carbonell, empleat de la Fisa. Tots tres s'incorporarien a l'Ajuntament el febrer de 1971 en substitució, respectivament, de Josep Morgades, Joan Rovirosa Forcada i Josep Fontanals.

El 25 de novembre de 1970 el consistori acordava rescindir el contracte subscrit amb la parròquia per tal de destinar el terreny de Les Premses a jardins públics. En el Ple s'argumentava que mossèn Josep Campillo no estava disposat a cedir aquell espai per a l'esmentada finalitat, segons s'havia acordat en document privat signat el 23 d'octubre de 1967. Per aquesta raó, la parròquia hauria de pagar al contractista Josep Marsé la quantitat de 33.728 pessetes per l'enderroc de l'edifici que allí hi havia. Aquell solar va restar despullat fins que l'any 1978 s'hi instal·là l'edifici de la Caixa del Penedès, cosa molt criticada en el seu moment pel fet d'estar adossada a una paret lateral de l'església. Mentrestant, a nivell estatal, el franquisme tornava a ensenyar les urpes amb motiu del procés de Burgos, el consell de guerra contra 16 activistes bascos acusats de pertànyer a ETA, sis dels quals foren condemnats a mort. El judici originà protestes a Europa i a l'Estat espanyol, entre elles la tancada de 100 intel·lectuals catalans a Montserrat, i una vaga general a Euskadi. El govern replicà suspent l'article vuitè del *Fuero de los Españoles*, però davant les peticions de clemència, entre elles les dels bisbes bascos i el de Barcelona, Franco commutà finalment la sentència.

Hem volgut remarcar aquest fet per contextualitzar-lo amb el final d'aquesta crònica de la vida municipal. El franquisme encara va durar uns anys i Franco va morir matant –el setembre de 1975 va dur a terme les darreres execucions–, però, com dèiem en la introducció, no hem volgut estendre aquest treball a tota l'època franquista perquè a Cubelles, tot i que el nostre estudi fineix el 1970, el tancament d'una etapa ben concreta, la de Josep Maria Batet com a alcalde, es va produir l'estiu de 1973, quan va ser rellevat per Joan Fernández arran de la greu polèmica sobre la construcció de la central tèrmica. Una polèmica que tot just començava a aflorar i que encetava una nou període per a la nostra vila.

Notes

- 1 AHMC: Correspondència. Entrades 1956.
- 2 Vidal, Joan: *Darius Huguet, una vida per a una vocació*. Article publicat a *El Full de Cubelles* número 23 (desembre de 1988).
- 3 Íd.
- 4 AHCM: Acta del Ple municipal del 2 de febrer de 1958.
- 5 AHMC: Expedient del projecte de renovació de l'Ajuntament. Capsa 462.
- 6 Íd.
- 7 Íd.
- 8 Íd.
- 9 El setmanari *Villanueva y Geltrú* en donava informació en l'edició del 23 d'agost de 1958.
- 10 Joan Vidal: *El Círcol Cubellenc...* pàg. 190.
- 11 AHMC: Expedient del "Proyecto de edificio escolar y casa con dos viviendas para maestros". Capsa 582.
- 12 Íd.
- 13 Íd.
- 14 *La Veu de Santa Maria* (núm. 18, 23 d'octubre de 1960).
- 15 Entrevista amb Manuel Milà Salse (10 de gener de 2009), fill de Manuel Milà Raurich i present a la reunió on es decidí el nou alcalde.
- 16 Entrevista amb Josep Maria Batet (21 de juliol de 2007).
- 17 AHMC: Acta del Ple municipal del 26 d'octubre de 1960.
- 18 AHMC: Llibres d'actes. En el Ple del 29 de març de 1961, Estalella va ser nomenat regidor síndic, i en la sessió del 12 d'abril del mateix any, dipositari de fons en substitució de Joan Roig.
- 19 Entrevista amb Josep Fontanals (9 i 13 d'agost de 2008).
- 20 AHMC: Acta del Ple municipal del 13 de gener de 1961.
- 21 AHMC: Expedient obres clavegueram nucli antic. Capsa 460. L'Ajuntament va prendre l'acord d'executar les obres en sessió del 18 de novembre de 1963, mentre que la subhasta es va efectuar el 17 de març de 1964.
- 22 AHMC: Expedient obres clavegueram nucli antic. Capsa 460.

- 23 Aquestes dades consten en un annex de la *Història de Cubelles* de Joan Avinyó i Andreu, editada l'any 1973 (pàg. 131).
- 24 AHMC: Expedient del projecte "Casa y consultorio del médico. Primera fase (1957)". Capsa 461.
- 25 AHMC: Acta del Ple municipal del 20 de març de 1960.
- 26 AHMC: Expedient del projecte "Casa y consultorio del médico. Segunda fase (1962)". Capsa 461.
- 27 AHMC: Expedient disciplinari del secretari Antonio Barrachina Segarra (1963). Capsa 37
- 28 AHMC: Acta del Ple municipal del 13 de gener de 1965.
- 29 AHMC: En el Ple municipal del 27 de desembre de 1967 s'informà que Fernández havia obtingut la plaça per oposició.
- 30 AHMC: Prim va ser nomenat secretari-interventor accidental en el Ple municipal del 12 d'octubre de 1962 i en la sessió corresponent al 24 de novembre s'informava del seu cessament i s'acordava habilitar Joan Roig per al càrrec.
- 31 AHMC: L'alcalde Batet va informar de l'assumpte en el Ple municipal del 13 de gener de 1970.
- 32 AHMC: Acta del Ple municipal del 8 de febrer de 1967.
- 33 AHMC: El pressupost corresponent a l'exercici de 1967 va ser aprovat en el Ple municipal del 27 de novembre de 1966.
- 34 AHMC: L'Ajuntament va prendre l'acord d'adherir-s'hi en el Ple municipal del 9 de febrer de 1971.
- 35 *La Vanguardia* n'informava en una nota publicada el 24 de juliol de 1968, signada per Ferran Cassany.
- 36 AHMC: Acta del Ple municipal del 23 de juliol de 1969.
- 37 AHMC: Se'n va informar en el Ple municipal del 12 de febrer de 1969.
- 38 AHMC: Es va aprovar en el Ple municipal del 14 de gener de 1969.
- 39 AHMC: Se'n va informar en el Ple municipal del 26 d'agost de 1970.

Vida social i cultural (II)

I. L'ensenyament

A finals dels anys cinquanta el sistema educatiu continuava en la línia marcada pel règim franquista. Els temes seguien estant en un mateix llibre, que per aquests anys eren el *libro amarillo*, per al nivell elemental, *libro verde*, per al mitjà, i *libro azul*, per al superior. A Cubelles, en el curs 1959-60, quan ja feia vint anys que havia acabat la guerra, en el *Cuaderno de rotación* de la “*Formación del Espíritu Nacional*”¹ encara es parlava d'això: “El día del Caudillo”, “La Fiesta de la Hispanidad”, “Trilogía de banderas” (“...*el rojo, color de sangre a cuyo precio se alcanzan las cosas más queridas y color de oro en el que podemos ver representado el poderío de su imperio ...*”), “El escudo nacional”, “Día de la fe”, “El yugo y las flechas”, “El emblema del Frente de Juventudes”, “Día del dolor” (en referència a la mort de José Antonio), “Oración por los caídos”, “Himno nacional y cantos nacionales”, “España, grande y libre”, “Fiesta de la Liberación de Cubellas”, “Arriba España”, “El presente a los caídos”, etc. Al final de cada text el mestre hi feia posar la lletra de les cançons de la Falange o de la Legió que els nois havien de cantar cada dos per tres.

Un altre aspecte característic d'aquell final de dècada era la famosa llet en pols i formatge procedents de l'ajuda nord-americana que els escolars cubellencs, igual com els de la resta de l'Estat, van rebre per tal d'obtenir, suposadament, una millor nutrició. La llet era granulosa i tenia un sabor estrany, de manera que tothom es portava Cola-Cao o quelcom similar de casa seva per contrarestar el mal gust. El formatge venia en unes llaunes cilíndriques que portaven l'emblema de l'ajuda: dues mans encaixant amb el fons de la bandera nord-americana.

El setembre de 1960 s'estrenaven les noves escoles del carrer de sota del castell, el procés de construcció de les quals hem tractat en un altre apartat. Per deixar constància de les característiques d'aquest edifici direm que, segons es descrivia en la memòria del projecte, tenia dues entrades independents, pel carrer de Víctor Balaguer (actualment de Joan Roig), corresponents a les respectives seccions de nens i nenes, situades, la dels nois, a la zona est, a tocar del sindicat, i la de les nenes al cantó contrari. Els alumnes accedien a les aules, una per secció, a través d'un vestíbul al davant del qual hi havia un petit despatx per al mestre o



Les alumnes d'Anna Servent, amb la seva filla, Trini Carbó, l'any 1962 (Foto cedida per Susi Vidal)



Els alumnes de Manuel Chavarri, el curs 1966-67, al pati de l'escola (Foto:AAP)

per a la mestra. Les dues aules eren idèntiques, amb una capacitat de 42 alumnes per classe i unes dimensions d'11 metres de llarg per 7 d'amplada (Josep Martín, tanmateix, tenia apuntada una fitxa en què indicava que les dimensions eren de 10x7 m amb una cabuda de 48 alumnes). Disposaven d'una bona il·luminació, amb una gran superfície de finestrals a la banda sud, on havia els patis, els quals limitaven amb la carretera i tenien una superfície de 268 metres quadrats, el de nenes, i de 293 metres quadrats, el de nens. Dins dels patis s'hi van plantar una bona quantitat de moreres. Els lavabos, també amb dues entrades independents, estaven enmig de les dues seccions i per accedir-hi s'havia de sortir a fora, a la part del carrer de Víctor Balaguer, on hi havia un porxo d'uralita per protegir de la pluja.²

El trasllat d'escola va motivar que el Ministerio de Instrucción Pública dotés de nou material a cadascuna de les dues classes. La relació és aquesta: una bandera, un crucifix, un mapa d'Espanya, una col·lecció de mapes del món, una esfera terrestre, una caixa de sòlids geomètrics, una col·lecció de làmines d'anatomia, una col·lecció de làmines del conferenciant, dos atlas històrics, dos atles d'Espanya, dos atles universals, una col·lecció de llibres i mobiliari divers.³

En aquella època, la xifra d'alumnes que continuaven els estudis a Vilanova començà a incrementar-se, incloent-hi les noies. La majoria de nens anaven als Escolapis, d'altres es distribuïen entre l'acadèmia Soler o la de ca l'Escarrà, mentre que les nenes es decantaven per algun col·legi de monges –la Puríssima o les Providències– o per l'esmentada acadèmia Soler.

A la segona meitat dels seixanta els dos veterans mestres deixaven les respectives escoles. Josep Martín, el 1966, per jubilar-se, i Anna Servent, el 1969, per traslladar-se a Barcelona. En el curs 1966-67, els nens van tenir de mestre Manuel Chavarri, un jove que va marxar l'any següent i que fou substituït per Lluís Roigé, el qual va estar una dècada a Cubelles i fins i tot va ser regidor. La seva esposa es va fer càrrec, el 1968, dels alumnes de preescolar, que es van ubicar en un espai de l'edifici del sindicat, mentre que el 26 de juny de 1969 era nomenada Rosario María Santos Carnicero com a mestra de Cubelles per a un període de sis anys.⁴

Les escoles del carrer de Víctor Balaguer es van quedar petites amb l'allau immigratori dels anys seixanta i en el curs 1970-71 es posava en marxa el nou centre educatiu, situat al capdamunt del passeig de Vilanova. Va ser beneït per mossèn Josep Campillo el 30 d'octubre de 1970.⁵ Constava d'un edifici amb dues aules i dos habitatges per als mestres. Aquest canvi d'escola coincidia amb la *Ley General de Educación*, que va comportar una notable modernització en l'ensenyament i va ser l'antecedent de la política educativa democràtica. Impulsada pel llavors ministre d'Educació, José Luis Villar Palasín, aquesta llei declarava l'educació com a servei públic establint l'ensenyament obligatori fins als 14 anys, amb la Educació General Bàsica estructurada en dues etapes d'una durada total de vuit cursos. Per continuar els estudis, els alumnes accedien al BUP o a la recent creada FP.

2. La sanitat

Als pobles petits, la figura del metge forma part de la cultura de llurs habitants. I és normal que sigui així en virtut de la relació directa i personalitzada que existeix entre el professional, el pacient i el seu entorn. El metge rural no solament s'encarrega de la salut de la gent sinó que en funció del seu tarannà, de la seva eficàcia o, fins i tot, de la seva implicació en la vida social de la població, n'hi ha que arrelen més que altres i esdevenen gairebé una autèntica institució. Aquest és el cas de Darius Huguet Fontova, metge titular de Cubelles durant setze anys, entre 1956 i 1972. La seva arribada es produí el 15 de gener de 1956 i la primera impressió que en tragué no podia ser més decebedora. No hi havia casa per al metge ni tampoc hi havia a la vila cap hostel on allotjar-se, de manera que ell i la seva esposa, Maria Pérez, ja començaven a penedir-se del pas que acabaven de fer. Però el bon acolliment de què foren objecte per part de la gent va motivar que comencessin a veure les coses en clau positiva. En especial, gràcies al tracte que reberen per part del matrimoni Rafael Ibáñez i Rossita Ivern, a la casa dels quals s'instal·laren durant un temps.⁶

Darius Huguet es va guanyar un merescut prestigi al poble. A part dels seus coneixements i de la seva dilatada experiència –que queda explicada en l'apartat biogràfic que li dediquem–, la seva tasca va estar afavorida pels grans avenços en la guarició de patologies com van ser la penicil·lina i els antibiòtics. La Clínica Rural, impulsada pel propi doctor Huguet, va representar una evident millora en l'aspecte sanitari local. A part del metge, un altre personatge que dins el món de la sanitat estava en contacte permanent amb la població era el practicant. Dintre

Darius Huguet: una vida dedicada a la medicina

Nascut a Lleida el 28 de juliol de 1903 i fill d'un maquinista ferroviari, va cursar el batxillerat a la seva ciutat natal alhora que es mostrava com un consumat esportista. Va practicar l'atletisme, la natació, el ciclisme i, sobretot, el futbol. Va formar part del primer equip federat de Lleida, l'Associació Cultural Lleidatana, i més tard jugà en el Joventut Republicana. Al 16 anys es traslladà a Barcelona per cursar Medicina i per pagar-se els estudis treballà en una farmàcia. Va continuar la carrera a Saragossa i la va acabar a Salamanca, l'any 1933. Aleshores retornà a la Ciutat Comtal per prestar els seus serveis a l'Hospital de Sant Pau.

Casat amb la madrilenya Maria Pérez, la vida del Dr. Huguet va quedar marcada, com tantes persones, pel drama de la Guerra Civil. La seva condició de Tinent Metge del Cos de Seguretat de Catalunya, amb destinació a la Vegueria de Manresa, va provocar que, amb la derrota de l'exèrcit republicà, emprengués el camí de l'exili al costat del seu germà Satori, destacat militant d'Esquerra Republicana. En Satori moriria poc després, a causa d'una malaltia, en un camp de con-



centració de la Catalunya Nord. En Darius va anar a parar a Arles de Tec, el poble ara agermanat amb Cubelles, on evidencià les seves qualitats professionals i humanitàries entre els refugiats republicans. Una vegada lliurat del camp de concentració va passar a treballar a una clínica de Besiers, a Occitània, en plena Segona Guerra Mundial, però la seva idea era travessar de nou els Pirineus, aquesta vegada en direcció contrària. Tot i que la situació política a l'Estat espanyol no era la més adient per a un catalanista com ell, la principal raó que l'empenyia a tornar era la de retrobar-se amb la seva esposa. I

així ho va fer quan, l'any 1942, se li presentà l'oportunitat.

No ens consta que, en el seu retorn, fos objecte de repressió per part del règim franquista, perquè no trigà gaire a establir-se, exercint per lliure, a Benavarri, on va restar-hi tretze anys deixant un record inesborrable. I si el Dari i la Maria van deixar la placidesa de la capital de la Baixa Ribagorça va ser perquè volien traslladar-se a alguna població catalana que estigués a la vora del mar, que fos igualment tranquil·la i que estigués a prop d'una població gran. No hi ha dubte que Cubelles reunia tots els requisits que desitjava la parella i, quan la plaça de metge va quedar vacant, l'any 1955, Darius Hugué va aprofitar l'ocasió i el 27 de gener de 1956 prenia possessió del càrrec de metge titular.

A Cubelles va deixar una gran empremta en tots els sentits i gràcies al seu empeny es construí la clínica rural i casa del metge. L'etapa cubellenca del Dr. Hugué va finir el 1972, coincidint amb la seva jubilació. No és estrany que l'Ajuntament el nomenés fill adoptiu "fent-se ressò del sentir i admiració de tots els habitants de Cubelles", i li lliurés la insígnia de la vila en el decurs del sopar homenatge que se li va tributar el 19 de febrer de 1972, a l'Hotel Principat. Hugué, tanmateix, no s'allunyà massa dels cubellencs, ja que va fixar la seva residència a Vilanova, on obrí una consulta particular al seu domicili de la Rambla. I portat per la seva gran vocació per la Medicina, als 71 anys encara tingué ànims per anar diàriament a Barcelona per treure's el doctorat, cosa que aconseguí amb matrícula d'honor. Era el curs 1973-74. Anys més tard, ja retirat definitivament, retornà a la seva estimada Cubelles. El 1988, amb motiu d'urbanitzar-se l'Eixample Bardají, l'Ajuntament va distingir un altre cop el seu fill adoptiu lleidatà, dedicant-li un carrer en aquella zona i oferint-li un dinar de germanor, el 8 de desembre d'aquell any, que en aquesta ocasió es va fer al restaurant del Poliesportiu. Darius Hugué va morir el 26 de febrer de 1990.

del període estudiat en tenim cosntància de dos: Francisco Muñoz Ayala, nomenat el 14 de novembre de 1956, i Miguel Zafra Torres, designat el 17 de desembre de 1958.⁷ Aquest darrer va arribar molt jove a la vila i va exercir la seva tasca fins a la seva jubilació, posant de manifest una gran professionalitat i guanyant-se la consideració de la gent. Mort en circumstàncies tràgiques a principi de l'actual segle, fa poc s'ha sabut que va tenir el lloable gest de deixar la seva herència al poble de Cubelles, a través del seu ajuntament, per ser destinada a obra social.⁸

La preocupació per la sanitat va ser una constant davant l'augment de la població cubellenca i l'arribada de l'emergent turisme d'estiu. Aquesta necessitat portà el consistori local i el metge Huguet a demanar, el 10 de desembre de 1956, l'establiment d'una farmaciola permanent a Cubelles, car en aquells moments els medicaments s'havien d'anar a cercar, com hem dit anteriorment, a les farmàcies vilanovines. El poble no disposà d'una farmàcia fins a l'any 1967.

3. Vida quotidiana: l'oci i les festes

A partir de la segona meitat dels anys cinquanta, la irrupció del turisme europeu i l'augment del nivell de vida varen comportar un canvi en els costums de la gent. Van arribar els electrodomèstics, es generalitzà la motorització, amb la consegüent facilitat de desplaçament, de manera que pels carrers del poble els cotxes van substituir progressivament els carros. El 15 de febrer de 1959 arribava a Catalunya el primer senyal de televisió espanyola, que havia entrat en funcionament el 1956. L'estrena de l'emissió va fer que a Barcelona s'esgotessin els aparells receptors en tots els comerços, puix que s'oferia el que va ser denominat "partit del segle" entre el Real Madrid i el Barça, a l'estadi Bernabéu. El triomf va ser per als blancs però el Barça d'Helenio Herrera s'emportà la Lliga i després la Copa. Ignorem si a Cubelles es va poder veure el *matx*, però el cert és que els primers aparells que hi va haver al poble van ser els dels dos cafès, l'Armengol i el de L'Aliança, i els de les famílies Batet i Gelabert. Al principi, la *caixa tonta* va ser un element de cohesió, donat que la gent es reunia en algun dels esmentats establiments per veure els telefilms nord-americans, les retransmissions esportives o alguns programes emesos des dels estudis barcelonins de Miramar, com ara "Amigos del Lunes" o "Esta es su vida". A tall d'exemple, la retransmissió del casament entre el rei Balduí de Bèlgica i l'espanyola Fabiola, el desembre de 1960, va ser seguida amb enorme expectació i hom recorda que també a la casa de la família Batet-Safons, al carrer Major, van ser moltes les persones que hi van anar per presenciar l'esdeveniment.⁹ Però a mesura que la televisió penetra a les llars, la gent es reclou a casa, resta menys comunicativa i queda sotmesa a aquest mitjà de comunicació que fa familiar el castellà i que es converteix en un instrument al servei del règim.

El cinema es mantenia, malgrat els canvis que esmentem, i les projeccions a L'Aliança, a la segona meitat dels seixanta, es passaven els dissabtes a la nit, els



Les llotges de l'envelat acollien un ampli ventall generacional, com es pot comprovar en aquesta imatge corresponent a la Festa Major de 1956 (Foto cedida per Maria Urpí)



Mitja part del ball de Festa Major de 1961. Hi reconeixem Anna Maria Agustí, Albert Escardó, Antonet Fonoll, Josep Marcillas, Lluïsa Torres, Joan Freixas, Assumpció Ivern i Joan Josep Fuster (Foto:AAP)

diumenges a la tarda i els dilluns també a la nit. A meitat de la dècada, mossèn Jordi Fort també ofería sessions de cinema al centre parroquial, principalment dels genials Oliver Hardy i Stan Laurel, coneguts com el Gros i el Prim. Els joves, per la seva banda, començaven a incorporar tendències que sovintejaven arreu, com ara les festes particulars amb música de tocadiscs, beguda a dojo i els primers compassos amorosos. Eren els famosos “guateques”.

El futbol continuava centrant l'interès de la gent i el Barça augmentava la seva condició de genuí representant del catalanisme, estatus que el president Narcís de Carreras va etiquetar amb la famosa frase “el Barça és més que un club”. Era l'any 1968, quan la rivalitat de l'entitat catalana amb el Reial Madrid, considerat l'equip del règim, va tenir el seu punt àlgid amb la cèlebre “final de les ampolles”, guanyada a pols per l'equip blaugrana, i les posteriors declaracions ofensives del president madridista, Santiago Bernabéu, vers Catalunya i els catalans. A nivell local, a partir de 1967 els vilatans comptaven amb una altra possibilitat d'entreteniment, els partits del C.F. Cubelles.

Als anys seixanta, el Seat 600 es va convertir en símbol d'una època, igual com la música del millor grup de la història: The Beatles. Són els temps, també, de la Caputxinada, de la campanya “Volem bisbes catalans”, del fenomen de la Nova Cançó, del moviment *hippy* i de l'arribada de l'home a la Lluna. Els caps de setmana el poble començava a notar la desbandada de cotxes que fugien de la gran ciutat, els balls a L'Aliança van anar cedint terreny al *boom* de les discoteques i a l'estiu, gràcies a les vacances i a la facilitat de desplaçament, cada dia era festa. Els ritmes de soul i las balades d'Adamo que predominaven al Patio Andaluz, o el *Rock around the clock* de Billy Halley que s'escoltava en cada vetllada de Los Arcos, no callaven pas entre setmana. Per altra banda, en ple esclat de la música pop, Cubelles no era aliena a la febre pels conjunts musicals i a mitjan dècada van aparèixer dos grups locals, Los Incas i Los Ianis. La seva durada va ser efímera, però a finals de la dècada en va sorgir un altre, VI Angulo, que posteriorment passaria a denominar-se Travelin' Band.



Els membres de Los Incas. Al darrera, Jaume Sendra, Antonio Martín i Pepe Donaire. Al davant, Antoni Mañé i Josep Albet. També Joan Fuster havia format part del grup (Foto cedida per Maria Neus Capdet)



Les caramelles de 1958 van comptar amb la participació de noies (Foto:AAP)

Les celebracions festives cubellenques es van mantenir invariables, fora d'alguna excepció, fins a mitjan dècada dels seixanta. A partir d'aleshores, amb els canvis socials cada vegada més evidents i els nous hàbits de la societat, moltes festes van quedar en desús, com ja hem apuntat en parlar d'aquest aspecte en la primera part. Les festes d'un caire estrictament religiós van anar minvant, exceptuant les corresponents als cicles de Nadal i Setmana Santa, i la diada de Tots Sants; el recolliment que secularment es vivia durant la Quaresma va començar a canviar radicalment mentre que les revetlles estiuenques es vivien cada vegada amb més intensitat. La benevolència que el règim franquista demostrava en certs aspectes no permetia, tanmateix, celebrar les diades de Catalunya, però, en contrapartida, les commemoracions imposades pel franquisme havien quedat simplement en jornades de descans de la feina. El 21 de gener, *Día de la Liberación*, i el 18 de Julio, almenys a Cubelles, no se celebrava absolutament res. L'Ajuntament, en un acord plenari del 29 de desembre de 1958, havia tingut la feliç idea de suprimir la primera d'elles, argumentant, en un llenguatge encara molt ranci, la despesa que comportava:

“Atendiendo a una serie de factores que concurren tales como el más esencial que es el económico, y así como también atendiendo que en sí sólo carácter simbólico pueda tener la siempre noble y memorable gesta de la Liberación de este pueblo, por el Ejército Nacional, se acuerda suprimir la misma.”

Els Tres Tombs, l'any 1960

Des dels anys quaranta fins als seixanta, Cubelles va celebrar ininterrompudament la diada de Sant Antoni Abat gràcies a l'èmfasi que hi posà la confraria del sant. Una mostra de com es celebrava aquesta festa la trobem en una petita crònica publicada a *La Veu de Santa Maria*, l'any 1960:

“Una de les festes més brillants que se celebren a Cubelles és la de Sant Antoni Abat, que enguany ha estat fredolenta de veres, ja que en la vigília una intensa nevada caigué sobre nostre poble, donant-li una semblança nadalenca. Però el sol volgué ésser convidat a la festa i acudí puntual a posar calor i llum als variats actes que, en honor a sant Antoni, la confraria de carreters havia preparat.

Primerament un lluidíssim Ofici presidit per la junta, cantat pel chor parroquial, acompanyat per l'orquestra Monterrey, de Vilanova i la Geltrú. El sermó fou a càrrec de Mossèn Miquel, que féu un panegíric de la vida del sant. Es beneïren els típics tortells. Seguidament es procedí a la benedicció de les cavalleries i algun altre animaló, posats sota la advocació del sant. Davant del corteig anava l'abanderat seguit d'un cavallet i carro propietat de Pere Gelabert, amb infantons típics catalans, guarnit amb molta gràcia, amb uns colomets graciosament col·locats a les baranes (obtingué el segon premi). Seguia després un altre cercle guarnit amb taronges, propietat d'en Melcior Güell, portant un estol de noies vestides a l'estil valencià (primer premi), i ja després un no molt nodrit grup d'altres cavalleries donaren els clàssics Tres Tombs enmig de l'entusiasme dels veïns.

Altres actes acabaren d'arrodonir la festa, tals com el concert-vermouth i més sessions de ball, amenitzat tot per l'orquestra Monterrey. En un interval es sortejà el tradicional porquet, sortint premiat el número 696 propietat del sr. Alfons Pedro.”



Els Tres Tombs de 1960. A cavall, Francesc Capdet, Carles Pascual i Xavier Ferrer (AAP)



Una imatge de la benedicció de vehicles corresponent a l'any 1964 (AAP)

Una de les festes de nova creació que en aquell període gaudia de gran participació era la benedicció de vehicles per Sant Cristòfol, el 10 de juliol. Aquest costum va ser introduït a la vila per mossèn Miquel, als anys cinquanta, i el va continuar mossèn Jordi Fort. Aquest acte també va deixar de fer-se a la segona meitat dels anys seixanta.

Pel que fa a la Festa Major, aquesta, lògicament, va anar evolucionant al llarg dels anys, introduint-s'hi manifestacions de caire esportiu o cultural i diverses innovacions que aquí no toca enumerar. Alguns actes la rellevància dels quals va més enllà de l'àmbit de la festa grossa ja queden recollits en altres apartats d'aquest treball, com ara les inauguracions d'edificis públics (ajuntament, clínica rural) o equipaments (camps de futbol, places, jardins públics...) que es feien coincidir, per donar-hi més solemnitat, amb la festa gran.

4. L'estrena dels gegants, Abdon i Assumpta

La idea de disposar d'uns gegants propis començà a quallar a Cubelles, sobretot després que el 1954 l'Ajuntament adquirís uns cap-grossos per tal de dinamitzar la cercavila de Festa Major. El somni es va fer realitat l'any 1958 després d'un dilatat procés (tria de la tipologia, construcció, elaboració de la roba, mitjans econòmics...) en què hi van col·laborar nombroses persones –vilatans i estiuejants– sota la coordinació d'una comissió progegants constituïda l'any 1957 i formada per Josep Roldan Mata, Josep Albet Carbonell, Antoni Pineda Gavalrà

i Andreu Planas Granell. Aquest últim es va abocar amb tant d'entusiasme en la seva tasca que és considerat com l'autèntic pare dels gegants. També cal esmentar el treball dut a terme pel regidor de Festes, Josep Fontanals Montaner.

L'estrena dels gegants, batejats amb els noms d'Abdon i Assumpta i construïts a la botiga *El Ingenio*, de Barcelona, va tenir lloc el 15 d'agost de 1958. L'esdeveniment va adquirir aires de solemnitat i va donar una gran brillantor a la Festa Major d'aquell any, una de les més rellevants que ha viscut Cubelles, ja que el dia anterior s'havia inaugurat el nou edifici de la Casa de la Vila. La simbòlica arribada dels gegants va tenir lloc a l'estació, a les 10 del matí d'aquella diada de la Mare de Déu d'Agost, que s'esqueia en divendres. Allà s'hi concentrà una munió de gent, sobretot nens, que els va rebre amb gran entusiasme i curiositat, així com els entremesos que completarien la cercavila: el Ball de Bastons i el de Gitanes, ambdós de Vilanova i la Geltrú, els grallers, vinguts de Vilanova i de Sitges, i els cap-grossos de Cubelles. A la poca estona feren acte de presència, dalt d'un carruatge tirat per dos magnífics cavalls, els padrins, Josep Maria Batet i la seva esposa, Maria Dolors Safons. Anaven acompanyats de l'escriptor Tomàs Roig Llop, pare de la que uns anys més tard seria tan brillant escriptora, la malaquanyada Montserrat Roig. Tot seguit, la comitiva s'adreçà pel passeig de Narcís Bardají, Rambla amunt, fins a l'església de Santa Maria.

Una vegada davant del portal del temple, mossèn Jordi Fort, acompanyat de tots els escolans i de les autoritats, realitzà la benedicció dels gegants. A continuació, la parella va entrar a l'església per ser batejada amb uns noms que no podien ser més adients. Per al gegant, el d'un dels copatrons de la vila, Abdon, i per a la geganta, el de la patrona, Assumpta. I amb els gegants situats a cada costat del presbiteri, Tomàs Roig va pronunciar unes paraules de presentació dels dos personatges nous a Cubelles, seguint el guió del programa d'actes, en què s'especificava que l'escriptor *"hará ofrenda a la Virgen María en lo que de espiritual representan esas figuras tan ligadas en el sentir del pueblo"*.

Després de la intervenció de Tomàs Roig es va celebrar l'Ofici solemne i, una vegada acabat aquest, els dos padrins se situaren a la porta de l'església per repartir bosses de caramels a la mainada i a la gent gran, així com unes targetes recordatori de l'efemèride, a l'estil d'un bateig habitual. Cal remarcar que una cosa que pot semblar tan simple com és la de donar caramels als nens, va significar un dels moments més bonics de l'acte, ja que es tractava, sens dubte, de la festa dels petits. El seguici es dirigí aleshores cap a la Casa de la Vila. Des del balcó, Tomàs Roig prengué novament la paraula, en nom de la comissió progegants, per efectuar el simbòlic lliurament de la parella de gegants al poble, la qual cosa fou celebrada amb una intensa pluja de caramels. En correspondència, l'alcalde, Joan Albet, va obsequiar amb un magnífic ram de flors a la padrina, Maria Dolors Safons, qui a la vegada el regalà a mossèn Jordi per ofrenar-lo a la Mare de Déu.

Després de l'exhibició dels balls populars vilanovins, l'Abdon i l'Assumpta van oferir al nombrós públic les seves primeres ballades, acompanyats del so de les gralles, delectant petits i grans. Uns joves cubellencs van tenir l'honor de

portar per primer cop la flamant parella, conjuntament amb dos experimentats geganters de Vilanova. Es tractava de Salvador Fonoll i Carbonell, Josep Ramon i Gallofré, Rafael Granell i Urpí i els germans Joan i Diego Martínez Hernández.

Cubelles ja tenia gegants. L'objectiu s'havia aconseguit gràcies a l'esforç comú. L'Abdon i l'Assumpta es van convertir, a partir d'aquella inoblidable diada, en sant i senya de la Festa Major, en símbol d'identitat dels cubellencs amants de les tradicions i de la cultural popular. Encara que les sortides no eren tan pròdigues com ho van ser a partir de la dècada dels vuitanta, els nostres gegants van estar presents, a Barcelona, a les festes de la Mercè dels anys 1959 i 1961, i també a la nostra vila van lluir la seva elegància fora de l'àmbit de la festa grossa, concretament en la processó de Corpus.¹⁰



La flamant parella, a punt d'entrar a l'església davant d'una gran expectació (AAP)

Un altre capellà d'esperit catalanista: mossèn Jordi Fort

El 17 de juliol de 1957 va ser nomenat ecònom de Cubelles un capellà emparentat amb el genial arquitecte Antoni Gaudí: mossèn Jordi Fort i Gaudí. Nascut el 22 de maig de 1922, a Ripoll, va estudiar al Seminari Conciliar de Barcelona i l'any 1951 era ordenat prevere a la parròquia de Sant Josep Oriol. Llicenciat en Teologia, els seus primers passos sacerdotals els donà a Viladecans, i abans d'anar a Cubelles exercí a les parròquies barcelonines de l'Esperit Sant i dels Josepets.

A Cubelles, a part de continuar amb l'arranjament de l'església, va convertir l'anomenat Hort del Rector en un camp d'esports i va impulsar diverses activitats culturals i recreatives per als infants, destacant en aquest aspecte el foment de les caramelles. Gràcies a la seva comesa, que cal saber valorar com es mereix, nenes i nens de la vila van conèixer i aprendre les cançons arrelades a la nostra terra, cosa que estava vedada a les escoles. També continuà amb la tómbola parroquial que havia endegat mossèn Miquel, al voltant de la Festa Major, i que servia per recaptar fons per a arranjar l'església o per a les al·ludides activitats —d'ajut a l'Apostolat Juvenil, en deia ell—, entre les quals cal esmentar, així mateix, les projeccions de cinema. Aquestes tenien com a objectiu, com ell mateix explicava, evitar que els nens anessin al cinema de l'Aliança a veure pel·lícules “no aptes”. En el repertori que triava el capellà eren habituals els films de Charlot o del Gros i el Prim, Stan Laurel i Oliver Hardy.

El 31 d'agost de 1967 era traslladat a Pallejà, al Baix Llobregat, comarca en què va arrelar, ja que successivament va ser destinat a Sant Climent (1973) i Corbera (1986). El 1993 va retornar a Barcelona, on va estar a les parròquies de Sant Francesc de Paola, primer, i la Puríssima Concepció, per últim. El 1997, ja retirat, va passar a viure a la Residència Sacerdotal Sant Josep Oriol, al barri de Les Corts, on va morir el 2 de desembre de 2007.

Jordi Fort es va distingir sempre per la seva devoció mariana i per fomentar el culte a la Verge Maria. Tant és així que amb el transcurs dels anys va reunir una impressionant col·lecció de llibres, representacions i goigs dedicats a Maria que va convertir-se en el major fons documental de tema marià de l'Estat espanyol. El seu despatx a Cubelles estava decorat amb vitrines, llibreries i arxivadors, tots de caire marià, i en alguna ocasió va muntar una exposició a la sala d'actes de la rectoria, per divulgar aquesta seva gran passió. La biblioteca i arxiu de Jordi Fort va ser adquirit l'any 1993 pel Ministerio de Cultura després que la Generalitat desestimés comprar-la-hi. Actualment es troba a Madrid, al *Museo del Traje. Centro de Investigación del Patrimonio Etnológico*. Però després de desprendre's de la col·lecció, mossèn Jordi continuà amb la seva passió i tornà a aplegar un considerable fons, bona part del qual va donar al Grup d'Estudis Cubellencs *Amics del Castell* l'any 2005. En correspondència, hom li va retre un sentit homenatge d'agraïment, el 23 de juny de 2006.

5. L'arranjament de l'església amb mossèn Jordi Fort

Al'arribada de mossèn Jordi Fort, el 1957, les obres de reconstrucció de l'església, pel que fa a l'estructura de l'edifici, estaven gairebé enllestides. El nou Altar Major estava tanmateix mancat d'una imatge titular de talla que presidís el presbiteri. Mossèn Lluís Sitjà, de la parròquia dels Josepets de Barcelona, prèvia consulta amb els donants que un dia feren l'ofrena a aquest temple, va regalar a la parròquia de Cubelles una imatge de l'Encarnació, convertida per l'escultor Càndid Mateo en l'Assumpció. El mateix artista esculpí els dos àngels que acompanyen la Mare de Déu en la presidència de l'Altar Major de Cubelles. Com a colofó de la reconstrucció de l'Altar, es demanà un préstec a la Caixa de Pensions per a poder executar en la seva totalitat el projecte de l'artista Jordi Cantó. Es construí el baldaquí, es posaren les llànties i llums i s'acabà el presbiteri. Les actuacions es presentaren definitivament als creients el 15 d'agost de 1962, amb motiu de la diada de la Mare de Déu d'Agost, amb l'assistència de l'aleshores bisbe auxiliar mossèn Narcís Jubany.



Les altres actuacions van centrar-se en la construcció dels altars de Sant Sebastià, del de la Mare de Déu de Montserrat i l'acabament del dels Sants Patrons. A l'altar de Sant Sebastià, la taula de pedra es va col·locar l'any 1959 i l'estucat final es féu el 1964. Les obres van anar a càrrec del *Montepío de Sant Sebastián*, amb un projecte de, novament, Jordi Cantó. La Mare de Déu de Montserrat va tenir el seu altar enllestit l'any 1961. L'acabament de l'altar dels Sants Patrons va ser obra de la marbreria vilafranquina de Pau Estruch i va tenir un cost de 29.726 pessetes. Les actuacions es dugueren a terme durant l'any 1963 i l'altar s'estrenà el 30 de juliol de 1963, durant la diada de Sant Abdon i Sant Senén.

Mossèn Jordi també endegà la substitució de les cadires per bancs, la il·luminació del campanar, el condicionament de la Sagristia i les pintures del baptisteri, a càrrec del pintor Josep Oriol Bosch Balmes. Les pintures es van fer entre el 23 de juliol i el 10 d'agost de 1963 i el cost total de l'obra pujà a 40.077 pessetes, de les quals 30.000 pessetes corresponien a les retribucions de l'artista.

Les obres de reforma i manteniment de l'estructura del temple continuaven, i el 9 de juny de 1962 es rebia el pressupost per al canvi de teules i lates del sostre de l'església, a càrrec de Ciril·lo Fontanals Roca per 21.425 pessetes.

El diumenge 26 d'abril de 1964 l'arquebisbe de Barcelona, Gregori Modrego Casaus, va consagrar l'Altar Major, el del Sants Patrons, el de Sant Sebastià i el de la Mare de Déu de Montserrat.



La Veu de Santa Maria

Mossèn Jordi Fort tenia una gran sensibilitat pels temes històrics. Gràcies a ell, la *Història de Cubelles* que mossèn Joan Avinyó havia publicat el 1919 i 1920, en capítols setmanals al *Diario de Villanueva*, va ser divulgada a Cubelles a través de *La Veu de Santa Maria*. El mossèn va impulsar aquesta publicació periòdica en una època en què al poble no existia cap mitjà de comunicació. El seu objectiu primordial era donar a conèixer la referida història i, a més, donar notícies de la parròquia i de la vila. La revista, íntegrament en llengua catalana, va iniciar la seva singladura l'abril de 1959 i va aparèixer gairebé mensualment fins a l'octubre de 1960, un total de 18 números. Quan el 1960 va quedar completada la història feta per Joan Avinyó, mossèn Jordi va deixar de fer la revista. Tres anys després, però, davant de la insistència de moltes persones, va tornar a editar-la ampliant la capçalera —passà a denominar-se *La Veu de Santa Maria de Cubelles*—, amb l'objectiu d'erigir-se també en portaveu del poble. Gràcies a això, molts dels esdeveniments de Cubelles d'aquella època, així com diversos aspectes de la vida quotidiana de la població, han quedat documentats. És clar que tant en la primera com en la segona etapa el capellà comptà amb entusiastes col·laboradors. Joan Roig i Andreu Planas eren els principals redactors, Antoni Pineda tenia cura, com no, de la part fotogràfica, i els cunyats estiuejants Josep Roldan i Joan Truchut s'encarregaven, desinteressadament, de la impressió de les il·lustracions. Això facilitava el finançament de la publicació, que provenia bàsicament de les subscripcions i de la venda d'exemplars, al preu de dos rals cadascun.

La segona època va anar del juny de 1963 a l'agost de 1964, amb vuit números editats. En els sis primers s'hi anà publicant la història dels copatrons de la vila, sant Abdon i sant Senén, que mossèn Avinyó havia deixat escrita a mà en el *Llibre de l'Administració dels Sants Patrons*. Mossèn Jordi també actualitzà el *Rectorologi* de Cubelles, que també havia deixat anotat l'incansable Avinyó, i en va publicar una edició de 200 exemplars. Tot plegat originà que anys més tard, el 1973, l'Ajuntament edités la *Història de Cubelles*, de mossèn Joan Avinyó, en un llibre prologat pel mateix Jordi Fort. Sobre aquesta faceta literària de mossèn Jordi cal afegir que al llarg de la seva vida va publicar nombrosos treballs referents a temes marians i, també, diverses monografies locals.

6. Inauguració del camp de futbol de cal Víctor (1959)

En la majoria de pobles com el nostre, el futbol estava molt arrelat entre el jovent, però practicar-lo en bones condicions això ja era una altra història. No hi havia massa facilitats per trobar un terreny de joc amb unes dimensions més o menys adequades i això impedia que es formessin equips amb un mínim de continuïtat. Es disputaven partits, de forma esporàdica, amb poblacions veïnes però un club degudament estructurat que pogués participar, com a mínim, en algun torneig comarcal brillava per la seva absència. L'única excepció s'havia donat a la dècada dels trenta, quan el Centre Català de Cubelles, entitat política vinculada a la Lliga Catalana i amb seu a L'Aliança, va crear una secció esportiva que disposava d'un camp de futbol a la zona del Molí de Baix. El terreny el va cedir Narcís Bardají, líder del Centre Català. Aleshores es formà un equip de futbol que disputà, l'any 1936, un torneig comarcal denominat Copa Germanor. La formació cubellenca portava el nom de Joventut Esportiva Cubelles, encara que de vegades també se l'anomenava Club Esportiu Cubelles, i vestia una samarreta amb franges verd i carbassa.¹¹ La Guerra Civil trencà la trajectòria d'aquest equip i també el seu camp de futbol. Als anys quaranta i cinquanta es disputaven partits de forma aïllada, com hem dit, en terrenys improvisats, com les Eres del Coca o la zona a sota del castell. Per tornar a tenir un camp de més relleu, els esportistes haurien d'esperar al 15 d'agost de 1959, amb motiu d'estrenar-se el camp de cal



Equip que estrenà del camp. Drets: Salvador Fonoll, Siscu Capdet, Jordi Marco, Jaume Fonoll, Jaume Marco, Arturo Piñol, Lluís Pineda, Pedro Cuenca i Alfons Pedro. Ajupits: Albert Escardó, Pere Gelabert, Joan Gómez M. Ruiz de Morales, Jordi Delgado i C. Pujol (Foto: AAP)

Víctor, situat en un espai limitat actualment pels carrers de Gallifa i de Rocacrespa, amb una porteria a tocar del camí del cementiri.

En aquells anys ja es feien gestions per a la creació d'un club de futbol afiliat a la federació, però l'obstacle principal, com és habitual, era la qüestió econòmica. Josep Maria Batet, regidor de Cultura i Esports el 1959, ho explicava en una entrevista realitzada pels joves Francesc Capdet i Jordi Font en el programa de Festa Major d'aquell any.

“... Vàrem fer gestions prop de la Diputació i el seu delegat, Sr. Samaranch, i en conclusió ens va dir que per qualsevol ajuda o subvenció per part d'ells era primordial que es comptés amb els terrenys en propietat per instal·lar el camp de futbol. Nosaltres precisament la primera ajuda la necessitem per a l'adquisició del terreny”.

Batet també comentava que el terreny on s'havia instal·lat el camp de futbol era propietat de la família Travé i que l'havien cedit desinteressadament fins que allà no s'hi edificués. El partit inaugural d'aquell nou camp el disputaren els cubellencs contra el conjunt vilanoví Berkel, un accidentat partit que acabà amb victòria local. En els propers anys, els cubellencs disposaren, doncs, d'un camp que cobria les necessitats dels joves de jugar partits de forma més o menys periòdica, però aquella situació d'interinitat s'havia d'acabar un dia o altre. I així va ser, quan a mitjans de 1962 s'hi van començar a construir edificis i Cubelles es va tornar a quedar sense camp de futbol.

7. La segona visita de Charlie Rivel

Charlie Rivel trigà a tornar a Cubelles d'ençà la seva primera visita, l'any 1954. Ganes no n'hi faltaven, però la intensa activitat artística que duia a terme feia que no parés quiet enlloc, exceptuant petites temporades de descans a la seva residència a Chennevière-sur-Marne, als voltants de París. Per fi, el desembre de 1962 va poder fer una escapadeta al seu lloc de origen, aprofitant la seva estada a Barcelona, durant uns dies, amb motiu de ser el personatge convidat d'un programa de la sèrie de TVE “*Esta es su vida*”, dirigit per Federico Gallo amb guió de Manuel del Arco.

En el seu retorn a Cubelles el poble sencer s'abocà de nou per donar-li una benvinguda efusiva malgrat que també es tractava –era, en concret, el divendres 7 de desembre– d'una jornada laborable. El ritual de 1954 es va tornar a repetir: entusiasta i clamorosa rebuda per part de la quitxalla, passeig pel poble, recepció de les autoritats... però ara ja no va poder abraçar a qui ell considerava la seva segona mare, la Tresina de cal Segarrès, que havia mort l'any 1956. Rivel també trobar a faltar a qui li havia fet d'amfitrió en la seva anterior visita, l'alcalde Joan Albet, també traspasat, però de seguida va congeniar amb el successor d'aquest en el càrrec, Josep Maria Batet. El nou alcalde li va prometre un homenatge i



Charlie Rivel, amb l'alcalde Batet, va tornar a tenir una granb rebuda (Foto: Postius)

la dedicatòria d'un carrer en la propera Festa Major, corresponent així al desig manifest del pallasso de construir-se una casa a Cubelles per quedar-s'hi a viure en un futur i, també, d'oferir una actuació a la plaça de la Vila amb motiu de la festa gran del poble.¹²

D'aquesta segona visita de Josep Andreu a Cubelles en va aparèixer, curiosament, un reportatge de tres pàgines al setmanari de successos *¿Por què?*. El text era signat pel fundador d'aquesta publicació, Enrique Rubio, periodista especialitzat en temes de delinqüència i crònica negra i que llavors tenia una certa fama, mentre que de la part gràfica se'n va encarregar un altre cop el fotògraf Postius.

La gran nevada del Nadal de 1962 i els aiguats de 1964

L'any 1962, a Catalunya, es van produir fenòmens meteorològics excepcionals. El mes de setembre, els forts aiguats van provocar terribles inundacions sobretot al Vallès Occidental, al Baix Llobregat i a la conca del Besòs, amb el lamentable resultat d'un gran nombre de víctimes. El Nadal del mateix any, Catalunya va patir la nevada més important del segle XX, en aquesta ocasió sense pèrdues humanes. La zona litoral, poc acostumada a la neu, també quedà afectada, de manera que Cubelles es va trobar amb un episodi excepcional que ha passat a la seva petita història i que ha estat recordat per sempre més pels que la van viure. La nevada va començar la mateixa nit de Nadal i això va provocar que la gent, al matí, es trobés amb els carrers coberts de neu, una neu que quallà i que originà que durant un parell de dies aquest municipi banyat pe les aigües del Mediterrani es mantingués insòlitàment blanc. Malgrat les dificultats de desplaçament que implicà aquest fet, el tradicional ball de Nadal programat a L'Aliança la vesprada del dia 25 va poder realitzar-se gràcies a la perícia de Romà Bertran Oliva, qui amb la seva furgoneta va anar a Sitges a buscar l'orquestra en qüestió.

Cubelles tornà a patir les inclemències del temps el 12 d'agost de 1964, arran d'una forta tromba d'aigua que va provocar l'evacuació amb emergència dels turistes instal·lats al càmping Paradiso, que quedà inundat per la forta riuada. Aquell aiguat encara va ser més greu a Vilanova, on s'esfondrà el carrer Unió, els serveis públics van sofrir greus danys i diversos vehicles foren arrossegats fins al mar.



8. Homenatge a Charlie Rivel, el 1963

Molt més ressò va tenir la visita de l'agost de 1963. Rivel va complir la seva promesa i es va presentar a Cubelles amb la seva esposa, Carmen Busto, la seva filla Paulina, considerada la millor amazona del món, i el marit d'aquesta, Albert Schumann, propietari d'un famós circ de Copenhaguen i insuperable ensinistrador de cavalls. També acompanyaven l'artista els germans Ferrer, acròbates d'enorme prestigi, i el popular pallasso Señalada, els quals havien d'actuar al costat de Rivel a la plaça de la Vila en una funció prevista per al dia 16. Amb aquest gest tan lloable, Josep Andreu pretenia simbolitzar la devolució del duro i la gallina que el capellà de Cubelles va donar als seus pares quan ell va néixer. Però, ja se sap, el temps és imprevisible en aquesta època de l'any i la pluja va fer que l'anhelada representació s'ajornés.¹³ Per fi, el diumenge, dia 18, Rivel va fer realitat el somni d'imitar l'arribada de Pere Andreu i Maria-Louise Lasserre a la plaça, aquell abril de 1896, i realitzar la funció que ells no van poder completar. L'espectacle ofert pel gran clown va despertar una enorme expectació, amb una gran majoria de nens i nenes, la majoria dels quals, a instàncies de la comissió de festes, portaven el tradicional vestit que utilitzaven per les caramelles. Molts mitjans de comunicació van donar informació del show de Charlie Rivel a la plaça de la Vila i fins i tot el No-Do en va oferir imatges.

La nit abans,¹⁴ a l'envelat, el clown havia fet una altra actuació, plena de generositat. El setmanari *Villanueva y Geltrú*, en la seva edició del 24 d'agost de 1963, dedicava tota la seva portada a Charlie Rivel a través d'un reportat-



Josep Andreu besa, emocionat, la placa del carrer que se li dedicà. Darrera d'ell, entre d'altres, mossèn Jordi Fort, l'algutzir David Albet i l'esposa de l'homenatjat, Carmen Bustos (Foto: Postius)



Rivel va fer una paròdia de l'actuació dels seus pares, l'any 1896, a la plaça (Foto: AAP)



La plaça de la Vila s'omplí de gom a gom per veure l'actuació del genial pallasso cubellenc qui, en aquesta imatge, sosté en braços la nena Maria Àngels Milà (Foto: AAP)

ge signat per Ferran Cassany, qui explicava que l'acte havia estat presentat per Juan Manuel Soriano, actor i director del quadre escènic de Radio Nacional de España a Barcelona i que durant l'actuació Rivel va requerir la presència de l'alcalde per col·laborar en un dels seus números. Batet, tanmateix, no perdia el temps i una vegada complert el seu paper, des de la pròpia pista aprofità l'ocasió per informar que Josep Andreu acabava de signar l'escriptura de compra d'un terreny a Cubelles, cosa que fou rebuda pel públic amb una gran ovació. Molt més plausible va ser el magnífic detall de Charlie Rivel de donar els beneficis de la seva actuació a l'envelat a la parròquia cubellenca per contribuir a pagar les obres del futur camp d'esports.¹⁵

En aquesta nova estada de Rivel a Cubelles es va produir un altre fet remarkable, abans de les comentades actuacions, com va ser la dedicatòria d'un carrer al seu nom. El 15 d'agost, després de l'Ofici solemne, les autoritats, el protagonista, la seva esposa i un gran nombre de persones es dirigiren Rambla avall, acompanyats també pels gegants, per tal de procedir a la inauguració del carrer de Josep Andreu *Charlie Rivel*.

9. El rodatge de *El aprendiz de clown*

Josep Andreu retornà a Cubelles el 1966 per controlar les obres de la seva casa i això ho aprofità el director de cinema Manuel Esteba per visitar-lo i proposar-li ser el protagonista d'una pel·lícula que es rodaria l'any següent a la població natal del pallasso: *El aprendiz de clown*. Rivel no s'ho pensà dues vegades i acceptà encantat, car el guió de la pel·lícula l'entusiasmà i a sobre se li presentava l'oportunitat d'estar-se unes quantes setmanes, encara que treballant, al seu poble.

Manuel Esteba era un jove barceloní –llavors tenia només 26 anys– que tenia una bona experiència com a ajudant de director cinematogràfic i que havia debutat com a director amb el documental *Fiesta Mayor*, estrenat el mateix 1966 a Vilafranca del Penedès. *El aprendiz de clown* era, per tant, el seu primer llargmetratge i això representava un gran repte per a ell, no solament per l'esmentada qüestió, sinó també perquè havia de dirigir un personatge que era el millor artista en el seu gènere però que en el món del cinema havia intervingut esporàdicament i sense apartar-se gaire de la seva especialitat professional.

En una entrevista concedida anys més tard a la periodista cubellenca Núria Fonoll,¹⁶ Esteba explicava que a Charlie li va costar d'entendre que l'objectiu d'una càmera no era un circ amb vuit mil persones, que la gesticulació havia de ser diferent quan feia d'actor i que en aquesta pel·lícula havia de combinar els dos aspectes al cinquanta per cent. I és que el paper de Rivel en el film és el d'un pallasso de circ –en això no hi havia cap problema– que arriba a un poble per actuar-hi i coneix un nen sord-mut i orfe que viu de la caritat dels seus veïns. Aleshores li correspon representar la part més humana del seu personatge, la d'entendrir-se de la situació d'aquell vailet al qual finalment arriba a adoptar. En aquest aspecte, Charlie també se'n va sortir força bé ja que, malgrat els problemes

El camp d'esports de l'Hort del Rector

El 23 d'agost de 1964 es va inaugurar el camp d'esports de l'Hort del Rector. Mossèn Jordi pretenia que l'utilitzessin els nens i les nenes que assistien al centre parroquial i, per això, al costat d'un camp de futbol que no reunia, ni de bon tros, les mides reglamentàries, s'hi va construir una pista per a la pràctica del bàsquet i de l'hoquei sobre patins. L'estrena consistí en un partit de futbol infantil entre cubellencs i estiuejants que va registrar una gran expectació. Durant uns anys, fins que el 1967 es fundà el Club de Futbol Cubelles, el petit terreny de joc va ser l'únic espai disponible al poble per a practicar-hi el denominat esport rei.



L'equip local. Drets: Miquel Romagosa, Francisco Ramos, Lluís Pérez, Pere Urgellès, Antoni Amat i Joan Albet. Ajupits: Jordi Roviroso, Emili Fuster, Joan Vidal, Enric Antó i Jaume Pedro (Foto:AAP)



Els dos equips arrencgerats al mig del camp, abans de l'inici del matx (Foto:AAP)



Charlie Rivel i Quique San Francisco baixant pel carrer Major, en una escena del film (Foto: Manuel Esteba)

d'adaptació inicials, com apuntava el director, ell sempre s'havia catalogat com a actor. El mateix Esteba afirmaria que Rivel era tan bon actor com pallasso.

Si Esteba va triar Cubelles per filmar *El aprendiz de clown* no solament va ser per la presència de Charlie Rivel –tot i que hi va influir molt– sinó també perquè el director trobava que els escenaris de la part antiga del poble eren idonis per a desenvolupar el guió previst. Així, el gener de 1967, Cubelles va passar a ser notícia de rabiosa actualitat en iniciar-se el rodatge del film. El poble va quedar trasbalsat amb l'arribada d'un gran nombre d'actors i personal tècnic que durant bastants dies van provocar una gran expectació entre els vilatans. En una època en què la vida quotidiana era d'una tranquil·litat gairebé absoluta, en què la gent no estava acostumada a la presència de mitjans de comunicació ni molt menys de gent del cinema, allò va significar un autèntic esdeveniment. Durant gairebé un mes, Cubelles va mantenir un aire afalagador, d'un caràcter excepcional, la gent tenia el sentiment que passava quelcom important, gairebé tothom estava pendent dels detalls de la filmació i del seu desenvolupament i es pot afirmar que el tema habitual de les converses girava al voltant d'aquest singular episodi.

A això també hi ajudava el fet que el personal de la pel·lícula, que s'allotjava a l'Hostal del Foix, era ben assequible i es relacionava perfectament amb la gent del poble, començant pel propi Charlie Rivel i continuant amb Quique San Francisco, el nen d'onze anys que compartia el paper principal amb el gran clown. El qui després s'ha consagrat com a gran actor va confraternitzar amb molts nens

que van participar a la pel·lícula com a extres i que sovint obtenien permís del mestre per sortir de classe i posar-se a fer d'actors. El propi Manuel Esteba recordava que “la gent de Cubelles ens ho va donar tot, començant per l'alcalde i acabant per tots i cadascun dels veïns. Es van prestar per fer figuració i quan feia falta alguna cosa sempre sorgia algú que ens ho portava. Va ser una col·laboració que avui dia no es podria repetir, perquè ni la gent té tant de temps ni tampoc seria aquest un esdeveniment de les dimensions que va tenir aleshores”.

Els escenaris principals de la filmació van ser el castell i un circ que es va instal·lar a la zona del Molí de Baix. Als voltants d'aquest circ es va rodar moltes escenes de Rivel i San Francisco, i el recinte es va omplir de cubellencs el dia que el genial pallasso va fer una de les seves reeixides actuacions, aquesta vegada de cara al cinema. Va ser un dels moments culminants del rodatge. Pel que fa al castell, l'històric edifici representava l'escola de nens i la seva esplanada, el pati. Altres indrets que aparegueren a la pel·lícula foren l'església, la rectoria –el seu interior representava l'Ajuntament–, el carrer Major i la renglera d'oliveres situades a la riba dreta del Foix, entre la carretera i la via. L'altre moment àlgid d'aquells dies va tenir lloc quan es representava la partença del circ de la població. Al carrer Major s'hi aplegà una gran gentada per col·laborar en la seqüència en què desfilaven camions, carrosses i cotxes antics, en un dels quals anaven Charlie Rivel i Quique San Francisco, que no paraven de ser aclamats pel públic.

El aprendiz de clown va ser produïda per Cire Films, el seu pressupost era de tres milions de pessetes i va tenir una durada de 89 minuts. Es va estrenar a Barcelona a començament de 1968 i fou premiada en diversos festivals. Però la cinta, més enllà del seu valor intrínsec, ha restat com un document gràfic que retrata indrets i persones d'una determinada època de Cubelles, que aleshores va incrementar la seva anomenada novament de la mà del seu fill adoptiu.



Un altre moment del rodatge del film, amb Charlie i uns nens cubellencs al circ (Foto: Manuel Esteba)

El catalanisme torna a revifar: la Nova Cançó, a Cubelles

Durant la dècada dels seixanta, la cultura catalana va experimentar un gran avenç en diversos terrenys, coincidint amb la profunda renovació intel·lectual que es produïa a Catalunya i amb un clima de major tolerància per part del règim. Als pobles petits començaven a ser habituals els recitals de cançó catalana, normalment impulsats per persones, joves en la seva majoria, que estaven al corrent del que es “coïa” al país i que, segurament sense grans pretensions, volien contribuir a normalitzar allò que fins aleshores havia estat bandejat per la dictadura. És així com un grup de joves de Cubelles, amb Antoni Villalta i Josen Josep Fuster al capdavant, va proposar, de cara a la Festa Major de 1966, incloure en la programació un recital de cançó que va esdevenir un dels plats forts d'aquella edició i que des de la perspectiva actual cal saber valorar com cal, donat que es produïa en un context en què l'habitual era complementar el ball de Festa Major amb actuacions de grups de cançó sud-americana.

L'acte va tenir lloc el diumenge 14 d'agost, a la tarda, a l'envelat situat aquell any al costat del passeig de Bardají, tocant a la carretera. El programa de festes l'anunciava com a *Primer Festival de la Nova Cançó* i hi destacava la presència d'alguns components d'Els Setze Jutges, grup de cantants catalans que tenia com a objectiu impulsar el moviment denominat Nova Cançó i normalitzar l'ús del català en la música moderna. Els Setze Jutges va ser fundat el 1961 per Miquel Porter i Moix, Remei Margarit i Josep Maria Espinàs. Poc després s'hi afegiren Delfí Abella i Francesc Pi de la Serra i el nombre s'anà ampliant fins a completar els setze: Enric Barbat, Xavier Elies, Guillermina Motta, Maria del Carme Girau, Martí Llauredó, Joan Ramon Bonet, Maria Amèlia Pedrerol, Joan Manuel Serrat, Maria del Mar Bonet, Rafael Subirachs i Lluís Llach.

En el festival de Cubelles, tot i que el programa només anunciava el nom genèric d'Els Setze Jutges, d'aquest col·lectiu sabem que hi van actuar Delfí Abella, Maria Amèlia Pedrerol i Enric Barbat. El repertori d'aquella vetllada de cançó catalana —aquí sí que el programa el concretava— el completaven dos conjunts, Els Tres Tambors i Els 7 d'Aquí, el duo Magda i Núria i, per últim, Guillem d'Efak. Aquest gran cantant i poeta manacorí conreava el blues, el jazz i la música popular mallorquina, però a més de la seva indubtable qualitat artística, pel fet de ser negre va contribuir molt a veure com a cosa normal cantar en català.

La presència de la Nova Cançó a Cubelles tindria continuïtat als anys setanta, sobretot el 1976, quan a la plaça del castell es va celebrar un acte paral·lel a la Festa Major oficial, en plena època d'efervescència política i de reivindicacions. El va organitzar un grup de joves de la Societat L'Aliança, se'l va denominar *Tres hores de cançó a Cubelles* i va comptar amb l'actuació de Xavier Ribalta, Marina Rosell i Pere Tàpies.

10. Neix el Club de Futbol Cubelles

El 1967 va ser un any important per a l'associacionisme i també per a l'esport, a Cubelles. Des del final de la Guerra Civil fins aleshores, qui volia formar part d'una entitat de caire lúdic no li tocava cap més remei que fer-se soci de la Societat L'Aliança, l'única que existia oficialment. La creació del Club de Futbol de Cubelles va permetre canalitzar no solament les inquietuds dels afeccionats a l'esport rei sinó també aglutinar aquelles persones disposades a donar suport a qualsevol actuació que aportés dinamisme a la vida social del poble. La fundació d'un club de futbol havia d'arribar tard o d'hora en una vila on es practicava aquest esport des de començament de segle malgrat la dificultat que sempre hi havia hagut per trobar un terreny de joc adequat i amb garanties de continuïtat.

Ja hem explicat que el camp de cal Víctor, inaugurat el 1959, només va durar tres anys i que des de 1964 només es podia jugar a futbol al camp d'esports de l'Hort del Rector, no apte per a partits reglamentaris. Dintre d'aquest context s'arribà a l'any 1967, el de la fundació del Club de Futbol Cubelles. L'impuls per a la creació d'aquest club el donaren, precisament, aquell grup de nois que havien estrenat el petit camp de l'Hort del Rector, ara ja en edat juvenil. Ells, continuant amb la tradició dels seus antecessors, seguien concertant partits molt de tant en tant, fins que va sorgir una ocasió que canviaria tot el panorama futbolístic de la vila. L'equip va ser convidat, a primers d'any, a participar en un campionat que l'havien de disputar pobles del Baix Penedès. No cal dir que aquesta proposta fou rebuda amb grans dosis d'il·lusió per part dels joves components d'aquell equip, però d'entrada hi havia dos inconvenients. El primer: calia disposar d'un camp propi amb dimensions reglamentàries, cosa que no tenia Cubelles. Segon: no hi havia límit d'edat en els jugadors i això feia que els cubellencs es trobessin en inferioritat de condicions respecte els seus adversaris.

Davant d'aquesta situació, els joves van fer una crida per trobar reforços en jugadors locals amb més experiència i, sobretot, per mirar de resoldre el problema major, el de la falta d'un camp de futbol. Tot plegat derivà en una concorreguda reunió que se celebrà a L'Aliança i en la qual s'arribà a la conclusió que a Cubelles ja li tocava que tingués un club de futbol amb totes les de la llei i que calia disputar aquell campionat del Baix Penedès, per a la qual cosa sorgiren un grapat de jugadors majors de 18 anys disposats a prendre-hi part, al costat dels referits joves. Uns quants dies després d'aquesta reunió, a començament de març, se'n va convocar una altra, també a L'Aliança, on es va fer l'acta de constitució del C.F. Cubelles, amb la primera inscripció de socis i la formació d'una junta directiva que, sota la presidència d'Alfons Pedro Aviñó, seria l'encarregada d'elaborar els estatuts per tal que el club fos legalitzat. Faltava, llavors, trobar un lloc adequat per a ubicar-hi el camp de futbol, cosa que s'aconseguí després de diverses gestions amb Josep Maria Batet. L'alcalde va cedir un terreny del qual n'era copropietari, a la zona de les Pallisses, a la banda dreta del riu Foix, a la part de baix de la carretera.



Partit d'inauguració del camp. Drets: L. Pineda, A. Blasco, L. Pérez, J. Morgades, E. Antó, J.M. Bau, S. Casas, S. Fonoll i P. Gelabert. Ajupits: F.Villa, J.Albet, A. Gómez, J. Amorós i P. Urgellès (Foto: AAP)

El camp, tanmateix, no fou inaugurat fins al 23 d'abril de 1967 en un partit contra el Banyeres (6-0), quan ja feia algunes jornades que s'havia iniciat aquell campionat –el conjunt cubellenc va debutar el 19 de març, al camp del sanatori Sant Joan de Déu de Calafell– que va ser batejat amb el nom de “I Torneig Mediterrani”. A part del Cubelles, hi van participar els següents equips: La Bisbal del Penedès, Banyeres, Santa Oliva, Sant Jaume dels Domenys, Calafell, Segur i Cunit. Els nostres representants van acabar classificats a la zona mitja de la taula, amb sis victòries, dos empats i sis derrotes.

No ens podem estar de deixar constància dels jugadors que, entrenats per Lluís Pineda, van intervenir en aquell torneig que serví de plataforma a la creació del club: Salvador Fonoll i Aurelio Blasco (porters); Joan Imbernon, Arturo Piñol, Joan Morgades, Lluís Pérez, Enric Antó i Domingo Zavala (defenses); Josep Maria Bau, Pere Urgellès, Joan Amorós, Antonio Gómez “Marianito” i Àngel Fernández (centrecampistes): Pere Gelabert, Salvador Casas, Josep “Xic” Albet, Joan Vidal, Isidre Gómez, Jordi Roviroa i Felipe Villa (davanters).¹⁷

L'estiu d'aquell any, la junta provisional va redactar els estatuts, que foren aprovats per la Federació Catalana de Futbol el 18 de setembre. D'aquesta manera, per primera vegada a la història, un equip de futbol de Cubelles va disputar un campionat oficial, en categoria amateur, on, amb el reforç d'un bon nombre de jugadors de Vilanova i amb el també vilanoví Manuel Campos d'entrenador, va fer una gran campanya 1967-68, cosa que repetí en la següent, 1968-69, i que portà el C.F. Cubelles a assolir la categoria de Segona Regional la temporada 1969-70. La trajectòria que ha seguit posteriorment el nostre equip de futbol ja és quelcom que s'aparta de l'àmbit d'aquest treball.

La primera farmàcia

La primera farmàcia del municipi –i única fins ben entrada la dècada dels no-ranta– es va inaugurar el 2 d'agost de 1967. El seu titular era, i continua essent, Josep Montaner Ferrer. Nascut a Vilanova i la Geltrú, després de llicenciar-se en Farmàcia va començar a desenvolupar la seva especialitat a l'hospital d'una base militar americana a la zona d'Stuttgart. A Alemanya hi va romandre sis anys i allà va conèixer la que seria la seva esposa, Ana Hesse, que era secretària d'un dels departaments del mateix hospital. Uns mesos després d'haver retornat a Catalunya, va sol·licitar obrir una farmàcia a Cubelles, cosa que va obtenir sense massa dificultats, atès que el cens d'habitants era molt baix. Montaner va llogar la casa de la família Armengol, a la cruïlla del passeig de Bardají amb el carrer de Víctor Balaguer (actualment de Joan Roig i Piera) i la va rehabilitar per instal·lar-hi la farmàcia. L'acte d'inauguració representà un petit esdeveniment per a la població, car a partir d'aleshores disposava d'un servei imprescindible. El flamant establiment va ser beneït per mossèn Jordi Fort i fou presidit per l'alcalde local, Josep Maria Batet, i l'inspector farmacèutic de la zona, Miquel Benavent, alcalde de Vilanova i la Geltrú a l'ensem.

II. L'enderroc del pont del campanar i la nova rectoria

Mossèn Jordi Fort va romandre a Cubelles deu anys, com hem dit, i va fer una feina molt fructífera, però segurament li va quedar clavada una espina: no aconseguir el trasllat de la rectoria, que es trobava en males condicions, i deixar lliure aquell espai per a una plaça de la Vila ben ampla.

El febrer de 1967, l'arquitecte municipal, Joan B. Estevan, feia el projecte d'un nou Centre Parroquial que s'havia d'emplaçar a l'Hort del Rector. Amb més de dos-cents metres quadrats d'habitatge, la construcció disposava d'un cinema, sala d'actes i biblioteca. Mesos més tard, l'abril de 1967, mossèn Jordi considerava insostenible l'estat de la rectoria i enviava una carta a 537 feligresos on se'ls deia que la casa parroquial no era habitable, que la seva reparació necessitaria d'una forta inversió, que entrava aigua pels balcons i el sostre, i que el paviment era insegur, havent cedit ja diverses vegades. A la missiva, el mossèn deia:

“Una bona part dels habitants nadius no està conforme (amb tirar a terra la Rectoria), per què? Els dol veure desaparèixer el pont que uneix l'església amb la Rectoria. No estan conformes tampoc que desapareguin els finestrals típics de les façanes”.

La lletra continuava argumentant el poc valor arquitectònic de la vella construcció datada, en una primera fase, al segle XVII i, posteriorment ampliada



L'històric símbol en el moment de caure (Foto: Octavi Artigas)

prop del 1750. També defensava que mossèn Joan Avinyó la va qualificar de “*vella i decaiguda*”. Tot seguit els feia als fidels les següents preguntes:

“Trobes bé la permuta? / Si no, quina solució dones? / Et sembla bé vendre les Premses i fer una nova Rectoria al mateix lloc, o restaurar l'actual? / Donaries ajuts? / Quina quantitat aportaries?”

La primera pregunta es referia a la possibilitat de cedir el terreny de la rectoria per a engrandir la plaça de la Vila i que l'Ajuntament, a canvi, pagués les obres d'una nova casa parroquial a les Premses. En un annex de la *Història de Cubelles* (Capítol II, pàg. 141) s'expliquen els passos que el capellà va fer al respecte:

“Comencen les gestions per cedir a l'ajuntament el terreny on radica la casa rectoral, que esdevindria una plaça si el Municipi edificava a càrrec seu una nova rectoria tocant a l'església, a l'indret anomenat Local de les Premses” / “Cal que els feligresos encomanin a Déu aquest afer, ja que la Casa Rectoral no reuneix les condicions indispensables per habitar-hi, i la vila necessita una bella



La plaça de Santas Maria quan es feien les obres de renovació de la rectoria (Foto:AAP)

plaça Major (Fulla Parroquial de 6-XI-1966)” / “1967. Foren enviats 537 sobres, un a cada família cubellenca, per tal de manifestar com veien el projecte de la nova casa parroquial. Les respostes foren: 3 sobres, deixats a l'Església el Dia de la Parròquia; 3 més per correu; 1 procedent de Barcelona i un altre enviat des de París. En total, 8, que no arriben al 2 %”.

Algunes de les respostes eren si més no singulars. La majoria aprovaven la permuta i una, des de Barcelona, demanava que es conservés la rectoria “tal i com està, que la facin museu o casa de curiositats” i afegia que “el pont i la figuera del campanar formen part del patrimoni històric arquitectònic de Cubelles”.

L'estiu de 1967 mossèn Jordi Fort deixava la parròquia de Santa Maria i era substituït per mossèn Josep Campillo. El nou capellà tenia un tarannà completament diferent del seu antecessor i una de les seves primeres actuacions va ser renovar completament la rectoria, que certament, com hem vist, ho necessitava. Però això comportà que l'arc que unia l'edifici rectoral amb l'església, conegut entre els cubellencs com el pont del campanar, fos enderrocat i Cubelles perdés un dels seus elements arquitectònics més característics. Si bé és cert que les obres van anar a càrrec de la parròquia, també ho és que ningú no va fer res per impedir la desaparició d'aquell autèntic símbol del poble. Les autoritats competents, tant polítiques com eclesiàstiques, van donar el consentiment i a nivell ciutadà tampoc ningú no va moure ni un dit –almenys públicament– per evitar aquell fet que posteriorment seria lamentat gairebé per tothom.

El Centre d'Esplai l'Espetec

A la segona meitat dels seixanta, un grapat de joves, amb el suport de molts pares de família, fundaren el Centre d'Esplai l'Espetec. Jesús Rex i Feliu hi va tenir un paper preponderant. Aquest vilanoví que llavors rondava els vint anys va començar a vincular-se amb Cubelles gràcies a l'escoltisme. Ell era cap de la secció d'escoltes de Vilanova i, a través del pare escolapi Josep Higuera, va entrar en contacte amb els escoltes cubellencs, que tenien la seu als baixos de la rectoria. Rex activà l'Espetec, juntament amb joves del poble com ara Joan Amorós Fontanals, Ramon Gómez Marcillas, Ester Granell Albet, Maria Teresa Martínez Fontanals, Jocelyne Marmottan Raventós, Jaume Pedro Bertran i, més tard, Josep V. Carrillo Vidal i Montserrat López Ferrer. L'esplai organitzava activitats educatives, colònies, teatre i cant coral. En aquest darrer aspecte, cal destacar la cantada de caramelles que efectuaren l'any 1972, amb l'edició d'un acurat programa en què s'hi recollien textos referents a la història d'aquesta tradició a Cubelles.

El centre d'esplai es va situar inicialment a un casa propietat de la família Desvalls, al costat del castell. Els membres de l'Espetec l'anomenaven senzillament "la Casa". Allà hi van romandre fins a principi de la dècada dels setanta, en què es traslladaren al carrer de Joan Pedro i Roig, a l'edifici que havia servit de caserna de la Guàrdia Civil. L'entitat va deixar de funcionar a finals dels anys setanta.



Una de les obres de teatre de l'Espetec, el 1971. En l'escena hi veiem Montserrat Porcar, Maite Martínez, Joss Marmottan, Ramon Gómez i Jaume Pedro (Foto cedida per Maite Martínez)

El 26 de febrer de 1968, doncs, desapareixia una de les imatges més identificatives de Cubelles. Les obres que a continuació es van fer per renovar la rectoria de poc no acaben en tragèdia quan una part de l'edifici es va enfonsar i un dels paletes que hi treballava, Bartolo Cuenca, va patir un greu perill. Afortunadament en va sortir il·lès però l'Ajuntament va haver de prendre cartes en l'assumpte i, havent fet les oportunes gestions davant de l'arquebisbe i del governador civil, el consistori va prendre la determinació de “procedir a l'enderroc de la part ruïnosa de la rectoria, efectuant amb caràcter d'urgència les despeses necessàries per a tal efecte”.¹⁸ A part d'aquesta actuació, l'Ajuntament va acordar, poc més tard, atorgar una subvenció de 13.600 pessetes per a la reconstrucció de la rectoria,¹⁹ bona part de la qual es va fer per subscripció popular.

Notes:

- 1 Arxiu escola Charlie Rivel. Documentació diversa del mestre Josep Martín Juanola.
- 2 AHMC: “Proyecto de edificio escolar y casa con dos viviendas para maestros”. Carpeta 582.
- 3 Arxiu escola Charlie Rivel. Documentació diversa del mestre Josep Martín Juanola.
- 4 AHMC: Correspondència 1969.
- 5 En un annex del llibre *Història de Cubelles*, de Joan Avinyó i Andreu, editat l'any 1973 per l'Ajuntament, se'n fa referència (pàg. 141).
- 6 *El Full de Cubelles* (núm. 23, desembre de 1988): “Darius Huguet, una vida per a una vocació”, de Joan Vidal.
- 7 AHMC: Acta del Ple municipal corresponent a la data esmentada.
- 8 L'Ajuntament va efectuar l'acceptació de l'herència en un Ple celebrat a mitjan 2008.
- 9 Records d'infantesa de Joan Vidal.
- 10 Fonoll, Núria; Pineda, Antoni; Pujol, Joan; Vidal, Joan: *L'Abdon i l'Assumpta. 50 anys dels gegants de Cubelles*. Ajuntament de Cubelles, 2008.
- 11 Joan Vidal: *El Círcol Cubellenc...* pàg. 111.
- 12 Informació extreta de la revista *¿Por qué?* (12 de desembre de 1962)..
- 13 *Destino* (24 d'agost de 1963). “Con Charlie Rivel en Cubellas”, de Sebastià Gasch (pàg. 45).
- 14 Sobre les dates d'actuació de Rivel a la plaça de la Vila i a l'envelat hi ha hagut alguna confusió. Nosaltres prenem com a referència la informació, creiem que molt fiable, apareguda a *La Veu de Santa Maria de Cubelles* (núm. 4, octubre de 1963, pàg. 8)
- 15 *La Veu de Santa Maria de Cubelles* (núm. 4, octubre de 1963, pàg. 12) afirmava que va donar “un paper de cent dòlars”.
- 16 Va sortir publicada en el programa de la Festa Major de 1996.
- 17 *El Full de Cubelles* (núm. 44, abril de 1992). “25 anys de la fundació del C.F. Cubelles”, de Joan Vidal.
- 18 AHMC: Acta del Ple municipal del 23 de març de 1968.
- 19 AHMC: Acta del Ple municipal del 24 d'abril de 1968.

El desenvolupament urbanístic

Format a redós del castell i de l'església, el poble de Cubelles no va experimentar cap intent d'expansió fora del nucli històric fins que l'any 1932 es va obrir el passeig de l'estació, promogut per l'aleshores alcalde, Narcís Bardají. Va ser un projecte de futur que la major part de la població no veia amb bons ulls ni l'entenia, car ja hi havia un camí per anar a l'estació i aquesta iniciativa els semblava un negoci particular d'alguns propietaris de terrenys, més que cap altra cosa. La urbanització de la zona sud de la carretera, al voltant d'aquell passeig que fou batejat inicialment amb el nom de Pi i Margall i, acabada la guerra, amb el del seu promotor –nom que encara manté actualment–, va quedar paralitzada per culpa de la Guerra Civil.

Però l'any 1934, amb el republicà Josep Mestres a l'alcaldia, l'Ajuntament havia posat les bases per a urbanitzar aquell sector gràcies a l'anomenat "Projecte d'alineacions en el sector meridional de Cubelles". Va ser redactat per l'arquitecte municipal, Josep Maria Miró Guibernau, que va elaborar una acurada memòria que finalitzava amb aquestes eloqüents conclusions:

"Comparant la superfície ocupada actualment per la vila de Cubelles i la superfície del terreny afectat pel pla de noves alineacions, potser es pugui titllar d'optimista un projecte d'aquesta extensió; però cal tenir present que un defecte en què quasi sempre cauen les poblacions de menor importància és precisament el no tenir prevista la manera com la població es podrà desenvolupar, si un creixement s'inicia i s'expandeix.

Sovint es veuen poblacions en què ací i allà s'aixequen noves edificacions sense un pla preconcebut, i d'això se'n deriva després una enorme dificultat per a poder obtenir un conjunt harmònic tant en el traçat dels carrers com per les seves rasants.

És d'elogiar la previsió de la vila de Cubelles que, al iniciar-se al seu expandiment, vol disposar d'un pla d'alineacions i de rasants que serveixi d'ordenació per les futures construccions a lo llarg dels amples i harmònics carrers, que amb l'esforç de tots i en bé de la vila s'aniran obrint i executant en la bella planúria situada en el seu Sector Meridional."

L'àmbit d'actuació d'aquest projecte abraçava, de nord a sud, des de la carretera a la via del ferrocarril, i de ponent a llevant, des del camí antic de l'estació fins a una línia paral·lela al passeig de Pi i Margall, dins la finca de Joan Fabré Oliver, i que actualment podríem situar en el carrer del Dr. Darius Huguet. Aquesta limitació per la part de llevant, segons s'argumentava en la memòria, no estava determinada per l'existència de cap accident topogràfic sinó que es fixava així per no fer excessivament gran aquella zona. La superfície en qüestió estava a mans d'uns pocs propietaris, cosa que facilitava el seu desenvolupament urbanístic. El projecte afectava la totalitat de les finques dels germans Travé (74.600 m²), de la família Desvalls Trias (22.550 m²), de Francesca Solé Piqué (8.730 m²) i de Jaume Riba Raldiris (6.970 m²). També quedaven parcialment afectades les finques de Joan Fabré Olivé i Pere Rovira Escardó.

Abans de la guerra, però, l'única construcció que s'hi va fer va ser el xalet de Francesca Solé, vídua de l'*americano* Alfred Escardó Pedro, al passeig que encara duia el nom de Pi i Margall. Poc temps després d'haver finalitzat el conflicte bèl·lic, el desenvolupament urbanístic d'aquella zona va passar a ser una de les prioritats de les autoritats franquistes, que es van fer seu el projecte de l'any 1934. En aquest sentit, és simptomàtic l'escrit de presentació del programa de Festa Major de 1941:

"...También gozosa, en una aspiración magnífica para su porvenir; Cubellas, tan vieja, tan unida a su terruño quiere crecer, quiere desbordar sus ansias fuera de sus plazuelas y por eso también contempla, segura y consciente de lo que ella vale, la espléndida llanura que la separa de la línea férrea.

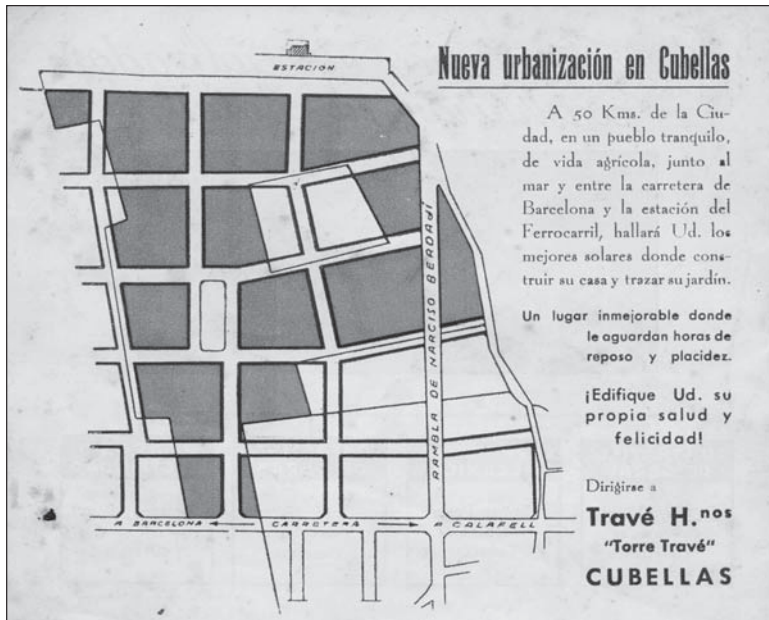
La apertura del actual paseo de Narciso Bardají que la atraviesa y enlaza el pueblo con la Estación, fué el hito del que nace una nueva época para la historia de Cubellas. Hasta entonces encerrado el pueblo dentro de sus tapias y muros parecía vivir dormido y ajeno por completo a la expansión y desarrollo que todos los demás pueblos vecinos de la costa venían disfrutando.

El trazado de la nueva Avenida señala el camino del porvenir de Cubellas. Despierta al pueblo de su letargo y un grupo nuevo de edificios se construye. Ese ímpetu sufre una pausa durante la Guerra de Liberación pero, alcanzada la Victoria, el mismo afán se reproduce de nuevo y otra vez, las transacciones de solares se multiplican y la labor de los albañiles se incrementa.

Sumándose a ese acierto magnífico del Paseo de Narciso Bardají, se procede al estudio de toda la zona vecina, elaborándose cuatro proyectos de urbanización de la misma que precisen y determinen las normas del trazado de calles y edificación de chalets en el futuro.

Un estudio minucioso de los mismos hace elegir entre todos ellos al reproducido en este programa. A él, que es el aprobado por el Excmo. Ayuntamiento, se ajustará el futuro de Cubellas. Su realización debe ser un deseo de todos..."

Manuel Travé, en el llibre de memòries sobre la seva família del qual n'és autor, recorda la contraportada del programa de Festa Major de 1941 i els solars propietat dels Travé que van vendre en els anys posteriors:



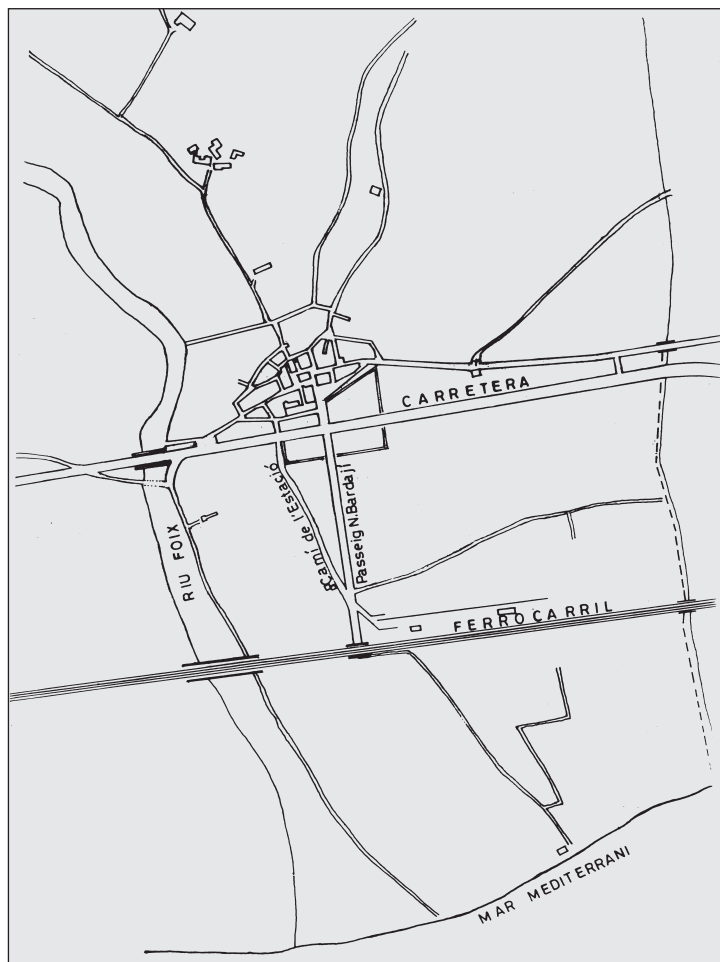
Contraportada del programa de Festa Major de 1941

“... en la cubierta posterior había un anuncio de los hermanos Travé ofreciendo solares en la zona llamada ‘Millera’ (...). No obstante, el primer solar (de 15.000 palmos, a razón de 1,50 pesetas el palmo) fue vendido al Dr. Estapé en 1943 y estaba al otro lado de la Rambla. Si no recuerdo mal, el segundo comprador de solar fue Isidro Montaner ‘Rulit’...”.

Un avantprojecte ambiciós: “Playa de Cubellas”

El context social de l'època, tanmateix, no permetia fer massa avenços i durant la dècada dels quaranta només s'hi van construir tres cases, en aquesta zona sud de la carretera. Però la intenció de l'Ajuntament anava més enllà i ja es pensava en urbanitzar el municipi des de la carretera fins al mar, com ho demostra l'avantprojecte anomenat “Playa de Cubelles”, realitzat l'any 1945 per Manuel Baldrich Tibau, aleshores arquitecte de la Diputació Provincial de Barcelona. Baldrich va ser un dels grans urbanistes de la seva època, elaborant diversos plans generals, entre ells el d'ordenació de la província de Barcelona (1959). Entre les seves obres destaquen les Llars Mundet, a Horta, o la piscina Sant Jordi, de Barcelona. En el primer paràgraf de la memòria descriptiva, l'arquitecte definia perfectament l'objectiu de l'estudi que li havia encarregat el consistori:

“El presente Anteproyecto tiene por objeto determinar las líneas generales de un trazado urbano, que en su completo desarrollo sirva de base a la construcción de una ciudad jardín satélite de Cubellas, y que sea un núcleo residencial destinado a veraneantes o al reposo del fin de semana”.



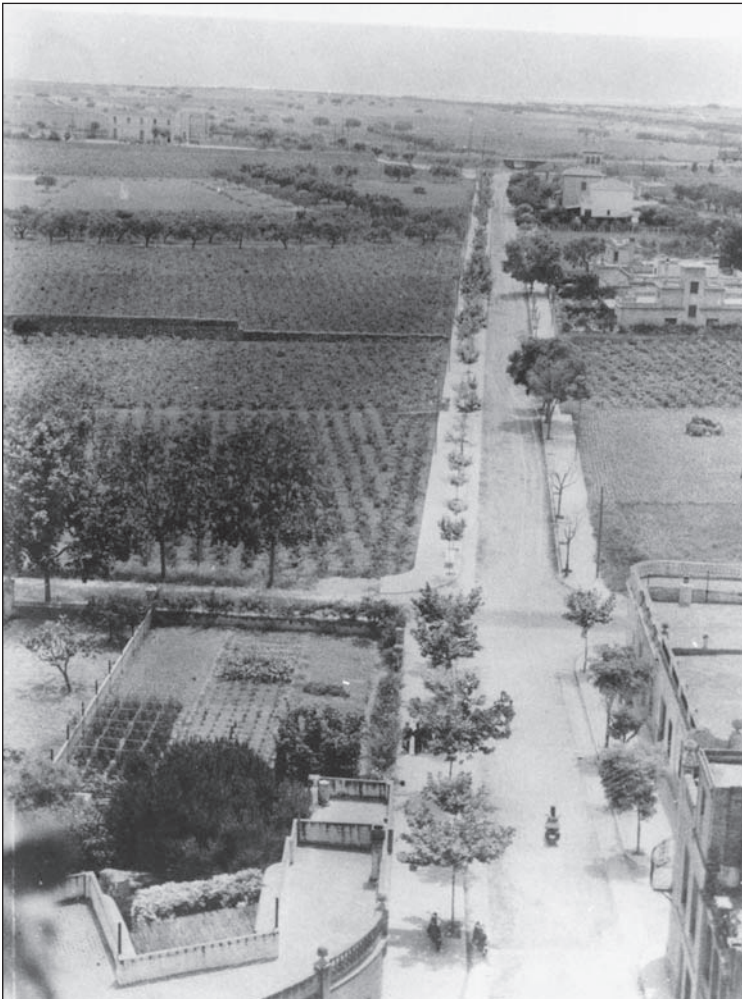
Cubelles, als anys trenta, segons un plànol realitzat per Josep Albet Amorós i publicat al llibre sobre els carrers de Cubelles l'any 1994

A continuació es descrivia la superfície dels terrenys en qüestió, totalment agrícoles aleshores: 353.216 metres quadrats la zona entre la carretera i la via del ferrocarril, i de 265.242 metres quadrats la que anava de la via fins al mar. Més endavant, el document plantejava el següent:

“Salta a la vista que los terrenos de la zona comprendida entre la carretera y el ferrocarril tienen un valor superior a los de la otra zona. Los primeros lindan en un frente aproximado de 900 metros con la expresada carretera y cuentan con la calle transversal de que se hizo mención (es refiereix al passeig de Bardají); tienen por tanto la posibilidad de ser edificados en parte sin esperar la solución de nuevos servicios; los segundos, por el contrario, están incomunicados, no tienen preparación alguna como solares y constituyen (...) una zona agrícola. Es por las razones anotadas que se han previsto en los cálculos que siguen dos precios unitarios promedio distintos a saber, 0,50 pesetas el palmo cuadrado

en la primera zona y 0,35 pesetas el palmo cuadrado en la segunda zona. Sobre la base de estos precios, el valor total de los terrenos afectados por el presente anteproyecto asciende a la suma de 7.131.609,38 pesetas”.

Aquest avantprojecte, que contenia un estudi econòmic de la urbanització i de les possibles parcel·lacions d'una illa de cases tipus, va quedar com a punt de partida per a una futura intervenció en aquell sector. Tanmateix, a les primeries dels cinquanta, pensant en potenciar el principal reclam turístic del municipi, és a dir, la seva platja, l'Ajuntament va proposar la prolongació del passeig de Bardají, independentment de vincular-lo, almenys de manera immediata, a la redacció d'un pla parcial. En un Ple municipal (25 de juliol de 1952), l'alcalde, Joan Albet, comunicava als seus companys de consistori la conveniència de construir el que anomenaven passeig de Mar amb un argument tan senzill com aquest:



Una vista del passeig de Bardají, a finals dels anys cinquanta (Foto:AAP)

“... ya que esta prolongación redundaría en beneficio de los intereses de la localidad, pues en la actualidad son muchos los automóviles que llegan hasta el puente del ferrocarril y dan marcha atrás al no ver prolongado el paseo”.

La llei del sòl i la urbanització del sector marítim

Cal dir que per anar a mar, a la zona enfront de l'estació, només hi havia un camí, estret i polsós. L'Ajuntament encarregà el projecte a l'arquitecte municipal, Josep Maria Miró Guibernau, i l'aprovà en sessió celebrada el 12 de setembre de 1952. La seva construcció, tanmateix, quedaria encallada en no haver-hi acord amb alguns dels propietaris.

Uns anys després, en concret el 12 de maig de 1956, es produí una fita de suma importància en el terreny urbanístic, a nivell estatal. Ens referim a l'entrada en vigor de la llei del sòl i d'ordenació urbana. Malgrat haver-se forjat en un règim dictatorial, aquesta llei va ser elogiada per moltes revistes d'urbanisme del món, ja que establia la distinció jurídica entre sòl urbà, urbanitzable i no urbanitzable, traslladava totes les decisions a l'autoritat urbanística i obligava els municipis a disposar d'un Pla General d'Ordenació Urbana. A partir d'aleshores, doncs, totes les actuacions urbanístiques van quedar subjectes a aquesta llei i, així, a finals dels anys cinquanta es va posar en marxa un pla parcial d'urbanització de la zona marítima (el Polígon 5, en deien) que va ser aprovat per la Comissió d'Urbanisme el 13 de juny de 1960. El projecte contemplava el sector limitat per la línia del ferrocarril i el mar, per un cantó, i el riu Foix i el torrent de Santa Maria, per l'altre. L'eix principal de la urbanització el formaria l'avinguda del Mediterrani, que enllaçava amb el passeig de Bardají i que hauria de discórrer paral·lela a l'antic camí de mar, que en ser urbanitzat prendria el nom de avinguda de la República del Paraguai, primer, i dels Països Catalans, a partir de 1986.

La urbanització s'efectuaria pel sistema de cooperació, amb una associació de propietaris constituïda el 21 d'agost de 1960, presidida per Evarist Moliné Garcia, uns dels seus principals promotors, i formada inicialment per trenta-un propietaris, alguns dels quals havien adquirit terreny rústec als pagesos, intuïnt les possibilitats de negoci que comportaria aquella urbanització.

L'any 1961, ja amb Josep Maria Batet a l'alcaldia, van començar les obres de l'avinguda que inicialment, com hem dit, era anomenada passeig de Mar. En la Festa Major de 1962 es va inaugurar el seu enllumenat però la pavimentació, tanmateix, no s'enllestiria fins l'any 1963, igual com l'obertura dels carrers que conformaven aquella urbanització que va començar a prendre cos el 1964, any en què també foren pavimentats la major part de vials d'aquella zona. El mateix 1964, coincidint amb la Festa Major, es van inaugurar la plaça que rebria el nom de Juan de Salazar i l'esmentada avinguda de la República del Paraguai.

A mitjan anys seixanta, el Polígon 5 ja gaudia d'un passeig Marítim i la platja disposava d'unes defenses –els espigons– que tant es venien reclamant des de l'Ajuntament. A finals de la dècada, aquest sector tenia un alt percentatge d'edificacions, amb xalets i nombrosos apartaments. Entre aquests, en destacaven dos



El vial que esdevindria l'avinguda del Mediterrani, quan s'acabava d'obrir, l'any 1961 (Foto:AAP)

de molt voluminosos, entre els carrers de Llevant i Xaloc, batejats respectivament amb els noms de Zafiro i Rubí i construïts per l'esmentat Evarist Moliné. Constituïen la segona residència d'estiuejants de nivell mitjà i inicialment comptaven, fins i tot, amb una pista de tennis. La seva excepcionalitat dins el sector venia donada per un pla especial, dins el pla parcial, de zona hotelera que no va concloure fins al 1982, quan es produí la modificació del Pla General.

El Sector Bardají, el Molí de Baix i el Barri de la Creu i l'Eixample

Respecte al projecte de l'any 1934, que quedà amb la denominació de Sector Bardají, a partir de 1958 es va anar edificant gradualment aquella zona, creant-se una junta de propietaris que passà a ser presidida per Frederic Travé. Però com que el límit d'aquest sector, per la zona de ponent, era l'antic camí de l'estació, no trigà gaire en sorgir la iniciativa d'urbanitzar l'espai comprés entre aquest camí i el riu Foix. D'aquesta manera es va impulsar el Pla Parcial Molí de Baix, redactat per l'arquitecte municipal Joan B. Estevan Llagaria i aprovat definitivament el 25 de maig de 1964 per la Comissió d'Urbanisme. La superfície total d'aquest sector era de 95.214 m² (9,5 Ha).

Però Cubelles no pretenia créixer només cap al sud. L'any 1959 es delimitaven els carrers i les illes de cases del futur barri de la Creu, a tramuntana del nucli antic, obrint-se, a partir del carrer de Sant Antoni, el passeig de Vilanova, que

esdevindria l'eix transversal d'aquell sector. Joan Roig s'hi referia en el programa de Festa Major d'aquell any, amb un article titulat *Cubelles hospitalària* que signà amb el pseudònim de Joan del Molí:

“...El Barri de la Creu, una de les millors i més encertades (ampliacions urbanístiques); aquells garroferars erms, morts per la glaçada del segle, els veurem convertits en magnífics caserius. El projecte, menat amb cura exquisida, amples carrers, espaioses places, xiroies avingudes, parcs i jardins frondosos, serà el punt preferit de la vila. Ses vies batejades amb els noms de Rocacrespa, Gallifa, Somella... li donaran el gustet del pa moreno de casa nostra...”.

Tot i que ja es van construir algunes cases al passatge Vilaseca, el pla parcial d'aquest sector, anomenat “Polígon La Creu o Mont Calvari”, no es va redactar fins al març de 1962. Va ser obra de Josep Maria Miró Guibernau, en una de les darreres intervencions que efectuà en la seva dilatada trajectòria com a arquitecte municipal. Els promotors de la urbanització van ser Jaume Riba Vidal i Soledat Vidal Escofet, vídua de Vidal, propietaris vilanovins, mentre que els altres propietaris afectats eren la família Travé i Joan Fontanals Lleó. A diferència de les altres actuacions urbanístiques que s'anaven promovent, el barri de la Creu constituïa el creixement urbà més vinculat al centre històric, era l'expansió natural del poble, raó per la qual es convertiria gairebé en la seva totalitat en residència permanent.



Una vista del polígon La Creu des del Mont Calvari, a principi dels anys seixanta (Foto: AAP)

Fruit del Pla General, aprovat l'any 1965 i del qual en parlarem a continuació, va ser l'aparició, a la zona de tramuntana del casc antic, de l'Eixample Nord, l'únic que proporcionava una expansió real a la vila, amb uns paràmetres de residència permanent que no tenien altres sectors, exceptuant, com hem dit, el barri de la Creu, que finalment quedaria englobat dins l'Eixample. El corresponent pla parcial va ser redactat l'any 1966 per l'arquitecte municipal Joan B. Estevan Llagaria i va ser aprovat definitivament el 10 de juny de 1967. El sector en estudi formava part d'una gran àrea de 166.500 metres quadrats amb els següents límits: Al sud, el nucli urbà i el carrer de Cunit; al nord, la reserva d'autopista; al sud-oest, l'avinguda del cementiri; al sud-est, el carrer i el camí de Sumella, i al nord-est, l'actual avinguda del Terme. L'Eixample, doncs, agafava també el sector de La Creu, el pla parcial del qual havia estat fins aleshores en període de revisió. Aquesta zona va acollir, principalment, la immigració arribada a Cubelles aquells anys, bona part de la qual s'aniria construint, a mesura que progressava econòmicament, la seva pròpia casa, formada normalment per planta baixa i pis.

El Pla General de 1965

El creixement demogràfic que Cubelles estava experimentant als anys seixanta, amb l'activitat turística i l'arribada d'immigrants, va desbordar la capacitat real del municipi i va obligar a un replanteig de la situació urbanística existent. El Pla General d'Ordenació Urbana, promogut per primera vegada per l'Ajuntament de Cubelles i redactat per l'arquitecte municipal, Joan B. Estevan Llagaria, va ser aprovat definitivament el 25 d'octubre de 1965, o sigui, amb posterioritat a l'aprovació del sectors situats al sud de la carretera (Polígon Marítim, Sector Bardají i Molí de Baix).

Segons un informe dels serveis tècnics municipals efectuat a començament dels anys vuitanta, el Pla General de 1965, conseqüència de l'esmentada llei del sòl, era ambigu en molts aspectes, un d'ells la classificació d'àrees definides com a Camp Urbanitzable, la qual cosa comportava la creació de plans parcials de forma aleatòria i possibilitava la densificació del territori. En l'informe s'afirmava que el planejament tenia més aviat com a premissa la legalització de situacions existents per damunt d'ordenar tot el procés urbanístic del municipi. Bàsicament es va limitar a qualificar el sòl com a alternativa de futur, partint del concepte de planejament per taques, dintre de les quals es distingien les següents catalogacions:

- Nucli urbà: Es corresponia amb el primer nucli de creixement urbà, amb típiques formes de casc antic.
- Eixample: Creixement en forma de corona al voltant del nucli urbà, a ambdós costats de la carretera.
- Ciutat jardí: S'estenia fins al mar i també es localitzava una taca al sector de Mas Trader I.
- Camp Urbanitzable: Àrea de reserva de sòl apte per ser urbanitzat, sense tipus d'ordenació ni d'ús previ. Constituïa una gran faixa de terreny que anava

des de la riba dreta del riu Foix fins al terme de Cunit i des de la reserva de comunicacions fins al mar.

- Reserva de comunicacions: Era una faixa longitudinal, en el sentit est oest, amb prop de 400 metres d'amplària, reservada a una futura autopista.

- Sòl rústec: Tractament marginal de la resta del territori municipal, amb diferents catalogacions en funció del seu ús (agrícola, bosc, lliure...). Es podia assimilar al concepte de sòl no urbanitzable.

El Pla General preveia la següent població, una xifra exagerada que en revisions posteriors del planejament es va reduir:

<u>Zona</u>	<u>Habitants</u>
Casc antic	3.000
Eixample	10.000
Ciutat jardí	3.900
Camp Urbanitzable	15.000
-----	-----
Total	32.400

La memòria adjuntava un quadre de distribució del sòl municipal que reproduïm a continuació.

Quadre de característiques

<u>Zona</u>	<u>Percentatge</u>	<u>Superfície</u>
1. Nucli antic	0,74 %	94.000 m2
2. Centre cívic comercial	0,08 %	8.000 m2
3. Eixample	6,43 %	809.000 m2
4. Ciutat jardí	2,20 %	364.000 m2
5. Camp urbanitzable	22,51 %	2.828.000 m2
6. Faixa reserva	10,13 %	1.273.000 m2
7. Agrícola seca	14,56 %	1.830.000 m2
8. Rural	14,64 %	1.840.000 m2
9. Bosc	28,01 %	3.518.000 m2
	-----	-----
	100,00 %	12.564.000 m2

Nota: Aquesta xifra global no coincidida exactament amb la superfície del terme municipal, que és exactament de 13,36 km2

Una altra de les deficiències del Pla General era la nul·la protecció del patrimoni arquitectònic de la vila, la qual cosa donà peu a la substitució d'interessants



Anunci publicat en el programa de la Festa Major de 1965

elements de l'arquitectura popular per edificacions de més alçada. Joan Roig ho denunciava en un article del programa de la Festa Major de 1968 titulat *Cubelles plorosa*, en què lamentava l'enderroc del pont del campanar i la desaparició de cases antigues:

“... Amb l'estendard del turisme s'ha deixat de racó el pur romanticisme. Casones velles, meloses de records, han desaparegut sota l'embranchida del pic i altres instruments, amb l'excusa de trobar-les lletges i incòmodes, s'han fet fonedisses joies històriques, transformant-les en grapats de ciment i totxana, canvis sense suc ni bruc, que ens ha tret dels llavis aquell gustet de vi ranci i avior; han escarnit el fruit d'estalvis i suors d'anys i anys ...”.



Una vista aèria del municipi a mitjan anys seixanta (Foto:AAP)

Malgrat això, val a dir que l'arquitecte Joan B. Estevan va promoure unes ordenances molt restrictives, pel que fa a edificabilitat, en comparació amb els municipis propers de la zona costanera. El fet de permetre construir planta baixa i només una alçada de dos pisos va fer guanyar qualitat en els sectors que s'anaven desenvolupant. És obvi que la primera línia de platja del municipi era, estèticament parlant, molt millor que la d'altres llocs de la costa on es van fer autèntics disbarats.

Mas Trader i les urbanitzacions

A mitjan anys seixanta van començar a aparèixer les urbanitzacions a la zona interior del municipi, provocant un fort impacte ambiental en situar-se en zones amb una important reserva de bosc i una morfologia accidentada. És simptomàtic que la pionera d'elles tingués el nom oficial de "Bosque de Cubellas", encara que fos coneguda com a Mas Trader. Les terres d'aquesta masia, la qual està situada a dos quilòmetres del centre de la vila, ocupaven, l'any 1955, prop de 140 Ha, una extensió que la convertia en una de les propietats més importants de Cubelles. Des de l'any 1926, la finca era propietat d'Antoni Almirall Carbonell, membre d'una família sitgetana que havia fet fortuna amb el comerç a Amèrica. Almirall va vendre la propietat al ciutadà francès Constant Jean Gonzales, el qual va pagar un preu que ja indicava la seva intenció d'urbanitzar aquell territori.

LA COSTA DORADA AL ALCANCE DE TODOS LOS ESPAÑOLES

CUBELLAS, una vida de porvenir. El futuro centro turístico a la altura europea

URBANIZACION «MAS TRADER», S. A. Y EUROVENT, S. A. FIRMAN UN IMPORTANTE CONVENIO PARA REALIZAR LA OPERACION CUMBRE DEL AÑO

TODOS LOS ESPAÑOLES PODRAN DISFRUTAR DE SU PARCELA, CHALET O APARTAMENTO EN CONDICIONES Y GARANTIAS DE MAXIMO INTERES EN EL MAYOR COMPLEJO TURISTICO DE LA COSTA DORADA. SU MAS VARIADA GAMA DE ATRACTIVOS, PERMITEN LA COMPRA AL ALCANCE DE TODAS LAS CLASES SOCIALES

Eurovent, S. A.
En Barcelona, y por primera vez en España, se ha constituido una Empresa denominada EUROVENT, S. A., con el fin de promocionar y desarrollar urbanizaciones al alcance de todos los españoles. Para ello, han firmado un importante acuerdo los representantes de EUROVENT, S. A. y Urbanización MAS TRADER, S. A., para poder hacer efectivo su eslogan, que recientemente ha sido publicado en la prensa local: «CONSIGA EN TREINTA SEGUNDOS LO QUE PAGARA EN CIEN MESES». Significando este impacto publicitario que SIN ENTRADA, SIN RECARGOS Y SIN FIADOR, ya pueden adquirir y disfrutar de su parcela, chalet o apartamento todos los que a partir de este momento tengan interés en ello. Además, estos acuerdos permiten que la Empresa EUROVENT, S. A. pueda obsequiar a todos sus interesados con una póliza de seguros que cubrirá, en caso de invalidez o muerte, el riesgo de no perder lo que puede adquirir en CIEN MESES, quedando en propiedad de su beneficiario.

Este eslogan de impacto, fácil de retener, «CONSIGA EN TREINTA SEGUNDOS LO QUE PAGARA EN CIEN MESES», —se preguntará uno—, ¿cómo es posible? Pero no es tan sólo esta respuesta la que merece interés, sino lo que ofrece la firma EUROVENT, S. A. Por este motivo, y para hacer una realidad sus nuevos métodos, firma un importante contrato para la venta de la gran Urbanización MAS TRADER, situada en la villa de Cubellas.

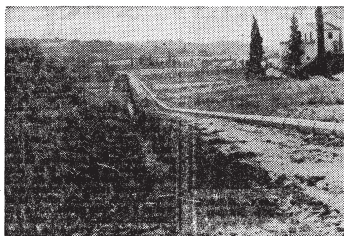
A tenor de las innumerables solicitudes de información, la firma EUROVENT, S. A. se ha visto obligada a publicar este reportaje para ampliar los máximos datos al respecto. La noticia, en sí, tiene un marcado interés social y

financiero, pues el bien desconocemos con detalles el volumen de la operación contratada, nos atrevemos a asegurar que es de gran envergadura.

Aprovechando esta oportunidad de toma de contacto con todas las clases sociales, interesadas en la Urbanización MAS TRADER, la firma EUROVENT, S. A. se pone a disposición de todas cuantas empresas inmobiliarias, propietarios de fincas rústicas, apartamentos y urbanizaciones que deseen adherirse a este nuevo procedimiento de ventas.

Cubellas

La Urbanización MAS TRADER se encuentra situada en Cubellas. Yo le aconsejaría, amigo lector, que visitase la Urbanización MAS TRADER (Bosque del Mediterráneo), emplazada en el mencionado término municipal, en pleno centro de la Costa Dorada, como yo lo hice personalmente acompañado por los directivos y promotores de EUROVENT, S. A. Lo primero que puede comprobar fueron sus ventajas de comunicación, por estar con dos carreteras: la costera y la del interior. Así como otros medios de transporte, como autobuses y ferrocarril, que permiten desplazarse a la ciudad villa en menos de una hora. Al llegar a la mencionada localidad, me impresionó la labor realizada por la Corporación Municipal, al frente de la cual se encuentra el dinámico alcalde don José María Ballester, por el esfuerzo realizado. La planificación de sus grandes avenidas y su paseo marítimo, así como un espigón que es el principio de un futuro puerto artificial para anclaje y protección de las embarcaciones, y que harán de esta villa el centro turístico de mayor importancia de la Costa Dorada. Todo esto, unido a las bellezas naturales de su magnífica playa y sus poblados bosques, de su pueblito anti-



Aspecto de un sector de las obras de la «Urbanización MAS TRADER», en que se observa el creciente desarrollo de las mismas, apreciando el perfecto traslado de sus avenidas, bordillos tipo americano y las zanjas para la colocación de las conducciones de desagües

guo y del famoso lago de Foix, a pocos kilómetros del mismo, donde los amantes de la pesca podrán disfrutar de su deporte favorito.

Destacamos principalmente esta hermosa playa de varios kilómetros de longitud, en la cual se veniente una rodadura de unas aguas tranquilas que le permitirán realizar toda clase de deportes náuticos. Al mismo tiempo, nos informa el señor alcalde que en breve plazo se construirá un Club Náutico, zonas deportivas y también grandes hoteles que suplantarán el prestigio de este privilegiado rincón de la Costa Dorada.

Queremos hacer resaltar el incomparable clima de esta zona del Mediterráneo, que, unido al todo de sus playas —recomendado por muchos facultativos. Antes de terminar, quisiéramos hacer hincapié de la proximidad de este centro a las grandes urbes de Barcelona, Tarragona y Zaragoza, que no sólo permitirán el disfrute de un magnífico verano, sino pasar también fines de semana y pequeñas vacaciones que tanto precisa la vida moderna.

Al finalizar la visita a Cubellas, nos despedimos de su alcalde, al que felicitamos por la magnífica labor desarrollada y los proyectos que están en vía de realización. Traducidos seguidamente a la Urbanización «MAS TRADER».

Urbanización MAS TRADER (Bosque del Mediterráneo)

Esta Urbanización, a un kilómetro y medio del mar, está rodeada de inmensos bosques. Lo primero que observamos es el excelente su emplazamiento. Asimismo percibimos la corta distancia existente entre el mar y la montaña. Una vez en el propio terreno, observa-

mos, se desestimarán las preposiciones para que esta realidad sea auténticamente catalana.

Habiendo ya con los directivos de la Urbanización MAS TRADER, nos ampliamos los proyectos que van a realizarse. Se ha iniciado la primera fase de venta de parcelas con gran éxito, llegando incluso a venderse el 90 por ciento. Inmediatamente se pondrá en marcha la segunda fase, para poder así atender a las múltiples solicitudes que se han producido a través de esta campaña en su nueva modalidad.

La Urbanización contará con un gran hotel y varios edificios dependientes de él, con piscinas, campos de tenis, zona de recreo para los niños, iglus, campos deportivos, zonas comerciales, etcétera, y los chalets que cada propietario piensa construirse en cada una de sus parcelas, para lo cual, la propia Urbanización cuenta con su constructora para facilitar diversos presupuestos de los distintos modelos de chalets que se acoplarán a sus necesidades.

Al haber recorrido la Urbanización he observado que el 95 por ciento de sus parcelas, dentro de su variada gama de vegetación y arbolado, poseen unas maravillosas vistas al mar, haciéndome notar uno de mis acompañantes que la salud y puesta del sol que desde allí se divisan son de una belleza incomparable.

No se conforme con leer este reportaje. ¡Decídase! Compruebe esta realidad y, después, al igual que yo, será un propagador más de la Urbanización.

EUROVENT, S. A. y MAS TRADER, S. A. le invitan a que participe en sus excursiones en días festivos, reservada para ello los tickets que precise, bien solicitados personalmente en EUROVENT, S. A. (Caspe, 46, ático, letras B y C) o realizando una simple llamada a cualquiera de sus teléfonos: 222-35-27, 222-35-42 y 222-40-23.

NO LO OLVIDEN: EUROVENT, S. A. les venderá, les asesorará y MAS TRADER se lo hará realidad.



Momento en que el Consejero Delegado de «Mas Trader, S. A., don Constant Joan Gonzales, firma el importante convenio con «Eurovent, S. A., en presencia del apoderado de la misma, don José M.ª Galera



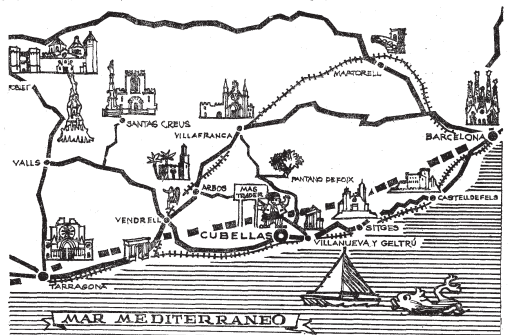
Vista panorámica de la playa de la villa de Cubellas

EUROVENT, s. a.
PROMOCION
URBANIZACIONES
EUROVENTsa
Y VENTAS

CONSIGA EN TREINTA SEGUNDOS LO QUE PAGARA EN CIEN MESES. SIN ENTRADA. SIN FIADOR. SIN RECARGOS. Su mejor parcela a pagar en CIEN MESES.

OBSEQUIO DE UNA POLIZA DE SEGUROS QUE LE DARA TRANQUILIDAD DE NO PERDER LO QUE A PARTIR DE ESTE MOMENTO PUEDE SER SUYO.

EUROVENT, s. a. CASPE, 46, ATICO, A-B-C
Tel. 222 35 02 - 40 29 - 32 27 BARCELONA (10)



Distancia en kilómetros de Barcelona a Cubellas, 48 km.; de Tarragona a Cubellas, 49 km.; de Lérida a Cubellas, 134 km.; de Zaragoza a Cubellas, 278 km.; futura autopista Málaga - Francia a 800 mts. Urbanización.

Publicitat com aquesta en què es promociona Mas Trader apareixia sovint a La Vanguardia

URBANIZACION "MAS TRADER"

CUBELLAS BARCELONA

Dos años atrás, la Sociedad «MAS TRADER, S. A.», decía: «NO ACEPTE PROMESAS» ¡ADQUIERA REALIDADES!, y prometía en su Urbanización (aprobada por la Comisión Provincial de Urbanismo de Barcelona con fecha 12 de Abril de 1965), con agrestes montes, situada a 2 Km. de la playa con clima ideal todo el año.



AGUA, CALLES ABORDILLADAS, ALCANTARILLADO, PAVIMENTACION, etc.

Hoy en día estas promesas...

SON REALIDADES



AGUA (a voluntad), de la propia Urbanización, 12 Km. de calles abiertas, 8 Km. de bordillos colocados, 1 Km. de calle pavimentada, 2 Km. de alcantarillado, Restaurante con esmerado servicio, Piscinas (Olimpica e infantil), pista de patinaje, etc.

El resto por realizar sigue su curso!

pronto serán nuevas realidades

Visitenos en la propia Urbanización

informense en

Caspo, 46 ático A - Tels. 222 32 27 - 222 35 02 - 222 40 29

BARCELONA

Anunci publicat al programa de la Festa Major de 1967

El nou propietari va presentar un pla parcial per urbanitzar, a manera de ciutat jardí, el que fou qualificat com a primer sector de Mas Trader, d'una extensió de 55,5 Ha. Aquest pla va ser aprovat inicialment per l'Ajuntament el 23 de setembre de 1964 i la Comissió d'Urbanisme li donà la llum verda definitiva el 25 d'abril de 1965. A la masia s'hi va construir un restaurant i una piscina que foren inaugurats oficialment pel delegat de Turisme i per l'alcalde, l'estiu de 1967.

Més a prop del poble va sorgir, l'any 1967, la urbanització de Santa Maria, compartida amb Vilanova i la Geltrú. Promoguda per Carles Vidal Siscars i amb un projecte realitzat per l'arquitecte Español Borés, aquesta urbanització era competència directa de la Comissió d'Urbanisme, en ser intermunicipal. Va ser aprovada el 2 d'agost d'aquell any no sense que l'ens provincial denegué una al·legació formulada per l'Ajuntament de Cubelles en oposar-se a la construcció de l'avinguda del Terme, que delimitava els dos termes municipals. El consistori cubellenc temia que aquell carrer quedés agregat a la veïna localitat per culpa d'una hipotètica confusió que pogués produir-se en un futur.

La febre urbanitzadora anava en augment a mesura que Cubelles es consolidava com a reclam turístic. A finals de la dècada es van tramitar els plans parcials de Mas d'en Pedro, sectors 1 (La Gaviota) i 2 (Parc de Cubelles), a la zona de ponent del municipi. Van ser promoguts pel propietari de la masia d'aquest nom, Eduard Santa-Eulàlia Blanco, i aprovats l'any 1970. Entre les nombroses edificacions que s'hi van fer destacava la residència per a turistes holandesos

de la tercera edat, “La Liga sin nombre”, impulsada per una família d’aquella nacionalitat. A l’altra cantó de la carretera, tocant al límit de Cunit, Santa-Eulàlia hi va instal·lar el camping La Rueda, el segon, doncs, que s’instal·lava al municipi.

Al darrera de Mas d’en Pedro seguirien altres actuacions, ja dins els anys setanta, com ara Mas Guineu-La Solana, Mas Trader segon sector, Corral d’en Cona o Corral d’en Tort. Aquestes dues últimes van néixer al marge de tota legalitat urbanística. L’informe esmentat anteriorment era summament crític amb aquestes urbanitzacions:

“... a l’empar del Pla General d’Ordenació vigent, es varen desenvolupar diverses actuacions (urbanitzacions de segona residència) urbanístiques, tipus Ciutat Jardí unifamiliars, desvinculades físicament de la Vila i disposades sobre el territori sense cap mena d’ordre, sinó en funció dels interessos de la iniciativa privada, que va arribar inclòs, en algun cas, a vulnerar les pròpies disposicions del Pla General (...). La seva dimensió i la manca d’un esquema organitzatiu, així com la destrossa del paisatge i dels boscos que representen aquestes urbanitzacions, en especial les conegudes com a Mas Trader, sectors 1 i 2, obliguin a pensar en solucions de redistribució interior, en especial a nivell de serveis i equipaments, així com la recuperació d’àrees d’interès ecològic i paisatgístic.”

En un altre apartat del mateix informe, s’exposaven algunes de les problemàtiques que provocaren aquestes actuacions urbanístiques:

“La parcel·lació a què responen aquestes urbanitzacions, aprovades o no, i inclòs en forma d’ocupació clandestina sense mínims urbanístics, ha respost a un fenomen desmesurat en quantitat (poques urbanitzacions han arribat a consolidar-se en la seva totalitat), amb una localització totalment aleatòria en funció, principalment, de l’estructura de la propietat privada (...). La problemàtica urbanística que originen és important des del punt de vista de la seva dificultat d’integració morfològica amb la vila, de la demanda dispersa d’equipaments, serveis i infraestructura que generen i la degradació de l’espai rural que comporten.”

Una gran transformació

El creixement urbanístic de Cubelles en el període estudiat va ser, en definitiva, molt considerable i el municipi va experimentar una gran transformació que, si bé no es comparable al que s’ha esdevingut posteriorment, aleshores va tenir una gran impacte, ja que es tractava d’un procés que s’havia iniciat quan el poble estava a redós del seu nucli primitiu. La disponibilitat d’una gran extensió de terreny prop del mar va permetre, com hem anat veient, la urbanització del sector sud del nucli antic fins a connectar aquest amb la zona de la platja, un enllaç, tanmateix, que no va acabar de ser resolt a causa de la gran barrera que significava

i encara significa la via del ferrocarril. Malgrat aquest desenvolupament, en el període 1957-72 l'ocupació del sòl vacant en la faixa costanera de Cubelles va ser de l'ordre del 15,6 %, percentatge que es considerava moderat enfront d'altres municipis costaners: 100 % a Calella; 85,9 % a Sitges; 32 % a Canet de Mar; 30 % a Arenys de Mar o 19,1 % a Vilanova i la Geltrú.

Un aspecte remarcable del desenvolupament urbanístic de Cubelles va ser el predomini de la iniciativa privada per damunt de la pública. Amb l'agreujant que la majoria d'actuacions es van fer pel sistema de cooperació, és a dir, carregant a la gestió municipal l'execució d'un planejament orientat al benefici d'uns particulars. Aquest predomini de la iniciativa privada va comportar indiscutibles avenços però en contrapartida va provocar que el municipi experimentés un creixement en zones disperses, lluny del nucli antic i amb una manca de serveis i equipaments que provocaven, en aquest sentit, una forta dependència del centre urbà.

I, esclar, tot aquest procés va tenir una forta incidència en la que havia estat l'activitat principal del municipi fins aleshores, l'agricultura, que poc a poc va anar reculant fins a ser sobrepassada pel sector terciari. Aquest continuà en augment amb el pas dels anys i és el que, de llarg, predomina a l'actualitat.

Notes:

- 1 Joan Vidal: *El Círcol Cubellenc (1890-1939)*... Pàg. 189.
- 2 ASTMC: Expedient del projecte que porta el títol esmentat.
- 3 Manuel Travé: *Recuerdos de la familia Travé Alfonso*... pàg. 236.
- 4 AHMC: Projecte "Playa de Cubellas." Carpeta 444.
- 5 AHMC: Va ser aprovat en el Ple municipal del 29 de novembre de 1959.
- 6 AHMC: En el Ple municipal del 15 de juliol de 1960 es va informar d'aquest fet.
- 7 ASTMC: Expedient del Pla Parcial Sector Bardají.
- 8 ASTMC: Expedient del Pla Parcial Molí de Baix.
- 9 ASTMC: Expedient del Pla Parcial La Creu (1962).
- 10 ASTMC: Expedient del Pla Parcial d'Ordenació de zona d'eixample de Cubelles (1966).
- 11 ASTMC: Expedient per a l'aprovació del PGOM (1965).
- 12 ASTMC: Expedient de la revisió del PGOM (1982).
- 13 MARTÍNEZ i Roig, Xavier: *Masies de Cubelles. El Mas Trader*. Dins l'Anuari 2006 del G.E.C. Amics del Castell
- 14 ASTMC: Expedient del Pla Parcial "Bosque de Cubellas-Mas Trader".
- 15 ASTMC: Expedient del Pla Parcial Santa Maria.
- 16 AHMC: En l'acta del Ple municipal del 26 d'agost de 1970 es diu que la Comissió Provincial d'Urbanisme va aprovar aquests plans el 27 de juliol de 1970.
- 17 Ídem.

Quadre resum de fets significatius

Any	Cubelles	Països Catalans	Món
1939	Entrada de les tropes nacionals, el 21 de gener. Junta Gestora encapçalada per Josep Rovirosa. Tancament del Círcol Cubellenc. Diversos vilatans pateixen la represàlia franquista. El 28 de maig és executat Joan Ivern Trillas.	El dia 1 d'abril acaba la Guerra Civil. Comença l'exili per a molts catalans i la repressió franquista.	El règim nazi d'Alemanya invaeix Polònia l'1 de setembre, el que inicia la Segona Guerra Mundial.
1940	Es constitueix la Junta de Reconstrucció de l'església de Santa Maria. Josep Agustí Bombuí és deportat a Mauthausen, on morirà un any després.	Execució del president Lluís Companys. Josep Irla, assumeix la presidència de la Generalitat a l'exili. Catalunya Nord, sota el règim col·laboracionista de Vichy.	Itàlia entra a la Guerra Mundial al costat de Hitler. Els alemanys ocupen París. S'estrena la pel·lícula <i>El gran dictador</i> , de Charles Chaplin
1941	L'arquitecte Josep M. Miró presenta el projecte de reconstrucció de l'església. Primera ballada de sardanes de la postguerra. Rossend Domingo, nou metge de la població.	S'inaugura el Túnel de Vielha. Mor Fèlix Millet, fundador de l'Orfeó Català.	Atac japonès a Pearl Harbour. Els EEUU intervenen al conflicte a favor dels aliats. Alemanya ataca l'URSS.
1942	El Tribunal Provincial dona la raó al recurs presentat pel Dr. Juncà, abans de la guerra, en contra de la seva destitució com a metge municipal.	Execució a Paterna de l'exministre republicà Joan Peiró. Franco visita el monestir de Montserrat. Es crea el NODO.	Els americans desembarquen al nord d'Àfrica i aturen els japonesos a Midway.
1943	Una unitat de l'exèrcit s'instal·la al poble. Caiguda d'un bombarder alemany a la platja de Cubelles.	Mor a l'exili el cardenal Francesc Vidal i Barraquer. El Front Nacional de Catalunya incrementa les seves activitats d'oposició al règim.	Derrota alemanya a Stalingrad i ocupació anglo-americana de Sicília. Conferència dels aliats a Teheran.

Any	Cubelles	Països Catalans	Món
1944	Els militars instal·lats en barracons al costat de la carretera marxen de Cubelles.	Invasió dels maquis de la Val d'Aran. Mor l'escultor Aristides Maillol, a Banyuls de la Merenda.	Desembarcament de normandia. Alliberament de Roma i París. Els aliats entren a Alemanya i Filipines.
1945	Llorenç Aviñó funda la fàbrica de guants. Josep Marsé, nou alcalde. Avant-projecte "Playa de Cubellas". Visita del governador civil, Correa Veglison.	Creació del Consell Nacional de la Democràcia Catalana i del Moviment Socialista. Primera lliga de futbol per al FC Barcelona després de la guerra.	Rendició d'Alemanya i suïcidi de Hitler. Es llencen les bombes d'Hiroshima i Nagasaki, el Japó capitula i acaba la Segona Guerra Mundial. Es funda l'ONU.
1946	Mn. Miquel Estruch, nou capellà del poble. Abdon Almirall publica el primer escrit en català al programa de la Festa Major.	Esclaten vagues tèxtils a Manresa i Barcelona. Es constitueix la companyia elèctrica ENHER.	Procés de Nuremberg contra els dirigents nazis. Guerra civil a Grècia. Juan Domingo Perón guanya les eleccions a l'Argentina.
1947	Comencen a celebrar-se els Tres Tombs. Es redacta la Memòria per a la Reparació de l'Església. Es posa en marxa la caserna de la Guàrdia Civil.	Festes d'entronització de la Mare de Déu de Montserrat. Francesc Cambó mor a l'exili. Referèndum sobre la Successió a la Jefatura de l'Estat espanyol.	Independència de l'Índia, el Pakistan i Birmània. S'inicia el Pla Marshall. L'ONU aprova la creació de l'Estat d'Israel.
1948	Reaparició del cor de caramelles, que adoptarà el nom de Flor del Foix amb Josep Mestres de director. Es constitueix la confraria de Sant Antoni Abat.	Pompeu Fabra mor a Prada de Conflent. Alexander Fleming visita Barcelona. Primeres proves de televisió a la capital. Es constitueix el grup Dau al Set (Brossa, Tàpies i altres).	Es tornen a celebrar els Jocs Olímpics, a Londres. Assassinat de Mahatma Gandhi. Aprovació per l'ONU de la Declaració Universal dels Drets de l'Home.
1949	El castell de Cubelles és declarat Bé d'Interès Cultural. Joan Albet Aviñó substitueix Josep Marsé a l'alcaldia.	Mor l'intel·lectual i polític Antoni Rovira i Virgili. Joan Comorera és expulsat del PSUC. Noces d'Or del FC Barcelona.	Creació de l'OTAN i el COMECON. Mao Zedong ocupa el poder a la Xina. Es declara la partició d'Alemanya.
1950	El Dr. Estapé és nomenat president del Cos Facultatiu de l'Hospital de Sant Pau. El Centre Catequístic es constitueix de manera oficial. Visita del bisbe Gregorio Modrego.	El Banc Central absorbeix l'Hispano-Colonial. L'ONU aixeca les sancions contra l'Estat espanyol.	Comença la Guerra de Corea. Chiang Kai-shek es refugia a Taiwan i crea la República Nacionalista de Xina. Uruguai, campió del món de futbol, a Brasil.

Any	Cubelles	Països Catalans	Món
1951	Homentge al Dr. Estapé, el 7 d'octubre, amb la dedicatòria d'un carrer a nom seu.	El boicot als tramvies esdevé vaga general a Barcelona. Es constitueix la companyia elèctrica FECSA. Debut oficial de Kubala amb el Barça, al camp del Sevilla.	S'assaja la bomba d'Hidrogen a l'illot Eniwetok, a les Illes Marshall. Apareix el primer LP, creació de l'empresa alemanya Deutsche Grammophon. La Xina ocupa el Tibet.
1952	Aprovació del projecte de construcció del passeig de Mar. Flor del Foix s'afilia als Cors de Clavé.	Acaba el racionament del pa i de la resta de productes. A Barcelona se celebra el 25è Congrés Eucarístic Internacional. S'inaugura la factoria de la SEAT a la capital catalana. El Barça viu l'època de les Cinc Copes.	Isabel II, reina del Regne Unit. A l'Argentina es plora la mort d'Eva Perón. El general Dwight Eisenhower, del partit republicà, guanya les eleccions als EEUU.
1953	El bisbe Gregorio Morrego beneeix el Centre Catequístic. S'instal·la una indústria salinera a la zona del Prat de Cubelles. Flor del Foix viatja a Madrid amb els Cors de Clavé.	Comencen a fabricar-se els automòbils Biscuter. La dictadura franquista signa els primers acords internacionals amb la Santa Seu i els Estats Units.	L'armistici a Panmunjon posa fi a la guerra de Corea. Mor Iossif Vissarionovitch Stalin, líder de l'URSS. Hillary i Tensing arriben a l'Everest.
1954	Charlie Rivel torna a Cubelles per primer cop des que hi va néixer i el poble el rep fervorosament.	Josep Tarradellas, president de la Generalitat de Catalunya a l'exili. Es crea l'empresa Motor Ibérica.	Derrota francesa a Dien Bien Phu, a Indoxina. Nàsser ocupa el poder a Egipte.
1955	Acaba la reconstrucció de l'altar major. Joan Roig publica el primer d'una llarga sèrie d'escrits als programes de Festa Major	Barcelona acull els II Jocs del Mediterrani. Espanya és admesa a l'ONU. Miquel Poblet es converteix en el primer català que vesteix el maillot groc del Tour en guanyar l'etapa inicial.	Es crea el Pacte de Varsovia. Primer viatge del submarí nuclear Nautilus. Moren Alexander Fleming i Albert Einstein.
1956	Darius Hugué, nou metge de la vila. S'aprova el projecte de renovació de l'edifici consistorial.	Diverses vagues al sector tèxtil i metal·lúrgic. Prime-res revoltes a la Universitat de Barcelona. El primer congrés de la postguerra del PSUC tria Josep Moix com a secretari general.	La Unió Soviètica invaeix Hongria. Mohamed V proclama la independència del Marroc. Nasser nacionalitza el Canal de Suez. Es retira Rocky Marciano.

Any	Cubelles	Països Catalans	Món
1957	Mossèn Jordi Fort, nou titular de la parròquia de Santa Maria. Entra en funcionament l'Hotel Cubellas, conegut com "hotel dels suïssos".	Inauguració del Camp Nou, el dia de la Mercè. L'anarquista Josep Lluís Facerias mor en un tiroteig amb la policia. Es comença a fabricar el SEAT 600. Terribles inundacions al País Valencià.	Neix la Comunitat Econòmica Europea. Els soviètics coloquen a l'espai el primer satèl·lit artificial, l' <i>Sputnik</i> , i envien la gossa Laika a l'espai.
1958	Inauguració del nou edifici de la casa de la Vila. Estrena dels gegants, Abdon i Assumpta. Es comença a urbanitzar parcialment el sector entre la carretera i el ferrocarril.	L'expresident de la Generalitat, Josep Irla, mor a l'exili. Joan Comorera mor al penal de Burgos. La crisi d'Algèria porta De Gaulle al poder a l'Estat francès.	Brasil guanya el seu primer títol mundial, a Suècia, i Pelé es converteix en el nou fenomen del futbol. Mor el papa Pius XII i accedeix al papat Joan XXIII.
1959	Obertura de l'actual passeig de Vilanova, que donarà pas a la creació del barri de la Creu. Inauguració del nou camp de futbol a la zona de l'Eixample. Comença a editar-se <i>La Veu de Santa Maria</i> .	S'inicia el Pla d'Estabilització Econòmica. Comença a publicar-se la revista <i>Serra d'Or</i> . Mor d'accident aeri el gimnasta català Joaquim Blume. Desapareix el poeta i humanista Carles Riba. TVE comença a emetre a Barcelona.	Triomf de la revolució castrista a Cuba. Alaska i Hawai esdevenen els estats 49 i 50 dels Estats Units. Makarios, primer president de Xipre. El Dalai Lama, líder del Tibet, s'exilia a l'Índia.
1960	Aprovació del pla parcial del Sector Marítim. Josep M. Batet, nou alcalde, arran de la mort de Joan Albet. Inauguració de les escoles de sota del castell. Es crea la Junta Local de Turisme. La Germandat de Sant Sebastià es dissol.	Campanya contra Luís de Galinsoga, director de La Vanguardia. Fets del Palau: Jordi Pujol serà detingut i sotmès a un consell de guerra. El darrer guerriller anarquista, Quico Sabater, mort per la policia a Sant Celoni.	John Fitzgerald Kennedy és elegit president dels Estats Units. Independència d'un gran nombre de països africans: Mauritània, Níger, Txad, Senegal, Nigèria, Togo, Zaire, República del Congo, Alto Volta, etc. Es funda l'OPEP.
1961	Inici de l'onada immigratòria dels anys 60. Comencen les obres d'urbanització del Sector Marítim. Inauguració de l'Hostal del Foix i de la primera benzinera.	Fundació d'Òmnium Cultural i de Banca Catalana. Es formen els Setze Jutges impulsats per intel·lectuals com Josep M. Espinàs, Lluís Serrahima i Miquel Porter. Comença a publicar-se <i>Cavall Fort</i> . El Barça perd injustament la final de la Copa d'Europa a Berna.	Es construeix el Mur de Berlín. Fracassa la invasió anticastrista de Bahía Cochinos. El cosmonauta soviètic Iuri Gagarin realitza el primer vol tripulat amb la <i>Vostok I</i> . Primera acció d'ETA, nascuda com a escissió del Partit Nacionalista Basc.

Any	Cubelles	Països Catalans	Món
1962	Cubelles queda insòlita- ment blanca, per Nadal, a causa de la nevada més important del segle al li- toral català. S'instal·la el primer càmping. Nova visita de Charlie Rivel.	Forts aiguats inunden el Vallès, provocant més de 700 morts. Joan Fuster publica <i>Nosaltres els va- lencians</i> . La Nova Cançó comença a consolidar-se amb l'aparició dels pri- mers discs.	Algèria proclama la seva independència. Marilyn Monroe se suïcida. Crisi dels míssils a Cuba. S'inau- gura el Concili Vaticà II.
1963	Memorable actuació de Charlie Rivel, a la plaça de la Vila durant la Festa Major. Dedicatòria d'un carrer al pallasso univer- sal.	L'abat de Montserrat, Aureli Maria Escarré, cri- tica el règim de Franco a <i>Le Monde</i> . La dictadura clausura Òmnium Cultu- ral. S'inaugura a Barcelona el Museu Picasso. Raimon i Salomé guanyen el Festival de la Cançó Mediterrània amb el tema <i>Se'n va anar</i> .	Mort de Joan XXIII. Pau VI nou papa de l'Església. Marxa pels drets civils als Estats Units, encapçalada per Martin Luther King. Assassinat a Dallas del president nordamericà John F. Kennedy.
1964	Construcció de la xarxa de clavegueram al nucli antic. Inauguracions di- verses: Clínica Rural, plaça Juan de Salazar, camp d'es- ports i parc infantil. Apro- vació del pla parcial del Molí de Baix. Forts aiguats, a l'agost, que malmeten el càmping.	Commemoracions, mal- grat les prohibicions, del 250è aniversari de l'11 de setembre. Paco Candel publica <i>Els altres catalans</i> . Primer Pla de Desenvolu- pament. Apareix el primer disc de llarga durada de Raimon, el gran exponent de la Nova Cançó..	Els Beatles ocupen alhora els quatre primers llocs del <i>hit parade</i> nordame- ricà. S'inaugura la presa d'Asuan, a Egipte. Atac nordvietnamita contra un destructor americà, primer incident que pre- sagia el conflicte.
1965	El 25 d'octubre queda aprobat el Pla General d'Ordenació Urbana. Aprovació del pla parcial de Mas Trader.	Els Beatles actuen a Bar- celona. Gregorio López Raimundo és designat se- cretari general del PSUC. El Tour arriba a Barcelona i el santanderí català Pérez Francés guanya l'etapa.	S'inicia la guerra del Viet- nam. Nicolae Ceausescu és designat màxim man- datari a Romania. Es clau- sura el Concili Vaticà II. Ferdinand Marcos elegit president de les Filipines.
1966	Cubelles rep el primer premi a l'embelliment de pobles de les comarques de Barcelona i la medalla de bronze al mèrit turís- tic. Membres de la Nova Cançó actuen a Cubelles durant la Festa Major.	Comença la campanya "Volem bisbes catalans". La policia assetja l'assem- blea constituent del Sindi- cat Democràtic d'Estudi- ants (<i>la Caputxinada</i>). Josep Trueta torna de l'exili.	Fuga radioactiva a la po- blació andalusa de Pa- lomares. Indira Gandhi, primera ministra a l'Ín- dia. S'inicia la Revolució Cultural a la Xina. Apareix el <i>casette</i> , nou sistema de gravació.

Any	Cubelles	Països Catalans	Món
1967	Es roda a la vila <i>El aprendiz de clown</i> , amb Charlie Rivel de protagonista. Pavimentació dels carrers del poble. Fundació del C.F. Cubelles i estrena d'un nou camp. Inauguració de la primera farmàcia. Aprovació dels plans parcials de l'Eixample i de Santa Maria. Mn. Josep Campillo, nou capellà de Cubelles.	Es constitueix la Comissió Obrera Nacional de Catalunya. Grups d'extrema dreta assalten locals catòlics progressistes a Barcelona. Surt el primer disc de llarga durada de Joan Manuel Serrat, el nou fenomen de la cançó. Es funda el Grup de Folk, dins el moviment de la Nova Cançó.	Esclata la guerra de Biafra. Che Guevara mor a Bolívia. Israel derrota la gran coalició de països àrabs a la Guerra dels Sis Dies. Els Beatles treuen l'àlbum <i>Sergeant Pepper's</i> , l'obra mestra de la música pop. Christian Barnard realitza el primer trasplantament de cor, a Sudàfrica, i el pacient sobreviu divuit dies.
1968	Enderroc del pont del campanar, un dels símbols del poble, arran de la construcció del nou edifici parroquial. Adequació d'un pas de vehicles per sota del pont de la C-246, inaugurat pel governador civil Garicano Goñi.	Fundació del PSAN. Es crea l'organització comunista Bandera Roja. El Barça guanya la Copa en derrotar el Reial Madrid al Bernabéu en la "final de les ampolles".	El líder negre Martin Luther King, premi Nobel de la Pau, és assassinat. Maig del 68 a París. Bob Kennedy és assassinat. Invasió soviètica de Praga. El <i>black power</i> i el salt de Bob Beamon destaquen en els Jocs Olímpics de Mèxic.
1969	Fundació del Centre d'esplai l'Espetec, dedicat a la formació dels infants en el temps de lleure. Creació de la biblioteca de mitologia clàssica de Can Travé, de caràcter privat. La fàbrica de guants tanca les portes.	Escàndol financer de MATESA. Assalt policial al rectorat de la Universitat de Barcelona. Tancament de l'Espanya Industrial.	Primer vol del <i>Concorde</i> . L'astronauta nordamericà Neil Armstrong esdevé el primer home que trepitja la Lluna. Festival de Woodstock: mig milió de joves assisteixen al concert de "tres dies de pau i amor", en plena era <i>hippy</i> .
1970	Inauguració, el mes d'octubre, de les noves escoles del passeig de Vilanova. Inauguració de l'Hotel Principat. La colònia d'estiuejants de la vila ofereix un rellevant homenatge a Antoni Armengol. Aprovació del pla parcial Mas d'en Pedro.	Tancada d'intel·lectuals a Montserrat en protesta pel Procés de Burgos contra membres d'ETA. Conflictes laborals a la SEAT, Philips i La Maquinista. L'àrbitre Guruceta provoca un gran escàndol al Camp Nou en el Barça-Reial Madrid de Copa.	Els Beatles es dissolen. Mor el dictador portuguès Oliveira Salazar. Salvador Allende és escollit president de Xile. Enfrontaments entre la policia i els sindicats a les drassanes de Gdansk, Polònia. Moren Charles De Gaulle i Gamal Abdel Nasser.

Fonts documentals

Arxius i biblioteques

Ajuntament de Cubelles

- Registre civil. Llibres de naixements, matrimonis i defuncions.

Amical de Mauthausen (Barcelona)

- Fitxa de Josep Agustí Bombui.

Arxiu diocesà de Barcelona (ADB)

- Qüestionari del rector Jaume Rosell sobre la parròquia de Cubelles (18 de maig de 1940). Sèrie arranjaments parroquials i construcció de temples. Expedient núm. 174.
- Cens escolar. Associacions (a.1910). Sèrie parròquies. Cubelles núm. 385.

Arxiu de l'escola Charlie Rivel

- Documentació diversa del mestre Josep Martín Juanola.

Arxiu del Govern Civil de Barcelona (AGCB)

- Caixa de comissions gestores.
- Llibre de Registre d'Associacions.

Arxiu del Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell

- Anuaris de l'entitat (2001-2008)
- Quaderns culturals

Arxiu Històric de Cubelles (AHC)

- Amillarament anys 1857 i 1944.

- Censos de població (1940, 1950 i 1970). Capsa 402.
- Correspondència d'entrada 1944-1948. Capsa 43.
- Correspondència d'entrada 1955-1956. Capsa 44.
- Correspondència de sortida. 1960 i 1966.
- Expedient d'Urbanització del passeig de Pi i Margall. (Anys 1932-33). Capsa 444.
- Expedient del projecte "Playa de Cubelles". Capsa 444.
- Diari d'Intervenció de pagaments. Capsa 254.
- Llibres d'Actes Municipals (1939-1970). Capses 1, 2 i 3.
- Llibres de Consums (1863-1895). Capsa 375.
- Llibre de Matrícula Industrial. Capsa 379.

Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)

- Generalitat de Catalunya. Comissió de Responsabilitats (144-188.03).
- Generalitat de Catalunya. Departament de Finances. Inventari 1.4130 i 4131.
- Arxiu de la presó Model de Barcelona.

Arxiu Parroquial de Cubelles (APC)

- *La Veu de Santa Maria* (1959-1960).
- *La Veu de Santa Maria de Cubelles* (1963-1964).
- Llibres de registres de naixements, matrimonis i defuncions.
- Llibre d'actes de la Germandat de Sant Sebastià.
- Documents diversos.

Arxiu particular de Joan Vidal

- Butlletí de l'Agrupació d'Antics Alumnes del Col·legi Samà de les Escoles Pies de Vilanova i la Geltrú (gener de 1952).
- Revista *Destino*.
- *El Full de Cubelles*.
- Revista *¿Por qué?*
- Programes de la Festa Major de Cubelles.
- Quaderns escolars de l'escola de primària de Cubelles.
- Documents diversos.

Arxiu dels Serveis Tècnics Municipals de Cubelles (ASTMC)

- Expedient del projecte d'alineacions en el sector meridional de Cubelles.
- Expedients de diversos plans parcials (Sector Bardají), Molí de Baix, La Creu).
- Expedient per a l'aprovació del PGOM (1965).
- Expedient de la revisió del PGOM (1982).

Archivo Histórico del Ejército del Aire (Pozuelo de Alarcón)

- Expedient d'aeronaus caigudes.

Biblioteca Balaguer (Vilanova i la Geltrú)

- *Villanueva y Geltrú*. Publicació setmanal.

Institut Municipal d'Història de Barcelona-Casa de l'Ardiaca (IMHB)

- *Diario de Barcelona*.
- *La Vanguardia*.

Mauthausen Memorial Archives. Federal Ministry of the Interior (Àustria)

- Fitxa de Josep Agustí Bombui.

Tribunal Militar Territorial Tercero (TMTT). Arxiu judicial del Govern Militar de Barcelona

- Procediments Sumaríssims d'Urgència números 3717 (Caixa 140), 3718 (Caixa 472) i 5224 (Caixa 706).

Fotografies

- Arxiu d'Antoni Pineda (AAP).
- Arxiu de Josep Maria Gromaches.
- Col·lecció Alsina Munné-Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya (IEFC).
- Arxiu del G.E.C. Amics del Castell (Fons Josep Marsé).
- Fotos de diversa procedència la qual s'esmenta al peu de cadascuna d'elles.

Bibliografia

ARACIL, Rafael; SEGURA, Antoni: *Memòria de la Transició a Espanya i a Catalunya (Volum III): La Reforma de l'exèrcit i de l'administració local*. Universitat de Barcelona,

AVINYÓ i Andreu, Joan: *Història de Cubelles*. Ajuntament de Cubelles, 1973 (1a. edició). Hi ha una segona edició editada conjuntament per l'Ajuntament de Cubelles i l'Institut d'Estudis Penedesencs, 1993.

BLANCH, Marta i PUJOL, Joan: *¡Fiesta de Chicos y Grandes!, Les Festes Majors durant el franquisme (1939-1978)*. Ajuntament de Cubelles, 2004.

BROTONS, Xavier; PINEDA, Antoni; VIDAL, Joan: *Els carrers de Cubelles*. Ajuntament de Cubelles, 1994.

CAPDET i Granell, Francesc: *El riu Foix i el seu pantà*. Dins de l'Anuari 2003 del Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell.

CASTELLANO, Anna: "L'evolució urbana de la vila de Cubelles". *Quaderns científics i tècnics de restauració monumental*, n° 10. Diputació de Barcelona. Àrea de Cooperació. Servei del Patrimoni Arquitectònic Local. Barcelona, 1998.

CRUANYES, Josep; ORTIZ, Roser: *Història de Catalunya*. Ed. Teide. Barcelona, 1989.

Diversos autors: *Gran Atlas Geogràfic i Històric de Catalunya*. Diari Avui, 1992.

Diversos autors: *El franquismo año a año*. Biblioteca El Mundo.

FONOLL, Núria; PINEDA, Antoni; VIDAL, Joan: *Cor l'Espiga. Una història centenària (Cubelles 1900-2000)*. Cor l'Espiga. Cubelles, 2000.

FONOLL, Núria; PINEDA, Antoni; VIDAL, Joan: *Els gegants de Cubelles (1958-1998). 40 anys de l'Abdon i l'Assumpta*. Ajuntament de Cubelles, 1998.

FONOLL, Núria; PINEDA, Antoni; PUJOL, Joan; VIDAL, Joan: *L'Abdon i l'Assumpta. 50 anys dels gegants de Cubelles*. Ajuntament de Cubelles, 2008.

FONTANA, Josep: *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar. Edicions 62, Volum VI.

GARCIA i Rides, Anna; CAPDET i Sardà, Neus. *Un pas per la guerra*. Ajuntament de Cubelles, 2003.

Grup d'Estudis Cubellencs "Amics del Castell": *Breu cronologia de fets destacats del segle XX a Cubelles*. Programa de la Festa Major de Cubelles del 2000. Ajuntament de Cubelles, 2000.

GUAL, Jordi; RICART, Anna: *L'economia de la comarca del Garraf*. Caixa d'Estalvis de Catalunya.

MARTÍNEZ i ROIG, Xavier: *L'Esquerra Republicana de Catalunya de Cubelles (1932-2007)*. Editat per la Secció Local d'ERC. Cubelles, 2007.

MARTÍNEZ, Xavier; VIDAL, Joan: *El Centre Catequístic Parroquial de mossèn Miquel Estruch (1946-1957)*. Ajuntament de Cubelles i Grup d'Estudis Cubellencs. Cubelles,

MARTÍNEZ i ROIG, Xavier: *Masies de Cubelles. El Mas Trader*. Dins de l'Anuari 2006 del Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell.

PINEDA, Antoni: *Jutges de Pau de Cubelles: Una història de servei*. Dins de l'Anuari 2002 del Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell.

PINEDA, Antoni; MARTÍNEZ, Xavier: *El comerç i els oficis a Cubelles*. Dins de l'Anuari 2004 del Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell.

PINEDA, Antoni; VIDAL, Joan: *Història gràfica de Cubelles (1900-1970)*. Ajuntament de Cubelles, 1995.

PINOS, Núria: "Apunts sobre l'arquitectura del terme municipal de Cubelles". *Quaderns científics i tècnics de restauració monumental*, n° 10. Diputació de Barcelona. Àrea de Cooperació. Servei del Patrimoni Arquitectònic Local. Barcelona, 1998.

PONS i Guillaumon, Xavier: *Els anys del Dr. Remigi Juncà. Cubelles (1926-1936)*. *Notes de la República*. Ajuntament de Cubelles, 1997.

RIQUER, Borja de: *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar. Edicions 62, Volum VII.

ROIG i Piera, Joan: *Flors i punxes*. Ajuntament de Cubelles, 1984.

ROIG i Rosich, Josep Maria: *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1992.

ROSIQUE, Kiko: *El franquismo año a año*. Grupo Unidad Editorial S.A. Vol. I.

SOBREQUÉS i Callicó, Jaume: *Història de Catalunya*. Volums XII, XIV i XV. La Gran Enciclopedia Vasca. Bilbao, 1982.

SOLÀ i Gussinyer, Pere: *Història de l'associacionisme català contemporani: Barcelona i les comarques de la seva demarcació (1874-1966)*. Generalitat de Catalunya, 1993.

SOLÉ i Sabaté, Josep Maria: *La repressió franquista a Catalunya, 1938-1953*. Edicions 62. Barcelona, 1985.

SOLÉ i Sabaté, Josep Maria; VILLARROYA i Font, Joan: *La repressió a la guerra i a la postguerra a la comarca del Maresme (1936-1945)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1983.

SUBIAS i RANDÓ, Carme: *Un record per a la pagesia*. Ajuntament de Cubelles, 2005.

TERMES, Josep: *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar. Edicions 62, Volum VI.

TRAVÉ Alfonso, Manuel: *Recuerdos de la familia Travé Alfonso. Desde mediados del siglo XIX hasta 1941*. Edició privada. Barcelona, 1997.

TUBAU i GARCIA, Albert: *Moliners, calcinaires i pouaters. Un passeig per la Cubelles preindustrial*. Ajuntament de Cubelles, 1999.

VICENS VIVES, Jaume; LLORENS, Montserrat: *Industrials i polítics (S. XIX)*. Barcelona, 1958.

VIDAL, Joan; PINEDA, Antoni: *Les caramelles de Cubelles (1900-1990). Un reflex de la vida local d'aquest segle*. Ajuntament de Cubelles, 1991.

VIDAL, Joan; PINEDA, Antoni: *Festes, costums i tradicions populars de Cubelles*. Ajuntament de Cubelles, 1993.

VIDAL i URPI, Joan: *El Círcol Cubellenc (1890-1939). Mig segle d'història a través de la seva entitat pionera*. Ajuntament de Cubelles, 2006.

VIDAL i URPI, Joan: *El Dr. Francesc Estapé (1883-1959). Petita biografia de l'eminent cardiòleg cubellenc*. Dins l'Anuari 2006 del Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell.

VIDAL i URPI, Joan: *Jordi Fort i Gaudí, una vida de devoció mariana*. Dins l'Anuari 2007 del Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell.

Índex onomàstic

- Abella, Delfí, 261
Acedo Colunga, Felipe, 215
Adame, família, 187
Adamo, 242
Adrià Aviñó, Apolònia, 46, 115
Adrià Guansé, Josep, 31, 90, 121
Adrià Viñals, Joan, 39, 41, 42, 43, 48, 49, 50, 51, 52, 90, 133
Agustí Aviñó, Josep, 152
Agustí Bombui, Josep, 18, 19, 22, 28, 29
Alba Coll, Josep, 55, 56, 208, 216
Alba Romeu, Joan, 31, 41
Alba Romeu, Josep, 20, 95, 96, 101
Alba Vivó, Josep, 95, 96
Albet Amorós, Josep, 242, 263
Albet Aviñó, Joan, 48, 50, 51, 52, 53, 62, 64, 90, 133, 136, 169, 207, 211, 212, 214, 215, 216, 217, 219, 225, 246, 252, 273
Albet Aviñó, Josep, 20, 41, 46, 55
Albet Carbonell, Josep, 245
Albet, Maria, 89
Albet Mestres, David, 55, 100, 255
Albet Mestres, Marcel, 174
Albet Miró, Joan, 258
Albet Poch, Jordi, 52, 90, 184, 143, 214, 223
Aleix, Antoni, 62
Almirall Artigas, Josep, 130, 156
Almirall Andreu, Antoni, 80
Almirall Borrell, Josep, 130
Almirall Carbonell, Antoni, 62, 142, 150, 280
Almirall Guasch, Abdon, 121, 129, 131, 132, 134, 135, 154
Almirall Guasch, Enric, 154
Almor Pitarch, Rafael, 55, 100
Amat Escuriola, Antoni, 35
Amat Fontanals, Antoni, 258
Amat Fontanals, família, 172
Amorós Fontanals, Joan, 263, 267
Amorós Palau, Josep, 62
Amorós Soler, Isabel, 89, 117
Andreu, Pere, 137, 255
Andreu Lasserre, Josep (veure Charlie Rivel)
Andreu Romeu, Jaume, 28, 30
Anguera, Xavier, 147
Antó Salom, Enric, 258, 263
Arco, Manuel del, 252
Ardila, família, 187
Arespachoga, Carmen, 160
Arespachoga, Pepita, 160
Arespachoga Caunedo, Joaquín, 41, 117
Argilés, Pilar, 163
Armengol, Bonaventura, 101
Armengol, família, 160
Armengol Arnau, Antoni, 163, 175
Armengol Castany, Rosario, 62
Armengol Mestres, Balbina, 45, 95
Armengol Travé, Antoni, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 121, 162, 174, 175
Arnau Soler, Josep, 20, 22, 62
Arnau Soler, Rosario, 175
Arnau Robert, Joan, 22, 62, 131, 134
Artigas, Dolors, 88
Arto Medrano, Vicenç, 228
Avel·lí Artís, Andreu (veure Sempronio)
Avinyó Andreu, Joan, 250, 265
Aviñó, Maria, 143
Aviñó Castellví, Alfons, 88, 144, 145
Aviñó Lleó, Pau, 162

- Aviñó Papiol, Maria, 90
 Aviñó Riera, Pau, 20
 Aviñó Roca, Concepció, 90
 Aviñó Romagosa, Josep, 92, 174
 Aviñó Socias, Joan, 122
 Avinó Socias, Llorenç, 88, 121
 Aviñó Socias, Lluís, 30
- Bages, Maria Toneta, 163
 Baldrich Tibau, Manuel, 212, 271
 Balduí I de Bèlgica, rei, 240
 Ballesteros, Josep, 164, 165
 Barba Hernández, Bartolomé, 32
 Bardají Torradadella, Narcís, 19, 20, 43, 51, 55, 82, 130, 269
 Barja Balsa, Fortunato, 34
 Barrachina Segarra, Antoni, 55, 209, 213, 221, 224, 225, 229
 Batet Cendra, Marcel·lí, 217
 Batet Rull, Josep Maria, 162, 167, 171, 174, 175, 184, 207, 208, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 225, 226, 229, 231, 233, 246, 252, 253, 257, 262, 264, 274
 Batista Roca, Josep Maria, 54
 Bau Montaner, Josep Maria, 263
 Benach, Joan, 101
 Benavent, Miquel, 264
 Bernabéu, Santiago, 242
 Bertran, Teresa, 143
 Bertran Carbonell, Jaume, 232
 Bertran Dolç, Romà, 122, 123
 Bertran Graells, Francesc, 30, 228
 Bertran Graells, Joan, 228
 Bertran Oliva, Francesc, 130
 Bertran Oliva, Romà, 144, 162, 254
 Blasco, Aurelio, 263
 Bofill, 160, 164, 165
 Bofill, Antònia, 161, 164
 Bonet, Joan Ramon, 261
 Bonet, Maria del Mar, 261
 Bonifaci Cedó, Francesc, 216
 Boronat Olivella, Josep, 156
 Borràs, Enric, 139
 Borràs Bahi, Francesc, 165
 Borrell, Josep Maria, 185
 Borrell Palau, Pau, 152
 Bosch Avilés, 132
- Bosch Balmes, Josep Oriol, 249
 Brojan Puig, Francesca, 99
 Brotat, Joan, 155
 Busquets Gelabert, Rosa, 230
 Busto, Carmen, 136, 219, 255
- Cabré, Rosa, 148
 Campillo Simón, Josep, 232, 237, 266
 Campos, Manuel, 263
 Candel, Francesc, 185
 Cantó, Jordi, 249
 Capdet Fontanals, Joan, 30, 31, 152
 Capdet Fontanals, Josep, 122, 228, 229
 Capdet Granell, Francesc, 154, 244, 251, 252
 Capdet Sardà, Neus, 27
 Carbó Coll, Benet, 41
 Carbó Fleta, Joaquim, 229
 Carbó Rosich, Joan, 55, 56, 115, 208, 216
 Carbó Servent, Carme, 114, 115, 116, 143
 Carbó Servent, Trini, 115, 145, 147, 149, 236
 Carbonell, Amando, 160
 Carbonell Espier, J., 132
 Carbonell Rovira, J., 132
 Carbonell Rovirosa, Josep Maria, 19
 Carcellé, Joan, 136
 Carner, Jaume, 130
 Carreras, Narcís de 242
 Carrillo Vidal, Josep V., 267
 Casajuana, R. 146
 Casas Marcillas, Salvador, 263
 Cassany, Ferran, 226, 257
 Castellví Alba, Josep, 144, 232
 Castellví Alba, Maria, 88, 123, 130
 Castellví Ivern, Josep, 31, 228
 Castellví Vendrell, Joana, 54
 Cerezo Abad, Mamerto, 24
 Chavarri, Manuel, 236, 237
 Cibiach Pedro, Josep, 31
 Cibiach Pedro, Mercè, 32
 Clavé, Josep Anselm, 152, 154, 155
 Claveria Lacasa, Matilde, 163
 Coberro, Tomás, 24
 Coll, Lourdes, 148
 Coll, Rossend, 131
 Contijoch, Josep, 62, 161

- Corbets Masdeu, Manuel, 42
 Cordero, Manuel, 187
 Correa Veglison, Antonio de P., 43, 44
 Costa Amigó, Maria, 130, 135
 Criado Acosta, Francisco, 199
 Cuenca, Pedro, 18
 Cuenca Cuenca, Bartolo, 268
 Cuenca Cuenca, Pedro, 251
 Cuscó, família, 184
- Delgado Rovirosa, Jordi, 251
 Desvalls Trias, germans, 223, 270
 Díaz, Santiago, 22
 Domènech Homs, Eudald, 122, 144
 Domènech Sans, Domingo, 142, 144, 145
 Domingo Pont, Rossend, 117, 133
 Donaire Izquierdo, José, 242
 Donaire Izquierdo, Manuel, 184, 185
- Efak, Guillem d', 261
 Elies, Xavier, 261
 Escala, Joan, 150
 Escardó Marcillas, Albert, 241, 251
 Escardó Mestres, Jaume, 31, 41
 Escardó Pedro, Alfred, 270
 Escardó Poch, Maria Teresa, 117
 Escardó Rosell, Rosa Maria, 147, 148, 149
 Español Borés, 282
 Espejo, Enric, 130
 Espinàs, Josep Maria, 261
 Estalella Mestres, Jaume, 19
 Estalella Montaner, Salvador, 143, 144, 216, 219, 220, 225, 229
 Estalella Romeu, Ramon, 18, 20, 24, 25, 219
 Estalella Romeu, Salvador, 18, 20, 22, 24, 25, 26
 Estapé Pañellas, Francesc, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 153, 163, 271
 Estevan Llagaria, Joan B., 221, 25, 228, 264, 275, 277, 280
 Esteve Gramunt, Madrona, 112, 113
 Estruch, Pau, 249
 Estruch Piera, Miquel, 49, 51, 62, 64, 65, 115, 119, 122, 124, 125, 133, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 244, 245, 248
- Fabiola, reina, 240
 Fabra, Pompeu 54
 Fabrè Oliver, Joan, 270
 Fernández Gutiérrez, Àngel, 263
 Fernández Gutiérrez, Joan, 228, 233
 Fernández Soria, Pedro, 228
 Ferrer, germans, 255
 Ferrer, Lúdia, 88, 130
 Ferrer, Xavier, 244
 Ferrer Artigas, Claudio, 20, 22, 30, 38, 46, 48
 Ferrer Artigas, Mercè, 38, 82
 Ferrer Pi, Antoni, 50, 51, 133, 198, 211, 212, 216
 Fillat, família, 174
 Fita Blanes, Vicenç, 145
 Flemmich Hirse, Ernest, 62
 Folch i Torres, 143
 Folguera, Francesc, 155
 Fonoll Carbonell, Jaume, 251
 Fonoll Carbonell, Núria, 257
 Fonoll Carbonell, Salvador, 144, 154, 247, 251, 263
 Fonoll Planas, Anton, 241
 Fonoll Planas, Josep, 143, 148
 Font Vidal, Gertrudis, 117
 Font Vila, Jordi, 252
 Font Vila, Pepita, 130
 Fontanals, Montserrat, 117
 Fontanals, Odila, 35
 Fontanals Bertran, Josep, 144, 145, 148
 Fontanals Bertran, Maria Rosa, 88
 Fontanals Daura, Jordi, 156
 Fontanals Hill, Rosa, 88, 176
 Fontanals Lleó, Joan, 101, 276
 Fontanals Lleó, Josep (*Pepet Garvat*), 121, 219
 Fontanals Montaner, Josep (*Boringues*), 30, 95, 96, 101
 Fontanals Montaner, Josep (*Garvat*), 27, 28, 30, 169, 174, 175, 208, 209, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 224, 225, 228, 229, 232, 246
 Fontanals Montaner, Maria, 35
 Fontanals Navarro, Joan, 31
 Fontanals Pons, Ernest, 142, 143, 144
 Fontanals Roca, Assumpció, 143, 144, 145

- Fontanals Roca, Ciril·lo, 54, 130, 156, 249
- Fontanals Rovirosa, Florenci, 19
- Fontanals Vidal, Isidre, 22
- Fontanals Vivó, Florenci, 19, 20, 22, 37, 41, 42, 48, 49, 52, 55
- Forero, família, 187
- Fort, 86
- Fort, Kikus, 185
- Fort Gaudí, Jordi, 127, 146, 150, 164, 165, 211, 214, 226, 242, 245, 246, 248, 249, 250, 258, 264, 266
- Fortuny Ferrando, Josep, 223
- Francés, Enrique, 167
- Francis de Mena, 133
- Franco Bahamonde, Francisco, 28, 32, 46, 47, 127, 154, 228, 232, 233
- Freixas Catllà, Joan, 167, 241
- Freixas Ferrer, Joan, 42, 43, 46, 48, 49, 52
- Freixas Ferrer, Pere, 43, 51, 133, 228
- Freixas Ivern, Joan, 39
- Freixas Romagosa, Pere, 19
- Frías Cámara, Agustí, 26
- Fuente Oregui, Carlos de la, 165, 232
- Fuster, Martí, 24
- Fuster, Oleguer, 24, 132
- Fuster Marcé, Pere, 30, 31, 123, 143, 152, 216, 225, 228, 229
- Fuster Parés, Emili, 258
- Fuster Parés, Joan, 242
- Fuster Pedro, Joan Josep, 241, 261
- Gallart Morros, Àngel, 117, 150
- Gallo, Federico, 252
- Gámez, Antoni, 144
- Garcete Saldívar, Bernardo 227
- García Rides, Anna, 27
- Garicano Goñi, Tomás, 230, 231
- Garriga, Llorenç, 150
- Gasch, Sebastià, 136, 139
- Gavaldà Granell, Josepa, 31, 41
- Gavaldà Soler, Rossita, 117
- Gelabert Guerri, Pere, 123
- Gelabert Nadal, Mercè, 123, 130
- Gelabert Nadal, Pere, 244, 251, 263
- Gibert Pujol, Josep, 53, 137
- Giralt Soler, Roser, 148
- Girau, Maria del Carme, 261
- Gómez Arnuat, Isidre, 198
- Gómez Arnuat, Joan, 251
- Gómez Arnuat, Ricard, 144
- Gómez Flores, Antonio, 30
- Gómez Marcillas, Isidre, 263
- Gómez Marcillas, Ramon, 267
- Gómez Martos, Antonio, 195
- Gómez Páez, Antonio, 263
- Gómez Puig, Lluís, 41, 51, 52
- Gomis, 163, 170
- Gomis, Rosa Maria, 163
- Gonzales, Constant Jean, 280
- Graells, Ramon, 164, 165
- Graells Castells, E., 145
- Gramunt Bassa, Francesca, 112
- Granell Albet, Ester, 267
- Granell Torrents, Eduard, 27
- Granell Urpí, Neus, 130, 143
- Granell Urpí, Rafael, 247
- Grayella, Gaspar, 57
- Gromaches Rius, Josep Maria, 160, 161, 162, 164, 165
- Guasch, 64
- Güell Soler, Melcior, 52, 56, 208, 228, 244
- Guevara, Josep, 228
- Guimerà, Àngel, 117, 130
- Guitart, Enric, 139
- Halley, Billy, 242
- Hardy, Oliver, 242, 248
- Hernández Pedro, Abelard, 117, 118
- Herrera, Helenio, 240
- Hesse, Ana, 264
- Higuera, Josep, 267
- Hitler, Adolf, 28
- Huguet Fontova, Darius, 117, 175, 207, 208, 238, 239
- Huguet Fontova, Satori, 238
- Ibáñez Domingo, Rafael, 32
- Ibáñez Sabater, Rafael, 30, 31, 238
- Imbernon Imbernon, Joan, 19, 263
- Ivern Catllà, Assumpció, 241
- Ivern Escardó, Josep, 31, 41
- Ivern Guasch, Pepeta, 143, 145, 150
- Ivern Guasch, Rosa, 238

- Ivern Torres, Salvador, 18, 26
Ivern Trillas, Joan, 18, 19, 23
Ivern Vidal, Isidre, 48, 49, 52, 55
Ivern Vidal, Tomàs, 142, 143
- Janàriz Valencia, Daniel, 145, 146, 164
Jardí, cal, 117
Jensen, Kristian, 196
Joan XXIII, 222
Joan Carles, príncep, 46, 232
José Armengol, Esteve, 185
José Farré, Esteve, 45, 143
José Giralt, Josep, 45, 48, 52, 56, 122, 208
Juanola Casadellà, Maria, 112
Jubany, Narcís, 249
Juncà Calvet, Remigi, 19, 20, 40, 55
Juncosa, Lluís, 164, 165
- Kaufmann, Ferdinand, 165
Kennedy, John Fitzgerald, 222
Klamburg, Anna Maria, 160
Kubala Stecz, Ladislau, 120
- Lasarte, Manuel de, 144
Lasserre, Maria-Louise, 137, 255
Laurel, Stan, 242, 248
Lázaro, Hipòlit, 139
León, família, 187
Linares Abia, família, 183
Llach, Lluís, 261
Llanas, Albert, 146
Llauradó, Martí, 261
Lleó Aviñó, Josep, 130, 143, 144, 145, 216, 220, 225, 228, 229
Lleó Monjo, Joan, 48, 49, 52, 53, 55
- Macià Llussà, Francesc, 22
Magaña Linares, Pere, 185
Mahugo, família, 187
Mallorquí Rabasedas, Teresa, 117
Malràs Alcoverro, Manel, 144
Mañé, Antoni, 242
Marcillas Badia, Cristòfol, 62, 146
Marcillas Massuet, Josep, 241
Marcillas Montaner, Maria, 143
Marcillas Montaner, Maria Dolors, 143
Marcillas Rovirosa, Rossita, 89
- Marcillas Rovirosa, Víctor, 208, 224, 225, 229
Marco, Jaume, 251
Marco, Jordi, 251
Marfany, Ricard, 163
Margarit, Remei, 261
Margot, Margarida, 147
Maristany, Maria Antònia, 146
Marmottan, Guy, 174, 176
Marmottan Raventós, Jocelyne, 267
Marsé Mestres, Josep, 19, 55
Marsé Solé, Jaume, 43
Marsé Solé, Josep, 30, 32, 35, 42, 43, 44, 47, 48, 49, 50, 51, 62, 63, 80, 84, 122, 140, 141, 142, 143, 144, 221
Martí, Francesc, 134
Martí Martí, J., 132
Martín Calles, José, 112
Martín Closas, Carles, 112
Martín Garrocho, Antonio, 242
Martín Juanola, Josep, 20, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 184, 213, 214, 228, 232, 237
Martínez Fontanals, Maria Teresa, 267
Martínez, Hernández, Diego, 247
Martínez Hernández, Joan, 144, 145, 174, 176, 247
Martínez Sales, Manuel, 199
Martínez de Santaolalla, Víctor, 37
Martínez Soria, Paco, 139
Mateo, Cándid, 141, 148, 249
Mayalde, conde de, 154
Medrano Enriqueta, Jacinta, 110, 114, 228
Melendo Miranda, Gonzalo, 35
Mendo López, Lluís, 19
Mesquita Chavarri, Luis, 226, 227
Mestres, Apel·les, 144
Mestres Aviñó, Josep, 151, 152, 269
Mestres Jané, Jaume, 26, 99
Milà, 172
Milà Enríque, Maria Àngels, 256
Milà Raurich, Manuel, 215
Miquel Robert, Adela, 143
Miquel Robert, Joan, 53, 56, 143, 208
Miquel Vinader, Ramon, 52, 56, 128, 143, 208

- Miret Marqués, Vicenç, 117
 Miró, Josep, 163
 Miró Casañas, Josep Maria, 143
 Miró Casañas, Maria, 45, 143
 Miró Guibernau, Josep, 28, 30
 Miró Guibernau, Josep Maria, 52, 58, 61, 64, 209, 222, 223, 228, 269, 274, 276
 Miró Mataró, Albert, 184, 228, 229
 Modrego Casaus, Gregori, 143, 249
 Moliné Garcia, Evarist, 275
 Moncada, Joan, 141
 Montaner Ballester, Isidre, 65, 271
 Montaner Ballester, Joan, 22
 Montaner Ferrer, Josep (*Quico*), 22, 62
 Montaner Ferrer, Josep, 264
 Montaner Socias, Anna Maria, 143, 144, 145
 Montaner Socias, Núria, 144, 145
 Montaner Vidal, Consol, 101
 Morgades Gavallda, Josep, 152, 225, 229, 232
 Morgades Sánchez, Joan, 263
 Motta, Guillermina, 261
 Muñoz Ayala, Francisco, 240
 Muñoz Utrilla, Jesús, 166
 Murtra Fernández, Isabel, 99
- Navarro, Lina, 89
 Niubò Claveria, Josep, 163
 Niubò Claveria, Mireia, 163
 Niubò Claveria, Teresa, 163
 Niubò Olivella, Josep, 163
- Oliva Mata, Josep, 62
 Ordoño Enseñat, José María, 229
 Orriols Carbonell, Joan, 224
- Pacheco, cal, 165
 Palacios, família, 187
 Pañella, 148
 Parés, Fernando, 145
 Parés Mas, Joan, 198
 Pascual Estanella, Carles, 244
 Pascual Ramon, J. 132
 Pedrerol, Maria Amèlia, 261
 Pedro, Antònia, 89
 Pedro, Matilde, 96
- Pedro Almirall, Rita, 34, 89
 Pedro Aviñó, Alfons, 185, 244, 251, 262
 Pedro Aviñó, Maria, 35, 89
 Pedro Bertran, Jaume, 143, 258, 267
 Pedro Ramírez, Jaume, 22
 Pedro Ramírez, Joan, 31, 37, 41
 Pedro Roviroso, Josep, 19
 Peinado, família, 187
 Pérez, família, 187
 Pérez, Blas, 48
 Pérez, Maria, 175, 238, 239
 Pérez Pérez, Lluís, 258, 263
 Petain, Henri-Philippe, 28
 Pi de la Serra, Francesc, 261
 Pineda Gavallda, Antoni, 122, 143, 245, 250
 Pineda Gavallda, Lluís, 251, 263
 Pineda Soriano, Joaquim, 31, 32
 Pino Altimir, Jordi, 198, 199, 200
 Piñol, Artur, 251, 263
 Piñol, Montserrat, 143
 Piñol Nogués, Pere, 39
 Pitarra, 144
 Planas Aviñó, Tomàs, 22, 152
 Planas Granell, Andreu, 144, 246, 250
 Planas Granell, Maria, 119
 Poch, Josepa, 88
 Poch, Rosa, 88
 Poch Creus, Lluís, 31, 37, 38
 Poch Olivella, Ciril·lo, 19
 Poch Soler, Maria, 215
 Pons Ventura, Josep, 167, 185, 232
 Porcar Amorós, Montserrat, 267
 Porter Moix, Miquel, 261
 Postius, 136
 Pou Gulart, Joan, 35
 Prim Alberich, Francesc, 46, 55, 229
 Primo de Rivera, José Antonio, 213
 Primo de Rivera, Miguel, 70
 Pu Fergnani, Giuseppe, 140
 Pujol, C., 251
 Pujol, Josep, 164, 165
 Pujol Bernadó, A., 132
- Raimon, 225
 Ramírez, Rita, 71
 Ramon Galofré, Josep, 145, 247

- Ramos, Francisco, 185, 258
Ramos Alvarez, Juan, 104
Raspall Bolet, Francesc, 18, 22
Raventós Arnau, Maria Dolors, 88, 123, 176
Raventós Rius, Julià, 19
Rementol, Magí, 147
Rex Feliu, Jesús, 267
Rey Gallardo, Guillermo, 51
Rey González, Tomás, 117
Riba Raldiris, Jaume, 270
Riba Vidal, Jaume, 276
Ribalta, Xavier, 261
Ribera, José, 146
Ribot, Josep A., 132
Ricart Dalmau, Salvador, 18, 2, 24, 25, 26
Rillo, Paquita, 143
Riquer, Borja de, 19, 30, 189
Rivel, Charlie, 136, 137, 138, 139, 219, 221, 252, 253, 255, 256, 257, 259, 260
Rodríguez, Agustina, 161
Rodríguez, Elvira, 161
Rodríguez Ferran, Fidel, 62
Roig, Manuel, 127
Roig, Montserrat, 246
Roig Castellví, Núria, 54
Roig Llop, Tomàs, 246
Roig Piera, Joan, 54, 55, 56, 129, 135, 143, 165, 169, 171, 190, 198, 208, 216, 224, 228, 29, 250, 264, 276, 279
Roigé, Lluís, 237
Roldan Mata, Josep, 245
Roldan Roca, Assumpció, 145, 146
Roldan Roca, Carme, 160
Roldan Roca, Joan, 161
Roldan Roca, Josep, 62, 160, 164, 165, 250
Romagosa Bassany, Miquel, 258
Romagosa Sendras, Dolors, 137
Romeu, Montserrat, 114
Romeu Ferran, Ferran, 185
Rosell, Marina, 261
Rosell Bargalló, Jaume, 19, 20, 27, 35, 41, 62, 63, 64, 124, 139, 141
Rosell Fontanals, Elvireta, 89, 90
Rosell Fontanals, Enriqueta, 89
Rosell Fontanals, Florenci, 19
Roset, 163, 170
Roset, Assumpció, 163
Rosich Castells, 132
Rosich Ventosa, A., 132
Rossi, 160, 163
Rossi Bertran, Clara, 161, 162
Rossi Bertran, Josep Maria, 161, 164, 165
Rovira, Ernest, 154, 184
Rovira Escardó, Pere, 270
Rovira Llorca, Joan, 198
Rovirosa, Maria, 143, 150
Rovirosa Adrià, Jordi, 258, 263
Rovirosa Escardó, Josepa, 90
Rovirosa Ferrer, Joan, 229
Rovirosa Ferrer, Ramon
Rovirosa Font, Josep, 42
Rovirosa Forcada, Joan, 229, 232
Rovirosa Guasch, Josep, 20, 22, 37, 39, 62, 90
Rovirosa Roig, Joana, 62
Rovirosa Safons, Pere, 19
Rubio, Enrique, 253
Ruiz de Morales, M., 251
Sáez Simón, Llibertat, 220
Safons Magriñà, Maria Dolors, 167, 217, 246
Safons Rovirosa, Francesc, 22, 39, 41, 42, 43, 62, 92
Sagarra, Josep Maria de, 144, 145
Sánchez, Josep, 165
Sánchez Herrera, Arturo, 27
San Francisco, Quique, 259, 260
Santa-Eulàlia Blanco, Eduard, 282, 283
Santos Carnicero, Rosario María, 237
Sanz Cuenca, Lázaro, 100
Sardà, Joan, 165
Schubert, Franz, 146
Schumann, Albert, 255
Schumann, Paulina, 255
Segado, Llorenç, 148
Segalès, J., 146
Seguí Muller, Ignasi, 229
Sempronio, 136
Sendra, Jaume, 242
Señalada, 255
Serra Alsina, Josep Antoni, 231

- Serra Nogué, Artur, 19
 Serrat, Joan Manuel, 261
 Servent, Joaquim, 115
 Servent Sullà, Anna, 55, 110, 114, 115, 116, 148, 149, 214, 236, 237
 Sitjà, Lluís, 249
 Socias, Vicenta, 88
 Soldevila, Valeri, 132
 Solé Piqué, Francesca, 270
 Soler, Carme, 89
 Soler, Frederic (v. Pitarra)
 Soler, Teresa, 137, 139, 252
 Soler Tordera, Josep M., 132
 Soriano, Juan Manuel, 257
 Soteras, 167
 Subirachs, Rafael, 261

 Tàpies, Josep C., 144
 Tàpies, Pere, 261
 Thomas, 154
 Tello, Jesús, 29
 Teruel, Manolo, 161
 Tiana, Enriqueta, 40
 Torrado, família, 187
 Torras, Josep, 41
 Torres Pliego, Lluïsa, 241
 Travé, can, 110, 160
 Travé, germans, 276
 Travé Alfonso, Dolors, 62
 Travé Alfonso, Frederic, 20, 41, 62, 90, 142, 275
 Travé Alfonso, Manuel, 90, 160, 270
 Trillas, Teresa, 24
 Truchut, Joan, 250

 Ubach, Joan, 164, 165

 Urgellès Planas, Pere, 258, 263
 Urgellès Sánchez, Pere, 152
 Urpí, cal, 165
 Urpí Aviñó, Francesc, 170
 Urpí Aviñó, Joan, 27
 Urpí Aviñó, Margarida, 45
 Urpí Aviñó, Maria, 90, 119
 Urpí Catllà, Maria Lluïsa, 130, 143, 144
 Urpí Escardó, Francesc, 48, 49, 52, 90

 Vandersteem, Alfred, 196
 Vellarino, família, 187
 Vendrell, Santiago, 144
 Ventura, Pep, 146
 Vidal, cal, 141
 Vidal, Eduard, 152
 Vidal Escofet, Soledat, 276
 Vidal Roviroso, Maria Josepa, 90, 143, 144, 145, 150
 Vidal Siscars, Carles, 282
 Vidal Soler, Pere, 92
 Vidal Urpí, Joan, 122, 258, 263
 Vidaurreta, Cèlia, 163
 Vilà Soler, Jofre, 114, 148, 149
 Vilalta, Josep, 164, 165
 Vilaseca, Mariano, 132
 Villa, Felipe, 263
 Villalta Guzmán, Amador, 195
 Villalta Guzmán, Antoni, 261
 Villalta Guzmán, Domènec, 195
 Villar Palasín, José Luis, 237
 Voltas, 146

 Zafra Torres, Miguel, 240
 Zinner, Walter, 168, 220
 Zavala, Domingo, 263

Índex de requadres de text

Les víctimes de la Guerra Civil.....	19
El tancament del Círcol Cubellenc.....	21
Josep Agustí Bombui, un cubellenc a Mauthausen.....	28
Els militars instal·lats al poble.....	34
La Falange a Cubelles.....	38
El final del cas Juncà.....	40
La caiguda d'un bombarder alemany a les platges de Cubelles.....	42
Visita del governador per Sant Isidre (1945).....	44
El referèndum de la llei de Successió.....	46
Un referent ètic: Joan Roig i Piera.....	54
La Junta de Reconstrucció del Temple.....	62
La immigració dels anys 20 i 30.....	70
La caserna de la Guàrdia Civil.....	104
Josep Martín, un mestre de gran vocació.....	112
Anna Servent, la mestra de les nenes.....	115
La taxa d'alfabetització.....	116
Una brillant carrera a l'Hospital de Sant Pau.....	131

La Fundació Estapé.....	135
L'empremta d'un capellà dinàmic.....	141
Els estiuejants homenatgen Antoni Armengol.....	175
Manolo Donaire, un català de Chimeneas.....	184
Els cubellencs d'Oliva de la Frontera.....	187
Josep Maria Batet, l'alcalde omnipresent.....	217
Arrendament de la Pineda de Mar: el primer càmping.....	220
Una jornada d'inauguracions.....	226
<i>"Un paraguayo de ley"</i>	227
El referèndum sobre la <i>"Ley Orgánica del Estado"</i>	228
La Guàrdia Civil marxa de Cubelles.....	230
Darius Huguet, una vida dedicada a la medicina.....	238
Els Tres Tombs, l'any 1960.....	244
Un altre capellà d'esperit catalanista: mossèn Jordi Fort.....	248
La Veu de Santa Maria.....	250
La gran nevada de Nadal de 1962 i els aiguats de 1964.....	254
El camp d'esports de l'Hort del Rector.....	258
El catalanisme torna a revifar: la Nova Cançó, a Cubelles.....	261
La primera farmàcia.....	264
El Centre d'Esplai l'Espetec.....	267

Índex

PRÒLEG per Josep Niubò Claveria.....	7
INTRODUCCIÓ.....	11
PRIMERA PART:	
CUBELLES, DURANT EL PRIMER FRANQUISME (1939-1955).....	15
I. La repressió franquista.....	17
Els cubellencs encausats.....	18
Els consells de guerra i l'execució de Joan Ivern Trillas.....	23
El compliment de les condemnes.....	25
El camí de l'exili.....	26
Els camps de concentració i de treballs forçats.....	30
La continuïtat en el temps.....	31
II. L'evolució política.....	37
L'activitat de la primera Comissió Gestora.....	37
El canvi en l'alcaldia: El govern de Josep Marsé.....	42
L'organització dels ajuntaments.....	47
El cessament de Josep Marsé.....	49
Joan Albet, nou alcalde.....	50
Joan Roig s'incorpora a l'Ajuntament.....	55
III. La reconstrucció de l'església de Santa Maria de Cubelles.....	57
Mossèn Miquel Estruch agafa el relleu.....	64
IV. La demografia i la població de Cubelles.....	67
1. El cens de 1940.....	67
Lloc de naixement.....	69
L'estat civil.....	71
L'esperança de vida.....	71
2. El cens de 1950.....	71
Lloc de naixement.....	72

El creixement vegetatiu de la població.....	74
L'estat civil.....	74
V. L'economia dels primers anys del franquisme.....	77
1. Els sectors de l'activitat econòmica de Cubelles.....	77
1.1 El sector primari. L'agricultura i la ramaderia.....	77
La producció i els usos de la terra.....	78
La tipologia dels cultius.....	79
La propietat de la terra.....	82
La dimensió mitjana i el règim de tinença.....	83
Els carruatges i la mecanització del camp	84
La ramaderia.....	85
La silvicultura.....	86
1.2.El sector secundari. La indústria i la construcció.....	86
Les activitats industrials de la postguerra.....	87
La fàbrica de guants.....	88
Les altres activitats industrials.....	89
La construcció.....	90
1.3.El sector terciari. El comerç i els serveis.....	90
Les activitats comercials de la postguerra.....	90
La resta de serveis.....	92
2. La població activa.....	93
3. Anys de racionament i control de preus.....	94
4. El poder adquisitiu.....	99
5. La beneficiència i l'obra social.....	100
VI. L'estraperlo i el contraban.....	103
L'estraperlo.....	103
El contraban.....	105
VII. Vida social i cultural (I)	109
1. L'Ensenyament.....	109
L'escola de nens.....	110
La classe de les nenes.....	114
2. La Sanitat.....	116
3. La vida quotidiana, l'oci i la Societat L'Aliança.....	118
4. Festes i tradicions.....	121
Sant Antoni Abat: la gran festa de l'hivern.....	122
El Carnestoltes, la Quaresma i la Setmana Santa.....	123
Celebracions diverses.....	125
La Festa Major.....	127

5. L'homenatge al Dr. Francesc Estapé.....	130
6. Una alenada d'aire fresc: el retrobament de Charlie Rivel amb Cubelles....	136
7. El Centre Catequístic Parroquial de mossèn Miquel.....	139
El Quadre Escènic.....	143
El cant coral.....	146
Els ballets i l'Esbart Santa Anna.....	147
Un primer premi al Palau de la Música Catalana.....	149
La tómbola benèfica.....	149
Les confraries i altres activitats.....	150
8. Flor del Foix i les caramelles.....	151
A Madrid, amb els Cors de Clavé.....	154

SEGONA PART:

EL PROCÉS DE TRANSFORMACIÓ DEL MUNICIPI (1956-1970).....	157
---	------------

VIII. El turisme.....	159
------------------------------	------------

Els estiuejants.....	160
De la penya “Xip-Xap” al Club Marítim.....	164
Primeres infraestructures: l'hotel dels suïssos i el bar Los Arcos.....	165
L'Hostal del Foix, la benzineria i el càmping.....	167
La Junta Local de Turisme.....	169
Locals de diversió i nous establiments hotelers.....	172
Distincions al municipi i inauguració de l'Hotel Principat.....	174

IX. L'arribada de la immigració.....	179
---	------------

El cens de 1970.....	179
Lloc de naixement.....	181
El creixement vegetatiu.....	182
L'esperança de vida als anys setanta.....	182
La immigració dels anys seixanta.....	182
L'estat civil dels cubellencs.....	188

X. El canvi de model econòmic. La indústria, la construcció i els serveis.....	189
---	------------

1. La nova distribució dels sectors productius cubellencs.....	189
1.1 L'aprimament del sector primari.....	189
1.2 El sector secundari. la indústria local i la puixança de la construcció....	196
1.3 El sector terciari. El <i>boom</i> turístic i dels serveis.....	203

XI. Vida municipal.....	207
--------------------------------	------------

Darius Huguet i la Clínica Rural.....	207
Batet i Fontanals, nous regidors.....	208

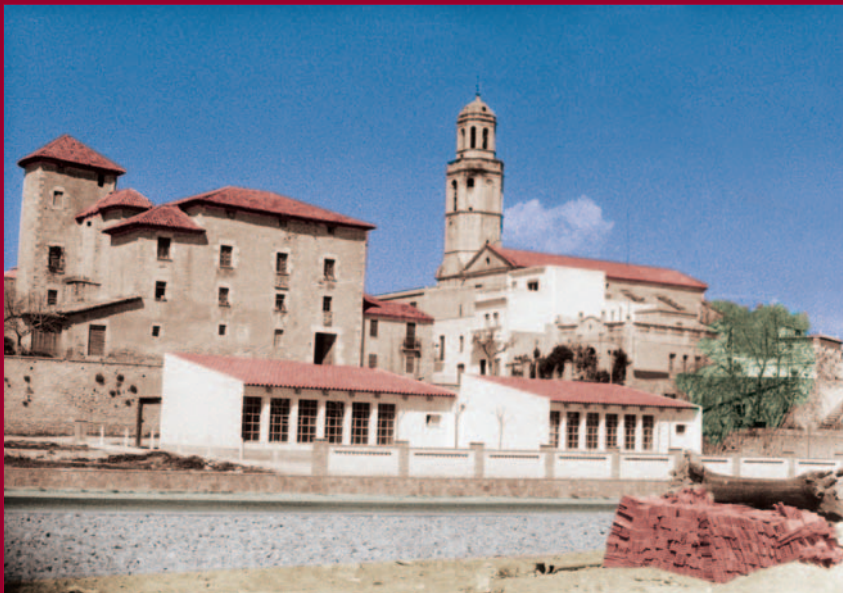
El nou edifici consistorial.....	209
Les escoles de sota del castell: la culminació d'un llarg procés.....	211
Mort de Joan Albet: Batet accedeix a l'alcaldia.....	215
La xarxa de clavegueram i la pavimentació del nucli antic.....	220
Inauguració de la Clínica Rural.....	222
La destitució del secretari municipal.....	224
Anys de placidesa... amb matisos.....	225
El final de la dècada prodigiosa.....	229
XII. Vida social i cultural (II).....	235
1. L'Ensenyament.....	235
2. La Sanitat.....	238
3. Vida quotidiana: l'oci i les festes.....	240
4. L'estrena dels gegants, Abdon i Assumpta.....	245
5. L'arranjament de l'església amb mossèn Jordi Fort.....	249
6. Inauguració del camp de futbol de cal Víctor (1959).....	251
7. La segona visita de Charlie Rivel (1962).....	252
8. Homenatge a Charlie Rivel, el 1963.....	255
9. El rodatge de <i>El aprendiz de clown</i>	257
10. Neix el Club de Futbol Cubelles.....	262
11. L'enderroc del pont del campanar i la nova rectoria.....	264
XIII. El desenvolupament urbanístic.....	269
Un avantprojecte ambiciós: "Playa de Cubellas".....	271
La Llei del Sòl i la urbanització del Sector Marítim.....	274
El Sector Bardají, el Molí de Baix i el Barri de la Creu i l'Eixample.....	275
El Pla General de 1965.....	277
Mas Trader i les urbanitzacions.....	280
Una gran transformació.....	283
QUADRE RESUM DE FETS SIGNIFICATIUS.....	285
FONTS DOCUMENTALS.....	291
ÍNDIX ONOMÀSTIC.....	297
ÍNDIX DE REQUADRES DE TEXT.....	305
ÍNDIX.....	307
AGRAÏMENTS.....	311

Agraïments

A més de les persones que hem esmentat a la introducció, volem estendre la nostra gratitud a tots aquells que ens han ajudat a fer possible aquest treball, amb records i fotografies:

José Manuel Ardila Contreras
Antoni Armengol Arnau
Vicenç Arto Medrano
Marc Balanza Grimaldo
Josep Maria Batet Rull
Romà Bertran Oliva
Maria Neus Capdet Granell
Joan Caralt Pagès
Carme Carbó Servent
Anna Casellas Tetas
Josep Castellví Alba
Maria Castellví Alba
Rosario Cibiach Pedro
Matilde Claveria Lacasa
Manuel Donaire Izquierdo
Salvador Estalella Montaner
Jordi Fontanals Daura
Josep Fontanals Montaner
Ernest Fontanals Pons
Verònica Fuentes Martínez
Lolo Garcia Izquierdo

Antonio Gómez Flores
Ramon Gómez Marcillas
Anna Granell Albet
Josep Maria Gromaches Rius
Rafael Ibáñez Ivern
Carles Martín Closas
Maria Teresa Martínez Fontanals
Manuel Milà Salse
Albert Miró Mataró
Francisco Molina Díaz
Josep Montaner Ferrer
Maria Pedro Aviñó
Joan Pou Gulart
Javier Rodríguez Escribano
Joan Roviroza Forcada
Família Tinoco
Maria Trives Desola
Maria Urpí Aviñó
Margarida Urpí Aviñó
Susi Vidal Urpí
Antoni Villalta Guzmán



Ajuntament de Cubelles